

**İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ**

T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AİLE DANIŞMANLIĞI ve EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**ERKEKLİĞİN EV HALİ: EVLİLİK İLİŞKİSİNDE ERKEKLİĞİN
YENİDEN ÜRETİMİ ve PERFORMANSI**

Yüksek Lisans Tezi

Burcu BALKİ

İSTANBUL, 2023

**İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ**

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ERKEKLİĞİN EV HALİ: EVLİLİK İLİŞKİSİNDE ERKEKLİĞİN
YENİDEN ÜRETİMİ ve PERFORMANSI**

Yüksek Lisans Tezi

**Burcu BALKİ
200024235**

Danışman: Doç. Dr. Hanifi PARLAR

İSTANBUL 2023

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırlamış olduğum yüksek lisans tezi özgün bir çalışma olup YÖK ve İstanbul Ticaret Üniversitesi Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamiyle uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesi'nin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Burcu BALKİ

ÖZ

ERKEKLİĞİN EV HALİ: EVLİLİK İLİŞKİSİNDE ERKEKLİĞİN YENİDEN ÜRETİMİ ve PERFORMANSI

Burcu Balki

Yüksek Lisans, Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Yüksek Lisans Programı

Tez Yöneticisi: Doç.Dr. Hanifi Parlar

Temmuz 2023, 168 sayfa

Evlilik ile birlikte sahip olunan eş/koca kimliği erkeklerin hayatında değişimler meydana getirmekte ve toplumsal yapının değişmesiyle bu kimlik kendi içinde de dönüşmektedir. Bu araştırmanın amacı erkekliğin icra edildiği alanlardan biri olan evlilikte erkekliğin yeniden üretimini ve performansını anlamaktır. Erkekliğin kurgusal, performatif, kırılğan ve bitimsiz bir icra olması düşüncesinden hareket edilerek evli erkeklerin öznel yaşam deneyimleri bütünsel bir anlayışla değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu perspektiften yola çıkarak evlilik ve aile sorunlarının anlaşılması ve çözülmesine yönelik katkı sağlamayı amaçlayan bu çalışmada eğitim düzeyi ve sosyoekonomik durumun evlilik ilişkisi içinde erkekliğin yeniden üretimi ve performansına olan etkisi sorgulanmıştır. Çalışma kapsamında katılımcıların cinsiyet rol kalıplarının inşa süreçleri, bu rollerin evlilik tutumuna, eş seçimine, evlilikteki eş/koca rolünün algılanışına ve bu rolün sürdürülmesine etkisi araştırılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji desenine göre tasarlanan çalışmada amaçlı örnekleme yöntemiyle Türkiye'nin çeşitli illerinde yaşayan 15 evli erkekle derinlemesine görüşme yapılmış, elde edilen veriler çözümlenmiş ve içerik analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgulardan yola çıkılarak geleneksel erkeklik kalıplarının yükseköğrenim mezunu erkekler üzerinde etkili olduğu, ataerkil ve cinsiyet eşitliğine duyarlı davranmak arasında çoğunlukla çelişki yaşadıkları ve eş/koca olma konumuyla geleneksel erkeklik temsilinin evlilik ilişkisinde yeniden üretildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erkeklik, eleştirel erkeklik çalışmaları, evlilik, fenomenoloji, aile danışmanlığı

ABSTRACT

MASCULINITY AT HOME: REPRODUCTION AND PERFORMANCE OF MASCULINITY IN MARRIAGE

Burcu Balki

Master Dissertation, Family Education and Counseling Graduate Programme

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Hanifi Parlar

July, 2023, 168 pages

The institution of marriage introduces changes into men's lives, and this identity undergoes transformation alongside societal shifts. This study focuses on the male identity within marital relationships and aims to contribute to the understanding and resolution of issues faced by couples and families. The study explored how education level and socioeconomic status impact the reproduction and expression of masculinity within marital relationships. The study examined how participants constructed gender role stereotypes and how these roles influenced marital attitudes, spouse selection, perception of the husband's role, and role maintenance. Through a phenomenological design, a qualitative research method, in-depth interviews were conducted with 15 married men residing in various Turkish provinces using purposive sampling. The collected data was subsequently analyzed. The findings indicate that traditional masculinity patterns tend to influence men with higher education levels. It was noted that these men often face a conflict between displaying patriarchal behavior and embracing gender equality. Furthermore, the traditional representation of masculinity is replicated within the marital relationship through the husband's role.

Keywords: *Masculinity, critical masculinity studies, marriage, phenomenology, family counselling*

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim ve tez yazım sürecimde bana yol gösteren danışmanım Doç. Dr. Hanifi Parlar'a teşekkür ederim.

Her zaman desteklerini hissettiğim, yaşamımdaki her alanda olduğu gibi yüksek lisans eğitimim boyunca da isyanlarımı bastırarak devam etmemi sağlayan arkadaşlarım Klinik Psikolog Ayşenur Yüksel Koç ve Meltem Gürbüz'e süreçteki sabırları, anlayışları ve yüreklendirmeleri için ne kadar teşekkür etsem az kalacaktır.

Eğitim hayatım boyunca beni destekleyen aileme de teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak bu çalışmaya gönüllü olarak katılan, tanımadıkları bir kişiye düşüncelerini ve deneyimlerini açan tüm katılımcılara da katkılarından dolayı müteşekkir olduğumu belirtmek isterim.

Burcu BALKİ

Temmuz, 2023

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xi
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	3
1.2. Araştırmanın Problemi.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Sınırlılıklar	6
1.5. Varsayımlar.....	6
1.6. Tanımlar.....	6
İKİNCİ BÖLÜM.....	8
KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE.....	8
2.1. Toplumsal Cinsiyet	8
2.2. Erkeklik Çalışmalarının Tarihsel Süreci	10
2.3. Erkeklik Kavramına Getirilen Açıklamalar	12
2.4. Erkeklik Hareketleri.....	15
2.5. Erkeklikle İlgili Kuramlar.....	16
2.5.1. Çoklu Erkeklikler.....	17
2.5.1.1. Hegemonik Erkeklik	18
2.5.1.2. Madun Erkeklik (Subordinated Masculinity)	22
2.5.1.3. İşbirlikçi Erkeklik (Complicit Masculinity)	22
2.5.1.4. Marjinal Erkeklik (Marginalized Masculinity).....	22
2.5.2. Kırılgan Erkeklik	23
2.5.3. Toplumsal Cinsiyet Rol Gerilimi Paradigması	23
2.5.4. Psikanalitik Kuram ve Erkeklik	24
2.5.5. Bir Performans Olarak Toplumsal Cinsiyet ve Erkeklik	25
2.6. Ataerkillik ve Erkeklik.....	26
2.7. Erkeklik Krizi	28

2.7.1. Türkiye’de Erkeklik ve Erkeklik Krizi	30
2.8. Dünya’da ve Türkiye’de Erkekliğe İlişkin Çalışmalar	32
2.8.1. Dünyada Erkeklik Çalışmalarının Seyri	32
2.8.2. Türkiye’de Erkeklik Çalışmaları	34
2.9. Türkiye’de Erkekliğin Bedensel ve Toplumsal İnşası	36
2.9.1. Sünnet	38
2.9.2. Cinsellik	39
2.9.3. Askerlik	40
2.9.4.Çalışma Hayatı	41
2.9.5. Evlilik	42
2.9.6. Babalık	43
2.10. Evlilik Olgusu	44
2.11. Evlilikte Eş Seçimi	46
2.12. Aile	47
2.12.1. Aile Yapısındaki Dönüşümler	49
2.13. Aile Danışmanlığı	51
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM YÖNTEM	55
3.1. Araştırma Modeli	55
3.2. Çalışma Grubu	56
3.3. Veri Toplama Aracı	58
3.4. Verilerin Toplanması	58
3.5. Verilerin Analizi	59
3.6. Geçerlik ve Güvenirlik	60
3.7. Araştırmacının Rolü	62
3.8. Araştırma Etiği	63
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	65
BULGULAR	65
4.1. Erkekliğe Bakış: Erkekliğin Anlamı, Öğrenilmesi ve Sürdürülmesi	65
4.1.1. Erkekliğin Anlamı	65
4.1.1.1. Erkeklik Algısı	65
4.1.1.2. İdeal Erkek Algısı	68
4.1.2. Erkekliğin Öğrenilmesi	72
4.1.2.1. Erkek Olmayı İlk Kez Hissedilen Zaman	72
4.1.2.2. Erkek Kimliğinin Oluşumunda Rol Oynayan Yapılar	74
4.1.2.3. Erkek Kimliğinin Kazanılmasında Önemli Bulunan Deneyimler	76
4.1.3. Erkekliğin Sürdürülmesi	79

4.2. Evlilik İlişkisinde Erkeklik	82
4.2.1. Evlilik Kararına Etki Eden Faktörler	82
4.2.2. Eş Seçimine Etki Eden Faktörler	86
4.2.3. Eş/Koca Olmanın Hissettirdikleri	88
4.2.4. Evli Bir Erkek Olması Gereken Özellikler	90
4.2.5. Evlilikte Erkeğe Özgü Sorunlar	93
4.2.6. Evlendikten Sonra Evliliğe Dair Düşüncelerin Değişmesi ile İlgili Görüşler	96
4.2.7. Evliliğin Erkeklikle İlgili Düşünceleri Değiştirme Durumu.....	98
4.2.8. Evlilikte Erkekliğe Yönelik Algılan Tehdite İlişkin Görüşler.....	99
4.2.9. Evliliğin Erkekliğe Olumsuz Etkisine Dair Görüşler	100
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	103
TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER.....	103
5.1. Tartışma	103
5.2. Sonuç ve Öneriler	125
KAYNAKÇA.....	129
EK1: Bilgilendirilmiş Onam Formu	152
EK2: Demografik Bilgi Formu	153
EK3: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları.....	154
EK4: Etik Kurul Onayı	156
ÖZGEÇMİŞ	157

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler	57
Tablo 2. Katılımcıları Tanımlamak İçin Kullanılan Kod Sistemi.....	60
Tablo 3. Erkeklik Algısı	65
Tablo 4. İdeal Erkek Algısı	68
Tablo 5. İdeal Erkek Özelliklerini Taşımaya İlişkin Görüşler	71
Tablo 6. Erkek Olmayı İlk Kez Hissedilen Zaman	72
Tablo 7. Erkek Kimliğinin Oluşumunda Rol Oynayan Yapılar.....	74
Tablo 8. Erkek Kimliğinin Kazanılmasında Önemli Bulunan Deneyimler	77
Tablo 9. Erkek Olmayı Hissettiren Durumlar	79
Tablo 10. Evlilik Kararına Etki Eden Faktörler	82
Tablo 11. Eş Seçimine Etki Eden Faktörler	86
Tablo 12. Eş/Koca Olmanın Hissettirdikleri	88
Tablo 13. Evli Bir Erkek Olması Gereken Özellikler	90
Tablo 14. Evlilikte Erkeğe Özgü Sorunlar	93
Tablo 15. Evlendikten Sonra Evliliğe Dair Düşüncelerin Değişmesine İlişkin Görüşler	96
Tablo 16. Evlendikten Sonra Erkeklikle İlgili Düşüncelerin Değişmesine İlişkin Görüşler	98
Tablo 17. Evlilikte Erkekliğe Yönelik Algılanan Tehdite İlişkin Görüşler	99
Tablo 18. Evliliğin Erkekliğe Olumsuz Etkisine Dair Görüşler	101

KISALTMALAR

Akt.: Aktaran

Çev.: Çeviren

Ed.: Editör

Vd.: Ve diğerleri

TDK: Türk Dil Kurumu

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Topluluk halinde yaşayan insanlar sosyalleşme ve kültürlenme sürecinde kendilerine ve çevrelerine sürekli anlamlar yükler ve bu anlam alanında ilişki kurarlar. Kadın ve erkek cinsiyetinin toplumdaki kavranışı ve cinsiyetlere atfedilen roller de bu kültür ve anlam alanında kendine bir karşılık bulur. Kadın ve erkek olmak biyolojik belirlenimlerin ötesinde sosyokültürel olmasıyla karakterizedir. Cinsiyet biyolojik oluşla karşılık bulurken toplumsal cinsiyet kültürel ve sosyal bir yapı içinde anlam bulmaktadır (Kimmel ve Aronson, 2004). Her toplum kendine has cinsiyet rolleri ve bu rollerin karşılanmasına yönelik beklentiler üretir. Kadın ve erkekler için “uygun” görülen duygular, davranışlar, kimlik ve kişilik özellikleri kültür tarafından oluşturulur ve bireylerden bu özelliklere göre davranması beklenir. Toplumsal cinsiyet rolleri ve beklentileri topluma, kültüre ve zamana göre farklılık göstermekte olup evrensel ve tarih üstü tek tip yapılar değildir.

Toplumsal cinsiyetle ilgili çalışmalar feminist hareketle beraber görünürlük kazanmıştır (Erbalaban Gürbüz, 2016). Uzun yıllar kadınları odağına alarak yürütülen çalışmalar kadınların ikincil konumunu, toplumsal hayatta dezavantajlı hale getirilmelerini, ataerkil sistemdeki kısıtlanmışlıklarını ve yasalar karşısındaki eşitsizliklerini dile getirmişlerdir (Horzum, 2018). “Kadın sorunları” olarak ele alınan problemlerin toplumsal ilişkilerle, ataerkiyle, iktidarla, üretim biçimleriyle ve cinsiyetler arası hiyerarşiyle olan ilişkisinin anlaşılmasıyla konunun sadece kadın merkezinde değil çok boyutlu ele alınması gerektiği anlaşılmıştır (Akbalık, 2014). 1970’li yıllardan itibaren toplumsal cinsiyet tartışmaları erkekler (man) ve erkeklik (masculinity) konularını da ele almaya başlamıştır (Hearn, 1996). Erkekler ve erkeklikler üzerine yapılan çalışmalarda erkekliğin ne olduğu, nasıl oluştuğu, ne şekilde kazanıldığı, toplumdaki icrası ve sonraki kuşaklara aktarılması incelenmiş; erkekliğin sabit, tek bir formda ve evrensel olmadığı, farklı erkeklik temsilleri olduğu ortaya koyulmuştur (Connell, 2019a; 2019b).

Türkiye’de ise özellikle 2000’li yıllardan itibaren erkeklikle ilgili akademik çalışmalar ve toplumsal hareketler görünürlük kazanmaya başlamıştır (Elitok, 2019). Erkeklik alanında; erkekliğin inşasındaki toplumsal, kültürel ve bedensel süreçlerin ele alındığı (Barutçu, 2013; Bolak Boratav vd., 2018; Demren, 2001; Sancar, 2020), erkeklik krizinin ne şekilde deneyimlendiği (Akkoç, 2020), edebiyat (Utanır Karaduman, 2012) sanat

(Çetin, 2013), spor (Ak, 2019; Boran, 2019) ve medyadaki erkeklik temsilleri (Görücü; 2022; Sığın, 2018; Umut, 2007), erkeklik ve şiddet ilişkisi (Kordalı, 2022; Öztürk, 2014), babalık (Varlıklar Demirkazık, 2021), işsizlik (Ok, 2011), göç (Yalçın, 2020), boşanma (Elitok, 2019) gibi konularda araştırmalar yapıldığı görülmüştür. Evlilik alanında yapılan erkeklik çalışmalarının evlilik uyumu (Ünlü, 2022), erkeklik rollerinin aile işlevlerine etkisi (Kayıran, 2022), evli erkeklerin mekân olarak evle ilişkisi (Barutçu, 2015a; Özbay ve Baliç, 2004; Peker Dural, 2019), boşanma (Yüzer, 2021), erkeklerin evlilik algısı ve evlilikten beklentileri (Sancar, 2020), evliliğin anlamı ve eş ilişkisi (Bolak-Boratav vd., 2018), evli erkeklerde eril kimliğin inşası (Bolak Boratav vd., 2014) ekseninde yapıldığı görülmüştür. Bu çalışmada ise eğitim düzeyinin erkeklik ve eş/koca olma rolünün sürdürülmesi üzerindeki etkisinin anlaşılması amaçlanmıştır.

Erkeklik kendini çeşitli kurumlarda, mekânlarda ve kültürel süreçlerde sürekli üretir. Bu kurumlardan biri de ailedir (Bozok, 2011). Aile kurumunu oluşturan evlilik ise hem erkekliğin kazanılmasında bir koşul hem de onun performans alanlarından biridir. Erkeklik sadece kamusal alanda değil mekân olarak evde (Özbay ve Baliç, 2004) ve baba, koca, aile reisi, ekmek getiren olma gibi rollerle evlilikte (Cengiz vd., 2004) yeniden üretilmektedir. Evlilik ile birlikte sahip olunan eş/koca kimliği erkeklerin hayatında değişimler meydana getirmekte ve toplumsal yapının değişmesiyle bu kimlik de kendi içinde dönüşmektedir. Evlilik dolayısıyla gelişen bu yeni “eş/koca” olma rolünün eğitim düzeyi ve sosyal sınıfla ilişkisinin Türkiye’de yeterince araştırma yapılmamış ve göz ardı edilmiş bir konu olduğu düşünülmektedir. Bu sorunsal ve literatürdeki eksikliklerden yola çıkılarak başlanılan bu çalışmada erkekliğin hangi yollarla yeniden üretildiği ve sergilendiği anlaşılmaya çalışılmış, öznelerin deneyimlerinden yola çıkılarak eş/koca kimliğinin eğitim durumu ve sosyoekonomik düzeyden ne oranda etkilendiğine odaklanılmıştır. Bu doğrultuda yükseköğrenim mezunu erkeklerin; erkeklik ve “koca/eş” olmaya ilişkin algıları ve gündelik yaşam pratikleriyle bunları nasıl yeniden ürettikleri araştırılmıştır.

Bu tez çalışmasında ilk olarak araştırma hakkında genel bir çerçeve sunulmuş, çalışmanın amacı, problemi, önemi ve sınırlılıkları hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise önce toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin çerçeve açıklanarak erkeklik çalışmaları alanının tarihsel süreci, erkeklik çalışmaları ile ilgili kavram, kuram ve toplumsal hareketlere yer verilmiştir. Erkekliğin üretimi, yeniden üretimi ve performansı, toplumsal

ve kültürel perspektiften ele alınarak günlük hayattaki sosyal ve ikili ilişkilere yansıyan pratikleri literatür ışığında açıklanmaya çalışılmıştır. Sonrasında, erkeklik çalışmaları ile ilişkili olarak yurt dışında ve Türkiye’de yapılan çalışmalar özetlenmiş, ülkemizde erkekliğin inşasındaki toplumsal ve bedensel süreçlere değinilmiştir. Devamında eş/kocalık bağlamını ortaya çıkaran evlilik olgusu üzerine yoğunlaşmış, ailenin toplumdaki yeri ve geçirdiği dönüşümler hakkında bir çerçeve oluşturulmaya gayret edilmiştir. Kuramsal çerçevenin son kısmında aile danışmanlığı hakkında bilgi sunulmuştur. Üçüncü bölümde yöntem tanıtılmış, çalışmanın ne şekilde tasarlandığı ve yürütüldüğü hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde saha çalışmasından elde edilen veriler çözümlenmiş, beşinci bölümde ise bulgular mevcut literatür ışığında tartışılmış ve önerilere yer verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı öznelerin deneyimlerinden yola çıkarak yükseköğrenim mezunu ve orta-üst sosyoekonomik sınıfa mensup evli erkeklerin eş/koca olmaya yönelik düşünce ve tutumlarını ortaya koymak, evlilikte erkekliğin yeniden üretilmesinin eğitim düzeyinden ne şekilde etkilendiğini anlamaktır. Evlilik sadece hukuki ve örfi bir akit değil; üretimi, performansı ve aktarımı dolayısıyla erkeklik olgusuna dair önemli bir alandır. Ülkemizde geç kalınmış bir alan olarak görülen erkeklik çalışmaları (Atay, 2004) literatürüne katkı sunmayı amaçlayan bu araştırma evli erkeklerin bir özne olarak kendilerini nasıl konumlandıklarını görmek ve ileriki çalışmalara ilham vermek gayesi taşımaktadır. Aile danışmanlığı çerçevesinde erkeklik olgusunu inceleyen ve erkeklik ile ilgili problemlerin evlilik hayatını nasıl etkilediğine dair çalışmaların görece az olduğu görülmektedir. Oysaki toplumsal olarak inşa edilen erkeklik kurgusu anlaşılmadan aile ve çiftlere yapılan ruh sağlığı müdahaleleri yetersiz kalacaktır. Erkeklerin aile içindeki eş/koca, baba ve abi gibi rollerinin anlaşılması geleneksel ve ataerkil toplumsal cinsiyet rollerinin aile içi sorunlara olan etkisinin anlaşılmasında önem arz etmektedir.

1.2. Araştırmanın Problemi

Kadınlara yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinin onların hayatlarını nasıl kuşattığı ve bu toplumsal düzenin değişmesine yönelik çözüm yolları feminist kuramcılar tarafından tartışıl原因 bir konu olmuştur (Horzum, 2018). Fakat erkekliğin erkekler açısından ne ifade ettiği, nasıl kazanıldığı, sürdürüldüğü ve yaşandığına yönelik çalışmaların görece

geri planda kaldığı görülmektedir (Erdoğan, 2018). Kadınların dezavantajlı konumlarının nasıl oluştuğunu anlamak kadar, erkeklerin iktidar konumlarını nasıl sürdürdüklerini ve tahakkümü nasıl inşa ettiklerini anlamak da büyük önem taşımaktadır (Connell, 2019a).

Toplumun çekirdeği kabul edilen ailede erkeklik temsiline anlaşılmaması mikro, mezo ve makro düzeyde büyük önem taşımaktadır. Zira aile içinde yaşanan şiddetli geçimsizlik, duygusal, fiziksel ve ekonomik şiddet, çocukların yetiştirilmesindeki fikir ayrılıkları, aldatma, tecavüz ve diğer travmatik yaşam olaylarının anlaşılması ve önüne geçilmesi adına erkeklerin aile fertleriyle olan ilişkilerindeki psikolojik, duygusal ve sosyal dinamikleri anlamak büyük önem arz etmektedir. Erkeklik kurgusunun erken yaşlardan itibaren cinsiyet temelli üstünlük, güç, iktidar, rekabetçilik, cesaret, dayanıklılık, duygularını gizleme gibi etmenler üzerine inşa edilmesi evlilik ilişkisinde erkeğin hegemonik tutumlar sergilemesine neden olmakta ve bu durumun hem çift ilişkisine hem de ebeveyn çocuk ilişkisine olumsuz yansıdığı düşünülmektedir. Aile içinde yaşanan olumsuzluklar ise hem bireyleri hem kurumları hem de toplumun genelini menfi yönde etkilemektedir. Bu nedenlerle erkeklerin erkeklik temsili bağlamında evlilikteki eş/koca konumlarını nasıl deneyimlediği, bu temsilin eğitim düzeyi ve sosyoekonomik durumdan ne şekilde etkilendiğinin anlaşılmasına çalışılması araştırmanın problemini oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında şu sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Yükseköğrenim mezunu evli erkeklerin, erkekliğe yükledikleri anlamlar nelerdir?
2. Yükseköğrenim mezunu evli erkeklerin erkeklik temsilleri, çocukluk ve yetişkinlik dönemlerinde nasıl oluşmaktadır?
3. Yükseköğrenim mezunu evli erkeklerin erkeklik temsillerini etkileyen toplumsal mekanizmalar nelerdir?
4. Yükseköğrenim mezunu evli erkeklerin evlilik tutumu ve eş seçimini etkileyen faktörler nelerdir?
5. Yükseköğrenim mezunu evli erkeklerin eş/koca rolüne yükledikleri anlamlar nelerdir?
6. Evlenmek ve eş/koca olmak yükseköğrenim mezunu erkeklerin erkeklik temsillerinde bir değişiklik oluşturmuş mudur?

7. Evli erkekler erkeklik temsillerinde ve eş/koca rolünde algıladıkları olası bir tehditte nasıl davranmaktadırlar?

1.3. Araştırmanın Önemi

Toplumsal cinsiyet çalışmalarında kadını odak alan çalışmalara ağırlık verilmişken erkeklik çalışmalarının son yıllarda artmasına rağmen hala arka planda olduğu görülmektedir. Toplumdaki egemen gruplar bilimsel çalışmalara en son dahil edilmiştir ve erkekler de bu grupların içindedir (Winter ve Robert, 1980). Ataerkil toplum yapısının kodlarıyla erkeklerin kendilerini “norm” olarak addetmesi, toplumdaki iktidar konumları ve erkeği hem ruhsal hem de fiziksel olarak “güçlü” kabul eden toplumsal cinsiyet rolleri sebebiyle erkekler ve erkeklik uzun yıllar akademik çalışmaların inceleme alanına girmemiştir. Erkeklik olgusunun konu alındığı çalışmaların görece az olmasının bir diğer sebebi de yine bir eril tutum olarak erkeklerin kendileri hakkında konuşmaya isteksiz oluşlarıdır (Macnamara, 2006). Erkekler duygusal ifade ve iletişimle ilgili zorluklar yaşamaktadırlar (Edwards, 2006). Bu durum erkek katılımcılarla yapılan bu araştırmayı literatüre sunduğu katkıyla da kayda değer kılmaktadır. Erkeklerin evlilik deneyimi üzerinden farklı eş/kocalık hallerini ortaya koymak; erkekliğin yeniden üretim ve performansını ve evlilik ilişkisindeki olumlu ve olumsuz etkisini anlamak açısından önemlidir.

Yapılan literatür taramasında erkekliği evlilik ilişkisi bağlamında elen alan bilimsel çalışmaların az olduğu dikkat çekmiştir (Bolak-Boratav vd.; 2018, Kayıran, 2022; Sancar, 2020). Erkeklik temsillerinin toplumsal ilişkiler üzerindeki etkileri hakkındaki tartışmaların giderek artmasına rağmen, orta-üst sosyoekonomik düzeydeki erkeklerin eş/koca olarak hissettikleri, düşündükleri ve eş/kocalık deneyimleri hakkında çalışma bulunmamaktadır. Bu durum değişen, dönüşen, yeniden üretilen, sergilenen, kazanılması ve korunması gereken bir konum olan erkekliği farklı sosyoekonomik düzeye mensup evli erkeklerin nasıl deneyimlediklerini anlamayı zorlaştırmaktadır. Evlilik dolayısıyla kazanılan bu yeni statüye toplum tarafından addedilen evi geçindirmek, aile üyelerinin sorumluluğunu üstlenmek, evde otorite kurmak gibi roller “erkekliğin” ve “kocalığın” göstergesi olarak kabul edilmektedir. Fakat bu roller her birey tarafından aynı şekilde tecrübe edilmemekte, eş/kocanın kendi duyguları, düşünceleri ve bireysel geçmişi ile şekillenmektedir. Bu bağlamda yükseköğrenim mezunu ve orta-üst sosyoekonomik

düzeydeki erkeklerin eş/koca kimliğini nasıl inşa ve icra ettiklerini bizzat öznelere dinlemek konuya içeriden bakmak adına önem taşımaktadır.

Bu araştırmanın konusu yükseköğrenim mezunu ve orta-üst sosyoekonomik düzeydeki evli erkeklerin erkeklik ve eş/koca statüsü olmakla birlikte, sadece erkeklerle ilgili veya erkeklere yönelik bir çalışma değildir. Aynı zamanda araştırma sonucunda evli erkeklerin erkeklik deneyimlerinin anlaşılması ve bu konudaki bilgi eksikliklerinin giderilmesinin aile ve çift danışmanlığı alanındaki uygulamalara ve aile politikalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Erkekliğin evlilik ilişkisindeki rolünü ve etkisini anlamanın; aile ve çift terapilerinde sorunları anlama, vaka formülasyonu geliştirme ve terapötik müdahalede bulunma aşamalarında faydalı olacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla, bu araştırmanın yeni tartışma ve araştırma alanları açabileceği umulmaktadır. Yapılan bu çalışmanın, bundan sonraki süreçte erkeklik ve evlilik konulu çalışmalara bir basamak olabilmesi açısından mütevazı bir katkı sunduğu düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma gönüllü katılımcılar tarafından derinlemesine mülakat sorularına verilen cevaplarla sınırlıdır.
2. Katılımcılara yöneltilen sorular erkekliğe dair olduğu için verecekleri cevapların içtenliği de araştırmanın bir diğer sınırlılığıdır.

1.5. Varsayımlar

1. Araştırmaya katılan katılımcıların soruları içten ve gerçeği yansıtan şekilde cevapladığı düşünülmektedir.
2. Araştırmacı tarafından oluşturulan sorular çalışmanın amacına uygundur.

1.6. Tanımlar

Erkeklik: Biyolojik cinsiyet olarak erkeğin toplumsal yaşamda nasıl düşünüp, duyup, davranacağını belirleyen, ondan salt erkek olduğu için beklenen rolleri ve tutum alışları içeren bir pratikler toplamıdır (Atay, 2004).

Evlilik: Kadınla erkeğin, örf ve kanunlara dayanarak, sürekli bir hayat ortaklığı meydana getirmek üzere kurdukları birlikteliktir (Ünal, 2016).

Toplumsal cinsiyet: Kadın ve erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlam ve beklentileri ifade eden terimdir (Dökmen, 2021).

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, araştırmanın kuramsal çerçevesine ilişkin literatür taramasından edilen bilgiler sunulmuştur. Toplumsal cinsiyet, erkeklik çalışmalarının tarihsel süreci, erkeklik kavramına dair açıklamalar, erkeklik krizi, Türkiye’de erkekliğin oluşumundaki toplumsal ve bedensel süreçler ele alınmıştır. Erkeklik alanında yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalara ve evlilik, aile ve aile danışmanlığı uygulamasına dair bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Toplumsal Cinsiyet

Erkek ve kadın olmak temelde biyolojik bir farklılık iken toplumsallaşma ile birlikte erkeklik ve kadınlık, içinde biyolojik farklılıktan bağımsız temsiller üretmiştir. Bu temsiller değişmekte, dönüşmekte, kendini yeniden üretmekte ve sergilemektedir. Kadınlık ve erkeklik çeşitli toplumsal süreçlerden geçerek elde edilen temsillerdir. Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkek olmanın bu toplumsal ve kültürel bağlamı ile günlük yaşamda icra edilen rollerini ifade eder. Tarihsel süreç içinde bu roller değişir, dönüşür ve dinamik bir şekilde kendine karşılık bulur. Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek cinsiyetinin sosyal, kültürel, cinsel, ekonomik ve politik davranış ve rol kalıpları olarak ifade edilebilir.

Toplumsal cinsiyet kabulleri kadınların cinsiyetlerinden dolayı uğradıkları eşitsizliğe karşı bilinçlenmeleri ve bu haksızlığa karşı mücadele etmeleriyle tartışmaya açılabilmiştir. Feminist ideoloji çerçevesinde gelişen toplumsal hareketler ve akademik çalışmalar kadınların toplumdaki dezavantajlı konumuna karşı çıkmış, kadınlığa dair kalıp yargıları ve rolleri dönüştürmek için mücadele etmiştir. Simone de Beauvoir, İkinci Cinsiyet (2019) adlı kitabında toplumsal cinsiyetin sosyolojik ve tarihsel arka planını açıklarken, kadının erkeğin karşısına konumlandırılarak nasıl öteki, karşıt ve ikincil hale getirildiğini tartışmakta ve “*kadın doğulmaz kadın olunur*” söylemiyle de cinsiyetlenmenin toplumsal sürecine vurgu yapmaktadır.

Günümüzde kullanılan anlamıyla toplumsal cinsiyet (gender) terimi, kavramın biyolojik cinsiyetten (sex) farklı olduğunu ifade etmek için 1968 yılında, Sex and Gender kitabında

Robert Stoller tarafından kullanılmıştır (Segal, 1992). Toplumsal cinsiyet kavramının sosyolojide yaygın şekilde kullanılmaya başlaması ise Ann Oakley'in bu kavramı sosyolojiye dâhil etmesiyle gerçekleşmiştir. (Özmete ve Yanardağ, 2016; Yirmidokuz ve Kahraman, 2021). Oakley'e göre cinsiyet (sex), erkek ve kadın arasındaki cinsel organlardaki ve üreme işlevlerindeki biyolojik farklılıklara atıfta bulunurken toplumsal cinsiyet (gender) ise "eril" ve "dişil" olarak sosyal sınıflandırmaya atıfta bulunan bir kültür meselesidir (1972). Biyolojik cinsiyet belirlenmişlik ve sabitlikle, toplumsal cinsiyet ise akış ve etkileşimle ilintilidir (Duerst-Lahti ve Kelly, 1995). Cinsiyet kimliği, bir kişiye ait olan, sosyalleşme sonucunda sahip olunan ve dolayısıyla tüm etkileşimlere dâhil edilen basit bir psikolojik özellikten daha fazlasıdır; mikro ve makro her ortamda her zaman yeniden keşfedilen ve yeniden ifade edilen daimi bir süreçtir (Kimmel vd., 2005). Toplumsal cinsiyet, cinsiyetler arasında algılanan farklılıklara dayanan sosyal ilişkilerin kurucu bir ögesidir ve iktidar ilişkilerini göstermenin birincil yoludur (Scott, 1986).

Toplumsal cinsiyet kavramı yalnızca cinsiyet farkını ifade etmez, cinsiyet hiyerarşisi anlamına da gelir (Kandiyoti, 2013). Kadın veya erkek oluşu biyolojik olarak belirleyen bedensel farklılıklar herhangi bir hiyerarşi tayin etmese de toplumun tayin ettiği roller bugün eşitsiz toplumsal cinsiyet rolleri üretmekte, bunları “doğal” ve “verili” olarak cinsiyetlere dayatmaktadır. Kadın ve erkek oluşa biyolojik belirlenim referans gösterilmekte ve cinsiyetlenmenin sosyal yanı göz ardı edilmektedir (Sancar, 2020). Erkeğe heteroseksüellik, başarı, statü, cesaret, dürüstlük, rasyonellik, aile reisi olma, duygularını yönetme, bedensel güç ve dayanıklılık, ekonomik bağımsızlık, kadınsılıktan uzak olma gibi özellikler atfedilirken; kadınlığa zayıflık, bağımlılık, duygusallık, irrasyonel olma gibi özellikler atfedilir. Söz konusu roller bu karşıtlık ve hiyerarşik oluşla işlev görmektedir (Karaduman ve Adalı Aydın, 2017). Yüklenen bu roller ve atfedilen özelliklerden anlaşılacağı üzere kadın ve erkeğin sadece davranış kalıpları değil aynı zamanda yaşam tarzı da bu özelliklere uygun olmalıdır (Ağıllı ve Turğuter, 2021).

Toplumsal cinsiyete ilişkin rollerin ve beklentilerin oluşmasında aile, eğitim kurumları, akran grupları, medya, siyaset ve din olmak üzere pek çok farklı etken devreye girmektedir. Wood ve Fixmer-Oraiz (2017), toplumsal cinsiyet kuramlarını dört başlık altında sınıflandırmıştır. İlki fizyolojik özelliklerin toplumsal cinsiyet rollerinin temeli olduğunu savunan biyolojik kuramlardır; ikincisi sosyal öğrenme, bilişsel gelişim

kuramları ve psikodinamik kuram gibi kişilerarası kuramlardan oluşur; üçüncüsü kültürel kuramlardır; dördüncüsü ise yapılara ve iktidar ilişkilerine odaklanan eleştirel toplumsal cinsiyet kuramlarıdır.

Toplumsal cinsiyet çalışmalarıyla biyolojik özelliklerin cinsiyetler arası eşitsizlikleri meşru kılamayacağı ve biyolojik determinist anlayışın yanlış olduğu ortaya koyulmuştur (Belek, 2013). Kadın çalışmalarına güç ve ivme kazandıran bu farkındalık eleştirel erkeklik çalışmalarının ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır (Sayer, 2011).

2.2. Erkeklik Çalışmalarının Tarihsel Süreci

Erkeklik çalışmaları erkekliğin tarihsel, kültürel ve toplumsal dinamiklerle şekillenen eril iktidarın kaynaklarını ve toplumsal alandaki yansımalarını inceleyen disiplinler arası bir çalışma alanıdır (Türk, 2008). Tarihsel olarak, erkekler ve erkeklik üzerine sosyal bilimsel araştırmaları yöneten üç genel model vardır. Biyolojik model, doğuştan gelen biyolojik cinsiyet farklılıklarının sosyal davranışları da etkilediğini savunmaktadır. Antropolojik model farklı kültürleri inceleyerek erkek olmaya ilişkin davranış ve tutumlardaki farklılıkları vurgulamıştır. Sosyolojik model ise biyolojik cinsiyete özgü bir "cinsiyet rolüne" uyum sağlamanın nasıl gerçekleştiği üzerine yoğunlaşmıştır. Bu modellerden her biri kadınlık ve erkeklik rollerini anlamaya dair açıklamalar getirirse de toplumsal cinsiyetin herhangi bir kültürde nasıl işlediğini tam olarak açıklamakta sınırlıdır (Kimmel ve Messner, 2010).

Toplumsal cinsiyet rollerinin sorgulanmaya başlanması, cinsiyet rol kimliklerinin inşa süreçlerini ve farklı tezahürlerinin toplumda nasıl konumlandıklarını da inceleme konusu haline getirmiştir. Birinci ve ikinci dalga feminizmin toplumsal cinsiyet ve ataerki konusuna getirdiği açıklamalar ve eleştiriler kadınlığın yanı sıra erkekliği de inceleme konusu haline getirmiştir. Ayrıca LGBTİ+ hareket de heteroseksüel, normal ve evrensel olarak kabul edilen erkeklik kurgusuna meydan okuyarak erkekliği sorgulayan çalışmaların önünü açmıştır (Yüksel, 2013a). Cinsiyetin toplumsal olarak şekillendiği argümanı kadınlık rolleriyle birlikte erkekliği de tartışmaya açmaya olanak sağlamıştır. Sosyal bilimler, beşeri bilimler, biyoloji ve diğer bilim dallarının işbirliği içinde toplumsal cinsiyet çalışmaları ve onunla birlikte erkek ve erkekliklerle ilgili toplumsal cinsiyet konularına ilişkin çalışmalar hızla genişlemiş ve artmıştır (Kimmel vd., 2005).

Feminizm, erkeklik çalışmalarını üç önemli şekilde etkilemiştir: Birincisi, kadınları olduğu kadar erkekleri de tartışmak için kullanılan dili ve kelime dağarcığını oluşturmuştur. İkincisi, feminizmin ataerkilliğe yönelik eleştirileri ve kadınların toplumdaki rol ve kimliklerini yeniden tanımlaması erkeklerin kimliklerini ve rollerini de tartışmaya açmıştır. Üçüncüsü, feminizm erkekler ve erkek kimliği hakkında görüşler ortaya koymuştur (Macnamara, 2006). Kısaca eleştirel erkeklik üzerine nitelikli çalışmaların feminist hareketin kazanımları üzerine inşa edildiği söylenebilir (Yüksel, 2013a).

Erkeklik çalışmalarının önem kazanmasındaki bir başka etken de toplumsal cinsiyetin bütüncül bir çerçevede ele alınması gerekliliğine duyulan inançtır. Erkekler ve erkeklikle ilişkili olguların yalnızca kadın çalışmaları perspektifinden değerlendirilmesi toplumsal cinsiyetin anlaşılmasında eksik kalacağı için erkeklik çalışmalarının ayrı bir disiplin içinde ele alınması gerektiği düşünülmüştür. İkinci dalga feminizm ve LGBTİ+ hareketlerinin ataerkil yapı içerisindeki erkek iktidarına ve cinsiyet eşitsizliklerinden kaynaklanan adaletsizliğe karşı verdikleri mücadele ile erkeklik “eleştirel” bir perspektiften incelenmeye başlanmıştır. Erkeklik çalışmalarının 1970’lerde ikinci dalga Amerikan feminizmine bir tekpi olarak ortaya çıktığını söylemek mümkündür (Kepekçi, 2012).

I. Dalga erkeklik çalışmaları olarak adlandırılan sürecin 1970’li yıllarda, erkek olmanın anlamı, toplumdaki avantajları ve dezavantajları üzerine yapılan incelemeler etrafında şekillendiği görülmektedir. Araştırmacılar geleneksel erkek cinsiyet rolünün erkekler üzerindeki olumsuz fiziksel ve ruhsal etkileri, kadınlar, çocuklar ve diğer erkeklerle olan ilişkilerindeki menfi tesirleri üzerinde durmuşlardır (Kimmel ve Messner, 2010). II. Dalga erkeklik çalışmaları olarak adlandırılan süreç 1980’li yıllarda, cinsiyet kategorilerinin kadın ve erkek olarak ayrılmasına gelen itirazlardan etkilenerek profeminist görüşler etrafında şekillenmiştir. Feminizmin tek tip bir kadınlık olmadığı, kültür, toplum, yaş, sosyal sınıf bağlamında farklı kadınlıkların olabileceği tezi farklı erkekliklerin de olabileceğini tartışmaya açmıştır. Bu süreçte cinsel kimliklere daha eleştirel bir tutumla yaklaşmış, erkekliğin de kendi içinde farklı tezahürleri olduğu fikri ortaya çıkmıştır. Böylelikle biyoloji, anatomi ve psikolojinin araştırma konusu olan erkeklik, feminist kuramın getirdiği bakış açısıyla inşa edilen bir kurgu olarak sosyal bilimlerin araştırma alanına dâhil olmuştur (Sancar, 2020). 1970’lerdeki erkeklik

çalışmaları değişmez bir öze sahip tek tip bir erkeklik nosyonu etrafında şekillenirken, 1980'lerin ortalarından itibaren ise erkeklik hiyerarşik toplumsal bir inşa olarak değerlendirilmeye başlanmış ve farklı erkeklikler üzerine yoğunlaşmıştır (Avşar, 2017). Bu dönemdeki en belirgin vurgu erkekliğin hegemonya çerçevesinde incelenmesi ve farklı erkeklik biçimleri olduğunun ortaya koyulmasıdır (Carrigan vd., 1985; Connell, 2019a; 2019b).

1970'lerde başlayan ve 1980'lerde görünür hale gelen erkeklik çalışmaları (Masculinity Studies) 1990'larda bağımsız bir alandan haline gelmiştir. Günümüzde erkeklik çalışmaları feminist teoriden daha çok queer teoriden beslenerek devam etmektedir (Kimmel, 2001). Hearn (2004) ise çalışma alanını erkeklik çalışmaları (Masculinity Studies) değil eleştirel erkeklik çalışmaları (Critical Studies on Men) olarak adlandırılmasının daha doğru olduğunu düşünmektedir. Erkeklik çalışmaları tabirinin antifeminist bir imaya sahip olduğunu ve toplumsal cinsiyet çalışmaları bağlamında kapsayıcı olmadığı görüşündedir.

2.3. Erkeklik Kavramına Getirilen Açıklamalar

TDK (2023) sözlüğünde erkeğin; “*insan, hayvan ve bitkilerin dişiye dölleyecek cinsten olanı, sperma oluşturan organizma*” şeklinde biyolojik olarak tanımlanmasının yanı sıra “*yetişkin adam, bay, er kişi, koca, sözüne güvenilir, mert, girintili ve çıkıntılı olarak bir çift oluşturan nesnelerden çıkıntılı olanı, sert, kolay bükülmez*” gibi kültürel ithaflarla da yüklü olduğu görülmektedir (<https://sozluk.gov.tr/>). Aynı sözlükte erkeklik ise “*erkek olma durumu, yiğitlik ve bir erkeğin fizyolojik görevini yerine getirme gücü*” olarak tanımlanmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere “erkek” tanımı içerdiği anlamlarla doğrudan “erkeklik” kavramına gönderme yapmaktadır. Aşağıda görüleceği üzere erkek olmak ve erkeklik arasındaki ayrımı ortaya koyan araştırmacıların da ifade ettiği gibi bu kavramların her ikisi de atıf yüklüdür.

Biyolojik bir cinsiyet olarak kadından farklı oluş ile ilgili olsa da "erkek" terimi, erkeklik, erkeksilik ve adamlık gibi kültürel nosyonlarla büyük ölçüde ilişkilidir (Whitehead, 2007). Evrensel bir erkeklik tanımı yapmak mümkün görünmese de eril kimliğin çeşitli performanslarla inşa edildiğini söylemek mümkündür (Aksakal, 2021). Erkeklik sosyal ve kültürel dinamiklere dayanan toplumsal cinsiyet rolü (Connell, 2019a; Kimmel ve Messner, 2010; Vandello vd., 2008), bir iktidar biçimi (Özbay, 2013; Sancar 2020), bir

ideoloji (Reeser, 2010), kültürel anlam taşıyan bir simge (Nayak ve Kehily, 2013), ataerkil kültürle aktarılan bir inşa (Connell, 2019a, 2019b), kadınsılığın reddi (Demren, 2003), zor kazanılan ancak çabuk kaybedilen bir statü (Sakallı ve Türkoğlu, 2019) olarak tanımlanmıştır. Erkek olmak, biyolojik olarak erkek doğan bireylerin, toplumsal ve kültürel olarak da “erkek olarak” kabul edilmesine dayanır. Erkekler, yaşadıkları toplumda “erkek olarak” kabul edilmek için erkeklik normlarını içselleştirerek yaşamaya çalışırlar (Bozok, 2011).

Erkeklik; toplumsal ve kültürel alanda şekillenen, bireyin tayin ettiği fakat sosyal etkileşimle anlam kazanan, süregelen bir biçimden yeniden yorumlanan ve tartışılan bir temsildir (Özbay, 2013). Erkeklik biyo-psikolojik (birey-içi) süreçler, gruplar arası süreçler ve kültürel süreçlerin kesişimsel alanında belirlenir (Gezici Yalçın ve Tanrıverdi, 2018). Erkek olmak ve erkeklik arasındaki fark bu biyolojik cinsiyetin toplumsal olarak nasıl algılandığı ve bu kavrama yüklenen anlamların cinsiyetten bağımsız olmasıyla karakterizedir. Erkeklik, erkeklerin biyolojik cinsiyet özelliklerine dayanarak toplumda kendilerini sunuş biçimleridir (Uçan, 2012). Bu yönüyle erkeklik, bir biyolojik cinsiyet olarak erkeğin düşünce, duygu ve davranışlarını belirleyen, toplumsal yaşamda beklenen rolleri ve tutum alışları içeren pratikler toplamıdır (Atay 2004). Cengiz, Tol ve Küçükural’a (2004) göre erkeklik kendisini “*tartıştırmayacak kadar doğallaştırmış hegemonik bir söylem*”dir. Erkeklik kendisini hegemonik kılmak için iktidar ilişkilerini toplumsal cinsiyet eşitsizliği, sınıf, etnisite, din gibi çeşitli bileşenlerle şekillendirir (Yüksel, 2013a).

Fakat Sancar (2020) erkeklik tanımları hakkında bizi uyarır: “*Erkeklik deyince erkeklerin davranışlarını mı, kimlik olarak kurulmuş erkekliği mi, ilişkisel olarak temsil edilen erkekliği mi, imge olarak sunulan erkeklikleri mi kastettiğimiz ya da doğrudan yaşanan, gözlenen ve pratik olarak icra edilen erkeklikten mi bahsedildiği açık değildir. Erkeklik, bu anlamda kavram olarak belirsiz, açıklayıcı olmaktan çok betimleyici olan; sadece olumsuzlukları tanımlayan aşırı basitleştirilmiş bir terim haline gelme riskini her zaman içinde taşımaktadır.*”

Erkekliğin, tarih ve kültüre göre farklı normları olduğu göz önüne alındığında kavram bir kalıba sokmanın ötesinde çeşitlilik ve değişkenlik gösteren bir öznellik olarak incelenebilir (Horzum, 2018). Erkeklik değişime açık, istikrarsız ve parçalı bir yapıdadır

(Yavuz, 2015). Bu bağlamda erkekliğin ne olduğuna dair net bir tanım yapmak kendi içinde bir çelişki barındırır. Reeser (2010) bu durumu şöyle ifade eder: erkeklik, hiçbir zaman nihai olarak istikrara kavuşturulamayan bir özneliği istikrara kavuşturma, sabit bir erkeklik imajı yaratma girişimidir ve bu erkekliğin sabit olmayan doğasının kanıtı olarak karşımıza çıkar.

Connell (2019b), kavramı “erkeklikler” (masculinities) olarak ele alır çünkü tek bir erkeklik (masculinity) modeli olmadığını savunur. Erkeklik tek tip ve sabit bir yapı olmaktan ziyade kültür, din, devlet, politika, hukuk, toplum ve aile gibi faktörlerden etkilenen dinamik bir süreçtir. Bu nedenle tek tip bir erkek tanımlaması yapılamaz ancak farklı erkeklik deneyimlerinden söz edilebilir. Erkeklik sadece toplumsal, kültürel ve zamansal değişiklikler göstermekle kalmaz; aynı tarihsel dönemde bir erkeğin hayatı boyunca erkeklik rolleri de değişmektedir (Hacısofuoğlu ve Bulgu, 2015). Teknolojik, kültürel, toplumsal, ideolojik ve ekonomik koşullarla değişip dönüşebilen yapısıyla erkeklik kendini sürekli yeniden üretmeye devam eder. Erkekler ve erkeklikler, hem bireysel düzeyde hem de kolektif olarak değişebilirler (Kimmel, 2013). Erkeklik algısındaki bu değişimler toplumsal yapının dönüşmesiyle (Tarım Devrimi, Sanayi Devrimi, ideolojiler, teknolojik gelişmeler vb.) paraleldir (Çağırkan, 2018).

Bireyin toplumda erkek olarak kabul edilmesi için belli görevleri yerine getirmesi, erkeklik rol ve normlarını sergilemesi gerekir. Biyolojik cinsiyetleri erkek olan bireyler toplumsal olarak da erkek olabilmek için davranışlarını, düşüncelerini, hislerini, cinselliklerini, beden dillerini, konuşmalarını, beğeni ve ilgi alanlarını ve daha birçok bireysel ve toplumsal tutumu süreç içerisinde öğrenmektedirler (İnce, 2021). Toplumdaki diğer erkeklerin gözetimi ve onaylamasıyla bir dizi aşama ve sınanmayla elde edilen erkekliğin kazanılması yetmez; korunması, sürdürülmesi ve sergilenmesi de gerekir. Erkekliğin geçerlik ve değer kazanması için hegemonya sahibi erkeklerce onaylanmalıdır (Horzum, 2018). Bu yönüyle erkeklik toplumdaki aidiyet ölçüsü, değerli ve ele geçirmesi zor bir statü, üstesinden gelinmesi gereken bir zorluk ve şiddetli bir mücadele ile kazanılan bir ödüdür (Gilmore, 1990). Fakat bu statü kaybı halindeki doğasıyla her zaman zarar görme ve kaybedilme tehdidiyle karşı karşıyadır. Çünkü gereklilikleri yerine getirilmediğinde bu statü erkekte geri alınabilir (Türkoğlu, 2013a). Erkeklik kanıtlanmakla güvence altına alınmaz sürekli yeniden sorgulanmaya tabidir ve tekrar kanıtlanması gerekir. Erkeklik mücadelesi “devamlı, acımasız ve erişilmezdir” (Kimmel,

2013). Bu bağlamda kadın ya da erkek olmak günlük yaşama işlenmiş toplumsal cinsiyet söylemleriyle kendini sürdürür. Çocukların oynadığı oyunlar, okul takımları, spor kulüpleri, arkadaş grupları, aile yaşantısı, iş ortamı, askerlik ve toplumsal yaşama içkin mekanizmalar bu cinsiyet rollerinin içselleştirilmesini sağlar (Selek, 2021). Kısaca erkeklik kavramı bize erkek rol kimliğinin biyolojik, verili ve doğal değil; bilakis sosyal, kültürel, tarihi, politik unsurlarla çevrelenerek oluştuğunu göstermektedir. Erkeklik, biyolojik belirlenimin bir tezahürü değildir, kültür içinde inşa edilir.

2.4. Erkeklik Hareketleri

İkinci dalga feminizmin toplumsal ve akademik yansımaları, LGBTİ+ aktivizmi, savaş karşıtı protestolar, Vietnam savaşı sonrası askerden dönen erkeklerdeki travma sonrası stres bozukluğu semptomları gibi etmenler erkekliğin ve erkekliğe yüklenen anlamların sorgulanmasında itici bir faktör olmuştur. Bu dönemde feminizm kadar geniş çaplı ve kurumsal olmasa erkeklikle ilgili toplumsal hareketler örgütlenmeye başlamıştır (Bozok, 2009). Kimmel'e (1987) göre feminizm yükselişi karşısında erkekler anti feministler, erkeklikçiler (maskülinistler) ve profeministler olmak üzere üç tutumu benimsemiştir. Bozok (2011) da erkeklik hareketlerini erkeklikçi (masculinist), erkek kurtuluşçu (male liberation) ve pro-feminist konumlar olarak sınıflandırır.

Erkeklikçilik (maskülinist) yaklaşımını sahiplenenler, biyolojik belirlenimi öne sürerek, erkeğin doğası gereği üstün olduğunu savunurlar (Bozok, 2011; Kızılırmak Ata ve Topçu, 2021). Bu görüşte erkeğin kurmuş olduğu tahakküm norm olarak kabul edilmekte, meşrulaştırılmakta, cinsiyetlendirilmiş iş bölümü dayatılmakta ve bunların değiştirilemez olduğu düşüncesi kabul görmektedir (Brittan, 1991; akt. Tekke ve Yıldız, 2020). Bozok'un da belirttiği üzere erkeklikçilere göre insanlığı mutlu edecek yegâne toplumsal sistem ataerkillik olup; queer bireyler erkekliği kirletmekte, feminist ve LGBTİ+ hareketler erkekliği tehdit etmekte ve haklarını ellerinden alarak onları kurban hale getirmektedir (2009). Erkeklikçilik toplumsal cinsiyet hareketlerine karşı ataerkil ideolojinin meşrulaştırılması ve savunulmasıdır. Anti-feminist ve anti-queer bir duruşa sahip olan erkekçilik; evrimcilik, yaratılışçılık, köktendincilik, erkek özcülüğü ve erkek hakları hareketi gibi damarlardan beslenir (Bozok, 2011).

Erkeklerin kurtuluşu (Men's Liberation) olarak adlandırılan sosyal hareketle bazı erkekler, bir taraftan feminizmin erkekliğe getirdiği eleştirilere karşı çıkmış, diğer

tarafından ise ataerkil sistemin erkeklere zarar verdiğine odaklanmıştır. (Kimmel, 2003; akt. Kepekçi, 2012). Erkeklerin ataerkil roller yüzünden sağlıklı duygusal ilişkiler kuramama, sağlıklı beslenme, maçoşluk, sertlik, güçlü görünme ve şiddet yanlısı olma gibi deneyimlerle yüz yüze kaldıklarını ifade etmişlerdir (Bozok, 2009). Erkek kurtuluşçular, aslında sağlıklı olduğunu vurguladıkları erkekliğin ataerkil olmayan özüne dönmeyi çözüm olarak sunmaktadırlar (Bozok, 2011). Ataerkil sistemin tüm mağduriyetlerini erkeklerin yaşadıklarını savunurken kadınların ve LGBTİ+ bireylerin bu sistemdeki dezavantajlı konumlarını göz ardı etmişlerdir.

Antifeministler, dini veya kültürel normlarla gerekçelendirerek kadınların kamusal alana girmesine, özel alanın yeniden düzenlenmesine, kadınların kendi bedenlerini kontrol etmesine ve genel olarak kadın haklarına karşı çıkmaktadırlar (Kimmel ve Aranson, 2004).

Profeministler ise bu üç yaklaşımın aksine toplumsal cinsiyet alanındaki bu eşitsizliği kabul ederek kadınların mücadelesine destek olmuşlardır (Kimmel ve Aranson, 2004). Ataerkilliğe karşı olduklarını net bir biçimde ortaya koymuşlar, cinsiyetçiliğin ve homofobinin ortadan kaldırılması mücadelesinde feminizm ve queer hareketleri desteklemişlerdir. Profeminizm erkeklik incelemeleri alanının kurulmasında büyük katkı sağlamıştır (Bozok, 2009). Profeminist yaklaşımın temel amacı ataerkil erkekliğin nasıl süregeldiğini anlamak ve bu erkekliğin eleştirisini yapmaktır (Bozok, 2011).

2.5. Erkeklikle İlgili Kuramlar

Araştırmacılar erkekliği açıklamak için çeşitli yaklaşımlar geliştirmişlerdir. “Erkeklikler” (Masculinities) teorisini ortaya atan isim olan Raewyn Connell (1987) bu alana en fazla katkı sağlayan isimlerden biridir. Tek tip bir erkeklik olmadığını, birbirinden farklı “erkeklikler” olduğunu belirten Connell “hegemonik erkeklik” kavramıyla birlikte, işbirlikçi erkeklik, madun erkeklik ve marjinal erkeklik nosyonlarını tanımlayarak alandaki birçok çalışmanın teorik alt yapısına zemin hazırlamıştır.

Joseph Vandello ve arkadaşları (2008), erkekliğin güç ve hâkimiyet sergileyerek sürekli olarak gösterildiğini, aksi durumlarda kayıp tehlikesiyle karşılaştığını, bu yönüyle de kırılgan ve güvencesiz olduğunu vurgulamışlardır.

Joseph Pleck (1979), toplumsal cinsiyet rol gerilimi paradigması ile gerçek benlik ile toplumsal cinsiyet rollerinin beklentileri arasında kalan bireyin yaşadığı çatışmalara dikkat çekerek, erkeklerin de erkekliklerini bu çatışmalı alanda sürdürmeye çalıştıklarını ve bu sebeple birçok olumsuzlar yaşadıklarını ifade etmektedir.

Sigmund Freud'un (1905) geliştirdiği psikanalitik kuram, toplumsal cinsiyet rollerinin çocuklukta nasıl geliştiğine dair getirdiği açıklamasıyla alanda önemli bir yer tutmaktadır.

Judith Butler'a (1999) göre bir kişinin cinsiyeti olarak gördüğü şey, aslında kişinin cinsiyet kimliğinin gerçek bir ifadesi değil, sadece sosyal bir performanstır. Erkeklik de bu bağlamda performans olarak yaşanır.

Alan yazınına baktığımızda bu kavramların dışında kalan metroseksüel erkeklik (Simpson, 1994; akt. Çağırkan, 2018), hiper erkeklik (Mosher ve Sirkin, 1984; akt. Beyazıt ve Çakıcı, 2014), mozaik erkeklik (Coles, 2008), kapsayıcı erkeklik (Anderson, 2009), hibrit erkeklik (Bridges ve Pascoe, 2014) gibi erkeklik biçimlerinin de tanımlandığı görülmektedir. Erkeklik çalışmaları literatürüne bakıldığında genellikle ön plana çıkan tanımlamalar bu çalışma kapsamında incelenmiştir.

2.5.1. Çoklu Erkeklikler

Connell'in (2019b) kavramlaştırdığı çoklu erkeklikler (masculinities) kavramı tek ve sabit bir erkeklik olmadığı, farklı tezahür ve ilişki biçimleriyle birden çok erkeklik biçimi olduğunu savunur. Erkeklikler terimi birbirinden farklı erkekliklerin olduğu, bunların birbirleriyle çeşitli düzlemlerde ilişki içine girdiği, topluma ve kültüre göre değiştiği, temel bazı ayırt edici sosyal kıstaslardan –ırk, sınıf, din, etnik köken, cinsellik, fiziksel özellikler- etkilendiğini ifade eder (Özbay ve Baliç, 2004). Bu bağlamda yekpare bir erkeklik yerine değişken, dinamik ve çeşitlenen niteliklere sahip erkekliklerden söz edilebilir. (Cengiz vd., 2004). Erkeklikler kavramının kullanımı, aynı zaman diliminde aynı toplumda yaşayan farklı grupların erkekliği nasıl yaşadığına dair çarpıcı çeşitliliği ifade eder (Kimmel ve Aronson 2004). Erkeklik biçimleri sabit olmayıp koşullara verilen farklı cevaplar ve performanslarla dönüşmektedir.

Connell'e (2019a) göre bu erkeklikler toplumsal cinsiyet ilişkileri alanının ana yapıları emek, iktidar ve kateksis ilişkisinde şekillenmektedir. Emek toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü bağlamında ele alınmaktadır Erkeklerin üretim araçlarına sahip olması ve

Üretim cin siyetlendirilmesi kadını bu alanın dışına itmekte, onu evdeki ücretsiz emeğe yönlendirmekte ve bu sayede erkekler üretim bağlamında baskın güç elde etmiş olmaktadır. Bunun yanı sıra iş bölümünün cin siyetlendirilmesi belirli iş kollarının bir cin siyetle özdeşleştirilmesine ve bunun norm olarak kabul edilmesine, kadına ve erkeğe “uygun” işler belirleyerek kadınları belirli meslek ve faaliyetlerle sınırlandırmış hale getirmektedir. Bunun en bariz rneği kadının birincil olarak ocuk bakımı, ev temizliği, içten gelen kocasına hizmet vb. gibi ev içi işlerden sorumlu tutulmasıdır. Sektörel anlamda da kadınlar hemşirelik, sekreterlik, hosteslik gibi mesleklerle zdeşleştirilmektedirler.

Toplumsal cin siyet ilişkileri bağlamında iktidarın erkek merkezli olduğu görülmektedir. Kültürü yönlendirme gücüne sahip hegemonya aracılığıyla erkeklerin iktidarı ve kadınların tabi kılınması meşrulaştırılır. “Norm” ve “doğal” olarak belirlenen roller, değerler ve tutumlar ataerkil ve heteroseksist hegemonya ile medya, din ve sosyal kurumlar aracılığıyla topluma empoze edilir. Böylece hegemonik erkeklik yüceltilir ve meşru kılınırken kadınlar ve diğer erkeklik biçimleri tabi kılınır.

Kateksis veya “cinsel toplumsal ilişkiler” olarak ifade edilen kavram, bir kişinin diğer kişilerle duygu içeren toplumsal ilişkiler kurmasına işaret eder. Tüm toplumlarda duygusal ve cinsel ilişkilerin kiminle ve nasıl yaşanacağı kurallarla belirlenmektedir. Geleneksel ve ataerkil yapı içindeki meşru cinsellik heterosekselliktir. Diğer ilişki biçimleri (homoseksüel, biseksüel) bu kateksis yapısına uygun olmadığı için tekileştirilir ve yasaklanır. Erkekler, arzuyu tanımlamak ve denetlemek suretiyle de kadınlara tahakküm kurdukları bir cinsellik düzenini devam ettirmektedirler.

Tek bir erkeklik biçimi olmadığını ifade eden Connell (2019a; 2019b) farklı erkeklik deneyimlerini hegemonik erkeklik, suç ortağı erkeklik, marjinal erkeklik ve madun/tabii kılınan erkeklik olarak kategorize eder (Connell 2019b; Connell ve Messerschmidt 2005) Bu erkeklik biçimleri toplumdaki hegemonik erkeklige göre konum almaktadır.

2.5.1.1. Hegemonik Erkeklik

İlk kez 1982 yılında Avustralya’daki liselerde yürütülen saha çalışmalarının sonunda hazırlanan raporda adından söz edilen hegemonik erkeklik, daha sonra 1985 yılında, R.

W. Connell, Tim Carrigan ve John Lee tarafından, Yeni Bir Erkeklik Sosyolojisine Doğru isimli makalede sistemleştirilmiştir (Connell ve Messerschmidt 2005).

Gramsci'nin hegemonya kavramı, toplumdaki egemen grubun bu ayrıcalıklı konumunu meşru kılması ve sürdürmesine yarayan kültürel ve toplumsal dinamiği ifade eder. Hegemonya, zora ve diktatörlüğe dayanan iktidar alanına karşılık; onaya dayalı, kültürel yönlendirmeyle sağlanan ve rıza unsuru taşıyan iktidarı ifade eder (Kıvılcım, 2009). Hegemonya mevcut düzenini devam ettirirken kendini varlığını hissettirmez ya da bir alternatifi yokmuş gibi bir etki uyandırarak kendini meşru kılar (Canatan ve Sığın, 2018). Bu bağlamda hegemonik erkeklik, küçük bir azınlığın sahip olduğu, norm olarak kabul edilen, erkekliğin en onurlu yolu olarak görülen, diğer tüm erkeklerin kendilerini buna göre konumlandırmasını gerektiren ve kadınların erkeklere küresel olarak boyun eğmesini ideolojik olarak meşrulaştıran bir kurgudur (Connell ve Messerschmidt, 2005). Hegemonik erkeklik, erkeklerin baskın konumunu ve kadınların tabi kılınmasını garanti eden (ya da garanti altına alan), ataerkilliğin meşruluğu sorununa kabul edilen yanıtı somutlaştıran toplumsal cinsiyet pratiğinin biçimi olarak da tanımlanabilir (Kimmel ve Aranson, 2004). Bu temsil toplumsal ilişkilerde anlamı belirleyen, sözü sabitleyen, her türlü tutum ve davranışla egemenliğini teyit eden özne olma durumudur (Cengiz vd., 2004) ve çeşitli coğrafya, kültür ve tarihlerde farklılık gösterebilen belirli bir imaj setine işaret eder (Türk, 2008).

Erkekliğin süreklilik arz eden üretim, yeniden üretim ve icrasını anlamak için kadınlarla ve kadınlıkla kurulan ilişkinin yanı sıra erkekler arasındaki iktidar ve onaylanma dinamiklerinin de anlaşılması gerekmektedir. Connell'a (2019a) göre topluma, kültüre ve zamana bağlı olarak değişmekte olsa bile, daima bir erkeklik biçimi kültürel olarak diğer erkekliklere göre "ön planda" durmaktadır. Hegemonik erkeklik üstünlüğü kendi değerlerini norm, verili ve ideal olarak kodlayarak sadece kendini dayatmakla kalmaz diğer erkeklik biçimlerini de itibarsızlaştırır. Kültürelde en üstte konumlanarak toplumda var olan diğer erkeklik rollerinin hiyerarşik yerini belirler. Hegemonik erkekliğin, iktidarı ellerinde tutan erkeklerin temsil ettiği erkeklik değer ve yapılarının kadınlara ve öteki erkeklere farklı biçimlerde kabul ettirilmesini sağlayan bir iktidar biçimi (Carrigan vd., 1985) olarak toplumda karşılık bulması, hâkim erkeklik temsilinin kadınların tabi kılınmışlığıyla kendini icra etmesi kadar diğer erkeklik temsilleriyle de kurduğu eşitsiz ilişki biçimlerine dikkatimizi çeker. Dışsal (external) hegemonya erkeklerin kadınlar

üzerindeki hâkimiyetine işaret ederken, içsel (internal) hegemonya bir grup erkeğin diğer erkekler üzerindeki hâkimiyetine göndermede bulunmaktadır (Türk, 2008). Bu yanıyla kavram sadece erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümüne değil, farklı erkeklik biçimleri arasındaki iktidar ilişkilerine de vurgu yapar. Hegemonik erkeklik toplumsal olarak yüceltilen ve idealize edilen bir erkeklik biçimi olarak varlık bulmaktadır. Hegemonik erkeklik, kültürel açıdan değişken biçimlere sahip olmakla beraber; genellikle erkeklerin heteroseksüel, dominant, saldırgan, kontrolcü, rekabetçi, çevik ve bedensel açıdan sağlıklı olmasıyla karakterizedir (Nas, 2017). Bu bağlamda hegemonik erkeklik “genç, kentli, beyaz, heteroseksüel, tam zamanlı bir iş sahibi, makul ölçüde dindar, en az bir sporu yapabilecek bedensel performansa sahip erkekler arasında aranmalıdır (Sancar, 2020). Bu erkeklik biçimi idealize edilen rollerle özdeşleşmeye çağırır ama çoğunluğu dışarıda bırakarak kendini ulaşılmayı arzulanan kılar (Özbay 2013).

Hegemonik erkeklik, baskı ve şiddete gerek kalmadan kadınlara ve diğer erkeklik biçimlerine iktidarını benimsetir. Hegemonik üstünlük güç kullanma ve tehdit yoluyla değil; dinsel öğretiler, iletişim araçları, ücretlendirme biçimi ve vergilendirme politikalarıyla kurulur (Connell, 2019a). Hegemonya sanat, edebiyat, sinema, görsel ve yazılı medya, eğitim kurumları yoluyla din adamları, gazeteciler, siyasetçiler, akademisyenler, aktörler ve sporcular tarafından sürekli yeniden inşa edilir ve doğallaştırılarak meşruluk kazandırılır. Bu sayede iktidar kurduğu kadın ve erkeklerin tabiiyeti için hegemonik erkekliğin gösterilmesine daha az ihtiyaç duyulur (Özben ve Youssuf, 2019) ve erkek merkezli tahakküm kendi belirlediği pratikler tarafından sürekli olarak meşrulaştırılır (Bourdieu, 2019). Bu yönüyle hegemonya kavramı sadece iktidara değil aynı zamanda tahakkümün yeniden üretimine, bu üretimin doğasına ve tahakküme yönelik rızaya dikkat çeker (Özküraplı, 2021). Sancar’a(2020) göre aile, ordu, devlet, yasalar ve piyasa gibi kurumlaşmış yapılar hegemonik erkekliği devamlı olarak yeniden üretmekte ve meşru bir değer olarak topluma aktarmaktadır. Erkekler kendi bedenleri başta olmak üzere, kadınlar, diğer erkekler, makineler ve teknoloji üzerinde kurdukları tahakkümle hegemonik erkekliği sürdürür. (Segal, 1992).

Hegemonya her zaman ilişkiseldir ve kurumsallaşmış ataerki tarafından destek görür (Sancar 2020). Hegemonik erkeklik ataerki iktidardan daha fazla pay almaya olanak sağlar (Becerikli ve Kalaman, 2019). Sınıfsal veya politik güçle iktidara yakın olan bazı erkekler ataerkillikten daha fazla pay alır ve ideal erkeklik kodlarının inşasında belirleyici

olurlar. İdealize edilen eril tahakkümle erkekler toplum içinde ekonomik, siyasal, kamusal ve sosyal kaynaklara ulaşmada ayrıcalık kazanır. Hegemonik erkeklik, erkekler için ataerkil iktidardan daha fazla pay almaya imkân tanıdığı gibi aynı zamanda ataerkil düzenin devam etmesine de alan açar (Bozok, 2011). Böylelikle ataerkil yapı hegemonik erkekleri güçlü kılarken hegemonik erkeklik de pratikleriyle ataerkil yapının sürdürülmesini sağlar ve bu iki yapı birbirini karşılıklı olarak üretir ve besler. Kısacası, iktidarın ve erkekliğin söylem, kurum, işleyiş ve devamlılığa karşılıklı olarak gereksinimleri vardır (Akyüz ve Dabak, 2017). Connell, hegemonik erkeklik idealinin en güçlü taşıyıcılarının daima en güçlü bireyler olmadığını da vurgular. Erkeklerin kadınlar üzerinde sahip olduğu iktidardan ve ayrıcalıklardan yararlanmak isteyen birçok erkeğin hegemonik erkeklik tarafından dışlanmalarına rağmen bu hegemonyayı desteklediğini ifade eder (2019b). Zira kadınların ikincil konumu bu erkekler için de bir çıkar sağlamaktadır.

Erkeklikle ilgili pek çok araştırmaya çerçeve oluşturan hegemonik erkeklik kavramı bazı kuramcılar tarafından eleştirilmiştir (Demetriou, 2001; Edley ve Wetherell, 1999; Hearn, 2004). Hegemonik erkeklik kavramlaştırmasına yönelik; temelde hatalı olduğu, belirsiz olduğu ve çeliştiği, eril gücü nesneleştirdiği, erkek öznelliğine yönelik teorik yetersizlik ve toplumsal cinsiyet ilişkilerini işlevselci yaklaşımla kavranması şeklinde eleştiriler getirilmiştir. Connell ve Messerschmidt, 2005 yılında yayınlanan ‘Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept’ (Hegemonik Erkeklik: Kavramı Yeniden Düşünmek) adlı makalelerinde, kavramın dört alanda yeniden formüle edilmesini önermektedir. Bunlar: kadınların failliğini vurgulayan daha karmaşık bir toplumsal cinsiyet hiyerarşisi modeli; yerel, bölgesel ve küresel düzeyler arasındaki etkileşimi vurgulayarak erkekliklerin coğrafi olarak açıkça tanınması; ayrıcalık ve güç bağlamlarında somutlaştırmanın daha spesifik bir şekilde ele alınması ve hegemonik erkekliğin dinamiklerine daha güçlü vurgu yapılması. Demetriou, Gramsci'nin tarihsel blok ve Bhabha'nın melezlik kavramına dayanan hegemonik erkeklik kavramsallaştırmasını önermektedir. Hegemonik erkekliğin tek tip ya da heteroseksüel bir pratik olmadığını, ataerkilliğin üretimini sağlamak için farklı erkekliklerden pratikleri birleştiren melez bir kavram olduğunu savunmaktadır (2001).

2.5.1.2. Madun Erkeklik (Subordinated Masculinity)

Madun erkeklik, hegemonik erkekliğin idealize ettiği değerlerin dışında kalan erkekliği vurgulayan bir kavramdır. Toplumdaki hegemonik erkeklik tahakkümü ortaya tabii kılınmış erkeklikleri çıkarır. Heteroseksüel erkekler; baskı, siyasi ve kültürel alandan dışlama, fiziksel ve psikolojik şiddet, ayrımcılık ve homofobi gibi pratikler yoluyla homoseksüel erkekleri madunlaştırır. Bu madun kılınma sadece homoseksüel erkekleri kapsamaz, yeterince erkek bulunmayan heteroseksüeller de erkekliğin dışına itilir. Fiziksel açıdan zayıf olmak, kavgadan kaçınmak, başkaları önünde ağlamak gibi geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinde erkeklerde görülmesi beklenen davranış örüntüleri arasında yer almayan davranışlar madun erkek kimliğine atfedilir ve toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin zeminine yerleştirilir (Connell, 2019b).

2.5.1.3. İşbirlikçi Erkeklik (Complicit Masculinity)

Hegemonik erkeklik, ideal erkeklik olarak görülür ancak herkesin sahip olabildiği bir statü değildir. Burada karşımıza hegemonik konumda olmasa bile ataerkinin ve eril tahakkümün sunduğu imkânlardan faydalanan erkeklik biçimi çıkar. İşbirlikçi diğer adıyla suç ortağı erkekler hegemonik erkeklikten farklı olarak ataerkin düzenin aktif bir temsilcisi gibi görünmezler ancak ataerkin toplumsal yapının tüm ayrıcalıklarından faydalanırlar (Connell, 2019b). İşbirlikçi erkekler hegemonik gövde gösterilerine pratikte katılmazlar ancak seyirci ve taraf olarak bu hegemonyayı destekler ve üretirler.

Ataerkin toplumdaki erkeklerin büyük çoğunluğu bu sınıflandırma içine girer. Zira kadınların ikincil konumu erkekler için hem sosyal hem de özel hayatta avantajlar sağlamaktadır.

2.5.1.4. Marjinal Erkeklik (Marginalized Masculinity)

Hegemonik, madun ve işbirlikçi erkeklik hiyerarşisi cinsiyet rollerine ve beklentileriyle üretilirken marjinal erkeklik sosyal sınıf ve ırk gibi yapıların etkileşimiyle üretilir (Connell, 2019b). Farklı etnik kökene veya azınlık gruba mensup erkekler mevcut egemen erkekliğin içinde tanınmazlar. Aynı şekilde alt sosyal sınıflara mensup erkekler de marjinalleşir; güç, başarı ve statü sahibi olmamalarıyla erkeklikleri eksik görünür. Özetle, sınıf, etnisite, engellilik durumu gibi toplumsal cinsiyetle doğrudan ilintili

olmayan ancak ideal erkekliğin dışında nitelendirilebilecek toplumsal konumlanışa sahip erkekler bu erkeklik kategorisinde değerlendirilebilir (Canatan ve Sığın, 2018).

2.5.2. Kırılğan Erkeklik

Kırılğan erkeklik teorisi erkekliği zor kazanılan, sürekli tehdit altında olan ve kolay kaybedilen bir statü olarak ele almaktadır (Vandello vd., 2008). Erkeklerin bu zor statüyü bir kez kazanmaları yeterli değildir; kazandıktan sonra, erkekliklerini sürekli olarak kanıtlamak zorundadırlar. Özellikle diğer erkeklerin bu erkekliği onaylaması gerekmektedir. Erkeklik statüsü yaşla elde edilen bir konum olmadığı gibi sürekliliği de garanti edilmiş değildir (Netchaeva vd., 2015). Toplumsal yaşamda kadınlık; doğal, kalıcı ve biyolojik bir süreçle elde edilirken, erkeklik sosyal eylemler yoluyla kazanılmakta ve sürdürülmektedir. Bu belirsiz ve güvensiz statü erkekleri cinsiyet rolleri konusunda daha endişeli hale getirmektedir (Vandello ve Bosson, 2013).

Kırılğan erkeklik tezinin üç temel ilkesi vardır: Birincisi, erkeklik kazanılması gereken ancak elde etmesi zor bir statüdür. İkincisi, erkeklik geri alınabilir, kaybedilebilir, geçici ve belirsiz bir statüdür. Üçüncüsü, erkeklik öncelikle başkaları tarafından onaylanmaya muhtaçtır ve bu nedenle toplum önünde ispatı gerekir (Vandello ve Bosson, 2013). Dolayısıyla erkekliğin bu tehditlere açık, güvencesiz ve kaygılı yapısı onu zarar görebilir ve kırılğan bir hale getirmektedir. Bu nedenle erkekliği tehdit edilen erkekler, saldırganlık, hiyerarşiyi destekleme, eşcinselliğe karşı düşük tolerans, savaşı destekleme gibi çeşitli davranış ve tutumlarla tepki verirler (Winegard vd., 2014). Erkekler özellikle grup içinde daha eril görünmeye ihtiyaç duyarlar. Erkekliğin kazanılması da sürdürülmesi de süregelen bir ispata dayandığından erkek, her hali ve davranışıyla başkalarını ikna etme kaygısı güder. Dolayısıyla hiçbir erkek, bizâtihi erkek olarak kalamaz (Türker, 2004).

2.5.3. Toplumsal Cinsiyet Rol Gerilimi Paradigması

Toplumsal yapılar, erkeklerin toplumdaki gerçek erkekler olarak kabul edilmesi için uyulması gereken normları belirler. Toplumsal cinsiyet rollerinin bireyler üzerinde baskı oluşturmaları toplumsal cinsiyet rolü gerginliği olarak tanımlanmaktadır. Bu çatışma kişinin kendi potansiyelini gerçekleştirememesine veya bir başkasının potansiyelini kısıtlamasına yol açmaktadır (O’Neil, vd., 1986). Garnets ve Pleck (1979)’e göre bireylerin gerçek cinsiyet benlikleri ile toplumun normlarına uygun olan cinsiyet kimliği

arasındaki fark cinsiyet rol geriliminin oluşmasına sebep olmaktadır. Cinsiyet rolleri içsel psikolojik özellikler olarak değil, kültürel olarak tanımlanmış normlarla belirlenir. Bu normlar sürekli olarak değişmektedir ve çoğu zaman çelişkilidir, bu da toplumsal cinsiyet rolü gerilimi olarak bilinen bir çeşit psikolojik baskıya yol açar (Richmond and Levant, 2003).

Pleck'e göre toplumsal cinsiyet rolleri her iki cinsiyet içinde ruhsal gerginlikler yaratmaktadır fakat erkekler için bu durum daha zorlayıcıdır. Pleck, erkek toplumsal cinsiyet rol geriliminin tutarsızlık gerilimi (discrepancy strain), disfonksiyon gerilimi (dysfunctional strain) ve travma gerilimi (trauma strain) olarak üç şekilde yaşandığını savunur (1981). Tutarsızlık gerilimi toplum tarafından beklenen erkeklik rolleri yerine getirilmediğinde ortaya çıkar. Öte yandan erkek, erkeklik rollerine uygun davrandığında örneğin saldırganlık gösterdiğinde ya da duygularını gizlediğinde de sağlıklı davranışlar göstermiş olacaktır. Bu da cinsiyet rolünü disfonksiyonel hale getirmektedir. Travma gerilimi, cinsiyet rollerini daha örseleyici şekilde tecrübe eden belirli erkek gruplarında görülür. Profesyonel sporcular, savaş gazileri, çocukluk döneminde istismara maruz kalanlar, cinsel yönelimi ve etnik kökeni farklı olan erkekler cinsiyet rollerinin baskısını daha yoğun hissederler (Richmond and Levant, 2003).

2.5.4. Psikanalitik Kuram ve Erkeklik

Connell'e (2019a) göre erkekliği bilimsel bir olgu olarak ele alan ve doğal olarak kabul edilen unsurlarını sorgulayan ilk kişi Freud'dur. 1970lerdeki erkeklik çalışmalarına kadar sosyal bilimlerde erkek rol kimliğinin oluşumu bir araştırma konusu olmamıştır. Bu tarihe kadar sadece Freud'un çalışmalarında erkek çocuktaki cinsel kimlik gelişimine bir açıklama getirildiği görülmektedir. Freud'un geliştirdiği psikanalitik kurama göre erkeksi ve kadınsı davranışların kazanılması özdeşim sürecinin bir sonucudur.

Freud'un (2021) görüşlerine göre insanlar biseksüel özellikte olup cinsiyet kimliğinin oluşumu doğuştan getirilmiş özelliklerle değil, yaşamsal süreçlerle belirlenir. Geliştirdiği kuram ve yaptığı vaka analizleriyle erkek ruhsallığını açıklarken toplumsallaşma süreçlerini de ortaya koymuştur. Oidipus karmaşası olarak adlandırılan süreçte erkek çocukları özdeşim kurdukları annelerinden ayrılarak babalarıyla özdeşim kurarlar. Bunun sebebi güçlü bir otorite figürü olan babadan duyulan korku nedeniyle çocuğun annesine duyduğu cinsel arzusun ona hadım edilme korkusu yaşatması ve bundan sıyrılmak için

babayla özdeşim kurmasıdır. Bu süreç erkekler için cinsel kimlik edinme süreci olarak görülür.

Erkeklik güç, başarı, tahakkümle özdeşleştiği kadar kadınlığın ve kadınsılığın reddi ile de anılır. Erkek çocuk özdeşim kurduğu bu otoriteyle kendisini de muktedir hissetmeye başlamıştır ancak anneye olan bağ bir yanıyla da devam eder. Erkek cemiyeti içinde kabul görmek için bu bağ diğer erkeklerden gizlenmeli ve yok sayılmalıdır (Kimmel, 2013) Freud'a göre erkeklik biyolojik ve toplumsal belirlenimlerin ötesinde ruhsal yapıyla ilintili, gerilim, kaygı ve çelişkilerle dolu, karmaşık ve zor bir süreçtir (Segal, 1992).

Psikanalitik kuram kültürel farklılıkları ve iktidar ilişkilerini göz ardı ettiği gerekçesiyle eleştirilmiştir (Öztürk, 2014). Kandiyoti de psikanalitik kuramın erkekliğin kültürel biçimlerini ya da kadınlık meselelerinin öznelliğini aydınlatmada sınırlı olduğunu düşünmektedir (2013).

2.5.5. Bir Performans Olarak Toplumsal Cinsiyet ve Erkeklik

Erkeklik ve kadınlık birbirlerini üreten, birbirinin oluşumunu ve dönüşümünü sağlayan temsillerdir (Uçan, 2012). Bu temsiller kültür ve tarih içinde sürekli yeniden üretildiği için sabit olmaktan ziyade bir akış ve devingenlik içindedir. *“Bu tür edim, bedensel hareket ve icralar genellikle **performatifler**, yani dışavuruyormuş gibi yaptıkları öz veya kimlik aslında bedensel işaretler ve diğer söylemsel yollarla üretilen ve sürdürülen **üretimlerdir**. Toplumsal cinsiyetli bedenin performatif olması demek, gerçekliğini teşkil eden çeşitli edimlerden ayrı bir ontolojik statüsü olmaması demektir”* (Butler, 2016, vurgu Butler’a aittir). Dolayısıyla toplumsal cinsiyet inşa edilmiş ve performatiftir. Performatif oluş sürekli, bedensellikle doğallaştırılır ve kültürel olarak sürdürülen zamansal bir süreçtir (Butler, 2016). Toplumsal cinsiyet rolleri de sabit yapılar değil yinelenen performanslardır (Berger vd., 1995).

Butler, toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyetten ayrı bir kategori olarak ele alınmasına karşı çıkar. Zira ona göre beden cinsiyeti belirlemez ve cinsiyetin kendisi de tıpkı toplumsal cinsiyet gibi bir inşadır. Yani bir başka deyişle bedenin kendisi de performatif bir üretimdir (Butler, 2016). Cinsiyeti kadın ve erkek olarak ele almak farklı cinsel kimliklerin oluşumundaki siyasal, kültürel ve tarihsel etkilerin anlaşılmasında yetersiz kalmaktadır (Çaylı Rahte, 2010).

Butler'ın, vurgu yaptığı performatik oluş, günlük yaşamdaki eylemlerle doğallık kazanan, bedeni cinsiyetlendiren, süregelen haldeki eylemleri ifade eder. Toplumdaki cinsiyet rollerinin icrası özdekinin dışı vurumu değil bu performansın sergilenmesidir. Butler'ın, cinsiyetin performatif ve olumsal olduğuna dair teorik yaklaşımı, erkekliklerin biyolojik niteliklerden ziyade dil ve toplum içinde normların ve güç ilişkilerinin etrafında şekillendiğini ortaya koyar (Brickell, 2005).

2.6. Ataerkillik ve Erkeklik

Erkek iktidarını ifade eden bir kavram olan ataerki, iktidar ve eril tahakküm arasındaki ilişkiyi anlamada büyük önem taşımaktadır. Ataerkillik, erkeklerin kadınlara hükmettiği ve eril olarak kabul edilenlerin dişil olarak kabul edilenlerden daha değerli olduğu bir tür cinsiyet hiyerarşisidir (Renzetti vd., 2013). Erkekler ve kadınlar arasında eşitsiz ilişkilerin düşünsel alt yapısının temelini oluşturur ve kadınların ikincil konumları meşrulaştırılır. Babanın ya da aile reisi sayılan adamın yönetimi anlamına gelen ataerkillik kavramı, erkek egemen aile türünü tarif etmek ve bu eril iktidarın gücü altındaki kadınları, daha genç erkekleri, çocukları, köleleri ve ev hizmetlilerini kapsayan geniş hane halkının yönetimini ifade etmek için kullanılmaktadır (Kaya ve Yaşar, 2021). Therborn'a göre, patriarki, aile reisi olarak erkeğin karar yetkisi, karısının denetleme hakkı ve görevi, erkek çok eşliliğinin ya da başka kadınlarla ilişkisinin hoş görülmesi, cinsel ahlakta çifte standart, kız çocuklara karşı ayrımcılık, erkek cinsinin gereksinimleri lehine kadından fedakârlık beklemek olarak tanımlanabilir (Akt. Sancar, 2020).

Ataerki sistem; cinsiyete dayalı iş bölümünü, evlilik, aile ve üreme yetkisini şekillendirerek erkek otoritesini kuvvetlendirir (Birincioğlu ve Şahin, 2021). Uygarlık tarihinde avcı-toplayıcı dönemde erkekler ve kadınların toplumsal olarak eşit olduğu, tarihsel süreçte kadınların eşitsizliklere maruz kaldığı ilk dönemin yerleşik yaşama geçilmesi ve avcı- toplayıcı hayatın bırakılarak tarımsal üretime geçilmesi olduğu varsayılmaktadır (Harman, 2008). Tarım toplumunun ortaya çıkışı beraberinde siyasal otorite, toplumsal tabakalaşma, özel mülkiyet ve cinsiyet eşitsizliğini de getirmiştir (Atay, 2004). Avcı-toplayıcı toplulukların, artık ürün ve mülkiyet üzerinde denetim gerektiren yerleşik tarım toplumuna dönüşmesiyle kadın emeği ve doğurganlığı üzerindeki erkek denetimi keskin bir biçimde artmıştır (Kandiyoti, 2013). Erkeğin tarımsal üretim sonucunda oluşan artı değere el koyması, tarımsal üretimde lazım olan emek gücünde

birincil olması ve tarımsal üretim araçlarını geliştirmesiyle kadın ev içinde ve eve yakın olan alanlardaki üretimle sınırlandırılmış, ataerkil yapıya geçilerek erkek toplumsal güç hiyerarşisinin üst kısmına yerleştirilmiştir (Turgut, 2017).

Ataerkil sistemin erkek egemenliğinin sürmesi amacıyla olduğu göz önüne alınırsa iktidar kavramı ile de yakından ilişkisi olduğunu görmek mümkündür (Becerikli ve Kalaman 2019). Erkekler ataerkillikten kar, fayda, prestij ve yönetme hakkı elde ederler ve bu sistemi sürdürmek için kendi konumlarını meşrulaştırırlar (Connell, 2019a). Erkeklerin toplum tarafından kabul görmeleri için ataerkil sistemin beklentilerini karşılamaları gerekir. Ataerkil söylem, erkeğin fiziksel bakımdan güçlü ve psikolojik bakımdan dayanıklı, cesur ve “erkeksi” olduğu imgesini besler ve bunların erkekliğin ezelden beri var olan doğası olduğu fikrini içselleştirmelerini sağlar (Bozok, 2011). Heteroseksüellik bu bağlamda erkekliğin en temel ögesidir. Erkek; babalık, ekonomik üretkenlik, askerlik hizmeti, entelektüel ve fiziki güç ekseninde ataerkil sistemin devamlılığını sağlar (Sezer Şanlı, 2019). Dolayısıyla ataerki ve eril tahakküm birbirini besleyen süreçlerdir.

Cinsiyetlerin konumlanmasında ataerkil düşüncenin belirleyici bir rolü vardır. Erkeklerin üstlendiği görevlerin daha üstün olduğu varsayılır. “Doğaları gereği” güçlü ve akılcı olan erkekler "aşkın" (transcendent) faaliyetler için uygun bulunurlar. Kamusal ve siyasal alanda sahip oldukları yetkileriyle düzen ve işleyişi belirleyen erkekler hükmetmek için yaratılmıştır. Kadınlar -ve alt sınıfa mensup erkekler- "içkin" (immanent) işlerle uğraşırlar. Kadınların doğasında zayıflık, irrasyonellik, duygusallık hâkimdir, türün devamı ve günlük yaşamın idamesini üstlenirler (Berktaş, 2016). Kadınlar, ataerkil yapı içerisinde ev içi alanda sınırlandırılır, anne ve eş rolleri ile tanımlanırlar.

Ataerkilliğin, erkeklerin kurallarını koyduğu ve iktidarını belirledikleri bir olgu olması nedeniyle sadece kadınlarla olan ilişkisi üzerinden açıklanmaya çalışılması bu yapının nasıl işlediğini ve yeniden üretildiğini açıklamakta yetersiz kalmaktadır (Demren, 2003). Ataerkil sistem sadece kadınlara değil erkeklere de otorite uygulayarak kendini devam ettirir. Ancak erkekler ataerkil sistem içinde hiyerarşik olarak eziliyor olsalar bile görece bir gücü ve çıkarı paylaştıkları için bu sistemin ayakta kalmasına katkıda bulunurlar. Sağladığı tüm bu faydalarla ataerkil sistem erkeklerin sürdürdüğü ve savunduğu bir sistem olmaya devam etmektedir.

Türkiye’de yıllardır süregelen ataerkil erkek iktidarının genel olarak günümüzde de devam ettiği görülmektedir. Erkeklik pratiklerinin ataerkil düşünce yapısı içinde üretildiğini ve yine bu alanda icra edildiğini görmek mümkündür (Bolak-Boratav vd., 2018; Sancar, 2020, Selek, 2021). Ataerkillik Türkiye’deki toplumsal cinsiyet rollerinde de belirleyicidir. Erkeğin, başarılı, güçlü, iktidar sahibi, çözüm üreten, duygularını belli etmeyen, evin geçimini sağlayan ve her zaman her konuda kadından üstün olması gerektiği şeklinde bir erkeklik algısı hâkimdir (Özkantar, 2019; Zeybekoğlu, 2010). Ataerkil sistemin değerleri doğal, verili ve meşru kabul edilir.

Erkekliğin bir toplumsal cinsiyet kategorisi olarak ele alınması bir yanıyla da ataerkil toplumsal kabullere karşı çıkmıştır (Karaduman ve Adalı Aydın, 2017). “Erkek adam” değerlerinin ve normlarının biyolojik değil tarihsel, kültürel ve ilişkisel olarak üretildiği toplumsal cinsiyet çalışmalarıyla ortaya koyulmuştur. Erkek egemenliğinin doğal, verili hatta tanrısal olduğu kabulü; ataerkinin ve toplumsal cinsiyet rollerinin inşası ve icrasının anlaşılmasıyla yıkıma uğramıştır.

2.7. Erkeklik Krizi

Erkeklik çalışmalarında üzerinde durulan bir diğer önemli konu da modernleşmeyle birlikte bir erkeklik krizinin ortaya çıktığı varsayımdır. Erkeklik krizi, erkeklerin eril egemenliğin sarsıntıya uğraması sebebiyle stres, kaygı, gerilim ve sarsıntılar yaşamalarına işaret etmektedir (Bozok, 2019). Erkeklerin toplum içindeki egemen konumlarının sarsılmasına yönelik hissettikleri endişe onları erkeklikle ilgili bir krize sürüklemektedir. Feminist ve LGBTİ+ hareketin kazanımları, modernleşme, küreselleşme, toplumsal, ekonomik ve teknolojik dönüşümler erkekleri hegemonik erkekliği üretme olanaklarından yoksun bırakmış ve bununla beraber ortaya çıkan belirsizlik bir kaygı unsuru haline gelmiştir (Yüksel, 2013a). Bu bağlamda denilebilir ki erkekliğin “kendisi” bizatihi krizdir (Edwards, 2006) ve bu kriz tekrarlayan bir fenomendir (Kimmel ve Aronson, 2004). Kulağa paradoksal gelse de, erkekler erkekliğin hem üreticisi hem de ürünleridir; eril ideolojinin hem efendileri hem de köleleri haline gelmişlerdir (Edley ve Wetherel, 1996).

Beynon (2002), krizin kökenlerini uzun süredir erkek hakları olarak kabul edilenlerin kaybı -bu büyük ölçüde feminist erkeklik eleştirisinin sonucu- ve erkek istihdamındaki değişiklikler olmak üzere iki ana kaynağa bağlamaktadır. 1970’lerle beraber Batıda kadın

hareketinin yükselişiyile kadınların kamusal alandaki görünürlüğüünün artması, sosyal ve siyasal haklarının iyileştirilmesi ve geleneksel kadınlık rollerinin sorgulanması ile beraber erkekliğin mevcut değişimlere uyum sağlayamadığı ve bir erkeklik krizi içine girdiği varsayılmaktadır. Kadın hareketi ataerkil düzeni ve kadının bu düzendeki konumunu tartışmış, eleştirel bir pencereden kadının ezilmişliğini ele alırken kadına yeni hak ve özgürlükler edindirmeye çabalamıştır (Canatan ve Sığın, 2018). Kadınların bağımsızlaşması erkeğin iktidar konumunu sarsmış, erkekliği tekinsiz bir zeminde bırakmıştır. Modern yaşamın değerleri geleneksel değerlerin aksine erkeği üstün ve ayrıcalıklı kılan zemini yok etmiştir. Bu kriz nosyonunu açıklamada eril kimliğin, kadınsı kimliğe nazaran daha güvensiz oluşu önermesi de göz önünde bulundurulmaktadır (Meyers, 2010).

İş bölümüne dayalı ve kas gücünün önemini yitirdiği üretim biçimiyle erkekler üstünlükleriyle ilgili bir meydan okumayla yüz yüze kalmıştır. Erkeklik, son yüz yılda iş yaşamındaki değişikliklerle beraber "kriz" bağlamında konuşulmaya başlanmıştır (Roberts, 2014). Post-endüstriyel dönemde iş imkânlarının azalmasıyla artan işsizliğin "erkekliğin yitimi" hissine yol açtığı söylenebilir. (Sancar, 2020). İşgücüne katılan kadınların ekonomik bağımsızlıklarını elde etmeleriyle eril tahakkümün en önemli özelliklerinden biri olan 'eve ekmek getiren' olma vasfı gücünü yitirmiştir.

Erkeklerin kadınlardan daha üstün olmasını meşrulaştıracak ataerkil söylem moderniteyle beraber geçerliliğini yitirmiştir (Sancar, 2020). Ataerkil sistemin kurumsallaştırdığı roller ile modernitenin bunlara meydan okuması arasında sıkışan erkeklik meşruiyet zeminini kaybetmenin krizini yaşamaktadır. Çünkü erkekler artık modernleşmenin öncülleri değil kurbanlarıdır (Onur ve Koyuncu, 2004). Daha çok gelenek yoluyla aktarılan erkeklik kalıpları yeni toplum yapısı karşısında gücünü kaybederken geleneksel erkek rolü ve bu rolün getirdiği ayrıcalık sıkıntıya girmektedir (Özkazanç ve Yetiş, 2016).

Kadınların toplumsal cinsiyet rollerini sorgulama ve değiştirme çabaları erkekleri zorunlu bir değişime sürüklemiştir. Erkeğin iktidarının sorgulanması ve mutlak hâkimiyetinin kaybı onu erkekliğini ispatı için daha fazla mücadele etmek zorunda bırakmıştır. Erkek sadece çevresine ve topluma değil, kendine de erkekliğini ispat etmek zorundadır, genellikle bu ispat gerçekleşmediğinde erkeklik krizi meydana gelir (Selek, 2021). Bourdieu (2019) erkeklerin ayrıcalıklı konumlarını sürdürmek için sürekli erkekliklerini

ispat etmeleri gerekmesini bir “imkânsızlık” krizi olarak tanımlar. Erkekliğin sürekli kanıtlanmaya ihtiyaç duyan yapısı erkeği daimi bir eril otoriteyi kazanma ve bu sahipliğini sürdürme mücadelesi içinde bırakır. Atay (2004) hiç tamamlanamayan ve anbean devam eden “erkek olma” mücadelesinde erkeklerin psikolojik ve sosyal anlamda zarar gördüklerini vurgular.

Postmodernizm de erkek kimliğini belirsizliklerle baş başa bırakarak onu tekinsizleştirmektedir. Postmodern dünyanın erkeklik rolleri modern döneme nazaran değişken ve belirsizdir. Erkekten bir yandan geleneksel rolleri sergilemesi ve bu yolla erkekliğini göstermesi beklenirken, öte yandan toplumsal dönüşümle ev işlerini ve çocuk bakımını paylaşması, empatik ve hoşgörülü olması beklenmektedir. Buna bağlı olarak da gerilimler yaşayan ve bunalımlı erkeklik biçimleri görünür hale gelmektedir (Oktan, 2008).

Goldberg, Erkek Olmanın Tehlikeleri (2018) kitabında, toplumun erkekten beklentilerini imkânsız açmazlar şeklinde kavramsallaştırır. Ona göre yüklenen imkânsız niteliklerle erkekler, üreticisi ve sürdürücüsü oldukları bu sistemde beklenen ve karşılımları mümkün olmayan rolleri sergilemede bir açmaza düşmektedirler. Bu açmazları şu şekilde sıralamaktadır: cinsel kimlik açmazı, kinetik açmazı, duygu açmazı, kahraman imajı açmazı, arkadaşlık açmazı, çocuk yetiştirme açmazı, kimlik açmazı, otorite açmazı, ekmek kazanan olma açmazı, başarı açmazı, kariyer merdiveni açmazı, bütünlük açmazı, tekeşlilik açmazı, tensellik açmazı, özerklik açmazı, sağlık açmazı, kendiliğindenlik açmazı, öncelik açmazı, gelişim açmazı.

Fakat gerçekten erkekliğin bir krizde olup olmadığı da tartışılmaktadır. Connell’a (2019b) göre erkek egemenliğinin hala hüküm sürdüğü alanda bir erkeklik krizinden bahsetmek mümkün değildir; yazara göre bunun yerine durumu erkekliğin bir kriz vurgusuyla yeniden üretilmeye çalışıldığı şeklinde okumak daha doğru olacaktır. Beynon da tek tip bir erkeklikten bahsedemeyeceğimiz gibi tek tip bir erkeklik krizinden de bahsedemeyeceğimizi hatırlatır (2002).

2.7.1. Türkiye’de Erkeklik ve Erkeklik Krizi

Erkeklik krizleri, erkeklerin hâkim erkeklik rolleri ve bu rollerle ilişkilenen egemenlikleri göç, enformal-esnek üretim, yeni piyasa kapitalizmi, yeni sermaye mantığı, değişen aile

yapısı, işsizlik, çalışma koşullarında yaşanan değişimler, kadınların kamusal alanda güçlenmeye başlaması gibi nedenlerle kendi statülerine yönelik hissettikleri tehdit ve kaygıyı ifade eder (Bozok 2019; Sancar 2020).

Ülkemizde erkeğin egemen ve kadın itaatkâr olması gerektiği düşüncesi baskındır (Bolak-Boratav vd., 2018; Sancar, 2020) ve bu sebeple erkeklerin tahakkümlerini yitirmeleriyle bir erkeklik kriziyle yüzleştiklerini söylemek mümkündür. Yaşanan sosyal ve teknolojik değişimlerin etkisiyle geleneksel kadınlık ve erkeklik rolleri mutlaklığını yitirmiş ve cinsiyet rollerinin yeniden sorgulanmasıyla hem iş yaşamında hem de ailede erkek egemenliği giderek azalmıştır (Zeybekoğlu, 2010). Kadınların sosyal hayatta ve iş yaşamında daha çok görünür oluşu, geleneksel kadınlık rollerini sorgulamaları ile erkeklerin kadınlar üzerindeki sosyal, ekonomik, cinsel ve yasal hâkimiyetleri aşınmaya başlamış ve bu durum erkeklerin mevcut egemen pozisyonlarının sarsılmasına sebep olmuştur. Kadınların toplumsal alanda erkeklerle aynı ve daha üst pozisyonlarda çalışmaları cinsiyete dayalı bir iktidar kaybını beraberinde getirmektedir.

Türkiye’de erkekliğin en önemli koşullarından biri erkeğin düzenli bir işe sahip olmasıdır. Erkekler için işsizlik sadece ekonomik güvensizlik anlamına gelmez bir nevi erkekliğin kaybı anlamını da taşır (Sancar, 2020). İşsizlik, hem aile içinde hem de sosyal hayatta yol açtığı statü ve itibar kaybıyla erkeklik krizine neden olur (Avşar, 2017). Erkeklerle ev dışında çalışan, ailenin geçimini sağlayan, diğer erkeklerle rekabet eden bir toplumsal cinsiyet rolü atfedilmesi bu rolün başarıyla yerine getirilemediğinde erkeklik krizleri yaşanmasına neden olmaktadır (Bozok, 2018a).

Ülkemizdeki erkeklik krizinin gün yüzüne çıktığı alanlardan biri de baba-oğul ilişkisinde yaşanan gerilimlerdir. Sancar’a (2020) göre ülkemizde ataerkil değerlerin babadan oğula geçmesi süreci sancılıdır. Güncel erkeklik kodlarının medya, kamusal alan ve erkeklerin sosyalleştikleri alanlarda üretilmesi ve aktarılması baba oğul arasında bir süreklilik değil kırılma ve çatışma meydana getirmektedir. Türkiye’de genç erkeklerin babalarıyla olan ilişkilerini hiyerarşi, saygı, korku, mesafe, kısıtlanma, dayak, ceza, disiplin gibi kavramlarla tanımladıkları görülmektedir (Bolak-Boratav vd., 2018).

Türkiye’de özellikle erkeklerin yoğun olduğu kahvehane, birahane, bilardo salonu, stadyum, spor salonu, dövüş kursu, pavyon vb. ortamlarda erkeklik gösterileri ve söylemleri oldukça yaygındır (Cengiz vd., 2004). Eril kodlara uygun davranmayanların

erkeklikleri grup tarafından onaylanmaz, sembolik ve söylemsel alanda oluşan bu statü aynı sembolik alanda geri alınır. *“Cinsel organın “iş yapar”lığından, tuttuğu takımın başarısına kadar, evde, işte, sokakta, trafikte, barda, statta, halı sahada ve yatakta... Her an sinama ve tehdit altındadır, bir erkeğin erkekliği. Bu tehdit, esas olarak diğer erkeklerden gelir. Bu anlamda “erkek erkeğin kurdudur” demek de yanlış olmaz”* (Atay, 2004).

Ülkemizde yapılan çalışmalarda erkeklik krizinin çalışma hayatı (Metin Acher, 2022), işsizlik (Ok, 2011; Türkoğlu, 2013b), hegemonik erkekliğin yerinden edilmesi (Fazlıoğlu, 2019; Koçer ve Ulucan, 2021; Yüksel, 2013a), göçmenlik ve mültecilik (Bozok, 2019; Bozok ve Bozok, 2019; Güney ve Konak, 2016), baba oğul çatışması (Yüksel, 2013b), boşanma (Akkoç, 2020) gibi yaşam olaylarında deneyimlendiği; kadına yönelik şiddet sebeplerinden biri olduğu (Özkazanç ve Yetiş, 2016; Öztürk, 2014) görülmektedir.

2.8. Dünya’da ve Türkiye’de Erkekliğe İlişkin Çalışmalar

2.8.1. Dünyada Erkeklik Çalışmalarının Seyri

Kadınlığın ikincil konumu ve feminizmin protest bir hareket oluşunun aksine erkekler ve erkeklik norm olarak kabul edildiği için uzun süre araştırma konusu olmamıştır. Eleştirel erkeklik çalışmaları Amerika ve Avrupa’da 1970’lerden sonra, İkinci Dalga Feminist Hareketle beraber ortaya çıkmış yeni bir disiplindir (Topçu, 2018). Erkekler ve erkeklikler üzerine eleştirel incelemeler, profeminist bir duruşla feminizm, toplumsal cinsiyet ilişkileri ve queer perspektiften erkekler ve erkekliğin eleştirisini yapmayı hedeflemiştir (Hearn, 2004). Eleştirel erkeklik çalışmaları feminizme karşıt ya da destekleyen olarak konumlanmanın ötesinde toplumsal cinsiyet düzeninin erkekliği nasıl tanımladığı, güçlendirdiği ve kısıtladığı soruları ile ilgilenmektedir (Güngör Kılıç, 2020). Erkekler ve erkeklikler üzerine eleştirel incelemeler alanı feminist çalışmalara alternatif ya da rakip olma amacı gütmemiş, başta kadına yönelik şiddet, cinsellik, öznellik, cinsiyetçilik, ataerkillik, sosyalizasyon ve homofobi gibi konular olmak üzere feminist çalışmalara paralel doğrultuda feminist kuram ve feminist politikanın gelişmesine katkıda bulunmaya çalışmıştır. Alanın kuramsal ve politik amaçları feminizmle ve LGBTİ+ çalışmalarıyla örtüşmekteyse de bu çalışmalardan ayıran özelliği erkekleri ve erkeklikleri ataerkil iktidardan pay alan özneler olarak eleştirel bir biçimde değerlendirmesi ve ataerkilliğin asli faileri olan heteroseksüel erkekleri incelemesidir (Bozok, 2009).

Kimmel ve Aronson'a göre 1970'lerin ortalarında, toplumsal cinsiyet farklılıklarına yönelik feminist eleştirilerin etkisiyle erkekler ve erkeklik üzerine ilk çalışma grubu ortaya çıkmıştır (Kimmel ve Aronson, 2004). Yazarlara göre Marc Feigen-Fasteau (1974) *The Male Machine* ve Warren Farrell'in (1975) *The Liberated Man* isimli kitapları geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin erkekleri kısıtladığı ve üzerlerinde baskı oluşturduğuna yönelik ilk dalga erkeklik çalışmaları perspektifinin örnekleridir. Herb Goldberg (1975) de *Erkek Olmanın Tehlikeleri* isimli kitabında erkeklik rol beklentilerinin erkekler açısından yarattığı zorluklarına değinmiştir.

Deborah David ve Robert Brannon'un *The Forty-Nine Percent Majority* (1976), Joseph Pleck ve Jack Sawyer'ın *Men and Masculinity* (1974), Elizabeth Pleck ve Joseph Pleck'in *The American Man* (1980) isimli kitapları geleneksel toplumsal cinsiyet düzenlemelerinin feminist eleştirisini kabul eden bir çerçeve içinde erkeklerin yaşamlarına dair panoramik görüşler sunmuşlardır. Bu eserler, modern ABD toplumunda erkek olmanın hem zorluklarına hem de ayrıcalıklarına ayna tutmuşlardır. Joseph Pleck (1981) de *The Myth of Masculinity* kitabında erkek cinsiyet rolünün normatifliğini eleştirmiştir (Kimmel ve Aronson, 2004).

Erkekler ve erkeklikler üzerine yapılan akademik çalışmalar toplumdaki erkeklik rollerini ve temsillerini incelerken, erkekliğin tek tip ve evrensel bir nosyon olmadığını ortaya koyulmuştur. Bu alanda; Harry Brod *The Making of Masculinities* (1987), Michael Kimmel *Changing Men: New Directions in Research on Men and Masculinity* (1987), Tim Carrigan, R.W Connell ve John Lee *Toward a New Sociology of Masculinity* (1985), R. W. Connell *Gender and Power* (1987) ve Jeff Hearn *The Gender of Oppression* (1987) adlı çalışmalarla görüşlerini ifade etmişlerdir (Kimmel ve Aronson, 2004).

Erkeklik çalışmaları alanındaki en önemli isimlerden biri R.W Connell'dır. Connell, Carrigan ve Lee'nin (1985) beraber yazdığı "Toward a New Sociology of Masculinity" adlı makalede çoğul bir erkeklik fikrine vurgu yapan "erkeklikler" kavramını ve "hegemonik erkeklik" fikrinin gelişmeye başladığı görülmektedir. Connell'in 1987 yılında çıkardığı ve Türkçe'de Toplumsal Cinsiyet ve İktidar (2019a) adıyla yayımlanan bu kitapta yazarın erkekliklere ilişkin analizini, erkek iktidarının toplumsal cinsiyet düzenini ve farklı erkeklik tiplerine dair tespitlerini görmekteyiz. 1998 yılında çıkardığı *Erkeklikler* (2019b) kitabında ise farklı erkeklik biçimlerine yaptığı geniş çaplı ve derin

analizlerini ortaya koymuştur. Erkekler ve erkekliklerin toplumsal cinsiyetin yanı sıra yaş, sınıf, etnik köken ve ırkçılık gibi etmenlerle belirlendiğini belirten yazar alandaki birçok çalışmaya da öncülük etmiştir.

Michael Messner ve Michael Kimmel (1998) *Men's Lives* adlı kitaplarında erkekliğin hegemonik tanımının erkek yaşamındaki tek perspektif olduğuna kaşı çıkmışlardır.

Bourdieu (1998) *Eril Tahakküm* isimli kitabıyla alanda önemli katkıları olan bir diğer yazardır. Toplumsal cinsiyet ve erkeklik olgularını sembolik şiddet ve sosyal inşa bağlamında ele almıştır. Eril iktidarı erkek egemenliğinin doğallaştırılması, yanlış tanınması ve bu tahakkümün toplumsal yeniden üretim mekanizmaları çerçevesinde incelemiştir (Mottier, 2002). Yazar, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin eşitsiz yapısını kadınların ve kadınsı olarak görülenlerin tahakküm altına alınmasını çerçevesinde tartışmıştır.

Kimmel ve Aronson'un (2004) *Men and Masculinities* ve Michael Flood, Judith Kegan Gardiner, Bob Pease ve Keith Pringle'ın (2007) *International Encyclopedia of Men and Masculinities* isimli sözlükleri erkekler, erkeklikler ve erkeklik çalışmaları hakkında araştırmalar için önemli bir başvuru kılavuzudur.

2.8.2. Türkiye’de Erkeklik Çalışmaları

İlgili literatüre baktığımızda Türkiye’de erkeklikle ilgili çalışmaların 1990’lı yıllarda başladığı ve 2000’li yıllarda da yapılan çalışmaların hızlı bir şekilde arttığı görülmektedir.

Deniz Kandiyoti tarafından 1997 yılında yazılan *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar* adlı kitap ataerkil toplumlardaki erkeklik algısına yönelik getirdiği açıklamalar açısından erkeklik alanı için önemli analizlerin yapıldığı bir çalışmadır.

Oğuz Onaran, Seçil Büker ve Ali Atıf Bir tarafından (1998) Eskişehir’de yapılan alan çalışmasında erkeklerin erkekliğe dair olan tutumları incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre eğitim düzeyi yükseldikçe eşitlikçi tutum ve davranışlar da artmaktadır.

1990’larda az sayıda çalışma olduğu görülürken 2000’li yıllarda dikkat çekici bir şekilde çalışma sayısı artmıştır. Toplum ve Bilim dergisinin erkeklik temalı sayısı (2004)

literatürdeki en erken çalışmalardan biridir. Sayıda yer alan erkeklik ile ilgili çeşitli makalelerin alandaki birçok çalışmaya öncülük ettiğini söylemek mümkündür.

Türkiye’de erkeklik çalışmaları açısından alan araştırmasına dayanan önemli çalışmaların başında Serpil Sancar’ın 2009 yılında yayımladığı Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler çalışması gelmektedir. Türkiye’de erkek olmaya dair yapılan bu çalışma aile, namus, askerlik, ücretli emek gibi birçok konuda erkeklerle görüşmeler yaparak geniş kapsamlı bir içerik ortaya koymuştur.

Diğer önemli çalışma ise Hale Bolak Boratav, Güler Okman Fişek ve Hande Eslen Ziya’nın 2017 yılında yayımlanan Erkekliğin Türkiye Halleri isimli çalışmasıdır. Hem nicel hem de nitel yöntemle çalışma yürüten araştırmacılar ebeveyn ilişkileri, çalışma hayatı, evlilik ve eşle ilişki, erkek kimliğine ilişkin algılara yönelik zengin bir içerik sunmuşlardır.

Pınar Selek de 2008 yılında yaptığı çalışmasında ülkemizde erkeklik kimliğinin inşasında yer alan askerliğe dair algı ve deneyimleri öznelere gözünden aktarmıştır. Askerlik hizmetinin erkekler açısından ne anlama geldiğini ve bu süreçteki deneyimlerini güç, iktidar, şiddet, erkeklik temsili çerçevesinde yorumlayarak aktarmıştır.

Türk modernleşmesi ve erkekliğin değişiminin edebiyat metinleri üzerinden incelenmesi (Saraçgil 2005), Türk sinemasında erkeklik temsilleri (Arslan, 2005), medya ve erkeklik (Erdoğan, 2011), Türk modernleşmesi ve erkeklik ilişkisi Sancar (2014), militarizm, milliyetçilik ve erkeklik ilişkisi (Sünbuloğlu, 2013), çizgi romanlarda erkeklik temsilleri Türk (2013), Türkiye’de erkekliğin dönüşümü (Şahin, 2018) konularında yapılan çalışmalar da alana katkı sunan eserler arasında anılabilir.

Akademik alanda yazılan tezler ve açılan lisansüstü dersler ile kitaplar ve makaleler yoluyla literatür her geçen gün zenginleşmektedir. Ancak erkeklik çalışmaları Türkiye’de sınırlı sayıdadır. YÖK Ulusal Tez Merkezi arşivinde 2000-2019 yılları arasında erkeklik çalışmaları bağlamında 126 lisansüstü tezi olduğu görülmektedir (Tekke ve Yıldız, 2020). Yapılan lisansüstü çalışmalara baktığımızda sinemada erkeklik temsili (Kılıçbay, 1999), erkeklik ve ataerkil sistem arasındaki ilişki (Demren, 2001), tarihsel süreçte değişen erkek imgesi (Demez, 2004), erkekliğin sosyokültürel inşası (Bozok, 2005), askerlik ve erkeklik (Aktaş, 2010), toplumsal cinsiyet ve erkeklik (Zeybekoğlu, 2009), erkeklik krizi

ve işsizlik (Ok, 2011), siyasetteki farklı erkeklik temsilleri (Akyüz, 2012), erkeklik ve şiddet (Öztürk, 2014; Türkoğlu, 2013a), erkeklik inşasının bedensel ve toplumsal aşamaları (Barutçu, 2013), kırılan erkeklik (Türkoğlu, 2019) konularında üretilen çalışmalara rastlamak mümkündür.

2.9. Türkiye’de Erkekliğin Bedensel ve Toplumsal İnşası

Erkekliğin oluşumunda ve tasdikiinde toplumsal ve psikolojik faktörler bir aradadır. (Saraçgil, 2005). Heiliger ve Engelfried, toplumlardaki erkek kimliğinin oluşumunda sekiz aşamalı bir sosyalizasyon sürecinden bahseder. İlk olarak, erkeklere ait ve güçlü, dayanıklı, ağlamaz, akılcı erkeklerin olduğu bir dış dünya tanımlanır. Daha sonra erkek toplumsal iş bölümünde üst konuma yerleştirilir ve kadının ücretsiz emeğini kullanması meşrulaştırılır. Üçüncü aşama erkeğin duyguların gizlenmesiyle karakterize bir suskunluk iken, dördüncü özellik bu suskunluğa bağlı olarak gelişen yalnızlığa işaret eder. Bu yalnızlık kadınsılığın zıddı ve güçlü olma durumu olarak kabul görür. Beşinci aşama bu duygusallıktan arınmış rasyonalite, altıncı aşama da bu rasyonelliğin bir sonucu olarak denetim ve egemenlik kurmayla belirginleşir. Yedinci aşama, tahakküm kurma çabasıyla gerektiği yerde sorunları çözebilmek için şiddete başvurmaya izin verir. Bütün bu sürecin sonucu olarak sekizinci safhada vücut – beyin kopukluğu ortaya çıkar: erkek bedenini işlevselleştirerek var olur (1995; akt. Onur ve Koyuncu, 2004),

Toplumsal cinsiyet ilişkisellik ile anlam kazanabilir fakat bu erkeklerin kadınların mevcut olmadığı fiziksel ve sosyal mekânlarda kendilerine özgü ilişki biçimleri geliştirmedikleri anlamına gelmez (Özbay ve Baliç, 2004). Erkekliğin kabul edilmesi ve onaylanmasında homososyal ilişkiler önemlidir. Homososyallik, hemcins arkadaşlığı aramak, bundan hoşlanmak ve/veya tercih etmek olarak tanımlanmakta; aynı cinsiyetten üyeler arasında açıkça erotik bir cinsel etkileşimi zorunlu olarak içermemesiyle de (belirli koşullar altında olsa da) eşcinsellikten farklılaşmaktadır (Lipman-Bluman, 1976). Homososyallik hem erkek alanlarının mekânsal olarak kadın alanlarından ayrılması yönünden fiziksel hem de tutumların, görüşlerin ve değer sistemlerinin paylaşılmasıyla da sembolik düzlemde (Meuser, 2004). Sadece erkeklerin girebildiği askeriye, kahve, kulüp, pavyon gibi yerlerde birçok erkeklik deneyimi öğrenilir, öğretilir ve revize edilir (Sancar, 2020). Aile tek cinsiyetli homososyal toplulukların aksine her iki cinsiyetin de var olduğu bir yapıdır

(Gön, 2014). Bu yapı içinde erkeklik rollerinin aktarılmasında erkekler kadar kadınların da etkisi vardır.

Erkeklik, bir habitus olarak kendini sergiler (Sancar, 2020). Bourdieu'nun habitus kavramsallaştırması süreklilik arz eden alışkanlıkların bedende cisimleşmesini ifade eder (2019). Erkek olmanın gerekleri yavaş yavaş ve uzun bir süreçte farkında olmadan içselleştirilir ve bedenlerine kazınır. Bu erkeksi hareketler, yürüyüş, oturuş, nesneleri tutuştan konuşma tarzına uzanan bir aralıkta kendini gösterir. Kısaca, erkeklik davranışları, içinde yetiştikleri toplumsal bağlama göre pratiklerden pratiklere aktarılacak gövdelere kazınır, doğallaşır, üzerinde konuşulmasına gerek kalmayacak kadar “normal” davranışlar haline gelirler. (Cengiz vd., 2004). Bozok (2011), Gilmore'un yaptığı çalışmada Akdeniz çevresindeki ülkelerde erkekliğin ahlaki şartlarının “karısını hamile bırakması, kendisine bağımlı olanların bakımını sağlaması, ailesini koruması ve kişisel özerkliği” çerçevesinde şekillendiğini aktarır.

Ülkemizde erkeklik “*İlk erkeklik sınavını verirken erkek adam gibi ağlamadan sünnet olmayı, milli olurken ter dökmeden kaleye gol atmayı ve sonrasında da bu başarıyı gururla sürdürmeyi, askerlik çağı geldiğinde vatan borcunu geri ödemeyi ve askerlik sonrası çekirdek aileyi kurarken de hem ekmeğini taştan çıkaran erkek hem de vefalı baba olmayı gerektirir*” (Biricik, 2008). Günlük yaşamda sıkça duyduğumuz ‘erkek adam dediğin’ ile başlayan cümleler erkekliğin güçle, iktidarla, başarıyla, bedensellikle kurduğu ilişkiyi bize hatırlatır. Cinsel güç, dayanıklılık, güçlü olmak, iyi dövüşmek, iyi içmek gibi diğer fiziksel güç ve dayanıklılık unsurları ülkemizde “iyi adam” olmanın özellikleridir (Cengiz vd., 2004).

Erkeklik üzerine yapılan çalışmalarda ülkemizde bu temsilin bedensel, toplumsal ve ekonomik unsurlar içeren çeşitli süreçlerden geçilerek inşa edildiğine dikkat çekilmektedir. Selek (2021) bu aşamaları; sünnet, askerlik, iş bulma, evlilik olarak sıralarken Barutçu (2013) bu aşamalara cinselliği de ekler. Bozok’a göre ise Türkiye’de erkekliğin kazanılması ve sürdürülmesi konuşmayı öğrenme, sünnet olma, cinsel deneyimi yaşama, zorunlu askerlik hizmetini yerine getirme, gelir getirici bir faaliyette bulunmak, evlenme (ve düğün), baba olma, yaşlı ve sözü dinlenir biri olma süreçlerinden geçmeyle karakterizedir (Bozok, 2011). Bu süreçlerin her biri erkekliğin kazanılması ve onanması adına önemli basamaklardır.

2.9.1. Sünnet

Connell'e (2019b) göre erkeklik bedenle yakından ilişkilidir. İdealleştirilmiş hegemonik erkek bedeni aracılığıyla diğer bedenlerin buna uygun olup olmadıkları belirlenir (ztrk, 2012). Erkeklerin erkekliklerine güven duyabilmeleri için çocukluktan ayrılmayı ve yetişkin erkeklerin dünyasına ait olmayı sağlayan erkekliğe geçiş törenlerine ihtiyaç duyulmaktadır (Segal, 1992). Sünnet Türkiye'de erkeklik için önemli bir bedensel ritüeldir. Sünnet, erkek çocuğu cemaatin yesi yapar (Yavuz, 2014). Erkekliğin inşasında atılan ilk adım ve bedensel bir uygulama olmasıyla toplumda hayli büyük öneme sahiptir. Erkekliğin bedendeki kalıcı bir işareti, dini görev ve erkek cemaati içinde yer edinebilmek için gerekli olan bir uygulamadır (Barutçu, 2015a). Sünnetle erkek olmanın itibarı ve gurur verici statüsü çocuklukta bedene kazınmış olur.

Ataerkil gelenekte doğuştan iktidar konumunda olan erkek sünnet ritüeliyle de bu mevkisini toplumsal olarak geçerli ve meşru kılar. Ülkemizde kendine has törenleriyle çoğu zaman bir kutlama havasında geçen sünnet bir yandan da çocuğun erkekliğe geçiyor olduğunun topluma duyurulmasıdır. "Sünnet çocuğu"nın yörelere göre değişiklik gösteren adetlerle kendisini özel ve erkek olarak hissetmesi sağlanır (şenol ve Erdem, 2017). Sünnet olan ocuk için düğün yapılır, çocuğunun giydiği kıyafet onu özel kılar, at üzerinde gezdirilir, bineceği araba ritüele gönderme yapacak sözlerle süslenir, hediye veya altın alınır. Böylelikle erkekliğin inşasına herkes ortak edilir (Sancar, 2020). ocuk başka insanların tanıklığı yoluyla ve "erkek oldun" söyleminin onayıyla erkekliğe geçişini içselleştirir (Avşar, 2017).

Hali hazırda zaten erkekliği temsil eden penis sünnetle birlikte bir g simgesine dönüşür; erkek ocuk, kız çocuğa atfedilen annesinin dizinin dibinde oturma rolünden yavaş yavaş uzaklaşır ve dış dünyaya adım atarak erkek topluluğu içinde kendine yer edinmeye hazırlanır (Barutçu, 2015a). Yceltilen bu cinsel kimlikle erkek çocuklarda küçük yaştan itibaren kendisinin bir kız çocuğundan farklı bir sosyal konuma sahip olduğuna dair düşünceleri gelişmeye başlar (Yavuz, 2014). Sünnetle "erkek" olan ocuk babanın aile içerisindeki iktidar konumunu devredebileceği birey haline gelir (şenol ve Erdem, 2017).

Sünnet esnasında, erkek çocuktan acıya dayanıklı olması, bu bedensel müdahaleye boyun eğmesi ve tüm bu ritüelden keyif alması beklenir. Böylelikle ocuk toplum tarafından kabul edilmek için kendi duygularını bastırmayı öğrenir ve cinsel organıyla erkek olma

arasında büyük bir bağ olduğu düşüncesini benimser. Dolayısıyla sünnet törenselliği ve içerdiği anlamlarla erkek kimliğinin şekillenmesinde önem arz eder (Avşar, 2017). Türkiye’de sünnetsiz bir erkek, toplumun algısındaki fiziksel erkeklik tanımına uymaz ve kolaylıkla ötekileştirilebilir (Barutçu, 2015a).

2.9.2. Cinsellik

Erkeklik kodlarının oluşturulduğu en önemli alanlardan biri de cinsellik ve cinsel eylemin tanımlanmasıdır (Ozansoy, 2022). Cinsellik, erkeğin erkekliğini ve iktidarını ortaya koyduğu bir alan olarak görülür (Meral, 2011). Ataerkil yapının hâkim olduğu ülkemizde de heteroseksüel cinsel ilişki biçimi erkeklikle ilişkilendirilir ve cinsiyetlere farklı roller yüklenir (Özdemir, 2010). Erkeğin egemen kadının ise teslim olduğu, fethetme/teslim olma, aktiflik/pasiflik söylemleri heteroseksüel erkek cinselliğinde yaygın meteforlardır (Segal, 1992). Erkekten cinsel bağlamda aktif ve dölleyen olması beklenirken kadından ise pasif olması, kabul etmesi, doğuran ve büyüten olması beklenir (Acar Savran 2018). Kadının cinselliğini gizlemesi, bekâretini koruması, sadece evlendikten sonra cinsel birliktelik yaşaması gerekir. Erkekler için ise süreç farklı işler. Cinselliğini gizlemesi gerekmez, evlilik öncesinde yaşanan cinsel birliktelik sorun olarak görülmez (Gezici Yalçın ve Tanrıverdi 2018).

Ülkemizde ilk cinsel tecrübe erkek olarak hissetmek açısından önemlidir (Bolak Boratav vd., 2018). Cinsellik erkeğin kendini ispat etmesi gereken bir performans alanına dönüşmüştür. Erkeğin iktidarını önce cinsel alanda ispatlaması gerekmektedir (Selek, 2021). İlk cinsel deneyim başarılı bir şekilde geçilmesi gereken bir “sınav” olarak “milli olmak” deyiimiyle adlandırılır (Altınoluk Düztaş, 2019). Bu bağlamda hegemonik erkeklik ve cinsellik arasındaki ilişkinin önemi büyüktür (Sancar, 2020). Toplumsal alandaki güç ve otorite ile cinsellik arasında doğrudan bir ilişki kurulmuş olduğunu görmek mümkündür (Becerikli ve Kalamani, 2019). Erkekliğin çocukluk çağında sünnetle başlayan ispat çabası ergenlikte penis boyu ve ilerleyen dönemlerde cinsel deneyimle devam eder. Cinsel performansa yüklenen erkeğin aktif, cinsel eyleme her zaman hazır ve yönlendirici olması beklentisi erkekler üzerinde büyük bir baskı oluşturmakta (Ozansoy, 2022) ve bu durum cinsel ilişkide başarısız olma korkusuna sebep olmaktadır (Selek, 2021). Cinsel açıdan işlev bozukluğu yaşayan bir erkek için sadece cinselliği değil erkekliği de tehdit altındadır (Meral, 2011).

2.9.3. Askerlik

Erkekliğin üretildiği, icra ve ispat edildiği en önemli alanlardan biri olan askerlik Türk toplumunda bir erkeğin yerine getirmesi gereken bir görev ve erkek olarak kabul edilmesini sağlayan geçiş ritüellerinden biridir (Yirmidozkuz ve Kahraman, 2021). Anayasanın 72. maddesi ile Türkiye Cumhuriyeti tebaası olan her erkek zorunlu olarak bu hizmeti yerine getirmekle yükümlü kılınmıştır (1982). Yasal düzenlemelerle zorunlu olan askerlik, dini referanslarla kutsal bir görev, milliyetçi söylemde vatan borcu, ataerkil pratikte de erkekliğin şartı olarak yerine getirilir (Yavuz, 2014).

Toplumun güvenliği ve savunmasının yalnızca erkekler tarafından militer kurumlar içinde gerçekleştirilmesi olan askerlik bir tür ‘erkeklik ispatı’dır. Türkiye’de güçlü, asker, milliyetçi ve savaşçı olmak hegemonik erkeklik rolünün önemli parçasıdır. Askerlik sürecinde erkeklerin “savaşçı” olmak için eğitim gördüğü, vatan ve namus bekçiliği yaptığı, her türlü zayıflıktan uzaklaştırıldığı bir “kahraman erkek” inşa edilir (Sancar 2020). Erkeklik kodları; milli savunma görevinin erkeklere yüklenmesi, erkeklerin gerektiğinde kendilerini feda etmeleri ve vatanın korunmasına dair inanç doğrultusunda militarize edilmiş, bu kodlar milliyetçilik ve ataerkil bir vatandaşlık kurgusuyla desteklenmiştir (Aktaş, 2010).

Cinsiyetlendirilmiş bir kurum olan askeriye homososyal bir alan yaratır (Yirmidozkuz ve Kahraman, 2021). Kadınların olmadığı bu alanda erkeklik norm ve değerleri hâkimdir. Selek (2021) yaptığı alan çalışmasında askerliğin erkekler tarafından: erkek için deneyim ve sınanma alanı, duygusal ve bedensel olarak güçlenilen bir yer, erkekler arası ilişkilere dair yeni deneyimler kazanma olanağı, erkekliğin onurlu bir biçimi, hiyerarşik ilişkilerin öğrenildiği bir kurum ve vatan bekçiliğinden aile bekçiliğinin öğrenildiği bir yer olarak anlamlandırıldığı görülmektedir.

Ülkemizde evlenmek ve işe girmek için de askerliğini yapmış olmak önemli koşullardan biridir. Askerlik önemli bir eşik deneyim olarak addedildiği için askerlik öncesi çocuklukla eş değer tutulmakta, bir erkeğin ancak askerlik yaptıktan sonra, “olgunluk” sınavından geçmiş olduğu kabul edilmektedir (Yavuz, 2014). Burada erkeğe disiplinli, sert, gerektiğinde acımasız, duygularından arınmış ve güçlü olmak öğretilmektedir (Sarıçiçek, 2019). Erkeği olgunlaştıran, sorumluluk sahibi yapan, cesaretin sınandığı, bedensel ve ruhsal olarak zorluklara göğüs gerildiği askerlik bir erginlenme mekânıdır

(Yavuz, 2014). Askerliği tamamlamış erkek erkeklik sınavından başarıyla geçmiş olur (Sancar, 2020). Askerlik aynı zamanda diğer erkeklik mekanizmalarını da güçlendirici bir etkiye sahiptir (Selekt, 2021).

“Her Türk asker doğar” gibi sözlerle hegemonik erkeklik tanımlanır ve bu koda uymayan erkeklerin, örneğin askerlik yap(a)mayan erkeklerin erkekliği sorgulanır, bu bireyler dışlanır veya karikatürize hale getirilirler (Aktaş, 2010). Dolayısıyla askeri değerlerin reddedilmesi erkekliğin de reddi anlamına gelir (Barutçu, 2019).

2.9.4.Çalışma Hayatı

Endüstri Devrimiyle beraber değişen üretim yapısı toplumsal hayatta da büyük değişikliklere yol açmıştır. Çalışma ilişkileri; ev, aile, işyeri, kamusal dünya ve devlet gibi çok değişik alanların iç içe girdiği bir ilişkiler ağıdır (Colinson ve Hearn 2005; akt. Sancar 2020). Toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin tesisinde ücretli emek ve iş bölümü önemli bir yer tutmaktadır. Üretimin aileden uzaklaşarak fabrikalara taşındığı, ev ve iş yeri arasında mekânsal bir ayrımın ortaya çıktığı bir toplum düzeninde çalışmak, mekânsal olarak evin dışında, para karşılığında ve erkek tarafından gerçekleştirilen bir eylem olarak inşa edilmiştir. Böylelikle modern erkek kimliğinin tanımlanmasında ücretli emek ve evin geçimini sağlama önemli hale gelmiştir (Erbuğ, 2021). Erkekler tam zamanlı çalışmanın dışına çıkarlarsa ağır bir şekilde damgalanırlar; orta sınıftan erkekler için işsizlik, erkek olarak başarısızlığının bir göstergesidir (Baker ve Bakker, 1980).

Türkiye’de bir erkeğin yetişkin ve “gerçek bir erkek” olabilmesi için düzenli bir işe sahip olması “eli ekmek tutması” beklenir (Avşar, 2017; Bolak Boratav vd., 2018; Ok, 2011; Sancar, 2020; Yavuz, 2014). İşe atfedilen değerler işyeri ile bağlantılı olarak değişmekle beraber erkekliğin statüsü iş üzerinden belirlenmektedir (Ok, 2011). İşin ve ücretli emeğin ekonomik boyutları kültürel ve toplumsal anlamlarla iç içedir. Erkek, emeğin üretildiği piyasa ilişkileri içerisinde “ekmek kazanan” konumunda yer alırken; kadın ise ev ilişkileri içerisinde emeğin yeniden üretildiği alana sıkışır (Altınoluk, 2017). Bu anlamda ev işleri önemsiz, piyasa ekonomisindeki ücretli işler ise değerli kabul edilir (Yavuz, 2014). Erkeklik, otoritesini modern piyasa ilişkileri içinde kazandığı paradan alarak inşa etmektedir (Sancar, 2020).

Ülkemizde erkekten evlenebilmek için ekonomik güç sahibi olması, evlendikten sonra da ailenin geçimini sağlayabilmesi beklenmektedir. Evi geçindirmek evli erkeğin önemli sorumluluklarından biridir. İş sahibi olmak ve dolayısıyla para kazanmak bir güç göstergesidir bu yüzden iş sahibi olmayan erkek kendisini yetersiz ve başarısız olarak görmekte (Sarıçiçek, 2019), hem aile içinde hem sosyal hayatta statü ve itibar kaybı yaşayarak bir erkeklik kriziyle karşı karşıya kalmaktadır (Avşar, 2017). Dolayısıyla erkekler için işsizlik sadece ekonomik bir kayıp anlamını taşımaz, aynı zamanda “erkekliğin kaybı” anlamını taşır (Sancar, 2020). Toplumumuzdaki erkeklerin büyük çoğunluğu eşlerinin çalışmasına sıcak bakmamaktadır. Eşlerinin çalışması erkekler için hem erkek iktidarın zayıflaması, hem ‘evin ekmeğini’ kazanma durumunu eşiyile paylaşarak erkekliğinin azalması, hem de karısını özgürleştirerek onu kaybetme riski anlamına gelmektedir (Bolak Boratav vd., 2018).

2.9.5. Evlilik

Evlilik erkekliğin yeniden üretildiği ve icra edildiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile erkeklik kodlarını öğrenildiği ve gelen nesillere aktarıldığı bir alan olarak erkekler ve erkek çocuklar açısından önemlidir (Gön, 2014). Erkeklik erken çocuklukta ilk olarak özel alanda kurulur ve yetişkinlikte de özel alanda yeniden üretimi gerçekleşir (Bozok, 2011). Erkeklik temsilinin unsurlarından biri olan aile babası olma, ev geçindirme, evin reisi olma deneyimleri evlilik kurumu içinde yaşanır. Evlilik ataerkil iktidara sahip olmak, meşru cinsel ilişkiler yaşamak, soyun devamını sağlamak ve baba olmak anlamına gelmektedir (Bozok, 2013). Evlilik bir nevi erkeğin heteroseksüel, cinsel yönden sağlıklı ve yeterli “gerçek” bir erkek olduğunu ispatıdır (Sarıçiçek, 2019).

Askerden gelen, işe giren erkekten artık evlenmesi beklenir. Türkiye’de erkekler için evlilik; düzen, sorumluluk, bağlılık, sevgi, baba olma, cinsel ihtiyaçların giderilmesi ve erkekliğin kanıtlaması anlamlarını taşır (Avşar, 2017). Evlilik yoluyla "bir aile sahibi" olmak kendine ait bir "iktidar alanı"na sahip olmak anlamına gelir (Sancar, 2020). Evlilikle beraber erkekler “hane reisi” olarak iktidar konumunu toplumca onaylatır. Geleneksel anlayışta özel alan olarak kabul edilen ev kadınıla, kamusal alan ise erkeklerle ilişkilendirilmiştir. Fakat kadınlar her ne kadar ev ile özdeşleştirilseler de erkekler tıpkı kamusal alanda olduğu gibi ev içinde de iktidarı elinde tutan taraftır (Barutçu,2015b).

2.9.6. Babalık

Erkeğin çocuk sahibi olmasıyla erişilen bir konum olan babalık erkeklik gibi içinde birçok toplumsal atfı barındırır. Babalık bireysel bir deneyim olarak yaşanmaz, toplumsal ve kültürel kodlarla sürekli ilişki halindedir. Babalık kültür ürünü olmasının yanı sıra bizatihi kültürü oluşturup taşıyan bir sosyal roldür (Zeybekoğlu, 2013).

Babalığın, kadınların doğurganlıkla elde etmiş oldukları üstünlüğü kaybettiği, tanrısal özelliklere sahip kralların erkek olduğu, toprağın mülkiyetiyle birlikte kadın ve çocuğun mülkiyetinin de erkeğe ait sayıldığı tarım topluma geçişle birlikte toplumsal bir rol kimliği olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir (Ergin ve Özdilek, 2014). Tahakküm ve itaate dayalı eşitsiz bir yapı olan ataerkil sistemin içinde gelişen babalık, tarihsel ve toplumsal farklılıklar göstermektedir (Kocatepe ve Bilgi, 2018). 18. yüzyıldan 19. yüzyılının başlarına kadar olan dönemde babanın görevi çocuklarına dini ve ahlaki öğretim vermek iken (Pleck, 1987), endüstrileşmeyle birlikte bu rol eve ekmek getiren kişiye evrilmiş, ikinci dünya savaşından 1970’li yıllara kadarki dönemde babanın özellikle oğlu için cinsiyet rol modeli olmasına vurgu yapılmış, 1970’ler itibarıyla da baba kimliği her iki cinsiyetten çocuğun bakımına da aktif olarak katılan bir rol üstlenmiştir (Lamb, 1987).

Yapılan çalışmalarda Türk toplumunda erkekliğin nihai olarak gerçekleştirildiği alanın evlenip çocuk sahibi olmak olarak görüldüğü (Bozok, 2018b), babalık tanımının ataerkillik ve erkeklik üzerinden yapıldığı (Karadeniz, 2022) görülmektedir. Babalık hegemonik erkeklik idealinin yeniden üretilmesi, aktarılması ve erkek özneliğinin inşasında önemli bir kesişim alanında durmaktadır (Demiriz ve Baran 2018). Babalık, cinsel güce ve üreme yetisine sahip olmanın göstergesi olmasıyla da aynı zamanda erkekliği ispatlayan bir konumdur (Selek, 2021). Bu açıdan baba ol(a)mamak da bir güçsüzlük ve iktidarsızlık ifadesi olabilmektedir. Babalığın toplumsal tasdiki çocukların cinsiyetleriyle de ilişkilidir. Toplumumuzda “erkek adamın erkek evladı olur” söylemi oldukça yaygındır. “Başarısız” kız çocuğu denemeleri erkek çocuk doğana kadar devam eder. Erkekler soyun devam ettiricisi olarak görüldüğü için baba ancak oğul(lar)a sahip olmakla neslini devam ettirebilecektir (Şenol ve Erdem, 2017).

Erkeklikle ilişkilendirilen ekonomik özerklik aynı şekilde babalık için de önemli unsurlardan biridir. Baba evi geçindirmek, ailenin ve çocukların maddi ihtiyaçlarını

karşılamakla yükümlüdür. Ailenin reisi olmak için ekonomik olarak güce sahip olmalıdır. Ataerkil unsurlarla şekillenen babalık, ailenin koruyucusu, ekonomik gücü ve otoritesi olarak konumlanır. Bu unsurlar aynı zamanda sorumluluk sahibi olmayla da ilişkilendirilerek babanın ailedeki iktidarı pekiştirilir. Baba çocukları üzerinde otorite kurar ve onları kendi doğrularıyla eğitir zira iyi bir baba olmak bunu gerektirir (Barutçu, 2013).

Bozok'a göre günümüz Türkiye'sinde babaların babalık biçimleri erkek egemenliği ve kapitalist ilişkiler etrafında şekillenmektedir (2018b). Sancar'ın (2020) ifadesiyle *"babalık, aile, piyasa ve devlet (kamu) arasındaki ilişkiler ile şekillenen ve bütün bu alanları birbirine bağlayan; ailede "geçim sağlayan", piyasada "çalışan" ve devletin karşısında "aile reisi" olarak konumlanan bir toplumsal pratik, bir "dolayım" konumudur."* Baba kamusal alanı, gücü, mücadeleyi, iktidarı, macerayı kısaca "erkek olmayı" ve "erkek gibi davranmayı" temsil etmektedir (Zeybekoğlu, 2013).

Ülkemizde geleneksel erkeklik ve babalık modelinin varlığı kabul edilmekle birlikte yeni babalık biçimlerinin de yaygınlaşmaya başladığı da görülmektedir. Boşanma oranlarının artması, evlilik yaşının ilerlemesi, kadınların piyasa ekonomisine dâhil olması, toplumsal alandaki dönüşümlerle babaların geleneksel rolleri de değişmektedir. Yeni baba modeli karısının doğumuna eşlik eden, bebeğin bakımıyla ilgilenen, yalnız oyun oynamakla yetinmeyip çocuk bakımına daha aktif bir şekilde katılan ve erkek çocuklarıyla olduğu kadar kız çocuklarıyla da ilgilenen baba olduğu görülmektedir (Zeybekoğlu, 2013). Anadolu kültüründe yakın tarihe kadar babaların çocuklarını kucaklarına almaları, sevmeleri, öpüp okşamaları ayıplanırken geleneksel aile yapısındaki "otoriter" ve "mesafeli" baba yerini git gide eğitici, demokratik, işbirlikçi bir baba modeline bırakmaktadır (Onur 2012; akt. Kocatepe ve Bilgi, 2018). Sancar'a göre, Türkiye'de en yaygın babalık biçimi erkeğin geçim sorumluluğunu büyük ölçüde tek başına üstlendiği, kadınların sadece ev işi yaptıkları, kız çocukların okutulmakla birlikte erkek çocuklarla aynı-eşit görülmediği "modernleşmiş" aile babalığıdır (2020).

2.10. Evlilik Olgusu

Bireylerin hayatındaki önemli dönüm noktalarından biri olan evlilik, geleneksel toplumlardaki işlevini günümüzde de devam ettiren, kadın ve erkeğin biyolojik, psikolojik, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla oluşturulmuş bir

beraberliktir. Evlenme yasal ve örfi olarak farklı cinsten olan iki kişinin birlikte yaşamalarını ve yeni bir aile oluşturmalarını sağlayan bir antlaşmadır. Giddens'a (2009) göre evlilik, iki yetişkin birey arasında sosyal olarak kabul görmüş ve onaylanmış bir cinsel birliktelik olarak tanımlanabilir. Evlilik; aileyi oluşturan, cinselliğin ve neslin devamının düzenli ve toplumca kabul edilebilir olmasını sağlayan, iki karşı cins arasında kurulan cinsel ve ekonomik birlikteliktir (Emiroğlu ve Aydın, 2003). Ailenin kurulması açısından evlilik önemli bir yere sahiptir. Evlilik aileyi oluşturan bir sözleşme olup kurulan birlikteliği hem kanun hem de örf karşısında meşrulaştırır. Günümüzde nikâh adı verilen hukuki sözleşmeyle evlilik kanun nezdinde, tarafların hak ve sorumlulukları belirlenerek meşru kılınmaktadır. Hem modern hem de modernite öncesi döneme bakıldığında kadın ile erkek arasındaki birlikteliğin belirli ritüellerle, şahitler huzurunda ve belli kültürel normlar eşliğinde törensel şekilde bir akde bağlandığı görülmektedir. Evliliğin simgesel anlamda bir kopma ve yeniden bağlanma durumu olması törenselliğine bir açıklama getirmektedir (Ekmekçi, 2010).

Evlilik; uzun süreli beraber yaşam, kendi soyunun devamı, karşı cins ile kurulan ilişkiden alınan haz, beraberliği ve kendini koruma, arzu duyma yönüyle biyolojik, arzu duyulan karşı cins tarafından sevilme, ortak çocuklar ile kurulan yaşamın verdiği güven ve mutluluk duygusunu içermesiyle psikolojik, toplumsal normlara ve yasalara uymanın verdiği itimat ve güvenilirlikle sosyal yönden bireyleri bu kararı alma yönünde motive etmektedir (Boran, 2003). Evlilikle beraber cinsel yaşamın düzenlenmesi, soyun devamı ve belirliliği, ekonomik, sosyal ve psikolojik olarak görece güvenli olma sağlanmış olmaktadır. Kısacası evlilik; aile kurmak, cinselliği yaşamak, neslini sürdürmek, çocukların bakımı sağlamak, duygusal yakınlık, miras paylaşımı, toplumsal onay gibi birçok bireysel ve sosyal amaca hizmet etmektedir.

Yapılan çalışmalarda evli insanların yakın duygusal desteğe sahip oldukları, ekonomik destekle maddi açıdan daha istikrarlı oldukları, hastalık ve ölüm oranlarının düştüğü ve daha düşük depresyon seviyelerine eğilimli oldukları ortaya koyulmuştur (Çağ ve Yıldırım, 2013). Kısacası evlilik psikolojik, sosyal ve ekonomik faydalarıyla bireylere daha kaliteli bir yaşam sunmaktadır.

Türkiye'de evlilik toplum tarafından önem verilen bir kurumdur. Evliliklerin genellikle resmi nikâhla yapılmasına karşın, dini nikâhla evlenme geleneği de hala

sürdürülmektedir. En yaygın evlilik şekli ise hem dini hem de resmi nikâhın yapılmasıdır (Atak vd., 2016). Evlilik, karşı cinslere mensup iki bireyi bir araya getiren bir düzenleme olmanın yanı sıra geniş bir akraba ve arkadaş grubuna yayılan ilişkiler ağını da etkilemektedir (Emiroğlu ve Aydın, 2003). Türk kültüründe evlilik, yalnızca iki kişinin yaşamlarını birleştirmeleri değildir, aynı zamanda iki ailenin de bu dolayım yoluyla ilişkilendirilmesidir (Burç, 2018). Ülkemizde geleneksel sistemde evlilik, gelinin damadın hane halkına dâhil oluşuyla meşru cinsel ilişkilerin ve biyolojik üremenin başlaması anlamına gelmektedir (Duben ve Behar, 1991).

Evlilik kararı ile ilgili faktörler kişiden kişiye değişmektedir. Bireylerin evlilik kararı almalarında kişisel özellikleri, düşünceleri ve beklentileri etkili olmaktadır (Yazıcı ve Demirli, 2020). Bireylerin evlilik kararı alırken fiziksel, duygusal, ekonomik ve sosyal olgunluğa erişmiş olmaları beklenmektedir (Özüdoğru Düşünmez, 2016).

2.11. Evlilikte Eş Seçimi

Evlilik ve eş seçimi yetişkin hayatının en önemli kararlarından birisi olarak görülmektedir (Karadaş ve Keldal, 2021; Yazıcı ve Demirli, 2020). Evlilik, bireylerin iyi oluş düzeyleri, yaşam doyumları ve hayattan beklentileri gibi pek çok alanı etkilemektedir. Dolayısıyla evlilik ilişkisinden alınacak doyum eş seçimiyle yakından ilişkilidir. Bireylerin yeni bir aile oluşturdukları evlilikte çocuk sahibi olma ve bu çocukların yetiştirilmesi, sosyal ilişkilerin düzenlenmesi, ekonomik kaynakların yönetilmesi, ruhsal iyi oluş gibi etmenlerin eşle ilgili oluşu bu kararı karmaşık ve çok kriterli bir hale getirmektedir (Tüzemen ve Özdağoğlu, 2007). Evlilikte eşle sağlanan uyum hem partnerlerin hem de ailedeki diğer bireylerin iyi oluşunu yakından etkilemektedir.

Eş seçiminde hem bireysel unsurlar hem de sosyal etmenler rol oynamaktadır. Kişisel özellikler ve kişiler arası etkileşim (Nichols, 2005), fiziksel görünüm, ekonomik imkânlar, mesleki ve sosyal statü, dini ve ideolojik görüşler eş seçimine etki etmektedir (Kasapkara & Kasapkara, 2014). Eş seçimine etki eden unsurlara psikodinamik kuramlar, tamamlayıcılık yaklaşımı, benzerlik yaklaşımı, evrimci psikoloji, toplumsal yapı kuramı ve alışveriş/denkellik yaklaşımıyla açıklama getirilmeye çalışılmıştır (Lauer, 1991; akt. Bacanlı 2001).

Eş seçiminde öne çıkan benzerlik faktörünün belirleyici olduğunu düşünen araştırmacılara göre bireyler eş seçerken ırk, sosyoekonomik düzey, fiziksel çekicilik, din, kültür, eğitim seviyesi, aile yapısı, zekâ düzeyi ve beklenen yaşam süresi açısından kendilerine benzer kişileri tercih etmektedir (Lauer, 1991; akt. Bacanlı 2001). Buna karşılık eşlerin kişilik açısından farklı ve tamamlayıcı özellikleri nedeniyle seçildiğini savunan bütünleme ilkesi karşıtların birbirini çektiği görüşüne dayanmaktadır. Araştırmalar hangi ilkenin daha etkin olduğunu ortaya koyamasa da sosyal, ekonomik sınıfsal, dini ve eğitim geçmişi gibi alanlardaki benzerliğin çatışmaları önlemede önemli bir faktör olarak kabul edilmesi eş seçiminde benzerliğin daha belirleyici olduğunu düşündürmektedir (Aytaç ve Bayram, 2001).

Bilen'e (1983) göre eş seçimi homogami ve heterogami olmak üzere iki farklı görüş vardır. Homogami görüşüne göre ekonomi, din, etnisite, eğitim düzeyi, yaş ve sosyal değerler bakımından yakınlıklar taşıyan kişiler daha uyumlu olacak ve çatışmaları daha etkili çözebileceklerinden evlilikteki eş seçiminde benzerlikler dikkate alınmaktadır. Heterogami görüşü ise eş seçiminde farklı özelliklerin dikkate alındığını ileri sürmektedir (Bilen, 1983; akt., Bener, 2011)

Toplumsal yaşamdaki değişimlerle eş seçimi kriterlerini ve eş adayından beklentileri de farklılaşmaktadır (Kaya, 2002). Geleneksel dönemde aile büyükleri tarafından karar verilen eş seçimi moderniteyle beraber bireylerin tercihleriyle belirlenmektedir. Modernleşme ile birlikte evlenilecek kişinin seçiminde bireysel tercih ön plana çıkmış (Bacanlı, 2001) ve evlilikten beklentiler de yükselmiştir (Aydın ve Baran, 2010).

2.12. Aile

Aile, toplumu oluşturan en küçük kurum ve yapı olarak ele alınmaktadır. Her kültürde bulunan sosyal bir kurum (Zastrow, 2017) olan ailenin insanlık tarihi boyunca mevcut olan bir yapı olduğu varsayılmaktadır (Gladding, 2019). Aile evrensel bir kurum olmasına rağmen tek bir aile tanımı yapmak zordur zira aile kültüre, topluma, zamana göre değişiklik göstermektedir (Arslan ve Arslan, 2015; Baş ve Cengiz, 2018). Aile, aynı konutta ikamet eden, doğum, evlilik veya evlat edinme yoluyla akraba olan iki veya daha fazla kişiden oluşur (Tekin Epik vd., 2017). Aile biyolojik ilişkiler sonucu insan neslinin devamının sağlandığı, bireyin toplumsallaştığı, ilişki durumlarının belli roller etrafında toplandığı, geleneklerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan birimdir (Şenol, 2020).

Aile yapısında biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal ve hukuksal yönler barındırmaktadır (Yaşar Ekici, 2014). Aile kavramına farklı tanımlar getirmek mümkündür ancak bu tanımların çatı özelliği aileyi, biyolojik ve/veya psikolojik olarak ilişkili, tarihsel, duygusal veya ekonomik bağlarla birbirine bağlı olan ve kendilerini hanenin bir parçası olarak algılayan kişilerin oluşturduğu birliktelik olarak kabul etmesidir (Gladding, 2019). Aileler üyeleri bakımından sosyologlarca sınıflandırılmıştır: çekirdek aile, aynı evde yaşayan yetişkinleri ve onların çocuklarını ifade eder, geniş aile ise evli bir çift ve çocuklar dışındaki büyükanne ve büyükbabaları, erkek kardeşleri ve eşlerini, kız kardeşleri ve kocalarını, teyzeleri ve yeğenleri içerebilir (Giddens, 2009). Aile biçimleri toplumsal değişmeler sonucunda çeşitlenmiş, tek ebeveynli aileler, eşcinsel aileler, birlikte yaşayan çiftler ortaya çıkmıştır (Baş ve Cengiz, 2018).

Ailenin özelliklerine baktığımızda bazı fonksiyonları olduğu görülmektedir. Bunlar: biyolojik, psikolojik, eğitsel, toplumsal, kültürel ve ekonomik işlevler olarak gruplandırılmıştır (Kır, 2011). Toplumsal yapının devamlılığı, cinsel ilişkilerin düzenlenmesi, çocukların dünyaya getirilmesi ve bakımı, neslin devamı, kültürün aktarılması, bireylerin sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması gibi işlevlerinin olması aile kurumunun devamlılığını sağlamaktadır (Arslan ve Arslan, 2015).

Ailelerin bu işlevlerini yerine getirmeleri aynı zamanda sağlıklı bir işleyişe sahip olduklarını da gösterir. Demirbilek'e (2016) göre sağlıklı ailelerin özellikleri: duyguların açık bir şekilde paylaşımı, üyelerin bireysel farklılıklarının kabul edilmesi, birbirini takdir etme, sevgi ve ilgiyi açıkça gösterme, üyeler arasında işbirliği, mizah duygusu, temel gereksinimlerin karşılanması, sorunların çözümünde yapıcı bir tutum, aileye bağlılık, yakınlık, birlikte zaman geçirmeye istekli olma, etkili iletişim örüntüleri, yüksek düzeyde dini/tinsel uyum, kriz durumlarıyla baş edebilme becerisi, aile bireylerini destekleme/cesaretlendirme, açık roller, sorunlarla başa çıkma becerileri kazanmış olmayla karakterizedir.

Aile geleneksel toplumlarda olduğu gibi modern toplumlarda da önemli bir kurumdur. Zira nüfusun tamamına yakını aile içinde hayatını sürdürmektedir (Doğan, 2016). Ailenin biyolojik, ekonomik, sosyal, kültürel, eğitsel ve psikolojik işlevleri onu toplumsal yapının vazgeçilmez bir birimi yapmaktadır (Şentürk, 2008).

2.12.1. Aile Yapısındaki Dönüşümler

Toplum durağan bir yapı değildir. Toplumun yapısını oluşturan ilişkiler ağı ve kurumlar zamanla farklılaşmaktadır. Sosyal yapıda meydana gelen değişimlerin etkisini toplumsal rol ve statülerde, ekonomik yapıda, nüfus artış hızında, üretim ilişkilerinde, dinsel yapıda, aile ve akrabalık ilişkilerinde, gelenek ve göreneklerde, çocuk yetiştirme yöntemlerinde görmek mümkündür (Aydın ve Baran, 2010). Sanayileşme ve kentleşme süreçleriyle birlikte ortaya çıkan toplumdaki sosyo-ekonomik ve kültürel değişim aile yapısını da etkilemektedir (Taylan, 2009). Türk aile yapısının değişim ve dönüşümüne etki eden başlıca dinamikleri kadınların çalışma hayatına girmesi, nüfustaki demografik değişim, evlenme ve boşanma oranları, ailenin anlamının değişmesi, teknolojik gelişmeler, aile politikaları ve göç olgusu olarak sıralamak mümkündür (Kara, 2018; Yaşar Ekici, 2014).

Geniş aile yapısının çekirdek aile modeline dönüşmesi, evlenme yaşının yükselmesi, evlilik oranlarındaki düşüş, boşanmaların artması, tek ebeveynli ailelerin ve evlilik dışı birlikte yaşama biçiminin yaygınlaşması, evlilik dışı doğum oranlarında görülen artış gibi durumlar geleneksel aile yapısını değişime zorlamaktadır (Aydın ve Baran, 2010). Türkiye' de aile yapısının dönüşümü geleneksel geniş aileden çekirdek aileye doğrudur (Taylan, 2009). Üretim biçiminin kapitalist endüstriyel piyasa biçimine dönüşmesiyle ailenin yapısında büyük bir değişim yaşanmış, birkaç kuşağın bir arada yaşadığı geniş aile, anne baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek aileye dönüşmüştür. Bu yeni yapıda geleneksel ailenin karakteristiği olan ataerkil işleyiş de etkisini yitirmiştir. Ailenin “reis”i sayılan büyük erkeğin aile içindeki diğer erkekler, kadınlar, çocuklar ve çalışanlar üzerindeki mutlak otoritesi sarsılmış, genel anlamda erkek tahakkümü zayıflamış, çocuğun aile içindeki psikolojik değeri artmış, kadınların geleneksel rolleri değişmiştir (Özbay, 2015). Aile içi hiyerarşinin en üstünde bulunan yaşlılar modernleşmeyle beraber bu ayrıcalıklı konumlarını yitirerek, aileyi yöneten konumdan bakım alan, güvencesiz ve savunmasız bireylere dönüşmüştür. Sağlık sektöründeki gelişmelerle beraber uzayan insan ömrüyle yaşlılık, hem aile içinde hem de devlet politikaları nezdinde ekonomik ve sosyal bir sorun haline gelmiştir (Konak ve Çiğdem, 2005).

Aile içinde çocukların konumunun değişimi de yaşanan büyük değişimlerden biridir. Çocuklar tarih boyunca aile içinde soyun devamı ve ailenin gücü olarak görülse de feodal üretim biçiminde ekonomik rolleri büyüktü. Caldwell'e göre, ailenin üretim işlevinin

güçlü olduğu feodal sistemde aile içindeki ekonomik akış gençlerden yaşlılara doğrudur. Bu nedenle doğurganlık teşvik edilir. Ancak kapitalist sistemdeki ücretli işçilik ekonomisinde aile içindeki mali akış yaşlıdan gence doğrudur (1978; akt. Özbay, 2015). Üretim tarzındaki bu değişimle çocuğun aile içindeki ekonomik değeri azaldıkça psikolojik değeri artmıştır (Şanlı ve Öztürk, 2015).

Sanayi devrimiyle değişen ve dönüşen toplum yapısında kadının sosyal yapı ve aile içindeki rolünde de önemli değişiklikler olmuştur. Kadınların çalışma hayatına girmesiyle çocuklarıyla ve ev işleriyle ilgilendiği süre azalmış, kadının görevi gibi görülen işlerin bir kısmına da erkekler de dâhil olmuştur (Kara, 2018).

Neredeyse bütün toplumlarda benzer işlevleri olduğu kabul edilen ailenin sanayileşme, kentleşme ve kapitalist ekonomi biçimiyle birlikte önemli bir değişime uğradığı, işlevlerinde azalma olduğu ve toplumdaki çekirdek yapı olma statüsünün aşındığı görüşü yaygın bir biçimde tartışılmaktadır (Şenol, 2020). Aile yapısındaki bu değişimin bir çözülme değil kabuk değiştiren bir dönüşüm olduğuna dair düşünceler de mevcuttur (Baş ve Cengiz, 2018). Zira aile evrimleşmiş olsa da, orijinal işlevlerinin çoğunu korumuştur (Gladding, 2019). Örneğin eğitim işlevini kurumlara devretmişse de, neslinin devamı ve korunması gibi niteliklerini sürdürmektedir (Kır, 2011). Ailenin sevgi, manevi destek, güven, aidiyet gibi psikolojik işlevlerinin başka kurum ve yapılarca ikame edilememesi ailenin toplumda önemli bir kurum olarak varlığını sürdürmesini sağlamaktadır.

Bayer'e göre ailenin yapısındaki hiyerarşik ve asimetrik ilişkinin eşitlikçi bir ilişkiye doğru evrildiği görülmektedir. Geniş aileden çekirdek aileye geçilmesi, kadınların eğitim ve istihdama katılımlarının artması, yasal düzenlemeler erkek ile kadın arasındaki hiyerarşik ilişkiyi değiştirmektedir (2020).

Türk toplumu aile kurumuna değer veren ve aileyi toplumun temeli olarak gören bir yapıya sahiptir (Canel, 2007). Zaman içerisinde geçirdiği değişimlere rağmen aile kurumu hala işlevini ve önemini geçmişte olduğu gibi bu gün de korumaktadır (Aluş, 2015). Kağıtçıbaşı (2002) Türkiye'deki değişen aile yapısı için "duygusal bağımlılık aile modeli" (family model of emotional interdependence) kavramını önerir. Yaşam tarzı endüstriyel kentleşme ve refahla şekillenirken aile merkezli kolektivist kültür devam etmektedir. Aile bağılıklarını bireyselleştirerek birleştiren duygusal bağımlılık aile modelinde maddi değil duygusal karşılıklı bağımlılık değerleri öne çıkmakta ve çocuğun psikolojik

değeri de önem kazanmaktadır. Aileler, çekirdek aile şeklinde yapılsa da büyük aile ile olan bağları devam etmektedir. Çalışan kadının çocuğuna aile büyüklerinin bakım vermesi, önemli günlerde, hastalık, doğum, cenaze gibi durumlarda büyük aile ile bir araya gelinmesi sıkça karşılaşılan bir tablodur. Türk aile yapısının Türk-İslam sentezi şeklinde şekillendiğini ve modern Batı ailesine doğru bir değişim sürecinde 'modern-geleneksel' özelliklere sahip 'geçiş ailesi' diye nitelendirebileceğimiz bir yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür (Aluş, 2015). Bir yandan modernitenin getirdiği yaşam biçimine ayak uyduran öte yandan sahip olduğu geleneksel özellikleri koruyan ve yaşatan hibrit bir formun oluştuğu görülmektedir.

Modern ailenin, hanedeki en yaşlı ya da güçlü erkeğin otoritesi altındaki patriarkal hiyerarşilerin yerine, bir kadın ve bir erkek arasındaki aşka, sevgiye ve karşılıklı rızaya dayalı bağlılığa geçtiği yaygın olarak kabul görmektedir. Ancak feminist kuramcılar baba ya da koca fark etmeksizin kadınlar ve çocuklar üzerindeki erkek hâkimiyetinin sürdüğü görüşünü savunmaktadırlar (Sancar, 2020).

2.13. Aile Danışmanlığı

Aile yapısındaki değişimlerle birlikte ailenin sorunları ve ihtiyaçları da değişmektedir. Günümüzün hızla değişen toplumsal yapısında aile üyelerinin rolleri de değişmekte, sorunların çözümü konusunda farklı kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. Ailelerin yaşadıkları sorunlara profesyonel destek sunan hizmet aile danışmanlığıdır. Algan (2016)'a göre aile algısının değişmesi, evlilikle ilgili tutumların farklılaşması, eşler arası iletişim sorunları, boşanmaların artması, madde bağımlılıkları, yaşlılık sonucu ortaya çıkan problemler, ergenlik dönemi sorunları, ebeveyn-çocuk arasındaki iletişimsizlik gibi ailede meydana gelen problemler aile danışmanlığı uygulamasını ortaya çıkaran etkenlerdendir.

“Aile danışmanlığı, sağlıklı bir iletişim ortamının yaratılması için tüm aile bireylerine yapılan psikolojik yardım hizmetidir. Ailenin yapısal, işlevsel ve gelişimsel özellikleri bakımından aile içi ve çevre ilişkilerinde karşılaştığı psikososyal işlevsellikle ilgili sorunların çözümüne yönelik uzmanlık gerektiren hizmetler bütünüdür” (ASAGEM, 2008).

Aile danışmanlığı, aile üyelerinin birbirleriyle karşılıklı etkileşim dinamiklerini ve bunların mevcut sorunlara katkısının anlaşılmasını, ailenin sahip olduğu gücü ve kaynaklarını yeniden yapılandırarak harekete geçirilmesini ve ailenin problem çözme kapasitesinin geliştirilmesini hedefleyen bir süreçtir (Alpaydın ve Canel, 2011).

Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği'nde ise aile danışmanlığı: *“Aile bireylerinin içinde geliştikleri veya işlevlerini yerine getirdikleri aile sistemini veya ilişkide bulundukları diğer sosyal çevreleri değerlendirmeye dayanan ve bu anlayıştan yola çıkarak bireylere, çiftlere veya ailelere sorunlarının çözümüne dönük değişim ve gelişime yönelik özel teknik ve stratejileri içeren hizmet”* olarak tanımlanmıştır. (Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk, 2012 m.4/b). Bu bağlamda aile danışmanlığının amacının ailelerin yitirilen işlevselliklerini geri kazandırmak, aile üyelerinin psikolojik iyi oluşlarını sağlamak, aile içindeki ilişki ve etkileşimi sağlamak olduğu söylenebilir.

II. Dünya Savaşının psikolojik ve sosyal etkileri, şizofreniden etkilenen ailelerle çalışmalar yapılması ve bu alandaki profesyonel derneklerin kurulması aile danışmanlığının oluşumunu tetikleyen üç toplumsal hareket olmuştur (Nazlı, 2014, akt., Algan, 2016).

Aile danışmanlığı psikoterapide sorunların çözümüne ailenin bütün üyelerini dâhil eden bir yaklaşımdır (Demirbilek, 2016). Bireyler yerine çiftler ve ailelerle çalışmanın birçok önemli gerekçesi vardır: yaşam zorluklarının çoğu aile içinde ortaya çıkmaktadır ve yine aile içinde en iyi şekilde ele alınabilmektedir, mevcut problemin doğrusal ve döngüsel nedenselliğini görmeye imkân sağlar, aile üyeleri sürecin doğrudan bir parçası olarak bulunurlar, danışman aynı anda tüm üyelere hitap edebilir, sınırlar ortadan kalkar ve iletişim açık hale gelir, aile üyeleri soruna neyin sebep olduğunun farkına vararak çözümün parçası haline gelir, aile terapisi bireysel terapiden daha kısa sürer ve ailelerle çalışırken kullanılan yaklaşımlar içsel faktörlerden çok kişiler arası faktörlere odaklanmaktadır. Ailelerle terapötik olarak çalışmanın bir başka nedeni de böyle bir tedavinin kanıtlanmış etkinliğidir. (Gladding, 2019). Aile danışmanlığı uygulamasında etkileşim ve ilişkisellik ön plana çıkmaktadır. Aile, “bütün” ve “döngüsel” etkileşime sahip bir “sistem” olarak kabul edilmektedir. Bir sistem olan ailede üyelerden birinin yaşadığı sorun diğer fertleri de etkilemektedir. Bu nedenle aile danışmanlığında sorunların çözümünde aile bir bütün olarak ele alınır. Danışmanlık süreci ailenin tüm

bireyleriyle sürdürülebileceği gibi birkaçının katılımıyla veya bireysel görüşmelerle de gerçekleştirilebilmektedir.

Nathan Ackerman, Ivan Murray Bowen, Dan Jackson, Salvador Minuchin, Virginia Satir, Jay Hayley gibi öncü isimlerin katkıları ile 1950’li yıllarda sistemli hale gelen aile danışmanlığı, problemlerin “aile sistemindeki” uyumsuz etkileşimlerden kaynaklandığı varsayımı ile geleneksel psikoterapiden ayrılarak aileye özgü yeni bir terapi sürecine geçişi sağlamıştır (Demirbilek, 2016). Aile danışmanları; psikolojik danışma kuramlarını, sistem teorilerini ve klinik müdahale tekniklerini kullanarak bireylere, çitlere ve ailelere yardımcı olmaktadır (Carr, 2006; akt., Üstündağ, 2014). Aile danışmanlığının kuram ve teknikleri psikolojik danışma kuramlarına benzerlik gösterse de sistem ilkesini gözetmesi, ailenin bütününi danışan olarak ele alması gibi özellikleriyle bireysel danışmadan farklılaşmaktadır. Zaman içerisinde klinik veriler ışığında, aile terapisi ekolleri gelişmiştir. Önde gelen klasik ekolleri Sistemik Yaklaşım, Psikoanalitik Ekol, Yapısal Aile Terapisi, Yaşantısal Aile Terapisi, Stratejik Aile Terapisi, Bilişsel-Davranışçı Aile Terapisi olarak sıralamak mümkündür (Korkut, 2001).

Aile üyelerinin bireysel ve sosyal iyi oluşlarının sağlanması adına aile danışmanlığı hizmeti büyük önem taşımaktadır. Aile danışmanlığında bireylerin duygularını ve düşüncelerini rahatlıkla paylaşabilecekleri güvenli bir ortam oluşturarak ailenin işlevselliği ve sorunlarıyla başa çıkabilme kapasitelerinin artırılması amaçlanmaktadır. Aile danışmanlığının kapsamındaki konular şu şekilde sıralanabilir:

- Aile içi iletişim sorunları ve çatışmalar,
- Ebeveyn rehberliği,
- Ailenin işlevselliğini bozacak bir durumun yaşanması,
- Boşanma ve boşanma sonrası süreç,
- Kayıp ve yas,
- Aldatma,
- Aile içi şiddet,
- Bağımlılıklar,
- Yaşam dönemlerine adaptasyon problemleri
- Evliliğe hazırlık

Göç (2006)'e göre her ailenin kendine özgü sorunları olmakla birlikte Türkiye'de sıklıkla yaşanan aile sorunları kategorileri: aile içi iletişim ve uyum sorunları, çocuklarla ve ailede bakıma muhtaç bireyler ile ilgili sorunlar, aile büyükleri ve akraba ilişkileri ile ilgili sorunlar, cinsel sorunlar, ekonomik ve çevresel sorunlar, aile üyelerinin kötü alışkanlıkları ile ilgili sorunlar şeklinde sıralanabilir.

Türkiye'de ailelere yönelik yapılan psikolojik yardım çalışmaları genel olarak aile danışmanlığı, aile terapisi, çift terapisi, evlilik terapisi gibi isimlerle anılmaktadır. Schulman'a (1984) göre aile danışmanlığı aile terapisine göre daha kısa vadeli bir uygulama olup; nisbeten sağlıklı sayılabilecek ailelerin güçlendirilmesine yöneliktir (akt., Korkut, 2011). Bu çalışmada Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yayınlanan yönetmelikte tanımlanan ve sınırları çizilen aile danışmanlığı kavramı kullanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve çözümlenmesine yönelik bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma yükseköğrenim mezunu ve orta-üst sınıf erkeklerin; erkeklik kurgularının oluşumu, sürdürülmesi ve yeniden üretimi anlamak, evlilik kararı ve eş seçimlerine etki eden faktörleri ortaya koymak ve evlilikle beraber ortaya çıkan eş/koca olma rolünü ne şekilde deneyimlediklerine dair derinlemesine bilgi edinmek amacıyla tasarlanmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın amacına uygun olarak katılımcıları kendi hikâyelerini anlatmaya teşvik eden, konuya öznelere yaşam deneyimleri içerisinde bakmamıza alan açan, anlatılanları yorumlayarak çözümleyebilmemize imkân sağlayan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır (Baltacı, 2019). Zira katılımcıların eş/koca kimliklerine ilişkin algıları ve bu algıların nasıl inşa edildiği merak edildiğinden nicel yöntemlerle bu bilgilere ulaşmak mümkün değildir. Araştırmanın amacı kaç kişinin eş/koca olma statüsüne sahip olduğuna ulaşmak değil erkeklerin bu kimliğin inşa ve icra edilme sürecindeki kabullerini, yükledikleri anlamları ve deneyimlerini açığa çıkarmaktır. Ayrıca amaç toplumdaki eş/kocalık algısını tanımlamak değil, erkeklerin evlilik ve eş/koca olma deneyimlerinin her bir katılımcı tarafından nasıl yaşantılandığını ortaya koymaktır.

Nitel araştırma; insanları ve kültürleri derinlemesine incelemek, insanların gerçekliğe yükledikleri anlamları, süreçleri, kavrayışları ve anlayışlarını ortaya koymak amacıyla yapılan bir araştırma türüdür (Kümbetoğlu, 2008). Bu yöntemle veri toplamak için gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi teknikler kullanılarak incelenen olguların içinde bulunduğu doğal ortamlarda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ele alınmasına imkân sağlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Nitel araştırmaların “anlam”ı odağa alması (Dey, 1993) yönüyle erkeklerin erkekliğe, eş/koca olmaya ve evliliğe ne tür anlamlar yükledikleri ve bunları nasıl nitelediklerini anlamak amacıyla sahip bu araştırma için uygun yöntem olduğu düşünülmektedir.

Çalışmada nitel araştırma yaklaşımlarından olan fenomenoloji (olgubilim) deseni kullanılmıştır. Fenomenolojik çalışma bir fenomen veya kavramla ilgili bireylerin

deneyimlerinden yola çıkarak bütüncül bir betimleme ortaya koyar (Creswell, 2013). Bunun için araştırılmak istenen fenomen tanımlanarak fenomenle ilgili deneyime sahip olan kişilerden veri toplanır. Bu doğrultuda bu araştırma için yükseköğrenim mezunu, üst-orta sosyoekonomik düzeyde, evlilik sürecini ve eş/koca olma statüsünü deneyimleyen erkeklerle derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak veriler toplanmıştır. Derinlemesine görüşme, araştırma konusuyla ilgili açık uçlu sorular sorularak bireylerin görüş, düşünce ve değerlendirmelerinin detaylı bir şekilde incelenmesini mümkün kılmaktadır (Kümbetoğlu, 2008).

3.2. Çalışma Grubu

Evlilikle beraber yeni bir role sahip olan yükseköğrenim mezunu erkeklerin bu eş/kocalık kimliğini nasıl inşa ettiğine, erkeklik algısının bu inşadaki etkisine ve günlük yaşamda bu rolü ne şekilde deneyimlediklerine dair yeterli bilginin olmadığı yapılan literatür araştırmasında ortaya çıkmıştır. Bu alandaki sorulara cevap alabileceğimiz kişiler ise bu kimliğin aktörü olan yükseköğrenim mezunu evli erkeklerdir. Fenomenolojik araştırmalarda örnekleme yer alan tüm katılımcıların araştırılan olguyu deneyimlemiş veya bu olguya ilgili tecrübeleri olan kişilerle ilişki kurmuş olmaları gereklidir (Rolfe, 2006; akt. Baltacı, 2018). Dolayısıyla araştırmaya yükseköğrenim mezunu, evli ve eş/koca statüsüne sahip erkekler dâhil edilmiştir.

Araştırmanın katılımcılarının belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örneklem, incelenen olguyu en iyi temsil edebilecek, olgu hakkında bilgi ve deneyim sahibi olan kişileri seçmek için kullanılmaktadır (Padem vd., 2012; Yağar ve Dökme, 2018). Bir diğer ifade ile amaçlı örneklem araştırmacının kendi gözlemlerinden yola çıkarak araştırma sorunsalına uygun olan ve belirli özellikleri taşıyan örneklem türüdür (Gürbüz ve Şahin, 2018). Bu tekniğin tercih edilme sebebi araştırmanın bir hipotez test etme amacı gütmeyip kavramlara yüklenen anlamları ortaya koymayı amaçlamasıdır.

Araştırmanın çalışma grubunu 1 yıl ve üzeri süreyle evli, yükseköğrenim mezunu erkekler oluşturmaktadır. Araştırma öznesi olarak “evli” erkeklerin seçilmesinin sebebi evliliğin; hem ülkemizdeki erkeklik aşamalarından biri olması hem erkeklik temsilinin yeniden üretildiği bir alan olması hem de erkeklik kodlarının nesiller arası aktarımında önemli bir kurum olması düşüncesinden kaynaklanmaktadır. 1 yıl ve üzeri süreyle evli

olan erkekler seçilmesinin temel nedeni ise evlilik yaşantısının belli bir süre deneyimlenmiş olmasının gündelik hayatta eş/koca statüsünün içselleştirilmiş olacağı varsayımına dayanmaktadır. Çalışma grubunun eşleriyle aynı evde yaşıyor olmalarına dikkat edilmiştir. Bunun bir ölçüt olarak belirlenmesinin sebebi hem çalışmanın ana ayaklarından olan evlilik olgusunda bir arada yaşamının genel kabul olması hem de erkeklik performansları ve eş/kocalık pratiklerinin evlilik içindeki gündelik icralarının yakalanmak istenmesidir. Psikolojik yardım almak için başvuranların daha çok yükseköğrenim mezunu (Özakkaş ve Ercan, 2023) ve orta-üst sosyoekonomik düzeyde olan kişilerden oluşması (Arslantaş vd., 2010) sebebiyle seans odasında sıkça karşılaşılan grubun incelenmesinin alana daha fazla katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Erkek odağında çalışılmasının bir diğer nedeni de erkeklerin ruh sağlığı alanında yardım istemeye kadınlara kıyasla daha az meyilli oluşlarıdır (Addis ve Mahalik, 2003; Ang vd., 2004; Lane ve Addis, 2005; Uçan, 2016). Bu nedenle erkekleri odağına alan bu çalışmadan elde edilen bulguların danışmanlık uygulamalarında faydalı olacağı düşünülmüştür.

Çalışma grubuna ait demografik bilgileri Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

	YAŞ	ÖĞRENİM DURUMU	MESLEK	EVLİLİK SÜRESİ (Yıl)	EVLENME ŞEKLİ	YAŞADIĞI YER	ÇOCUK SAYISI	ORTALAMA GELİR
K1	48	DOKTORA	AKADEMİSYEN	24	SEVEREK	İSTANBUL	2	YÜKSEK
K2	39	DOKTORA	AKADEMİSYEN	6	SEVEREK	İSTANBUL	2	YÜKSEK
K3	33	LİSANS	ÖĞRETMEN	6	SEVEREK	GÜMÜŞHANE	-	ORTA
K4	33	LİSANS	ÖĞRETMEN	2	SEVEREK	İSTANBUL	-	ORTA
K5	37	YÜKSEK LİSANS	SOSYOLOG	11	SEVEREK	ORDU	1	ORTA
K6	50	DOKTORA	AKADEMİSYEN	16	SEVEREK	İSTANBUL	1	YÜKSEK
K7	33	DOKTORA	AKADEMİSYEN	8	SEVEREK	İSTANBUL	1	YÜKSEK
K8	42	DOKTORA	MEMUR	7	SEVEREK	İSTANBUL	1	ORTA
K9	31	YÜKSEK LİSANS	ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ	2	SEVEREK	İSTANBUL	1	ORTA
K10	34	LİSANS	SOSYAL ÇALIŞMACI	4	SEVEREK	DİYARBAKIR	1	ORTA
K11	34	YÜKSEK LİSANS	ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ	4	SEVEREK	İSTANBUL	1	ORTA ÜSTÜ

Tablo 1. Devam

K12	34	LİSANS	SOSYAL ÇALIŞMACI	5	SEVEREK	BATMAN	2	ORTA
K13	35	LİSANS	PSİKOLOG	10	SEVEREK	DİYARBAKIR	2	ORTA
K14	34	LİSANS	MUHASEBECİ	9	SEVEREK	İSTANBUL	2	YÜKSEK
K15	38	LİSANS	ÖĞRETMEN	12	SEVEREK	TRABZON	1	ORTA

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmacı tarafından, bu çalışmanın amacına uygun olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formundaki sorular hazırlanırken literatürdeki ulusal ve uluslararası kaynaklar incelenerek çalışmanın amacı doğrultusunda soru havuzu oluşturulmuştur. Daha sonra araştırmacının kapsamına ve amacına uygun sorular çalışmada kullanılabilecek şekilde yarı yapılandırılmış soru formu haline getirilmiştir. Hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunun anlaşılabilirliği, amaca uygunluğu, soruların sıralanışı ve kullanılabilirliğinin sınanması için 3 katılımcı ile pilot çalışma yapılmıştır. Pilot çalışma sonucunda bazı düzeltmeler yapılarak görüşme formu tekrar düzenlenmiş, uzman görüşü de alınarak sorulara son şekli verilmiş ve uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme formunun ilk bölümünde sosyo-demografik bilgilere ilişkin sorulara yer verilmiştir. İkinci bölümde ise erkeklik, evlilik, eş seçimi ve eş/koca olma deneyimleri ile ilgili sorular sorulmuştur. Hazırlanmış açık uçlu sorular araştırmacı tarafından katılımcılara yöneltilmiş, gerekli görülen durumlarda sorular açıklanmış ve katılımcılardan daha açıklayıcı olmaları istenmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanması aşamasında nitel veri toplama tekniklerinden görüşme (mülakat) tekniği kullanılmıştır. Derinlemesine görüşmeler, araştırmacının kendisi tarafından, yüz yüze ve çevrim içi olarak katılımcılarla baş başa yapılmıştır. Görüşme süresince katılımcılara herhangi bir müdahalede bulunulmamış ve süre kısıtlamasına gidilmemiş olup görüşmeler kırk dakika ile yetmiş dakika arası değişen sürelerde gerçekleştirilmiştir. Yapılan tüm görüşmeler, görüşme öncesinde katılımcılardan izin

alınarak ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Çalışmada yarı yapılandırılmış formla görüşmeler yapılmıştır. Görüşme formu EK-3'te sunulmuştur.

Çalışma kapsamında 15 katılımcıyla görüşülmüştür. Tüm görüşmeler bireysel olarak Aralık 2022- Şubat 2023 tarihleri arasında tek oturumda gerçekleştirilmiştir. 15 katılımcı ile görüşüldükten sonra yeterli veri doygunluğuna ulaşıldığı için veri toplama süreci tamamlanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Nitel araştırmalarda veri analizi araştırmanın en önemli kısmıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Analiz sürecinde araştırmacı verileri düzenler, sınıflandırır, sentezler, örüntüler çıkarır, kavramlara ulaşır ve en sonunda bulguları raporlaştırır (Gürbüz ve Şahin, 2018). Ravindran, nitel veri analizinde analizinin özelliklerini şu şekilde sıralamıştır: araştırmacı; katılımcıların eylem ve davranışlarının ardındaki anlamı anlamaya çalışır, veri üretme ve analitik sorular sorma aracı olur ve verilerin yorumlanmasında kendi etkisine karşı duyarlıdır. Araştırmaya katılanların sayısından çok, araştırılan fenomen hakkındaki anlatımın kalitesi ve derinliğine önem verir. Katılımcıların deneyimlerindeki bağlamı bütüncül bir bakış açısıyla ele alır. Ortaya çıkan temalar bulgular olarak yansıtılır (Ravindran, 2019).

Nitel veri analizi hem tümdengelimci hem de tümevarımcı olabilir (Ravindran, 2019). Tümevarımcı analizde araştırılan fenomene dair anlamlar, örüntüler, temalar ve kategorilerin keşfedilmesi amaçlanmaktadır (Patton, 2018). Bu çalışmada da elde edilen veriler tümevarımcı içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Nitel araştırma verileri; verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması (Yıldırım ve Şimşek, 2021) olmak üzere dört aşamada analiz edilmiştir.

Yapılan görüşmelerden elde edilen ses kayıtları, ifade edildiği şekliyle olduğu gibi bilgisayar ortamında dökümleri alınarak katılımcıların kod adları ile isimlendirilmiştir. Çalışmada gizliliğin sağlanması amacıyla katılımcılar hakkında özet bilgilerin sunulduğu “kod sistemi” oluşturulmuştur. Bu kod sisteminde mülakat sırası, yaş, eğitim durumu ve evlilik süresi değişkenleri kullanılmıştır. Katılımcılar K1, K2, K3, ... K15 şeklinde

kodlanmış olup örnek olarak hazırlanan kod tablo sistemi aşağıda Tablo 2’de, sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcıları Tanımlamak İçin Kullanılan Kod Sistemi

KOD NUMARASI	YAŞ	ÖĞRENİM DURUMU	MESLEK	EVLİLİK SÜRESİ	EVLENME ŞEKLİ	YAŞADIĞI YER	ÇOCUK SAYISI	ORTALAMA GELİR
K1	48	DOKTORA	AKADEMİSYEN	24	SEVEREK	İSTANBUL	2	YÜKSEK

Görüşmelere ait ses kayıtlarının dökümü katılımcıların ifade ettiği şekliyle değişikliğe uğratılmadan yapılmıştır. Yazı dökümleri tekrar tekrar okunmuş ve katılımcıların ifadelerinde ön plana çıkan temalar belirlenmiştir. Katılımcıların ifadeleri araştırmacı tarafından analiz edilmiş ve literatürden alınan teorik bilgiler doğrultusunda veriler; temalar, alt temalar ve kodlar şeklinde düzenlenerek yoruma uygun hale getirilmiştir. Tablolarda kodlara ilişkin görüş bildiren katılımcılara ait frekanslara da yer verilmiştir. Son aşamada da elde edilen bulgular literatür ışığında yorumlanmıştır. Katılımcılara ait ifadelere doğrudan alıntı biçiminde imla kuralları gözetmeksizin yer verilmiştir.

3.6. Geçerlik ve Güvenirlik

Bir araştırmada çalışmanın geçerliği ve güvenirliliği bilimsel yönden en önemli ölçütlerdendir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemlerinin kullanımının artmasıyla birlikte yapılan araştırmaların geçerliği ve güvenirliliği de tartışma konusu olmuştur (Roulston, 2010). Zira nitel araştırmalar, öznel tarafının yüksek olması bakımından eleştirilmektedir (Arastaman vd., 2018). Nitel araştırmalarda geçerlikle ilgili en önemli sorun araştırmacının objektif kalması problemidir. Verilerin toplanması veya yorumlanmasında ortaya çıkabilecek yanlılık araştırmanın güvenirliliği açısından problem teşkil edecektir (Yıldırım, 2010). Ancak hiçbir araştırmada yüzde yüz nesnellik mümkün olmadığından öznelliğin olumsuz bir araştırmacı davranışı olmadığı, aksine bu öznelliğin gerektirdiği sorumluluğu önceden kabul ederek açık bir biçimde bulguları ortaya koymanın önemli ve gerekli olduğu savunulmaktadır (Yıldırım, 1999). Dolayısıyla nitel araştırmada geçerlik, araştırmacının konu edindiği problemi olabildiğince tarafsız bir şekilde ele alması olarak ifade edilebilir (Baltacı, 2019).

Nitel araştırmalarda geçerlik; i geçerlik, genellenebilirlik (dış geçerlik) ve ilişki geçerliği olmak üzere 3 kısımda incelenmektedir (Yağar ve Dökme, 2018). İ geçerlik, araştırmanın sonuçlarının doğruluğu, araştırmanın amacının ve örneklemin sosyal geçerliği yansıtabilmesiyle ilişkilidir (Yıldırım ve şimşek, 2021). Dış geçerlik araştırma sonuçlarının genellenebilirliği ve elde edilen sonuçların benzer gruplara ya da ortamlara aktarılabilirliğidir (Karataş, 2015). İlişki geçerliğinde ise bir araştırmanın anlamlı ve yararlı olması gerektiğine vurgu yapılmaktadır (Oral ve oban, 2020).

Nitel araştırmalarda güvenirlik standartı nicel araştırmalardan farklıdır (Yıldırım ve şimşek, 2021). Nicel araştırmalarda güvenirlik sürecin ve sonucun tekrar edilebilirliği üzerinden sağlanırken (Büyüköztürk vd., 2020) nitel araştırmalarda, geeklerin bireylere ve içinde bulunan çevreye göre değişim gösterdiği ve araştırma benzer gruplarda tekrarlandığında birebir aynı sonuçlara ulaşmanın mümkün olmadığı çalışmacı tarafından bilinmektedir (Yıldırım ve şimşek, 2021). Nicel araştırmalarda doğrudan bir genelleme yapılabilirken, nitel araştırmada genelleme ancak dolaylı yorumlamalar ve benzetmelerle yapılabilir (Baltacı, 2019).

Guba ve Lincoln nitel araştırmalarda geçerlik-güvenirlikten ziyade inandırıcılık (trustworthiness) olması gerektiğine dikkat çekmiş, inandırıcılık ölçütlerini inanılrlık, güvenilebilirlik, onaylanabilirlik ve aktarılabilirlik olmak üzere dört ana başlık altında toplamışlardır (Başkale, 2016). Topu ve arkadaşları (2013) tarafından yapılan çalışmada literatürde genel olarak karşılaşılan geçerlik ve güvenirlik önlemleri ortaya koyulmuştur. Bu çalışmada da geçerlik için belirtilen özelliklere uygun olarak:

- Araştırmada kullanılan yöntem, yöntemin seçim gerekçesi ve çalışmanın uygulama süreci açıklanmıştır.
- Veri toplama araçları tanıtılmış, veri toplama ve verilerin analiz süreci anlatılmıştır.
- Varsayımlar ve sınırlılıklar belirlenmiş, araştırmanın evreni, örneklem özellikleri ve örneklem seçim şekli belirtilmiştir.
- Katılımcılar gönüllülük esasına göre seçilmiştir.
- Araştırmacının rolü, geçerlik ve güvenirlik önlemleri açıklanmıştır.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla veriler amaca uygun bir şekilde toplanmış, katılımcılar tanıtılmış, veri toplama ve analiz yöntemlerine ilişkin ayrıntılı açıklama yapılmış ve temaları yansıtan örnek ifadeler, doğrudan alıntılarla yorum katılmaksızın sunulmuştur (LeCompte ve Goetz, 1982; Yıldırım ve Şimşek, 2021). Uzman görüşü alınmış, çeşitleme yapılmış, veri kaybının önlenmesi için kayıt cihazı kullanılmış, katılımcıların araştırmaya yönelik görüşleri alınmış ve veriler arası tutarlılık kontrol edilmiştir (Topu vd., 2013). Veriler katılımcıların ifade ettikleri şekilde sunulurken, okuyucuların elde edilen bulguları değerlendirmesine imkân sağlanmıştır. Dış güvenilirliği sağlamak için ses kayıtları, görüşme dökümleri, kodlama içerikleri dijital olarak muhafaza edilmektedir.

3.7. Araştırmacının Rolü

Araştırma konusu olarak eleştirel erkeklik çalışmaları kapsamında evlilik ilişkisi ve erkeklik konusunun seçilmesindeki öznel faktörler hakkında bu başlık altında bilgi verilecektir.

Sosyal hizmetin çalışma alanlarından birinin de aile terapisi olması sayesinde bu araştırmanın ortaya çıkması mümkün olmuştur. Birey, grup ve toplumla çalışan sosyal hizmet mesleğinin; aile, çocuk, engelli, yaşlı ve gençlik refahı alanında, toplumsal sorunların çözümünde, adli, tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet çalışmalarında kimi zaman doğrudan aileyi odak alarak kimi zaman da dolaylı olarak aileyi etkileyecek uygulamalarda bulunması aile konusunda çalışmaya ve bilgi üretmeye teşvik etmiştir.

Aile danışmanlığı uygulamalarında gerek bireysel gerek çift seanslarında hem kadın hem de erkek danışanlar tarafında erkeklikle ilgili temaların sıkça dile getirildiği fark edilmiştir. İlişkilerde çatışmalara ve problemlere yol açan birçok meselenin erkeklerin hegemonik ve ataerkil tutumlarıyla ilgili olduğu ve erkeklerin eş olma rolüyle ilgili çelişkili duygu ve düşüncelere sahip oldukları, erkeklerin erkeklik rollerine uyum sağlamak için sergiledikleri tutum ve davranışların bir yönüyle onlara güç ve iktidar sağlarken diğer yandan üzerlerinde büyük bir baskı oluşturduğu görülmüştür. Bu problemin anlaşılması için yapılan literatür araştırmasında erkeklik alanında kadın çalışmalarına kıyasla daha az çalışma olduğu ve mevcut çalışmaların da çok az kısmının evli erkeklerle ilgili olduğu dikkati çekmiştir.

Oliffe ve Mroz'un da belirttiği gibi araştırmacı ve katılımcının cinsiyeti, nitel görüşmelerde paylaşılan bilgileri ve görüşmenin dinamiğini etkilemektedir (2005). Erkek katılımcılar erkekler araştırmacılarla konuşurken “performans” kaygısı yaşayabilmekte (Barutçu, 2020), görüşme erkekliğin sergilenmesi için bir fırsat olduğu kadar, tehdit edildiği bir alana dönüşebilmekte (Mac an Ghail vd., 2013) ve iki erkeğin özel konular hakkında konuşması kimi zaman zorlayıcı olabilmektedir (Oliffe ve Mroz 2005). Barutçu, erkeklik üzerine yapılan çalışmalarda erkeklerin; erkeklik performansı, kocalık, babalık ve duygusal ilişkiler gibi konularda kadın araştırmacılarla; cinsellik, sünnet, spor gibi konularda da erkek araştırmacılarla daha rahat konuşabildiklerini ve daha açık bilgi veya deneyim paylaşımı yapabildiklerini ifade etmiştir (2020). Bu araştırmada da erkeklik performansı ve kocalık rolleri konuşulduğundan araştırmacı kadın olmanın avantajından yararlanmıştır.

3.8. Araştırma Etiği

Araştırma etiği; araştırmanın bilimsel standartlara uygun olarak gerçekçi bir şekilde tasarlanmasına, araştırmanın yürütülmesinde katılımcıların bütünlüğünün gözetilmesine ve çalışma sonuçlarının dürüstçe yayınlanmasına rehberlik edebilen çeşitli etik gereklilikler sunarak biyomedikal araştırmalar için insanın kullanımının ahlaksal açıdan haklı çıkartılmasına dayanak oluşturur ve araştırmanın etik ölçütlere uygunluğunun sağlanmasına olanak tanır (Ersoy, 2015). Bilim ve araştırma etiği araştırma, yazım ve yayın süreçlerinin tümünü kapsar. Dolayısıyla araştırmanın yürütülmesinin yanı sıra bilginin üretilmesi, paylaşımı ve kullanımı konusunda etik kural, standart, ilke ve değerlere uygun hareket edilmesi önemlidir (Gül, 2021). Yıldırım ve Şimşek'e göre bugün evrensel olarak kabul gören temel etik ilkeler; bilinçli onay, gizlilik, özel hayata saygı, zarar vermeme, aldatmama/yanıltmama ve verilere sadık kalmadır (2021).

İnsanı konu alan bütün araştırmalarda etik kaygılar ortaya çıkmaktadır ancak nitel araştırmalar nicel çalışmalara kıyasla daha fazla etik kaygıyı içinde barındırır (Künüroğlu,2020). Nitel araştırmalarda araştırmacının rolü nicel çalışmalara göre farklılık arz etmektedir. Nitel araştırmada araştırmacı, bizzat çalışma sahasına gider, katılımcılarla doğrudan temas kurar ve alanda kazandığı tecrübeleri toplanan bilgilerin analizinde kullanır (Karataş, 2015). Bilgi kaynaklarına yakınlık, ilgili kişilerle konuşma, gözlem yapma, doküman analizi ve araştırılan konuyu yakından tanınmasıyla nitel

araştırmacı, araştırma sürecinin doğal bir parçası haline gelir ve zaman zaman bir bilgi toplama aracı işlevi görür (Yıldırım, 1999). Araştırmacının öznelliğinin çalışmaya dâhil olduğu nitel ve fenomenolojik araştırmalarda araştırmacı kendi önyargı ve varsayımlarının farkında olmalı, bu varsayımlarından sıyrılarak (paranteze alarak) verilerini oluşturmali ve ilk analizini yapmalıdır (Tekindal ve Uğuz Arsu, 2020).

Bu araştırmada gerek literatür yazımında gerekse saha çalışmasında etik ilkelere azami ölçüde dikkat edilmiştir. Görüşmelere başlamadan önce demografik bilgi formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu İstanbul Ticaret Üniversitesi Etik Kurulundan 10.01.2023 tarih ve E-65836846-044-274963 sayılı etik onay alınmıştır. Çalışma, gönüllü olarak katılım sağlayan, ses kaydı alınmasına ve verilerin araştırma kapsamında kullanılmasına izin veren 18 yaş ve üzeri evli erkeklerle yapılmıştır. Görüşme sürecinde, verilerin toplanmasında ve analizinde gizliliğe dikkat edilmiş, bilimsel etik kurallarına uyulmuştur. Araştırmaya dâhil edilen katılımcılara “Aydınlatılmış Onam Formu” aracılığıyla araştırmanın konusu, süresi ve içeriğine ilişkin açıklamalar yapılmış, görüşmelerin ses kaydına alınması konusunda rızaları alınmıştır. Ayrıca katılımcılara istedikleri anda görüşmeyi sonlandırabilecekleri de hatırlatılmıştır. Mülakat süresince, yargılayıcı olmayan ve tarafsız bir tutum izlenmiş, tüm görüşmecilere kişisel bilgilerin gizli kalacağı konusunda güvence verilmiştir. Katılımcıların kimlikleri gizli tutulmuş olup her bir katılımcıya harfler ve rakamlar kullanılarak bir kod verilmiştir. Katılımcı kodları Katılımcı 1 = K1, Katılımcı 2=K2 şeklinde belirtilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular çalışmanın amacına da uygun olarak erkeklığe bakış ve evlilik ilişkisinde erkeklik olarak iki başlık altında sunulmuştur. Önce erkeklığın katılımcılar için ne anlama geldiği, nasıl öğrenildiği ve bu kimliğin ne şekilde sürdürüldüğüne dair elde edilen bulgular aktarılacaktır. Sonrasında katılımcıların evlilik kararı, eş seçimi ve eş/koca olma rolüne ilişkin düşüncelerine değinilecek ve son olarak evliliğin erkeklik üzerindeki etkisi ilgili değerlendirmeleri sunulacaktır.

4.1. Erkeklığe Bakış: Erkeklığın Anlamı, Öğrenilmesi ve Sürdürülmesi

4.1.1. Erkeklığın Anlamı

Eleştirel erkeklik çalışmaları bakış açısıyla yapılan bu çalışmada, katılımcıların verdikleri yanıtlardan yola çıkılarak evli erkeklerin erkeklik algıları ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmaya, katılımcıların erkeklik tanımlamalarının ne olduğunun anlaşılması ile başlanmasının nedeni katılımcıların erkeklik temsillerinin ileriki bölümlerde tartışılacak olan evli erkek olmanın anlamına bu görüşlerin ne şekilde etki ettiğini anlamaktır. Erkeklığın anlamı teması erkeklik algısı ve ideal erkek algısı alt temaları şeklinde sunulmuştur.

4.1.1.1. Erkeklik Algısı

Katılımcılara “erkek olmak size ne ifade ediyor” sorusu yöneltilerek erkeklığe dair algıları ve bu olguya yükledikleri anlamlar anlaşılmasına çalışılmıştır. Erkeklığın anlamı konusundaki görüşlere yönelik kodlar ve frekans değerleri Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3. Erkeklik Algısı

Erkeklik Algısı	Katılımcı	f
Sorumluluk sahibi olmak	K1, K2, K3, K4, K7, K8, K9, K10, K12, K14	10
Koruyucu olmak	K1, K2, K3, K4, K6, K8, K11, K12, K13	9
Sahiplenici olmak	K1, K2, K3, K4, K8, K11, K14	7
Geleneksel olmamak	K2, K4, K5, K10, K12, K13, K14	7
Aile	K3, K4, K7, K8, K11, K14	6
Dürüstlük	K1, K3, K8, K11, K12	5
Babalık	K6, K7, K10, K14	4
Farklı erkeklikler	K5, K7, K11, K15	4

Tablo 3. Devam

Cesaret	K1, K6, K9,	3
Mertlik	K1, K9, K11	3
Biyolojik cinsiyet	K1, K4, K6	3
Yük olan bir rol	K5	1

Tablo 3’e göre “erkeklik algısı” temasının kodları “sorumluluk sahibi olmak” “koruyucu olmak” “sahiplenici olmak” “geleneksel olmamak” “aile” “dürüstlük” “babalık” “farklı erkeklikler” “cesaret” “mertlik” “biyolojik cinsiyet” ve “yük olan bir rol” şeklindedir. Bu kodlara ilişkin katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğu erkekliği sorumluluk kavramı üzerinden tanımlamıştır.

“Erkek adam dürüst olup ailesine çevresine sahip çıkan, sorumluluk alan, sorumluluk bilincinde bir insan olması gerekiyor.”(K3)

Erkekliğin sorumluluk ve koruyuculuk atıfları özellikle aileyle ilişki ve kadın karşısındaki konumu etrafında şekillenmektedir.

“Erkeklik tanımı deyince şöyle hissettiğimi söylemek istiyorum daha koruyucu, kollayıcı, daha sahiplenici, daha sorumluluk alıcı, kadına göre hep niyeyse bu hissiyatı alıyorum.”(K2)

“Aile rolünde bunu baz alarak söylüyorum bu noktada sorumluluğu daha fazla olan, yuvasını koruma anlamında sahip çıkmak anlamında yuvanın devamını sağlama ilişkiyi yürütme anlamında kadına göre daha fazla rol sahibi olduğunu düşünüyorum.”(K4)

Sorumluluk, koruyucu olmak ve sahiplenici olmak birbiriyle ilişkili ve birbirini tamamlayan özellikler olarak ifade edilmiştir.

“Şöyle diyebilirim erkek evet sahip çıkan, bir şeylere sahip olan, ondan sonra sorumluluklarını bilen, o sorumluluklarını tam anlamıyla yerine getirmek zorunda olan, daha çok koruyucu kollayıcı, ondan sonra yönlendirici, görevleri olan hani kişi cinsiyet öyle diyebiliriz.”(K1)

“Bence erkeklik muhafaza, koruma içgüdüğü fazla olan, sahiplenilen değerlere sahip kişi olarak değerlendiririm.”(K8).

Erkek olmakla ilgili sorumluluk, koruyuculuk, sahiplenici olmak gibi tanımlamalar yapan katılımcılar öte yandan toplumsal cinsiyet rollerine geleneksel şekilde bakmadıklarını ifade etmişlerdir.

“Erkek kadınla eşit ve kadın hakları temel alan bir erkeklik algısı olması gerektiğini düşünüyorum.”(K12)

“Kadınla erkek arasında ben bir fark bulmuyorum genel itibarıyla böyle söyleyebilirim”(K13)

Erkekliği dürüstlük, cesaret ve mertlik gibi özelliklerle tanımlayan katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Erkek baktığınız zaman cesaret, güç, koruyuculuk gibi rolleri olan bir nitelik diyelim.”(K6)

“Erkek adam dürüst olmalı, mert olmalı, sözüne güvenilir olmalı ve ailesine sahip çıkmalı, ailesine karşı şefkatli olmalı”(K11)

Görüşmecilerin yanıtlarında babalık ve aile de erkekliğe ilişkin olgulardır. Erkek olmak; evlilik, babalık ve aileye bağlılıkla eşleştirilmiştir.

“Öncelik olarak ben erkekliği artık babalıkla eşleştiriyorum.”(K7)

“Şu an kafamda direkt aile canlandı. Ailesine bağlı sorumluluk sahibi insan olarak tanımlarım.”(K14)

Görüşmecilerin erkeklik tanımlamalarında değindikleri bir diğer husus, erkekliğin doğuştan gelen bir özellik ve biyolojik cinsiyetle doğrudan ilişkili olduğudur. Biyolojik belirlenime dayandırılan bu erkeklik görüşü aynı zamanda dini referanslarla da güçlendirilmektedir. Kadın ve erkeğin özelliklerinin doğuştan ve verili olduğunun altı çizilmektedir.

“Erkeklik deyince tabii biliyorsunuz doğuştan gelen bir kimlik.”(K6)

“Ben bu noktada yaratılışa çok önem veren bir insanım. Bana göre bu noktada her türlü görüşe saygı duyuyorum ama şuna inanıyorum Allah erkeği yaratırken ve kadını yaratırken zihinsel olarak da ruhsal olarak da o formatta yaratmış, bunu hissedersiniz.”(K4)

Erkekliğin zamana, topluma ve bir erkeğin yaşam evrelerine göre de değişkenlik gösterdiği dile getirilen başka bir saptamadır.

“Erkekler çeşit çeşit aslında”... Osmanlı zamanındaki erkeklerle Türkiye Cumhuriyeti'nin son zamanlarındaki erkek ya da benim şu andaki kafamdaki erkeklik çok başka başka erkeklikler.”(K5)

“Psikolojik anlamda erkek kimliğine girebilmek için zaten içinde yaşadığı topluma göre değişiyor bence insanın sosyolojik ortamına göre erkeğe nasıl tanımladığı.”(K11)

Erkekliği fazladan bir yük olarak gören bir katılımcı bunu şu şekilde ifade etmiştir:

Fazladan bir yük olarak hissediyorum aslında, daha ağır, daha fazla, toplumun, ailemin, ortak arkadaş çevrem bana yüklediği daha fazla rol olduğunu düşünüyorum erkeklikle ilgili. Erkek olmam dolayısıyla daha fazla yüküm varmış gibi hissediyorum bazen.”(K5)

4.1.1.2. İdeal Erkek Algısı

Katılımcılara erkekliğe dair tanımları ve algılarının yanı sıra “sizce ideal erkek nasıl olmalı” sorusu da yöneltilmiştir. Katılımcıların ideal erkek konusundaki görüşlerine yönelik kodlar ve frekans değerleri Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4. İdeal Erkek Algısı

İdeal Erkek	Katılımcı	f
Ailesine değer veren	K2, K3, K4, K8, K9, K14, K15	7
Sorumluluk sahibi	K2, K6, K8, K9, K12, K14	6
Sadık ve dürüst	K6, K8, K9, K11, K15	5
Cinsiyet eşitliğine önem veren	K7, K9, K10, K12	4
Güçlü	K1, K7	2
Anlayışlı	K1, K4	2
Saygılı	K5, K8	2
Şefkatli	K1, K10	2

Tablo 4. Devam

Soğukkanlı	K9	1
Eleştiriye açık	K9	1
Hoşgörülü	K13	1
Ödün veren	K15	1
Sabırlı	K15	1

Tablo 4’e göre “ideal erkek” alt temasının kodları “ailesine değer veren” “sorumluluk sahibi” “sadık ve dürüst” “cinsiyet eşitliğine önem veren” “güçlü” “anlayışlı” “saygılı” “şefkatli” “soğukkanlı” “eleştiriye açık” “hoşgörülü” “ ödün veren” ve “sabırlı” şeklindedir. Katılımcıların çoğunluğu için ideal erkeklik aile üyelerine değer verilmesi fikri etrafında şekillenmektedir. Erkeğin karar verirken eşinin görüşünü alması, eşine ve çocuğuna saygı duyması, ailesine bağlı olması gibi ifadelerle ideal erkek tanımlanmıştır.

“Karısına saygı duyan, çocuğuna saygı duyan, onların kendisinde hakkı olduğunu bilen ve ona göre davranan biri bence ideal erkektir. Baktığınızda kendi hayatını yaşayan değil de ailesine göre hayatını kurgulayan erkek şu an bence daha çok idealdir erkek sınıflamasına göre.”(K2)

“İdeal erkek kararları ortak verebilmeli. Kesinlikle benim dediğim olacak, ben erkeğim, ailenin reisiyim deyip o belki eski zamanlarda geçerliydi ama artık o şekil olduğunu düşünmüyorum. Eğer karşımdakini ben eşim olarak seçtiysem, birine güvenmeyeceksem, fikirlerine değer vermeyeceksem niye evleniyorum? Onunla beraber demek ki fikrini alacağım ki beraber bir hayat süreceğiz.”(K15)

Erkeklikle ilgili kurucu bir unsur olan sorumluluk ideal erkek özelliklerinde de değinilen temalardan biridir.

“Erkeğin doğal yapısı içerisinde var olan cinsiyetine dönük sorumluluklarına yerine getirmesi çok önemli.”(K6)

“Toplumsal düzeyde, ev içerisinde de ortak sorumlulukları yerine getiren bir erkek.”(K12)

Dürüstlük de ideal bir erkekte olması gereken bir nitelik olarak görülmektedir. Dürüstlük; doğruluk, güvenilirlik, etik, ahlak, sadakat ve namusla birlikte anılmaktadır.

Dürüst olmalı. Hani Allah'a inandım de sonra da dosdoğru ol diye bir öğüt var Peygamber Efendimizin. Ben de hayatımı onun direktifleri doğrultusunda yaşamaya gayret ettiğim için ideal erkek dosdoğru olmalı, inandım deyip sonra da dosdoğru olmalı.”(K11)

“Evlilik için ideal erkek en önemlisi güvenilir olması her insanın olduğu gibi güven şart.”(K15)

Katılımcılar ideal erkek tanımlamasında cinsiyetler arası eşitliğe de değinmişlerdir.

“Ben ideal bir erkeğin aynı zamanda kadınla eşit hak ve özgürlüklere sahip olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla aynı şeyler kadınlar için de geçerli ideal erkeğin de bu bilinçte olması gerektiğini düşünüyorum. Yaşadığı toplumsal yapıda ve sosyal çevrede kendi hak ve özgürlüklerini, adalet duygusunu kendisi içinde kadar adaletse karşı cinsten bir insan için ya da çocuklar için ya da toplumun tüm bireyleri için aynı şekilde onlar için o kadar adil olması gerektiğini düşünüyorum.”(K7)

“Bana göre eşitlikçi yaklaşması gerekiyor kendi haklarını savunduğu kadar kadın cinsinin de haklarına savunması gerekiyor.”(K12)

İdeal bir erkeğin güçlü olması gerektiği düşünülmektedir. Bu güç anlayışının ruhsal anlamda dayanıklı olmayı ifade ettiği görülmektedir.

“Güçlü olmalı yani ufak bir rüzgârla yıkılmalı.”(K1)

“Karşılaştığı sorunlar karşısında hayal kırıklığı yaşamamalı, güçlü olmalı, iç motivasyonunu yüksek olmalı.”(K7)

İdeal bir erkeğin anlayışlı, saygılı, şefkatli, soğukkanlı, hoş görülü, fedakâr, sabırlı ve eleştiriye açık olmak gibi özelliklere sahip olduğu düşünülmektedir.

“İdeal erkek hemcinsini de karşı cinsi de doğru anlayan. Yani şöyle anlayışı güçlü olsun, empati kurabilirsin.”(K1)

“İdeal bir erkek aslında sorumlulukları paylaşabilen, paylaştığı zaman gelecek eleştirilere bu her türlü eleştiri olabilir, cinsel anlamda eleştiri olabilir, bunları

da kaldırabilen ve bunlar için bu eleştirileri aldıktan sonra karşı tarafa duygusal olarak bir yıpratıcı yansıtma değil de onarıcı bir kimlikle hem ailesindeki o soğukkanlı ve paylaşımcı birey hem de bu soğukkanlılıkla birlikte yanındaki insana değer verdiğini hissettiren bir insan olması gerekir.”(K9)

“Ev içerisindeki konumu itibariyle bence hem gerek eşini hem çocuklarını tamamlayıcı özellikteki bir erkek modeli olarak ben düşünüyorum. Hepimizin eksiklikleri vardır artı yönlerimiz de vardır kişi karşısındakini evlenmişse hem olumlu hem olumsuz özellikleriyle kabul etmiş anlamına geliyor.”(K13)

Katılımcılara tanımladıkları bu ideal erkek özelliklerini taşıyıp taşımadıkları sorulmuştur.

Tablo 5. İdeal Erkek Özelliklerini Taşımaya İlişkin Görüşler

İdeal Erkek Özelliklerini Taşımaya İlişkin Görüşler	Katılımcı	f
Taşıyorum	K1, K2, K3, K14	4
Çoğunu taşıyorum	K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K15	11

4 katılımcı ideal erkek özelliklerini taşıdığını düşünmektedir.

“Yani tabii taşıdıklarım da var taşımadığım da var mı bunu benden ziyade benimle ilişki içinde olanlar daha iyi bilir. Bana göre mesela ben yaptığımı düşünüyorum evet.”(K1)

“İdeal erkek özelliklerini ben her zaman bu konuda tarafsız yorum yapmayı da severim ama yani kendimce öyleyimdir ha eksik olduğum konular da mutlaka oluyordur ama yani sorumluluklarımın bilincindeyim.”(K3)

11 katılımcı da ideal erkek özelliklerini büyük oranda taşıdıklarını ifade etmiştir.

“Büyük oranda taşıyorum diyebilirim. Mümkün olduğunca bu ideallere ulaşmaya çalışıyorum hepsini taşıyorum dersem yalan söylemiş olurum çünkü ideal bir erkek yoktur, mükemmel erkek yoktur toplumda. Ama bu ideale ulaşmak için çabalayan erkekler vardır bir de çabalamayanlar vardır. Erkeklerle bu iki kategoriye ayırırsak ben çabalayan taraftayım.”(K7)

“%100 olmasa da taşıyoruz bizim eksikliğimiz vardır tabii ki.”(K10)

“Belki %100 olmayabilir ama olabildiğince yapmaya çalışıyorum.”(K15)

4.1.2. Erkekliğin Öğrenilmesi

Erkekliğin öğrenilmesi; erkek olmayı hissetmek, erkek olmayı öğreten yapılar ve erkek olmayı öğreten süreçler başlıklarıyla ele alınmıştır.

4.1.2.1. Erkek Olmayı İlk Kez Hissedilen Zaman

Katılımcılara, “kendinizi ilk ne zaman erkek olarak hissettiniz” sorusu yöneltilerek erkek rol kimliğini ne zaman benimsedikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Erkek olmayı ilk kez hissedilen zamanla ilgili görüşlere dair kodlar ve frekans değerleri Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6. Erkek Olmayı İlk Kez Hissedilen Zaman

Erkek Olmayı İlk Kez Hissedilen Zaman	Katılımcı	f
Çocukluk	K2, K4, K5, K8, K12	5
Romantik ilişkiler	K6, K9, K10, K15	4
Sünnet	K1, K11	2
Evlilik	K7, K13	2
Çalışmaya başlama	K3	1
Aileden ayrılma	K14	1

Tablo 6’ya göre “erkekliğin ilk kez hissedildiği zaman” alt temasının kodları “çocukluk” “romantik ilişkiler” “sünnet” “evlilik” “çalışmaya başlama” ve “ aileden ayrılma”dır. Katılımcılardan çocukluktan itibaren erkek olduğunun farkında olduklarını ifade edenlerin düşünceleri şu şekildedir:

“Olduğum yani kendi çocukluğumdan belli sonuçta. Dedim ya fizyolojik olduğu için yani öyle olduğu için ben şu yaşta hani tamam ben erkeğim diye bir şey olmadı. Doğumdan itibaren erkek olarak dünyaya gelmişiz erkek olduk yani.”(K8)

Aile içi ve toplumsal tutumların bunda belirleyici olduğu görülmektedir.

“Toplum bunu hissettirdi çok erken yaşlarda. Doğduğunuz zaman kuzenleriniz var, arkadaşlarınız var, etrafınızda birçok kişi var. Çocuk yaşıta oynuyorsunuz vesaire okul öncesi yaşlardan en yakınların size olan bakış açısı ve tutumlarından anlıyorsunuz, hissediyorsunuz okul öncesi yaşlar yani 4-5 yaş diyebilirim.”(K4)

“Köyde yaşıyordum ya şimdi ineklerle ilgili gece kaybolan inekleri bulma sen gitme, sen kızsın işte A gider, A korkmaz tarzı şeyde onun üzerinden gitmişimdir muhtemelen.” (K5)

Karşı cinsle kurulan duygusal ilişki de erkekliğin ilk kez hissedilmeye başlandığı zaman olarak ifade edilmiştir. Ergenliğe girmek de bu duygusal ilişkilerin başladığı dönemle paralel olarak erkek oluşun hissedildiği zamandır.

“Liseli yıllardır. Sakallarımız yavaş yavaş çıkmaya başlamıştı, artık ergenliğe girmeye başlamıştık, sevgililerimiz olmaya başlamıştı, kız arkadaşlarımız olmaya başlamıştı, öyle diyeyim o dönemden beri o tarz o dönemde başladığını söyleyebilirim.” (K10)

“Belki bir ilişkide, belki eşimle ilk sevgiliyken ya da benim eşimden önceki ilişkilerimde kadın ve erkek ilişkisinde hissettim ben bunu.” (K12)

Sünnetin erkek olarak hissetmelerinin başlangıcı olduğunu düşünen katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Sünnet olduktan sonra daha çok mutlu oldum. Daha rahat oldum bu hususta niye? Çünkü o vakte kadar o yaşa kadar acaba ben tam erkek değil miyim falan böyle korkularım oldu. Tam erkek olabilecek miyim falan gibi. Sünnetten sonra evet bende erkeğim öyle demiştim yani.” (K1)

“Annemle konuştuğumda da mesela şu vurguyu yapıyordu mesela erkek olmak için bunu (sünnet) yapman gerekir yoksa erkek olamazsın falan gibi. O zaman bu duyguyla hareket ettim, ben erkek olmak için bununla yüzleşmek zorundayım. Biraz canım acıyabilir, ne olacağını da bilmiyorum, korkuyorum ama bunu yapmak zorundayım, gitmiyorum diye düşünmüştüm.” (K11)

Evlendikten sonra erkekliği hissettiğini ifade eden katılımcıların düşünceleri şu şekildedir:

“Benim erkekliği hissettiğim nokta daha çok evlendikten sonra oldu... Ben aile olduktan sonra hissettim. Oradaki faktör sorumluluk ve aynı zamanda bir aile kurabilmek” (K7)

Evlenince, çocuk olunca ve bir sorumluluk da yüklenince sanki o erkek rol modelini daha fazla büründüm diyebilirim. Belki orada belki daha çok erkek rol modelinin farkına daha çok vardım diyebilirim.”(K13)

Bir katılımcı çalışmaya başladıktan sonra kendini erkek olarak hissetmeye başladığını ifade etmiştir.

“İlk 16 yaşında babam rahmetli olduktan sonra lise bitti benim yazın burada inşaatlarda çalışmaya başladım. Hem aile ekonomisine katkı olsun hem askerdeki abime destek olsun. Cebim biraz para tutmaya başlayınca bu işleri farkına vardım.”(K3)

Üniversiteye başladığında erkek olduğunu hissettiğini ifade eden katılımcı da bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Üniversiteye başladığımda diyebilirim. Ailemin yanından ayrıldığımda, orada o zorluğu yaşayınca tam anlamıyla o zaman olduğunu düşünüyorum.”(K14)

4.1.2.2. Erkek Kimliğinin Oluşumunda Rol Oynayan Yapılar

Katılımcılara “erkekliğin oluşumunda rol oynadığını düşündüğünüz yapılar nelerdir” sorusu yöneltilerek erkeklik temsiline inşasında etkili olan unsurlar anlaşılmaya çalışılmıştır. Erkek kimliğinin oluşumunda rol oynayan yapılar ile ilgili görüşlere yönelik kodlar ve frekans değerleri Tablo 7’te yer almaktadır.

Tablo 7. Erkek Kimliğinin Oluşumunda Rol Oynayan Yapılar

Erkek Kimliğinin Oluşumunda Rol Oynayan Yapılar	Katılımcı	f
Aile	K1, K2, K4, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K13, K14, K15	12
Sosyal çevre	K1, K2, K3, K4, K6, K7, K8, K11, K13, K14, K15	11
Din	K1, K2, K9, K10, K11, K15	6
Kültür	K1, K2, K6, K9, K10, K15	5
Biyolojik yapı	K2, K7, K8	3
Kadınların beklentileri	K2	1
Teknoloji	K6	1

Tablo 7’ye göre “erkek kimliğinin oluşumunda rol oynayan yapılar” alt temasının kodları “aile” “sosyal çevre” “din” “kültür” “biyolojik yapı” “kadınların beklentileri” ve

“teknoloji”dir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, erkeklik kavramını çocukluklarından itibaren aile aracılığıyla öğrendiklerini vurgulamıştır.

“Kendi ailem, çevrem. Benim ailem biraz geniş aileydi. Bir dönem hep böyle amcalarım, amca çocukları, babamın amcası, onun çocukları, hep onlarla yaşadık ve aile içerisinde çok sayıda erkek vardı bir sürü kendime model alabileceğim tip vardı.”(K1)

“Ben genel itibarıyla çocukluğum amcalarımla babamla iç içeydi. Babamızla çok doğru bir tabir değil ama arkadaş gibi büyüdük, sürekli her yeri beraber giderdik. Genel itibarıyla bütün özelliklerimi kendisinden almışım.”(K10)

Aileyle beraber diğer önemli yapı sosyal çevre olarak sıkça dile getirilmiştir.

“Toplum size böyle roller biçer aslında. Erkek çocukla kız çocuğunun yetişme şartları, anne babanın ya da dede ve ninenin erkeğe bakış açısı kıza bakış açısı aslında Türk toplumunda çok farklıdır. Bu noktada erkek biraz daha rahat büyür kendi gözlemlerim erkeğe biraz daha fazla alan çizilir hareket etme noktasında.”(K4)

“Ergenlikte kişinin gerek kendi yaşlıları itibarıyla gerekse çevreden büyükleri tarafından sosyal çevre erkeklik rol modeline etki edecek bir şeyi var bir etkisi var.”(K13)

Dinin erkeklik temsilinde etkili bir unsur olduğunu düşünen katılımcılar görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Tabi dini kurum, geleneksel bakış açısı, verilen isim bile bence çok etkili oluyor çocuğun üzerinde.”(K2)

“Bence şu an bizim ülkemizde erkeklik olarak adlandırılan tüm davranışların temelinde din yatıyor.”(K9)

Toplumdaki kültürel yapının da erkeklik temsilini etkilediği düşünülmektedir.

“8 kardeşiz bulunduğumuz toplumsal ortamda dediğim gibi erkek cinsiyetinin daha güçlü ve önemli olduğu varsayımı hâkimdi. Ve oradaki o kültürel ataerkil

kültür, ataerkil de demek istemiyorum bütün toplumsal yapı içerisinde ataerkil kültür doğal olarak bizleri de etkiledi.”(K6)

“Türk toplumunun tarihten gelen bir anlayışı var sonuçta aslında bu da tüm toplumlarda böyle ama çoğunlukla bakıyorsunuz destanlarda şeylerde erkeklerin ön planda oldukları görüyoruz. Bu hani eski Türk devlet komutanlarından devlet büyüklerinden günümüze doğru aktarılan at avrat silah şeyinin sahibi olan bir kişi. bu da kültür olarak inşa eden bir etki bence.”(K9)

Erkek kimliğini oluşturan yapılara iki görüşmeci biyolojik yapıyı da dâhil etmiştir.

“Yani fiziksel dış görünüş ve cinsellik saldırganlık dürtüleri erkekliği oluşturuyor.”(K2)

“Bir defa hani sen fizyolojik olarak, bir defa insan fizyolojik olarak, fitrat olarak öyle yaratılmış bunun fitratı farklılık bayan ve erkekte oluyor zaten bu fitratın getirdiği şeyler aslında.”(K8)

Teknolojik gelişmelerin erkek kimliğini etkilediğini düşünen bir görüşmeci düşüncesini şu şekilde ifade etmiştir:

“Dünyadaki bu teknoloji alanındaki yenilikler ben şahsen çok etkili olduğu kanaatindeyim.”(K6)

Bir katılımcı da kadınların beklentilerinin erkek kimliğinin oluşumunda rol oynadığını düşünmektedir.

“Kadınların beklentileri. Çünkü biliyorsun erkekler kadınlara göre hareket eder. Kadınlara kendilerini beğendirmek için geneli aslında bunun dışında davranalar da cool bulunuyor o da ayrı bir şey. Toplumun istediği toplumun merkezinde de kadın olduğu için kadına beğendirme duygusu var.”(K2)

4.1.2.3. Erkek Kimliğinin Kazanılmasında Önemli Bulunan Deneyimler

Katılımcılara, “sizce erkek olmak için yaşanması gereken deneyimler var mıdır” sorusu yöneltilerek erkek rol kimliğinin inşasında önemli görülen deneyimler anlaşılmaya

çalışılmıştır. Erkek kimliğinin kazanılmasında önemli bulunan deneyimler ile ilgili görüşlere yönelik kodlar ve frekans değerleri Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8. Erkek Kimliğinin Kazanılmasında Önemli Bulunan Deneyimler

Erkek Kimliğinin Kazanılmasında Önemli Bulunan Deneyimler	Katılımcı	f
Erkek olmak biyolojiktir	K6, K7, K8, K11	4
Eğitim hayatı	K4, K7, K9, K12	4
Çalışma hayatı	K2, K7, K13	3
Aileden ayrılmak	K2, K4, K14	3
Cinsellik	K1, K13	2
Sorumluluk almak	K3, K10	2
Baba rol modeli	K13	1
Herhangi bir deneyime gerek yok	K15	1

Tablo 8’e göre” erkek kimliğinin kazanılmasında önemli bulunan deneyimler” alt temasının kodları “erkek olmak biyolojiktir” “eğitim hayatı” “çalışma hayatı” “aileden ayrılmak” “cinsellik” “sorumluluk almak” “baba rol modeli olması” ve “herhangi bir deneyime gerek yok”tur. Bu soruya erkek olmak doğuştan gelen bir özelliktir şeklinde cevap verenler katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Şimdi tabii ki bir kez şöyle söyleyeyim fitri olarak genetik bilimi açısından baktığımız zaman insanın fitratına baktığımız zaman fitrat belli kadın kadındır erkek erkektir. Fizyolojik olarak da duygusal olarak da bütün bunlar zaman içerisinde değiştirmez. Yani bizler doğuştan erkeğiz doğuştan kadınız.”(K6)

“Fizyolojik olarak bir gelişim evresi olduğu için bu zaten tüm insanlarda aynı şekilde gelişen evreler oluyor.”(K8)

Eğitim hayatı erkeklerin yaşaması gereken bir süreç olarak kabul edilmektedir.

“Eğitim varsa birçok sorun zaten peşinen önlenmiş oluyor. Eğitim yoksa birçok sorun ortaya çıkabiliyor. Bu noktada bu çok önemli eğitim beraberinde birçok şeyi de getiriyor. “Yaşanmışlık tecrübeyi de getiriyor eğitim. Yine aynı anda birden fazla farklı insanlarla tanışma ortamı sağlıyor, kişilere alanda çok tecrübe edinmesini sağlıyor.”(K4)

“Burada da en büyük kod eğitim. Büyük bir aşama zaten bütün şeyleri hem din eğitimi tüm toplumun etkileyecek şeylerden bir tanesi hem de normal eğitim.”(K9)

İş yaşamını erkeklik için önemli bir deneyim olarak kabul eden görüşmecilerin ifadeleri şu şekildedir:

“Çalışma hayatına atılması bence erkeği çok olgunlaştırıyor.”(K2)

“Daha sonra bir erkek hayatını idame ettirebilmesi için çalışmalıdır. Çalışma hayatı bir erkeği erkek yapar.”(K7)

Ailesinden ayrılarak kendi ayakları üzerinde durmak erkeklik için yaşanması gereken bir diğer deneyim olarak ifade edilmiştir. Üniversite ve askerlik gibi deneyimlerle erkeklerin ailelerinden ayrılıp hayatı öğrenecekleri düşünülmektedir.

“O yüzden anne babaların özellikle de annelerin çok fazla koruyucu olduklarını düşünüyorum. Koruyucu derken bu romantik koruyucu fazla yani. Kızı da koruyorlar ama şiddetle baskıyla erkeği böyle yücelterek koruyorlar. Ondan işte askere gittiğinde tek kalacak, emir alacak. Annesinin babasının sözünü dinlemeyen ya da onun her dediğini yapan aileden çıkıp orada sert bir mekanizma ile karşılaşacak. Dışarıda üniversite okumak keza öyle yurttaki kalması gerekebiliyor genelde. Parasını kendi biriktirip harcaması gerekebiliyor, kazık yiyor, kazık atıyor, hastalanıyor, tek başına kalıyor. Yani aileden ayrılmak bence bir erkek için zor bir şey.”(K2)

“Ben kendi adıma o olgunluğu üniversite zamanında yaşadım. Aileden ayrıldık Sakarya’da okumuştum üniversiteyi kendi ayaklarımızın üzerinde durmayı sorumluluk almayı çünkü hep anne babamızla yaşadık. Orada ayrı bir eve çıkınca elinizde de bir bütçe var o bütçe ile geçinmek zorundasınız. Benim daha çok o dönemde oldu. Kimisi için bu askerlikte oluyor. 20’li yaşlarda askere gittiği zaman o zor şartlarda biraz daha olgunlaşıyor erkekler. Ama ben daha erken üniversiteye başladığım için üniversite döneminde o süreci yaşadım bu kişiden kişiye tabi değişebilir.”(K14)

Sorumluluk almak, cinsellik ve baba rol modelinin olması yaşanması gereken erkeklik deneyimleri olarak ifade edilirken herhangi bir deneyim yaşanmasına gerek olmadığını düşünen bir katılımcı da vardır.

“Elbette erkek olmanın cinsellikle de çok ciddi bir ilgisi var çünkü bildiğim kadarıyla bütün erkekler cinsel olarak yetersiz olmaktan korkar. Belki de erkekliği en çok belirleyen şeylerden biri cinsel olarak yeterli olmaktır gibi.” (K1)

“Erken yaşta sorumluluk alınca erkeğin ne yapması gerekiyor, nerede nasıl davranması gerekiyor ya da ailesini hangi anlamda sahiplenmesi gerekiyor konularını çok erken yaşta öğrendim.”(K13)

“Baba figürünü yaşamaları onlara erkekliğin ya da bana diyeyim benim üzerimde ben çoğu defa düşünmüşümdür babamın rol modeli benim üzerimde etkili olmuştur. Aynı şekilde benim de rol modelim büyük ihtimalle çocuklar üzerinde olumlu ya da olumsuz etki bırakacaktır.”(K13)

Bence erkek ya da kız fark etmeden belirli zamanlara geldiğinde ailenin rolü olmalı başka deneyimler yaşamasına hiç gerek yok, bir yerlere gitmesine, başka aktiviteler yapmasına. Yoksa erkeksin erkek dediğin böyle olur onlara hiç gerek yok.”(K15)

4.1.3. Erkekliğin Sürdürülmesi

Katılımcılara, “yaptığınız veya yapmadığınız neler sizi erkek hissettirdi” sorusu yöneltilecek tutum ve davranışlarda erkek olmaya dair ne gibi temsilleri olduğu anlaşılmasına çalışılmıştır. Erkekliğin sürdürülmesi konusundaki görüşlere yönelik kodlar ve frekans değerleri Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9. Erkek Olmayı Hissettiren Durumlar

Erkek Olmayı Hissettiren Durumlar	Katılımcı	f
Karşı cinsle duygusal/cinsel ilişki	K1, K2, K6, K9, K12	5
Sosyal anlamda özgür ve ayrıcalıklı olmak	K2, K4, K9, K10, K12	5
Özelikle böyle bir şey hissetmedim	K4, K5, K7, K8, K15	5
Kadınsılıktan kaçınmak	K1, K2, K10, K11, K13	5
Aileyi geçindirmek	K14	1
Evlenmeden önce cinsel ilişki yaşamamak	K3	1

Tablo 9’a göre “erkekliğin sürdürülmesi” alt temasına ilişkin kodlar; “karşı cinsle duygusal/cinsel ilişki” “sosyal anlamda özgür ve ayrıcalıklı olmak” “özelikle böyle bir şey hissetmedim” “kadınsılıktan kaçınmak” “aileyi geçindirmek” ve “evlenmeden önce

cinsel ilişki yaşamamak”tır. Katılımcıların büyük çoğunluğu karşı cinsle kurulan duygusal ve cinsel ilişkinin kendilerini daha erkeksi hissettirdiğini ifade etmiştir.

“Tabi cinsel ilişki de olabilir bu arada onu da söyleyebilirim. Ben şu an düşündüğümde çok uzun zaman geçtiği ve yaşımız ilerlediği için o haz belki insanı şey yapıyor evet ben sağlıklı bir erkeğim iyi bir erkeğim bunu yaşayabiliyorum diyebiliyorsun yani.”(K2)

“13 yaşından beri kadını sevmek, kadına âşık olmak, kadını hissetmek zaten dolayısıyla o zaten sizin cinsiyetinizi en önemli şeylerden biri bence.”(K6)

Sosyal hayatta özgürlüğe ve ayrıcalığa sahip olduklarını düşünen katılımcılar bu durumun erkekliği hissetmeye dair belirleyici olduğunu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Bizim bir çoban çeşmesi dediğimiz bir yer vardı. Biz onun içerisine yazın sıcakta sürekli girer çıkardık ve şalvarlarımız vardı. Güneşe karşı altımızda hiçbir şey yok orada hani taşa vura vura kurutur onu giyerdik şalvarı. Bunu bir kız olarak yapacak olsak yapamazdık. Çocukken o derelere gidiyor olup suya girebilmek şey yapmak bu erkeklik için bir ayrıcalıktı.”(K9)

“Mesela eve gittiğimde kendi ailemin evine gittiğimde ya da eşimin ailesine gittiğimde sen hiçbir şeye dokunma, sen erkeksin denildiğinde ben kendime erkek hissediyorum. Hiçbir şeye dokunma, sen yapma, sen erkeksin dokunamazsın dendiğinde ben de diyorum tamam ben erkeğim bir erkek böyleymiş demek ki diyorum.”(K12)

Herhangi bir eylemde veya durumda özellikle erkek hissetmeye dair bir şey yaşamadığını belirten katılımcılar da vardır.

“O karakterde bir birey olmadığım için erkeğin rolü şunlar kadının rolü bunlar taraflar birbirinin rolüne giremez bürünemez diye düşünen bir birey olmadığım için o yüzden böyle bir şeyim olduğunu hatırlamıyorum.”(K4)

“Benim böyle bir şeyim yok.”(K5)

Erkekliği hissetmek kadınsı bulunan şeylerden kaçınmakla da ilişkili bulunmaktadır.

“Mesela erkek adam dediğin yalan söylemez söylememeli. Ben yalan söylemekten bu yüzden korktum çünkü ben erkeğim ya yalan söylersem kadınlık yapmış olurum. Yani kadın yalan söyleyebilir neden kadın zayıf, kadın güçsüz sen böyle güçsüz müsün? Sen erkeksin sen güçlüsün falan hep böyle öğretildiği için hep bunları böyle inandım.”(K1)

“Yani şöyle mesela kadınsal özellik pembe bir elbise giymem mesela erkeğin giymesi yanlış mıdır diye sorarsan bence yanlış değildir ama ben kendim giymem.”(K10)

Ailenin geçimini sağlamak katılımcıların erkek olduğunu hissettiren durumlardan bir diğeridir.

“Eşimle görüşmeye başladığımda hala işsizdim. Mesela işte uzun zamandır işsizdim ne KPSS'den atanabiliyordum ALES ve dil sınavına giriyorum ama hiçbir şeye de doğru düzgün çalışmıyordum açıkçası. Mesela yine hani ben bir kadına söz verdim, bir erkek olarak bununla yüzleşip gereğini yapmak zorundayım, bir işe girip çalışmak zorundayım, onu kendime güvencedim. Bu duygu oluştu bende. Yani bu duygularla hareket ettim. Bir erkek olarak bununla yüzleşmek zorundayım.”(K11)

“Ben babalıkla ilişkilendireceğim. Ailemi geçindirme noktası olabilir. Onu daha böyle işte o duyguları orada yaşıyorum.”(K14)

Bir katılımcı evlenmeden önce cinsel ilişki yaşamamayı erkek olmakla ilişkilendirmiştir.

“Şimdi toplumda şu algı var erkek yani yapar yapabilir kadın yapamaz. Yani ben bu olaya evlenmeden önce de zaten hiçbir zaman bana uygun olmadığı için yapmadığım için bu anlamda bunu yapmayıp yani hem evlendikten sonra eşine verebileceğim en güzel ödül anlamında bunu yapmadığım için ben kendimi o anlamda daha karakterli ya da adamlık derler ya o anlamda öyle hissediyorum.”(K3)

4.2. Evlilik İlişkisinde Erkeklik

Bu temada ilk olarak katılımcıların evlilik kararına ve eş seçimine etki eden faktörler saptanmaya çalışılmıştır. Daha sonra evli bir erkekte olması gereken özelliklere dair görüşleri, eş/koca olmanın kendilerine hissettirdikleri ve evlilik ilişkisinde erkeklere özgü sorunlara dair düşünceleri değerlendirilmiştir. Katılımcılardan yalnızca biri ikinci evliliğini yapmıştır. Tüm katılımcılar “anlaşarak”, “severek” ve “kendi isteğiyle” evlendiklerini beyan etmişlerdir. Katılımcıların evlilik süreleri 2 ve 24 yıl arasında değişmekte olup ortalama evlilik süresi 8,4 yıldır.

4.2.1. Evlilik Kararına Etki Eden Faktörler

Katılımcılara “evlenmeye nasıl karar verdiniz” sorusu yöneltilerek bu karara etki eden faktörler anlaşılmaya çalışılmıştır. Evlilik kararına etki eden faktörlerle ilgili kodlar ve frekans değerleri Tablo 10’da yer almaktadır.

Tablo 10. Evlilik Kararına Etki Eden Faktörler

Evlilik Kararına Etki Eden Faktörler	Katılımcı	f
Ekonomik yeterlilik	K2, K3, K7, K8, K9, K10, K13, K14, K15	9
Partnere hissedilen duygular	K2, K3, K5, K6, K7, K11, K12, K15	8
Dini düşünceler	K1, K3, K4, K10, K11, K14	6
Evliliği gerekli görmek	K4, K7, K9, K10	4
Çocuk sahibi olmak istemek	K2, K9, K10, K12	4
Yaş	K2, K3, K4, K11	4
Üniversiteden mezun olmak	K1, K7, K13, K15	4
Psikolojik olarak hazır hissetmek	K4, K7, K9	3
Kendine ait bir yaşam kurma isteği	K5, K10	2
Köken ailenin tutumu	K3, K5	2
Yalnız kalmak istememek	K9	1

Tablo 10’a göre katılımcıların evlilik kararına etki eden faktörler; “ekonomik yeterlilik” “partnere hissedilen duygular” “dini düşünceler” “evliliği gerekli görmek” “çocuk sahibi olmak istemek” “yaş” “üniversiteden mezun olmak” “psikolojik olarak hazır hissetmek” “kendine ait bir yaşam kurma isteği” “köken ailenin tutumu” ve “yalnız kalmak istememek”tir. Katılımcıların evlilik kararı vermelerindeki en önemli unsurun ekonomik anlamda kendilerini yeterli hissetmeleri olduğu görülmektedir. Katılımcılar için düzenli bir iş ve gelir sahibi olmak evlilik kararı için önemli bir ön koşul oluşturmaktadır.

“İş olduktan sonra bu işe artık odaklanmaya başladım. Ya da artık benim için olabilir duruma geldi.”(K2)

Evlenmek için dediğim gibi sosyal imkânları oluşturduk, yerine getirdik. Ev aldım evlenmeden önce, belli bir mesleğimiz vardı, biraz birikimimiz vardı tamam şartları oluşturduk.(K8)

Partnere hissedilen duygular da katılımcılar için evlilik kararı alınmasında etkili faktör olarak ifade edilmiştir.

“Birbirimizi tanıdık, seviyorduk zaten öyle evlenmeye karar verdik. Ama bir görücü usulü ile o şekilde değil. Severek, isteyerek, kendi özgür hür irademizle.”(K7)

“Eşimi görünce zaten eşimi severek evlenmek istedim, eşimin o olduğunu anladım.”(K11)

Katılımcıların evlilik kararı almalarındaki diğer önemli faktör partnerlerinin olmasıdır.

“Bende de aslında şöyle bir durum vardı evleneceğim kişi belliydi o yüzden biz uzatmamış olduk.”(K1)

“Daha önceden bizim görüşmüşlüğümüz vardı eşimde üniversitede iken aynı şekilde devam etti. Ondan sonra atanınca da zamanı geldi artık evlenebiliriz düşüncesi oluştu.”(K13)

Dini düşüncelerin evlilik kararlarında etkili olduğunu söyleyen katılımcılar görüşleri şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Dinimin yarısının kurtulacağını düşünerek evlenmek istedim. Evliliğe yüklediğim anlam da buydu. Daha iyi bir Müslüman olmak için öyle diyeyim yani.”(K1)

“Tabii öncelikle Allah'ın emri.”(K3)

Evlilik, insanın doğasında olan bir süreç ve gereklilik olarak görülmektedir.

“Evlenmeye ben çok yüksek anlam atfeden bir insanımdır ben kendi adıma evliliği gerekli hep görmüşümdür hayatımda hep bunun uygun zamanı olmasını bekledim.”(K4)

“Evlenmeye aslında normal zaten evlilik planımız var açıkçası lise döneminden bu yana dualarımda hayırlı bir iş hayırlı bir eş diye dua eden birisiyim kodlarımızda evlilik var.”(K9)

Çocuk sahibi olmak istemek de evlilik kararını etkilemektedir.

“Hani hem çocuk için hem yaşım geldiği için hem doğru insanı bulduğumu düşündüğüm için evlenmeye karar verdim.”(K2)

“Çocuk yapalım çocuklarımız olsun birlikte yaşayalım. Bu yani başka hiçbir şey değil.”(K12)

Yaş faktörü bireylerin evlilik kararı almalarını etkileyen kriterlerden biridir. Katılımcıların evlilik yaşları 23 ve 35 arasında değişmekte olup evlilik yaşı ortalaması 28,4’tür.

“Yani artık evlenmemiz gerekiyor yaşımız geldi. Tabii sevmenin ayrı bir önemi var ama asıl maksat tabii ki şey eşinle bir an önce birlikte bir yuva kurmak.” (K3)

“Eşimi sevdiğim için ve artık yaşımın kemale erdiğini düşündüğüm için.”(K11)

Üniversiten mezun olmak evlilik için tamamlanması gereken bir süreç olarak görülmektedir.

“Ben de mesela okuldan mezun oldum mezun olmak demek aynı zamanda tamam evleneceksin evlilik yaşına gelmişsin gibi öyle yani.”(K1)

“Okul bitince evlilik düşüncesi herkeste ağır bastığı için onun da muhakkak etkisi vardır ama hani flört süremizin daha önceden olması ve öncesinde de böyle bir ani bir karar değildi ama o gidişat üzerinde olduğu için bitince evlenme yönünde karar aldık.”(K13)

Katılımcılar için evliliğe giden yolda partnerlerinin olması, mezun olma, işe girme süreçleri önemli olsa da ruhsal olarak da evliliğe hazır olmak bu kararda etkili olmaktadır.

“Hem madden hem manen o sorumluluğun altına girebileceğim hazır hissettiğimde evliliğe karar verdim.”(K4)

“Psikolojik olarak yorgunluğumu kenara bıraktıktan sonra evlenmek istedim.”(K9)

Kendine ait bir yaşam kurma isteği de evlilik kararında etkili olmaktadır.

“Kendimle ilgili de yapmak istediğim çok şey vardı. Bir kitap odam olsun istiyorum ama evde onu kuracak ortam yok. Şeyin baskısı da çok komik geldi bana şunu da diyebilirdim aileme ben ayrı bir eve çıkıyorum diyebilirdim ama o savaşa neden olacaktı kargaşaya neden olacaktı sürekli bir sürtüşme olacaktı. Karnın doydu mu, kıyafetini temiz mi vesaire orada evlenmek daha şey geldi.”(K5)

“Kendi hanemiz olsun, kendi çocuklarımız olsun bu tarz düşünceler üzeri evlendik.”(K10)

Katılımcılar her ne kadar bu kararı kendileri verdiklerini ifade etseler de ailelerinin tutumunun evlilik kararında etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların durumu ifade eden söylemleri şu şekildedir:

“Bir de şu da etkili oldu eşimin ailesini ben sevince yani kardeşi babası köylüm uzaktan tanıdığım insanlardı. Onlarla bir aile olmak da benim hoşuma gidiyordu. Eşimin de annemle ya da ablalarımın konuşması arkadaşlık etmesi iyi olması bu aileler neden birleşmesin düşüncesini doğurdu tabii.”(K3)

“Askere gittim geldim geldikten sonra da ikimizde de evlilik fikri yoktu ama şey beni rahatsız etti eve 11’de gidiyorsunuz ailem diyor ki bu saate kadar neredesin? Benim bunu karşılamam kolay yine bir şekilde çok da laf etmiyorlar bana ama eşim 11.00’de gittiği zaman ailesinin bunu söylemesi beni çok rahatsız etti. Bir yerden sonra o zaman dedim madem anlaşıyoruz da evlenebiliriz, evlenmemiz lazım gibi bir şey oluştu.”(K5)

Bir katılımcı evliliği bekârlık ve tek başına olmanın yarattığı yalnızlık haline bir çözüm olarak görmektedir. Evlilik ve eş olmanın getirdiği duygusal yakınlık ikamesi olmayan bir birliktelik olarak algılanmaktadır.

“Belli bir yaştan sonra şunu görüyorum evlenmediğimiz zaman ilerisini tahmin ettiğimde şu an bile arkadaşlarımın sayısının azaldığını düşünmüyorum. 50

yaşımı geçtikten sonra etrafınızda kimsenin kalmadığını göreceksiniz ve bunu aslında bir yalnızlık ve bu açıkçası herhangi birisiyle telafi edilecek bir şey değil.”(K9)

4.2.2. Eş Seçimine Etki Eden Faktörler

Katılımcılara “eşinizde aradığınız özellikler nelerdi” sorusu yöneltilerek eş seçiminde ne tür özelliklere önem verdikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Eş seçimine etki eden faktörlerle ilgili görüşlere yönelik kodlar ve frekans değerleri Tablo 11’de yer almaktadır.

Tablo 11. Eş Seçimine Etki Eden Faktörler

Eş Seçimine Etki Eden Faktörler	Katılımcı	f
Olumlu tutum ve davranışlar	K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K11, K12, K13, K14, K15	13
Uyum	K2, K3, K4, K5, K7, K11, K12, K14, K15	9
Duygusal yakınlık	K2, K3, K5, K7, K9, K13, K15	7
Din	K1, K3, K4, K9, K10, K14	6
Dış görünüş	K9, K11, K15	3

Tablo 11’e göre “eş seçimine etki eden faktörler” alt temasının kodları; “olumlu tutum ve davranışlar” “uyum” “duygusal yakınlık” “din” ve “dış görünüş”tür. Eş seçimindeki en önemli faktörün partnerin olumlu tutum ve davranışlara sahip olması olduğu görülmüştür. Evlenilecek kişinin saygılı, dürüst, güvenilir, anlayışlı, empatik, iyi bir anne ve becerikli bir ev hanımı olması tercih edilmiştir.

“Dürüstlük, iyi bir ev hanımlığı, beceriklilik, iyi çocuk yetiştirme gibi durumlar.”(K2)

“Anlaşabileceğim huyu suyu vesaire bu onun dışında başka kriterim olmadı. İstişareye önem versin, dominant olmasın, benmerkezci olmasın, karşılıklı karar alınsın, saygı duysun.”(K4)”

Benzer hayat tarzına sahip olmak, ortak kültürel özellikler, geleceğe dair planlar, benzer zevkler eş seçiminde önemli görülmüştür.

“Aynı hayatı, aynı karakteri özelliklerini evlilik hayatında yaşayamadıktan sonra o kutup başlardı. Benzer huylar, benzer davranışlar, ortaklaşa gelince daha kolay ilerliyor insan.”(K3)

“Kültürel olarak da bana yakın olmasını istiyordum. Çünkü kuzenim evlenip boşanmıştı ve benim kendi sezdiğim kadarıyla onlar birçok başka sebep öne sürmüşlerdi ama kültürel olarak birbirlerinden çok uzak olmaları buna sebep olmuştu.”(K11)

Katılımcılar evlenecekleri kişiye karşı duygusal yakınlık hissetmenin, ilişkide hissedilen karşılıklı sevginin eş seçiminde etili olduğunu ifade etmişlerdir.

“Mesela karşılıklı sevgi, karşılıklı saygı, merhamet, anlayış anlayışlı olmak, empati yapmak, duygusallık, aşk bu önemli bu gibi şeyler.”(K7)

“Duygusal anlamda beni sevdiğine inandığım için bu sevginin de böyle kısa süreli olabileceğine en ufak bir sorunda sonlanabileceğini inanmadığım için. Daha çok onun bana olan sevgisinin bu kararı vermem de ve ilişkiyi sürdürmem de etkili olduğunu düşünüyorum özellikle itibariyle.”(K13)

Eş seçiminde din belirleyici bir unsur olarak ifade edilmiştir.

“Yani şöyle orada belki ne inançlarımız etkili olduğu için inançlarımız gereği şeydi hani kapalı olsun, ondan sonra inançlı olsun, namazını kulsın, bunlardı. Bunun dışında özel olarak aradığımız bir şey yoktu.”(K1)

“İslami düşüncesi olan, İslami hassasiyeti olan biriyle evlenmek istiyordum öyle bir karar vermiştim.”(K10)

Katılımcılar duygusal, sosyal ve kültürel özelliklerin yanı sıra fiziksel özelliklerin de etkili olduğuna da değinmişlerdir.

“Tabii ki fiziksel olarak gözüme hoş gelmesi evlenmek istediğim kişideki kriterlerden biriydi.”(K11)

“O dönemlerde partnerimin zayıf olmasını ve makyaj yapmamasını tercih ediyordum. Dış görünüşe önem veriyordum. Tabii sonra zamanla birbirimizi tanıyınca dış görünüşünün dışındaki özelliklerini de değer verdim.”(K15)

4.2.3. Eş/Koca Olmanın Hissettirdikleri

Katılımcıların eş/koca olmanın hissettirdikleri ilgili görüşlerine yönelik kodlar ve frekans değerleri Tablo 12’de yer almaktadır.

Tablo 12. Eş/Koca Olmanın Hissettirdikleri

Eş/Koca Olmanın Hissettirdikleri	Katılımcı	f
Sorumluluk	K1, K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14	13
Mutluluk	K2, K3, K4, K5, K9, K14	6
Özgürlüğün kısıtlanması	K1, K2, K9, K10, K12	5
Saygınlık	K2, K3, K9, K15	4
Sadakat yükümlülüğü	K1, K2	2

Tablo 12’ye göre “eş/koca olmanın hissettirdikleri” alt temasının kodları; “sorumluluk” “mutluluk” “özgürlüğün kısıtlanması” “saygınlık” ve “sadakat yükümlülüğü”dür. Görüşmelerde “eş/koca olmak size ne hissettiriyor” sorusu yöneltildiğinde katılımcıların büyük kısmı eş/koca olma rolüyle birlikte daha çok sorumluluk hissettiklerini ifade etmiştir. Bu sorumluluk duygusu baba olmayla daha da artmaktadır.

“Daha büyük bir sorumluluk yüklenmiş oluyorsun. Daha önce bir sorumluluğum yoktu. Gece 12’de 1’de eve gelebilirdim, para harcamanın bir sınırı yoktu, maaşım var, yiyorum, geziyorum, tozuyorum, para biriktirmeme gerek yok. Ama şu anda baba olmanın ya da koca olmanın bir şeyiyle ev alayım, araba alayım, birikim yapayım, çocuklarımız ileride okul okuyacak, dershaneye gidecek, üniversitede okuyacak bunları daha fazla düşünmeye başlıyorsun (K10).

“Ciddi bir sorumluluk altında olduğumu hissettim.” (K11)

“Tabii sorumluluğun artıyor daha, bazı kararları verirken tek bir birey değil de iki kişi olarak düşünüyorsun. O kararları alırken ya da işte evlenmeden önce rahatlıkla yapacağın şeyleri iki kere düşünüyorsun yapmadan önce böyle bir etkisi oldu.” (K14)

Eş/koca olmaya dair deneyimlerden bir diğeri de özgürlüğün kısıtlanması olarak ifade edilmiştir.

“Sosyal özgürlük veriliyor bekârken erkeklere kendi aileleri tarafından maddi manevi ama evlilikte verilmiyor geri alınıyor bunlar. Akşam gidemiyorsun istediğin gibi falan filan yani her şeyin kontrol altına alınıyor.”(K2)

“Özgürlüğün bir şekilde kıskanmasından bahsedilir ya bence bu böyle yani özgürlük nispeten kısıtlanıyor. Çünkü siz bekârken istediğiniz yere gidiyorken, istediğiniz şeyleri yapabiliyorken ya da bir yerde kalmayla ilgili herhangi bir probleminiz olmuyorken evliyken bu olamıyor.”(K12)

Katılımcılardan eş/koca olarak kendileri mutlu hissettiklerini ifade edenler de olmuştur.

“Ben bekârken en mutlu olduğum zamanların mutluluk derecesi neyse, evlendiğim zaman en mutlu olduğum zamanların mutluluk derecesinin daha yukarıda olduğunu hissettim, yaşadım.”(K4)

“Aslında çoğunlukla güzel hissettiriyor çünkü bir sizinle beraber yaşamayı kafaya koymuş, sizin yanlışlarınız ve doğrularınız olsa da sizinle birlikte bu hayatı omuzlayacak birinin olduğunu görüyorsunuz.”(K9)

Evli bir erkek olarak toplumda daha güvenilir ve saygın olduklarını, eş/koca olmanın kendilerini daha olgun hissettirdiğini söyleyenler görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Toplumun bakış açısı herhalde biraz daha farklı, değişiyor ister istemez bekâr bir erkeğe bakışıyla evliye bakışı. Giyim kuşam, oturmanla daha mı güvenilir yaklaşıyorlar insana onun da bir etkisi var yani.”(K3)

“Bu benim eşim, biz evliyiz, açıkçası insana bir olgunluk katıyor. Bir büyüklük hissettirdi çünkü etrafında bekâr arkadaşlarım var ya bekârlar artık seni sen evlisin artık bizden çıktın olarak görüyor. Artık sen üst boyuttasın sen bize göre büyüksün gibi oluyor. Onu hissettirince sen de öyle hissediyorsun açıkçası bunu hissettim arkadaşlar ortamında.”(K15)

Sadakat konusunda yükümlü hissetmek de evlilikle beraber gelen eş/koca rolünün bir sonucu olarak hissedilmektedir.

“Sonra şu da vardı mesela evlendiğim zaman evlenmeden önce uzunca bir nişanlılık dönemi vardı. O dönemle beraber evlilik döneminde de bir kadın

görsem veya bir kız görsem hani dönüp bakabiliyorsun bu konularda biraz daha kontrollü olduğumu veya bakmamam gerektiğini elbette inançlarımız gereği bakmamalıyım doğru ama oluyor o günahı daha rahat işliyorsun, günah rahat işlenir mi bilmiyorum da. Ama evlenince günah olmasının yanı sıra farklı bir vicdan azabı duyuyorsun.”(K1)

“Evlendikten sonra yine bir sürü insanla tanışıyorsun ama o gözle bakamıyorsun tabi. Öyle bir şey düşünmüyorsun düşünmemeye çalışıyorsun.”(K2)

4.2.4. Evli Bir Erkek Olması Gereken Özellikler

Katılımcılara “sizce evli bir erkek nasıl olmalı” sorusu yöneltilerek eş/koca rolüne atfettikleri değerler anlaşılmaya çalışılmıştır. Evli bir erkekte olması gereken özelliklere yönelik görüşlere ait kodlar ve frekans değerleri Tablo 13’te yer almaktadır.

Tablo 13. Evli Bir Erkek Olması Gereken Özellikler

Evli Bir Erkek Olması Gereken Özellikler	Katılımcı	f
Sorumluluk	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K9, K10, K12, K13, K14, K15	13
Aileye bağlılık	K2, K3, K6, K7, K8, K9, K11, K13, K15	9
Eşini mutlu etmek	K1, K2, K7, K10, K15	5
Sadakat	K1, K2, K5, K9, K12	5
Ortak karar almak	K4, K8, K9, K15	4
Fedakârlık	K2, K6, K8	3
Olgunluk	K4, K11	2
Dindarlık	K3	1
Sabır	K9	1
Ev-iş dengesi kurabilmek	K10	1

Tablo 13’e göre “evli bir erkekte olması gereken özellikler” alt temasının kodları; “sorumluluk” “aileye bağlılık” “eşini mutlu etmek” “sadakat” “ortak karar almak” “fedakârlık” “olgunluk” “dindarlık” “sabır” ve “ ev-iş dengesi kurabilmek”tir. Sorumluluk evli bir erkekte olması gereken bir özellik olarak sıkça dile getirilmiştir. Evi geçindirmek, evle ilgili işler, çocukların bakımı gibi konularda erkeklerin sorumlulukları olduğu düşünülmektedir.

“Eşi ile bu her türlü anlamda sorumluluklarının farkında olması gerekiyor. Bugün ekonomik anlamda da sorumluluklarımız var paylaşadabiliriz ekonomik

anlamda sorumlulukları çalıştığı zaman ama yine de genel itibariyle çoğunlukla yükümlülüğün bizde olması gerekiyor.”(K9)

“Ben evli bir erkeğin genel anlamda özellikle ailesine ve çocuklarına yönelik sorumluluğunu yerine getirmesi gerektiğini düşünüyorum.(K13)

“Evli erkeğin kesinlikle sorumluluklarını bilmesi gerekiyor. Evin ihtiyaçlarını, neler yapılması gerektiğini yeri geldiğinde kendi başına bilmesi gerekiyor bence. Bir ampulü değiştirmektir, musluğu tamir etmektir bunu yapamıyorsa bile yapacak kişileri bulması gerekiyor.”(K15)

Aileyi ilişkilerini öncelemek ve aileye zaman ayırmak evli bir erkekte olması geren özellikler olarak ifade edilmiştir.

“İlk önce her zaman ailesini evini düşünmeli her şeyden önce.”(K2)

“Bence evli bir adam eşine ailesine vakit ayırmalı kesinlikle ciddi bir paylaşım içinde olmalı.”(K11)

Evli bir erkeğin eşinin isteklerine duyarlı olması, ev işlerinde ona yardım etmesi, eşiyile beraber vakit geçirmesi gerektiğini düşünen katılımcılar görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Eşinin isteklerini ve ihtiyaçlarını iyi bilmeli ve bunları karşılayabilmeli.”(K7)

“Eşine zaman ayırması gerekiyor. Beraber bir film izleyelim veya alışverişe gidelim, beraber gezmeye gidelim ya da çocuğu anneye bırakalım bugün beraber geçirelim tarzı önemli şeylerden olduğunu düşünüyorum yani eşe zaman ayırmak.”(K10)

“Ev işlerini paylaşmalı, eşine yardım etmesi gerekiyor, eşinin yükünü hafifletmeli diye düşünüyorum.”(K15)

Sadakatin de evli bir erkekte bulunması gerektiği düşünülmektedir.

“Ahlaki sorumluluklarımız var sadakatten bahsediyorum. O yönden davranışlarının ona göre normalde de öyle olması gerektiğini düşünüyorum ama

evli olunca hiç kimseye açık olmadan devam etmesi gerektiğini düşünüyorum.”(K9)

“Aldatmak olmaması gerektiğini düşünüyorum ama aldatmanın sıradanlaştığı normal algılandığı bir dönem olduğunu görüyorum.”(K12)

Evli bir erkek bireysel karar almamalı diyen katılımcılar görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“En azından etrafına yönelik herhangi bir konuyla ilgili bireysel karar almadığını gösterir, bir durum oldu diyelim ben bir işte eşimle konuşayım sana deneyim gibi olabilir. İlk numaraya bunu koyabiliriz kararlarını kendi başına almaz.”(K4)

“Hiçbir şeyde bireysel olarak karar veremezsin ve vermemeli de bence yani.”(K8)

Fedakârlık, olgunluk, anlayışlı olmak, dindarlık, sabırlı olmak, iş hayatıyla ev hayatını birbirine karıştırmamak da evli bir erkekte olması gerek özellikler olarak ifade edilmiştir.

“Sadık olmalı, sorumluluk sahibi olmalı, çok anlayışlı olmalı, empati kurabilmeli.”(K1)

“Kesinlikle dinine ve ailesine bağlı.”(K3)

“Eş olmak böyle bir şey yeri geldiğinde her türlü fedakârlığı yapacak bir kapasitenizin ve potansiyelinizin olması lazım.”(K6)

“Şöyle iş hayatıyla ev hayatını birbirine karıştırmamalı ilk başta.”(K10)

“Bence erkekler fiziksel ve duygusal olarak daha güçlü oldukları için daha olgun davranmadılar diye düşünüyorum karşısında eşinin ona Allah'a emaneti olduğunun bilincinde olmalı olgun olmalı.”(K11)

Evli bir erkekte olmaması gerekenler ise şöyle sıralanmıştır:

“Yapmaması gerekenler mesela nedir uyuşturucu kullanıyordur, madde bağımlılığı vardır, alkol kullanıyordur, eve gelmiyordur, eve geldiğinde işine şiddet uyguluyordur.”(K7)

“Bence gece hayatı diye bir şey olmaması lazım evliysen.” (K8)

4.2.5. Evlilikte Erkeğe Özgü Sorunlar

Katılımcılara “sizce erkekler kadınlardan farklı olarak evlilikte ne tür problemler yaşamakta” sorusu yöneltilerek cinsiyet rolüne dayalı sorun algıları anlaşılmaya çalışılmıştır. Evlilikte erkeğe özgü sorunlara yönelik görüşlere ait kodlar ve frekans değerleri Tablo 14’te yer almaktadır.

Tablo 14. Evlilikte Erkeğe Özgü Sorunlar

Evlilikte Erkeğe Özgü Sorunlar	Katılımcı	f
Kadınların tutumları	K2, K4, K10, K11, K12, K13	6
Daha fazla sorumluluk	K1, K3, K11, K13, K15	5
Köken aile problemleri	K3, K9, K10, K11	4
Cinsiyete özgü sorun yaşamıyorum	K5, K7, K8, K14	4
Özgürlüğün kısıtlanması	K1, K6, K15	3
Cinsellik	K2, K15	2
Duygularını ifade edememek	K9, K11	2

Tablo 14’e göre “evlilikte erkeğe özgü sorunlar” alt temasının kodları; “kadınların tutumları” “daha fazla sorumluluk” “köken aile problemleri” “cinsiyete özgü sorun yaşamıyorum” “özgürlüğün kısıtlanması” “cinsellik” ve “duygularını ifade edememek”tir. Katılımcılar sıklıkla eşlerinin tutum ve davranışlarından kaynaklı problemler yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Kadınların; kırıncı olmaları, daha duygusal oluşları, çelişkili beklentileri, erkekleri değiştirmeye çalışmaları, çocuk doğduktan sonra değişimleri ve yanlış anlamaları nedeniyle sorun yaşadığını ifade eden katılımcılar bu durumu şöyle ifade etmişlerdir:

“Kadınlar bazen biraz sert konuşabiliyorlar o bazen dokunuyor hani erkeklik gururu denilen bir şey var ya.” (K2)

“Erkekler şu noktada sorun olabilir ama bunu peşinen söyleyeyim doğal bir durumdur kadınların fitratı gereği daha duygusaldır. Yeri gelir daha çocuksu olabilirler. Bazı durum dönemlerinde erkekler kadar bazı dönemler duygusallığın getirdiği mantıklı düşünemeyebilirler ama bu yanlış anlaşılmasın. Bu dönemsel bir şeydir duygusallığın baskın olduğundan dolayı olan bir şey olabilir bu durum erkeği biraz yorup bunaltabilir.” (K4)

“Bir de bence erkeklerde beklentiler çelişik olabiliyor. Mesela işte şimdi aynı benzer sosyolojiden gelme hem çok sert çok güçlü olmasını ama hem çok şefkatli olmasını gibi. Evet bu erkeklerden beklentiler çelişkili olması hem kendi bildiğini okumasın mesela hani işte evlenmeden önce ailesinin sözünden çıkmaması, evlendikten sonra eşini daha dinlemesi gibi. Bu çelişkinin erkeklerin sırtında bir yük olduğunu düşünüyorum.”(K11)

“Yani şöyle %90 kadınların erkekleri değiştirmeye çalıştığını düşünüyorum. Bir erkek futbolu seviyorsa evlenmeden önce evlendikten sonra da seviyordur bunu değiştirme çabaları var mesela kadınların. Bunun yanlış olduğunu düşünüyorum.(K10)

“Erkek evli olmaya bir kadınla yani çocuklu olmayan tanımış sevmiş ama kadın çocuk sahibi olduktan sonra farklılaşabiliyor. Farklılaştığı için de bence problemler o zaman çıkıyor ya da çıkabilme ihtimali daha yüksek oluyor.(K12)

“Bazen şey oluyor mesela iyi niyetimle bir şey söylüyorum bir konu hakkında bir yorum belirtiyorum hiç aklıma gelmeyecek bir noktada bir bakıyorum ki eleştiriye maruz kalmışım. Ben bu durumdan cidden çoğu defa mustarip olduğumu eşime de söyledim. Ben böyle bir şey söylüyorum ama sen nereden bu konuya geldik gibi bir sıkıntı ile karşı karşıya kalıyorum o yüzden paranoyakça diyorum. Nereden aklına geliyor ona bir anlam veremiyorum.”(K13)

Erkeklerin kadınlara kıyasla evlilikte daha çok sorumluluğu olduğu da düşünülmektedir. Erkeklerin baba olma, aileyi koruma, evi geçindirme ve ev işlerine yardım etme yükümlülüğü olduğunu düşünen katılımcılar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir:

“Korumak zorunda olan sensin, bakmak zorunda olan sensin, aslında evin bütün işlerini yapmak zorunda olan sensin dışarıdaki. İçeride de yardım etmek zorundasın...Sorumluluk paylaşımında kadınlar daha az sorumluluk alıyor aslında.”(K1)

“Mali konuda daha fazla sorumluluk yüklendiğini düşünüyorum erkek daha çok sorumluymuş gibi bir şey var bir düşünce var.”(K13)

“Erkeğin yaşadığı zorluk deyince bir babalık sorumlulukları geliyor aklıma.”(K15)

Kimi katılımcılar ise köken ailesi ile eşi arasında kaldığını söylemiştir.

“Erkeklerin bu yönde yaşadığı bir handikap var çünkü gelin kaynana mevzusu var. Diğeri erkek kaynana kayınbaba mevzusu yok toplumumuzda, oturmuş bir şey yok. O açıdan öyle bir sıkıntı yaşıyoruz genel itibariyle.”(K9)

“Annem ayrı arayıp oğlum şöyle şöyle oldu şöyle yaptı ben yine alttan aldım, eşim ayrı arıyor annen bugün bana neler yaptı ama senin için şey yaptım falan. Yani yine araya bulma şeklinde bir şekilde o dengeyi sağlamak da erkeklerin görevi ve burada bir yük diye düşünüyorum.”(K11)

Evliliklerinde erkek olmaktan kaynaklı bir sorun yaşamadıklarını ifade eden katılımcılar düşüncelerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Erkek olmaktan kaynaklı bir problem yaşamıyorum, yaşıyorsam da bunu dert olarak algılamıyorum.”(K5)

“Yani burada kadınların deseniz sayarız ama erkeklerin o kadar da şey olduğu bir alan yok.”(K15)

Evlilikte erkeklerin özgürlüklerinin kısıtlandığını düşünen katılımcılar, yaşam tarzlarının büyük ölçüde etkilendiğini düşünmektedir.

“Mesela her gün aynı saatte eve gitmek. Bu mesela çok zor olmuştu. Kendi toplumumuza bakarsan dışarıda olan daha çok erkektir. Akşam dışarıda erkektir.”(K1)

“Şimdi ben genelde maceraperest ruhlu bir insanım. Bu ne demek bu şu demek mutlaka bir erkek olarak dünyayı gezmek dünyada ne oluyor ne bitiyor bunları incelemek benim için çok önemli bu benim için bir tutku. Zaten akademisyen olmam da böyle bir şey bütün dünyadaki bilimsel etkinlikleri önemli etkinliklere katılmak isteyen farklı kurum ve üniversite ortamlarında bulunmak isteyen bir insanım. Evlilik biraz bu konularda bana kısıt getirdi, sınır getirdi o bakımdan belki o tarz belki şeyler yaşadım onu söyleyebilirim.”(K6)

Cinsel ilişki sıklığının yetersiz oluşu erkekler tarafından evlilikte yaşanan bir problem olduğunu düşünenlerin ifadeleri şu şekildedir:

“Hani istediğin kadar bir cinsel ilişkiye giremeyebiliyorsun yani. Bu da şaşırtıcı gelmişti bana mesela evlendikten sonra. Benim evlenmeden önceki hayatım daha renkliydi demiştim bir kere sinirlenmiştim. Cinsel anlamda daha şey olmasını bekliyorsun ama daha azalması benim için şaşırtıcıydı.”(K2)

“Kendim yaşamadım ama cinsellik diye düşünüyorum kadınlar çok yanaşmıyor.”(K15)

İki katılımcı da erkeklerin evlilikte duygularını ifade edecek bir ortamlarının olmadığını dile getirmişlerdir.

“Aslında erkeklerin yaşadığı en büyük zorluklardan bir tanesi duygusal olarak aslında şey olsa da sağlam bir yapıda olduğunu düşünsek de kendilerini ifade edecekleri bir ortamın olduğunu düşünmüyorum yaşadığı zorlukları anlatacak herhangi birisi, bir birey yok. Erkekler dertlerini anlatamıyorlar bence. Çünkü şöyle düşünüyorum erkek ortamında paylaşacak olsam bir şey olur ne onun adı bunun gırgırı geçilir genel itibariyle, kadın ortamında zaten anlatamazsın o yüzden ben sanki dertleşecek birilerinin daha az olduğunu düşünüyorum erkeklerin.”(K9)

“O mesela özgürce istediğini söyleyebilir istediği kadar kendini kaybedebilir. Benim asla o şekilde kontörü kaybetmem şansım yok bu konuda bir eşitsizlik olduğunu düşünüyorum.”(K11)

4.2.6. Evlendikten Sonra Evliliğe Dair Düşüncelerin Değişmesi ile İlgili Görüşler

Katılımcılara “evlendikten sonra evliliğe dair düşüncelerinin değişip değişmediği” sorusu yöneltilmiştir. 6 katılımcı evet, 9 katılımcı hayır cevabını vermiştir

Tablo 15. Evlendikten Sonra Evliliğe Dair Düşüncelerin Değişmesine İlişkin Görüşler

Evlendikten Sonra Evliliğe Dair Düşüncelerin Değişmesine İlişkin Görüşler	Katılımcı	f
Evet, değişti	K1, K2, , K6, K10, K13, K15	6
Hayır, değişmedi	K3, K4, K5, K7, K8, K9, K11, K12, K14	9

Evet cevabını veren katılımcılardan bazıları düşüncelerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Şimdi evlilikten beklentinle evlendiğin kişi çok ciddi birbiriyle ilişkili. Ne demek yani o beklentiye sen evlendiğin kişiyle karşılayacaksın. Ona bunu yüklüyorsun. Ama o da belki bu konuda sana söz veriyor öyle evleniyorsun zaten. Karşılıklı birbirinden beklentilerin var. Ama evlenince farklı farklı şeyler araya giriyor. Onun ailesi senin ailen onun istekleri senin isteklerin onun korkuları senin korkuların. Bunların hepsi birbiriyle çatışıyor. Çatışınca doğru bir iletişim kuramıyorsun doğru bir iletişim kuramadıkça birbirine anlayamıyorsun. Sürekli bir huzursuzluk ortamı oluyor. Uyum sağlayamıyorsun yani.”(K1)

“Evet, yani zormuş kolay değilmiş ben daha kolay daha şey hissediyordum. Bu zorluk sorumluluk baskı hem kendi hissettiğim sorumluluklar arttı hem de bana tanımlanan sorumluluklar. İkisi de insanı yoruyor yıpratıyor. Kendini düşünmekten ziyade eşini düşünüyorsun çocuklarını düşünüyorsun. Aileyi düşünmeye başlıyorsun gerçekten zihni yoran bir şey yani. Yani bazen evlenmeyen çocuk sahibi olmayan insanları çok iyi anlıyorum yani. Ben normal hayat sürer gibi istediğini yaparsın diye sanıyordum. İstedikini yapamıyormuşsun.”(K2)

Bir katılımcı ise düşüncesinin olumlu anlamda değiştiğini ifade etmiştir.

“Evet değişti kesinlikle. Evliliğin güzel bir şey olduğunu gördüm benim açımdan.”(K15)

Hayır cevabını veren katılımcılardan bazıları düşüncelerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Aslında yok gibi şundan dolayı biz arkadaş gibiyiz de aynı zamanda evlenirken de böyle benim işte ekstra bir beklentim yoktu. Aslında şey olarak bir değişiklik olmadı hayatımda sadece aynı evde yaşamaya başladık Onun dışında ekstrem bir şeyimiz olmadı farklılık durumu olmadı.”(K14)

“Yok hayır çok değişmedi açıkçası çünkü düşündüğün figür aile figürüyle paralel bir aileye sahip olduğumu düşünüyorum.”(K9)

4.2.7. Evliliğin Erkeklikle İlgili Düşünceleri Değiştirme Durumu

Yöneltilen “evlendikten sonra erkeklikle ilgili fikriniz değişti mi” sorusuna 1 katılımcı evet, 13 katılımcı hayır, 1 katılımcı ise fikrim yok şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 16. Evlendikten Sonra Erkeklikle İlgili Düşüncelerin Değişmesine İlişkin Görüşler

Evlendikten Sonra Erkeklikle İlgili Düşüncelerin Değişmesine İlişkin Görüşler	Katılımcı	f
Evet, değişti	K9	1
Hayır, değişmedi	K1, K2, K3, K4, K5, K7, K8, K10, K11, K12, K13, K14, K15	13
Fikrim yok	K6	1

Evlendikten sonra erkeklikle ilgili fikrinin değiştiğini söyleyen katılımcı düşüncesini şu şekilde ifade etmiştir:

“Mesela her ne kadar kadınlara yük olmaması gerektiğini düşünürken ya da kadınların ev işleriyle ilgili sadece bağdaştırılmaması gerektiğini düşünürken bunu uygulayamıyordum ama evlendikten sonra uygulamaya da dökabildim o açıdan davranışlarımı değiştirdim değişiklik olduğunu görüyorum. Evdeki tüm işleri paylaşabilecek şeyi evlendikten sonra edindiğimi düşünüyorum. Bekârken de yapıyordum o işleri ama evli olduğumuzda sanki önceden kadınların yapması gerektiğini düşünüyordum sanki bilinçaltımız da böyle bir şey var ama şu an daha çok paylaştığımı düşünüyorum genel itibarıyla.”(K9)

Evliliğin erkeklikle ilgili düşüncelerinde herhangi bir değişiklik oluşturmadığını ifade eden katılımcılardan 4’ü ise soruya hayır yanıtı vermelerinin yanı sıra bazı konularda düşüncelerinin değiştiğini eklemişlerdir.

“Ben şu an bende değişen şeyin olumlu olduğunu düşünüyorum. Daha doğrusu kendimin geliştiğini düşünüyorum. Birçok konuda çok katıydım. Sen erkek adamsın şöyle hatalar yapmamalısın, korkmamalısın mesela insansın korkabilirsin diyorum şimdi. Erkeksin bir kadına bakmamalısın yine tabi böyle düşünüyorum ama şu da var e bakabiliyorsun yani.”(K1)

“Her şeyin en iyisini yaparım her şeyi ben yaparım ben getiririm ya da son söz bende bir olayları artık bazı durumlarda esnemeye başlıyor. Tek sözün tek iktidarın sen olmadığı biraz daha aşikâr oluyor... “İster istemez o dediğin özelliklerde bir esneme oluyor. Eşime mesela nişanlılıkta daha çok karışırken biraz daha kıskanç tavırlar sergilerken bunu zamanla biraz daha esnettim. Tabii ki evlendikten sonra biraz daha rahat oldu.”(K3)

“Sadece şey biraz bekârları gördüğüm zaman onu fark ediyorum seni çok aktif bir cinsel hayatın var gibi düşünüyorlar bekârlar ya da bekârken öyle düşünüyorsun ama evlendikten sonra öyle olmuyor. Biraz daha işte planlı, zamanlı, ne bileyim ya da ailenin iç dinamiklerine uygun başka şeyler ortaya çıkıyor. O farklı gelmişti bana şaşırmıştım.(K5)

“Evlendikten sonra bazı şeyleri çok basit olduğunu gördüm açıkçası o düşündüğümüz küçükken konuşulmayan şeyler o gizli kapaklı hep hayal edilen...Ben evlendiğimde de kolay bir şey olduğunu gördüm evliliğin, birçok şeyin basit olduğunu gördüm. Dediğim gibi o izlediğim programlarda cinsellik çok ön planda ama bana sorarsanız %90 oranında değil %50 oranında olmalı geri kalan %50 kesinlikle iletişim konuşmak”(K15)

4.2.8. Evlilikte Erkekliğe Yönelik Algılan Tehdite İlişkin Görüşler

“Eşinizle ilişkinizde erkekliğinizi göstermek/ savunmak/korumak zorunda kaldığınız durumlar oldu mu” sorusuna 3 katılımcı evet, 11 katılımcı hayır, 1 katılımcı ise hatırlamıyorum cevabını vermiştir.

Tablo 17. Evlilikte Erkekliğe Yönelik Algılanan Tehdite İlişkin Görüşler

Evlilikte Erkekliğe Yönelik Algılanan Tehdite İlişkin Görüşler	Katılımcı	f
Evet, oldu	K2, K3, K11	3
Hayır, olmadı	K1, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K12, K14, K15	11
Hatırlamıyorum	K13	1

Evet cevabını veren katılımcılara ait ifadeler aşağıdaki gibidir.

“Bazen çok fazla bir iş paylaşımında, aile bazında onun ailesine gidip gelme şu bu hani gitmek zorunda değilim erkeğim ben diyorum. Sen kendin gidebilirsin ya

da benim dediğim olacak bu dinen de kültürel de falan demesen de ben buna zoraki değilim ama sen benim dediğimi yapmak zorundasın gibi bir şeye dönüyor bazen de çok az karşılaştığımız bir şey.”(K2)

“Evet çok yaşadım ama orada da yine nefesine göre hareket etmedim. Yine merhametime ve inancıma göre hareket ettim...Kadın daha çok ailesine yönelik mi gitti kocasının tarafıyla haşır neşir mi? Kadın kocasının ailesinin üzerinde harcadığı ekonomiye ne kadar müdahale ediyor etmiyor bunlarda sorunlar yaşadım, gururuma dokunan noktalar da oldu, hatta farklı söylemlerde oldu küçük çaplı.”(K3)

“Sakin kaldım, oraya saldırdığını hissettim ve işte şeyi söyledim açıkça da ifade ettim ben erkekliğimi sana ispat etmek zorunda da değilim, ben biliyorum ne kadar erkek olduğumu. Konuşarak ifade ettim, ispat etmek zorunda olmadığımı söyledim. Daha sonra da tartışmanın harareti geçtikten sonra bunun beni rahatsız ettiğini söyledim.”(K11)

Hayır cevabını veren katılımcılara ait ifadeler aşağıdaki gibidir.

“Bizim aramızda bununla ilgili bir problem olmadı.”(K10)

“Hiç yaşamadım öyle bir şey ama yaşasam da açıkçası şey yapmam böyle hani benim erkekliğime laf etti öyle şeylere girişmem çok bunu eşim değil de dışarıdan birisi de yapsa çok umursamam açıkçası böyle korumaya geçmem.”(K14)

Hayır diyen katılımcılardan biri zaten çalıştığı için bunu ispat etmesi gerekmediği eklemiştir.

“Çalışmak ve evin geçimini sağlamak erkek olduğunu gösteriyor değil mi?(K1)

4.2.9. Evliliğin Erkekliğe Olumsuz Etkisine Dair Görüşler

“Evliliğin erkekliğe olumsuz etkisi var mı” sorusuna 3 katılımcı evet, 12 katılımcı hayır cevabını vermiştir.

Tablo 18. Evliliğin Erkekliğe Olumsuz Etkisine Dair Görüşler

Evliliğin Erkekliğe Olumsuz Etkisine Dair Görüşler	Katılımcı	f
Evet, etkiler	K2, K5, K13	3
Hayır, etkilemez	K1, K3, K4, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K14, K15	12

Evliliğin erkekliğe olumsuz etkisi olduğunu düşünen katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Çoğu şey değişiyor huyu suyu değişiyor kesinlikle. Erkekliğe zarar geliyordur çoğunda da bunlar mecbur kabul ediliyor. Ya bu deveyi güdecekler ya bu diyardan gidecekler yani. Bunun bir çözümü yok. Gerçek bu. Dışarıdan görünen erkeklikle içerideki erkeklik çok farklı. Evlenmeden önce atıp tutulan erkeklik çok az var öyle.”(K2)

“Hem erkekliği hem kadınlığı törpülüyor diyebilirim insanların kendisine gerçekleştirmesi anlamında bir olumsuz etkisi olduğunu düşünüyorum.”(K5)

“Erkekliğe şu şekilde bir olumsuz etkisi düşünülebilir bunu şaka ile karışık birçok kişi söylüyor bir şey durumu oluyor eve bağlılık durumu. Erkek biliyorsunuz ki gece 12'lere kadar sabahlara kadar dolaşabilecek bir cinsiyet yapısında ama kadın böyle bir durumda değil. Erkek evlendiğinde daha önceden eğer gerçekten sabahlara kadar kalabilecek eğlenebilecek bir yapısı varsa bu durumda bayağı bir olumsuz etkilenebiliyor, erkekliği noktasında o sıkıntıyı yaşayabiliyor, erkek cinsiyeti anlamında o sıkıntıya yaşayabiliyor. Ben de bu noktada sıkıntı yaşıyorum.”(K13)

Evliliğin erkekliğe olumsuz etkisi olduğunu düşünmeyen katılımcılar görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Bende olmadı çünkü evlilik öncesi yaşıyordum, benim meselelere bakış açım, aile kavramına bakış açım, erkeklik ve kadınlığa yüklediğimi anlam nasıldı ise buna göre hayat yaşamaya çalıştım evlilik sonrası da olmadı.”(K4)

“Ben eşimi seviyorum, ailemi seviyorum, eşimin bir talebi varsa onu yerine getirmekten mutlu olurum, erkekliğe zarar verdiğine dair bir yorumu saçma ve mantıksız bulurum.”(K6)

Hayır cevabını veren 3 katılımcı da olumsuz etkinin aksine evliliğin erkekliğin bir ispatı olduğunu düşünmektedir.

“Hayır, yani şöyle de diyebiliriz evlenen erkek adamdır.”(K1)

“Aslında erkekliğin inşasında daha büyük bir etken diye düşünüyorum olumlu anlamda etkilediğini düşünüyorum.”(K9)

“Erkekliğe tam tersi bence sıkıntı yaratmak yerine erkekliği kuvvetlendirdiği düşünülebilir. Ben evlendim hanımım var artık dikkatli olun gibisinden evlenince sıkıntıdan ziyade bence avantaj kazanılıyor gibi. Bir güç geliyor eşim var eşimi koruyorum o bir gösteriş gibi eşiyle gurur duyanlar var. Tabii bazıları tam tersi ortamlardan uzak tutanlar da var. Genel olarak evlilik erkeğe ekstra bir erkeklik gücü kattığını düşünüyorum bizim toplumda.”(K15)

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde, çalışmada elde edilen bulgular ilgili literatür ışığında tartışılmış ve ulaşılan sonuçlardan hareketle karar alıcılara ve ileri araştırmalara yönelik öneriler getirilmiştir.

5.1. Tartışma

Erkek Kimliği

Bu araştırmanın temel amacı, yükseköğrenim mezunu üst-orta sosyoekonomik düzeydeki erkeklerin evlilik bağlamında erkeklik temsillerinin yeniden üretimini eleştirel olarak incelemektir. Arştırmanın ilk kısmında erkekliğin anlamı, ideal erkek anlayışı, erkekliğin hangi durumlarda hissedildiği, erkekliğin hangi deneyimlerle inşa edildiği ve hangi yapıların erkekliği şekillendirdiğine odaklanılmıştır. Katılımcılar erkek olmanın ve evli olmanın ortak deneyimi ışığında erkekliği çeşitli şekillerde yorumlamışlardır.

Görüşmelerde, erkek olmanın ne demek olduğu sorulduğunda en sık verilen yanıt sorumluluk almak olmuştur. Katılımcılar, sorumluluğun erkekliğin değişmez bir özü olduğuna yönelik inanç taşımaktadır. Bu sonuç ülkemizde erkeklik üzerine yapılan çeşitli çalışmaların bulgularıyla uyumludur. Erkekler, erkek olmayı sorumluluk alabilmek olarak tanımlamaktadırlar (Cengiz vd., 2004; Demirkazık, 2021; Öztürk, 2014; Türkoğlu, 2013b; Üstünel, 2010;). Sorumluluk almak, koruyucu ve sahiplenici olmak sıkça dile getirilmiş ve beraber anılmıştır. Aileyi geçindirmek, korumak, kollamak, inisiyatif almak ve ev dış işleri yönetmek erkeğin sorumluluğu olarak düşünülmektedir. Sorumluluk “alabilmek” bir yeterlilik, kapasite ve gösteren olarak erkeklikte idealize edilmiştir. “İyi” erkek, ailesinin güvenliğini sağlayan, onları korumak için dışarıdan gelen tehditler karşısında kendini tehlikeye atmaya hazır olan erkektir (Young, 2003). Erkeklerin sahip olduğu bedensel güçle üstlenilen bu koruyucu görev toplumsal yaşamda ona önem, öncelik ve güç katmakta; birilerini sorumluluğu altına alma, koruma, kollama ve sahiplenme durumu özneler arasında bir hiyerarşi oluşturmaktadır. Bu temanın sıkça dile getirilmesi katılımcıların hegemonik bir erkeklik algısını kimlikleri ile bağdaştırdıklarını göstermektedir.

Yapılan görüşmelerde öne çıkan bir diğer tema ise katılımcıların erkekliği aile kavramı üzerinden tanımlamalarıdır. Erkek kimliği ‘aile babası’ etiketiyle birlikte düşünülmekte;

evlenmiş, yuvasına bağlı, ailesine ve çocuklarına bakmakla yükümlü olan kişi olarak addedilmektedir. Erkeklik, aile reisi ve eve ekmek getiren kişi olma konumuyla babalıkla doğrudan özdeşleşmektedir. Geleneksel değerlerde erkek; ailenin reisi, evin direği, eve ekmek getiren, evde son sözü söyleyen ve tartışılmaz otorite olarak görülmektedir (Bolak Boratav vd., 2018). Sancar'ın gerçekleştirdiği geniş kapsamlı çalışması da bu bulguları destekler niteliktedir. Türkiye'de erkek kimliği çoğu zaman aileyi geçindiren evin reisi konumuyla inşa edilir (Sancar, 2020). Katılımcılar için baba olmak da erkek kimliğinin kurucu öğelerinden biridir. Türkiye'deki toplumsal cinsiyet kalıpları üzerine yaptıkları çalışmada Sakallı Uğurlu ve arkadaşları (2018) da bir toplumsal cinsiyet rolü olarak babalığın erkeklik kodlarından biri olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Karadeniz'in, erkeklerin baba kavramına dair değerlendirmelerini araştırdığı çalışmasında da babalığın erkeklik olarak ifade edilmesi bu iki kavramın birbiriyle bağlı olduğunu göstermektedir (2022). Erkekler için erkeklik kodlarının ilk öğrenildiği yer aile, karşılaştıkları ilk erkek de baba olmaktadır. Babalığın, bir yanıla yukarıda belirtilen sorumluluk, koruyucu olmak, aileye sahip çıkmak gibi ataerkil özelliklerle yakından ilişkili olması diğer yanıla da erkekler için ilk rol modelin baba olması dolayısıyla erkekliğe dair tanımlamalardan biri olduğu düşünülebilir. Babalık aynı zamanda erkeklik statüsünün heteroseksüellik bağlamında ispat edildiği bir alan, toplumsal bir beklenti ve erkekliği tamamlayan bir adım olarak kabul edilmektedir (Barutçu, 2013; Bozok, 2018a; Selek, 2021). Hearn'a (2002) göre babalık toplumsal cinsiyetten ve eril iktidardan bağımsız düşünülemeyen bir konumdur. Yer altı dünyasında mutlak güç ve otorite sahibi kişilerin de "baba" olarak tanımlanması bu kavramın toplumsal düşüncede hegemonya, güç ve iktidarla ne denli güçlü bir bağa sahip olduğunu bize hatırlatmaktadır.

Erkeklik doğal bir olgu değil, olağan veya rutin kabul edilen performanslarla kurulan söylemsel bir olgudur (Edley, 2001). Ancak mülakatlarda erkek olmak, bazı katılımcılar tarafından "erkek doğmak" olarak tanımlanmıştır. Toplumsal süreçlerden bağımsız tutulup biyolojik cinsiyet olarak ifade edilmesi katılımcıların erkekliği doğuştan ve verili özellikler bütünü olarak algıladığına işaret etmektedir. Bu durum alanyazında dikkat çekilen erkekliğin kültürel bir yapı değil de doğal bir fenomen olarak algılandığına dair içerikle paralellik göstermektedir (Atay, 2004). Yaptığı çalışmada erkeklerin cinsiyetlere atfedilen davranışları yaratılıştan geldiğini düşündüklerini saptayan Sancar'a göre

toplumsal olguları cinsiyetle açıklamak ve bu nedenle de doğallaştırmak egemen cinsiyet rejiminin en önemli özelliklerden biridir (Sancar, 2020).

Dürüstlük, cesaret, mertlik gibi kavramlar katılımcılar için erkekliği tanımlayan özelliklerdir. Toplumsal bellekte bazı tutum ve davranışlar cinsiyetli olup doğrudan kadın veya erkekle özdeşleştirilmektedir. Literatüre bakıldığında bu kavramların erkekliği tanımlamakta sıkça dile getirildiği görülmekte (Sakallı Uğurlu vd., 2018), Türk toplumunda erkeklerden “*atılgan, bağımsız, cesur, çevik, kavgacı, dayanıklı, sporsever, güçlü, girişimci, hakkını savunabilen, hızlı, hırslı, kendine güvenen, kararlı, mert, mücadeleci, onurlu, otoriter, sert ve soğukkanlı*” olması beklenmektedir (Dökmen, 2021).

Katılımcıların erkekliğe dair algıları içerisinde dikkat çeken önemli bir husus da toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarıdır. Bir yandan erkekliği geleneksel şekilde tanımlarken öte yandan cinsiyet eşitliğine inandıklarını, toplumdaki geleneksel cinsiyet rollerini benimsemediklerini ve erkekliğin topluma ve zamana göre değişebildiğini ifade etmişlerdir. Kadınla erkeğin arasındaki tek farkın biyolojik olduğunu öne süren katılımcılar bu “fitri” farklılıkların önemli olmadığı söylerken aynı zamanda erkeğin bu eksiklikleri kapattığını ifade ederek kadın-erkek arasında bir hiyerarşi oluşturup cinsiyet eşitsizliğini meşrulaştırmışlardır. Bu “doğal farklılıklar” söyleminin yanında hiç “doğal benzerlikler”den bahsedilmemiştir. Bu çelişki kadın-erkek eşitliğine vurgu yaparken erkeklerin kadınlardan daha rasyonel olduklarını ifade etmelerinde de açıkça görülmektedir. Konuşmanın genelinde katılımcıların hem eşitlikçi vurgular yapması, hem de geleneksel erkek repertuarından konuşması bir ikilem inşa etmektedir. Benzer bulgulara ulaşan Erbuğ (2021) ve Peker Dural (2019) da bu ikileme dikkat çekerek erkeklik olgusunun geleneksellik ve modernlik arasında kurgulandığını belirtmişlerdir. Bolak Boratav ve arkadaşları (2014; 2018) da yaptıkları çalışmalarında erkeklerin ataerkillik ve demokratlık ekseninde gelgitler yaşadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Sökmen (2004) de kadınların güçlenmesini isteyen ama onlara köstek olmaktan da geri durmayan Türk erkeklerinin bu ikircikli durumuna dikkat çekmektedir.

İçinde yaşanılan toplum ve çağın getirdiği değişimler kadınlık ve erkeklik rollerine ilişkin tutum ve davranışları da değiştirmektedir (Atay, 2004; Maral, 2004). Erkekliğe dair algının topluma ve zamana göre değişebildiğini vurgulayan katılımcılar da bu noktaya dikkat çekmişlerdir. Katılımcıların orta ve üst gelir düzeyine mensup, lisans ve üzeri

seviyede eğitimli oldukları göz önüne alındığında toplumsal cinsiyet rollerinin eğitim ve sosyoekonomik düzeyle ilişkili olarak değiştiği söylenebilir. Onaran ve arkadaşlarının (1998) yaptığı çalışma sonuçlarında da eğitim düzeyi yükseldikçe eşitlikçi tutumların arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar için geleneksel norm ve değerlerin etkisini sürdürmesiyle birlikte, bu kabullerde bir değişimin olduğunu söylemek mümkündür. Fakat öte yandan bu durum Hewitt ve Stokes'in (1975) kavramsallaştırdığı "sorumluluk reddi" tutumunu da düşündürmektedir. Erkekler geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini benimsemediklerini, kadın ve erkek eşitliğine inandıklarını, bu iki cinsiyet arasındaki tek farkın biyolojik olduğunu ifade ederek açıklamalarını cinsiyetçi olmaktan kurtarmaktadırlar. Yani, cinsiyetlerin eşitliğine inanmakla ilgili ön ifadeler, bundan sonra gelenlerin cinsiyetçi olarak yorumlanmasını önlemeye hizmet ediyor olarak yorumlanabilir (Edley ve Wetherell, 1999). Bir diğer olasılık olarak da katılımcıların, erkekliğe dair tanımlarının cinsiyetçi göndermeler barındırdığının farkında olmadıkları akla gelmektedir. Zira ataerkil rolleri benimsemek ve cinsiyetçi olmamak gibi tamamen çelişen bu iki söylem sanki birbirinin karşıtı değil de birbirinden bağımsız tutumlar olarak ifade edilmiştir. Erkekler, kadınlara kıyasla, cinsiyetçiliği daha az fark etmekte ve çoğu zaman cinsiyetçi sayılabilecek tutum ve davranışları bu şekilde yorumlamamaktadırlar (Sakallı vd., 2022).

Ataerkil sistemde hegemonik erkeklik ideal erkeklik olarak kabul edilmektedir (Kepekçi, 2012). İdeal erkek özellikleri genel olarak heteroseksüel, eğitimli, meslek sahibi ya da iyi bir işi olan, aile babası, kaslı, güçlü, cesur, sert, kadınlara ve diğer erkeklere sözünü geçirebilen, iktidarı elinde tutan, evin geçimini sağlayabilen, ailesini koruyan, ailesi üstünde egemenlik kurabilen, başarılı, dürüst, ağırbaşlı şeklinde belirtilmektedir (Connell, 2019a, Sancar, 2020). Katılımcıların erkekliğe ilişkin mevcut algıları ile ideal buldukları özellikler arasında bir fark olup olmadığını anlamak ve bir fark varsa bunun ne gibi özellikleri olduğunu tespit etmek amacıyla ideal erkek anlayışları öğrenilmek istenmiştir. Katılımcılar ideal erkeğe; sorumluluk, aileye bağlılık, dürüstlük, eşitlikçilik gibi mevcut erkeklik algılarıyla paralel özellikler atfetmişlerdir. Katılımcılara ideal erkek özelliklerini taşıyıp taşımadıkları sorulduğunda hepsi taşıdığını ifade etmiştir. Çoğunluk ideal bulduğu erkek özelliklerini her zaman olmasa da büyük oranda taşıdığını düşünürken, bir kısım katılımcı da doğrudan bu soruya evet cevabını vermiştir. Katılımcıların erkekliğe yükledikleri anlam ve ideal buldukları erkek özellikleri

arasındaki paralellik, kendilerinde bu nitelikleri taşıdıkları görüşü beraber okunursa erkeklik ilişkin algılarının hem ataerkil hem de eşitlikçi özellikler içerdiği burada da görülmektedir.

Erkekliği Hissetmek

Kimliğin bir parçası olan cinsel kimlik, kişinin kendini kadın ya da erkek olarak hissetmesi ve bu doğrultuda yaşaması olarak tarif edilebilir (Dindar, 2004). Erkekliğin inşası doğumdan başlayarak çeşitli ritüeller, tutum ve davranışlar ile şekillenir ve yetişkin yaşamı boyunca da bu süreç hem yeni deneyimlerin eklenmesi hem de mevcut erkekliğin korunması ile devam eder. Bu inşa süreci erkekliği sadece oluşturmakla kalmaz aynı zamanda onu besler ve muhafaza eder (Avşar, 2017). Bu süreci incelemek erkekliğin nasıl ve hangi yollarla yapılandırıldığını saptamak günlük yaşamdaki erkeklik hallerini anlamlandırmak bakımından önem taşımaktadır. Erkeklik bağımsız bir nosyon olarak değil, toplumsal olanla “ilişkilenerak” üretilen bir olgudur (Maral, 2004). Erkekliğin inşa sürecini anlamak adına katılımcılara kendilerini ilk kez ne zaman erkek olduklarını hissettikleri sorulduğunda çocukluktan itibaren erkek olduklarına dair bir farkındalıklarının olduğunu ifade etmişlerdir. Aile içindeki kendilerine yönelik tutumlardan, alınan oyuncaklardan, oynanan oyunlardan ve verilen isimlere kadar kendilerine erkek olduklarının “hissettirildiğini” ifade etmişlerdir.

Katılımcılar için kadın erkek ilişkisi erkekliğin inşasındaki temel öğelerden biridir. İlk aşk deneyimleri bireyler için erkekliğin hissedildiği bir alan olarak paylaşılmıştır. “*Kadını hissetmek, karşı cinsi sevmek*” gibi ifadeler erkek olmanın doğasıyla açıklanmıştır. Kendisi ilk kez erkek olarak hissettiği zamanın karşı cinse romantik duygular beslediği zaman olduğunu ifade eden katılımcıların erkek kimliklerini kadın-erkek dikotomisi üzerine inşa ettikleri görülmektedir. Ataerkil sistemin tek geçerli cinsellik olarak tanımladığı heteroseksüel ilişkiler bağlamında erkekliğin onaylanması kadınla kurulan duygusal ve cinsel ilişkiyle mümkündür. Geleneksel yapılarda kadınlarla kurulan ilişki sadece romantizmi ve cinselliği kapsamaz; kadın, karşıtı olunarak, baskı altına alınarak ve cinsel bir nesne olarak görülerek de hegemonik erkeklik nesnesi haline getirilir (Alemdaroğlu ve Demirtaş, 2004). Romantik ilişkiler kadınlık ve erkeklik rollerini gündeme getirerek de toplumsal cinsiyet kodlarını yeniden üreten bir alan olmaktadır. Ergenlik döneminde meydana gelen fiziksel ve hormonal değişimler üzerinden duygusal

hislerinin oluşmaya başladığını ifade eden katılımcıların cinsel olarak işlev kazanmayı ve arzu duymayı erkeklikle özdeşleştirmiş oldukları yorumunu yapmak mümkündür. Ergenlikle beraber cinselliğini hissetmeye başlayan erkek kadınsı olmadığını da ispat etmiş olmaktadır.

Toplumumuzda kültürel ve dini anlamlar barındıran sünnet, sosyal çevrenin tanıklığı yoluyla çocukluktan çıkıp üst bir statü olan erkekliğe geçiş ritüeli olarak anlamlandırılmaktadır (Avşar, 2017; Barutçu, 2013). Ancak bu çalışmada sadece 2 kişi sünnet olduğunda kendini ilk defa erkek olarak hissettiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda erkekliğe dair geleneksel bakış açısından uzaklaşıldığına dair bir yorum getirilebilmektedir.

Toplumsal cinsiyet rolleri bakımından heteroseksüel bir erkek için evlilik bir gereklilik olarak kabul edilmektedir. Ataerkil ilişkiler içerisinde bir erkeğin kadınsız yaşayamayacağı düşünülür (Demren, 2008). Ev, eril kimlik için de kilit bir yerdir (Gorman-Murray, 2008). Evlilik, bir erkeğin toplumsal statüsünü de sağlamlaştırmaktadır. Demren'in yaptığı alan çalışmasında bir erkeğin evlenebilmesi ve çocuk sahibi olmasının toplumsal konumu açısından önemli olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (2008). Erkekliğe atfedilen aileye bakabilmek ve baba olmak gibi deneyimlerin evlilikle gerçekleşebilmesi erkekliği hissetmek konusunda evlilik deneyimini dile getirmelerini anlamlı kılmaktadır. Sakallı Uğurlu da arkadaşları ile yaptığı çalışmada erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerinin özellikle evlilikten sonra öne çıktığı sonucuna ulaşmıştır (2018) .

Sancar (2020) ücretli emek piyasasına katılımın erkekliğin rüştünü ispatladığını söyler. Ergenlik döneminde babasının kaybıyla çalışmaya başladığını ifade eden katılımcı, bu deneyimin erkekliği hissetmeye dair olduğunu söylemektedir. Babanın yerine geçerek anneyi teselli etme, eve ekmek getirme ve evin erkeği olma rolünü üstlenmiştir. Kendisini ilk kez üniversiteye başladığında erkek olarak hissettiğini ifaden bir katılımcı da aileden ayrılmanın, kendi ayakları üzerinde durmanın ve sorumluluk almanın erkeklik temsilindeki yerini vurgulamaktadır.

Bu bulgular alanyazındaki çalışmalarla paralellik göstermektedir. Bolak Boratav ve arkadaşları (2018) da yaptıkları çalışmada erkek katılımcılara erkek olduklarını ilk ne zaman hissettiklerini sormuşlardır. Benzer şekilde bu soruya en çok verilen cevap “hep

hissetmişimdir” (% 38.45) yanıtı olmuştur. Daha sonra, sırasıyla “sünnet olduğumda” (%20.60), “askerlikte” (% 14.95), “ilk cinsel tecrübemde” (% 12.85), “ilk âşık olduğumda” (%2.70), “çocuğum olduğunda” (%2.55), “ilk maaşımı aldığımda” (%2.30) ve “ergenlik çağında” (%2.25) cevapları verilmiştir.

Erkeklik Nerede Öğrenilir?

Sosyalizasyon süreci erkeklik inşasında mihenk taşıdır (Onur ve Koyuncu, 2004). Katılımcılar erkekliğe dair fikirlerinin oluşumunda aile, sosyal çevre, kültür, din, biyolojik yapı, kadınların beklentileri ve teknolojinin kendilerini etkilediği dile getirmişlerdir. Toplumsal kurumlar (aile, okul, iş yerleri, siyaset) cinsiyetlendirilmiş kurumlardır; egemen tanımların pekiştirilip yeniden üretildiği yerlerdir. Bireyler de bu cinsiyetlendirilmiş toplumda cinsiyetlendirilmiş benlikler haline gelir (Kimmel, 2011). Bu bağlamda erkeklik sosyokültürel etkileşimlerin ürünü bir inşa olarak tekrar karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de toplum yapısı aile, akrabalık ve kültürel cemaat ilişkileriyle aktarılan ataerkil değerlerle şekillenmektedir (Cengiz vd., 2004). Bozok (2018c) aileyi toplumsal cinsiyet ilişkilerinin kurulduğu alanlardan biri olarak ifade eder. Aile, toplumsal cinsiyet rollerinin oluşturulduğu, aktarıldığı, bireylerin çeşitli tecrübelerle bu rolleri içselleştirdiği ve sınıflandırıldığı bir alan sunar (Avşar, 2017). Katılımcıların da büyük çoğunluğu, erkek kimliğine dair fikirlerinin çocuklukta başlayıp ilk olarak ailede oluştuğunu, sonrasında sosyal çevrenin de kendilerini etkilediğini ifade etmişlerdir. Mülakatlar çerçevesinde görüşülen erkekler için yetiştikleri ailenin yapısı, ailelerinde tanık oldukları davranışlar ve rol modeller kendi erkeklik temsillerinde önemli bir referans çerçevesi oluşturmuştur. Baba, amcalar, kuzenler gibi hemcinsler erkek temsillerinde rol model olarak bu rolü benimsemelerini sağlamıştır. Bunun dışında aile içindeki ilişki hiyerarşisi, kadına ve erkeğe verilen roller, ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutum ve davranışlarındaki cinsiyet temelli farklılıklar kişilerin toplumsal cinsiyet rollerini öğrenme sürecinde önemli bir etken olduğu ifadelerinden anlaşılmaktadır. Katılımcıların, erkeklik tanımlamaları yaparken de sıklıkla aileye gönderme yaptıkları da hatırlanırsa aile içi ilişkilerin toplumsal cinsiyetin öğrenilmesi sürecinde ne denli belirleyici olduğu görülebilir. Ebeveynler erkek çocuklarını yetiştirirken “erkek gibi” davranmaları yönünde örtük ve açık bir şekilde yönlendirir. Sosyopsikolojik etkenlerin cinsel kimlik üzerindeki etkilerini vurgulayan Dindar, bu bağlamda cinsel kimlik rol

modeli baba ile özdeşleşmenin aynı zamanda ona atfedilen değerlerle ve rollerle de özdeşleşmeyi içerdiğini savunur (Dindar, 2004).

İçinde yaşanılan toplumun yapısı, sosyal çevre ve arkadaş grupları da erkeklik temsiline etkilendiği ve öğrenildiği önemli bir faktör olarak sıkça dile getirilmiştir. Sosyalleşme sürecinde öğrenilen roller, edinilen yargılar ve deneyimlerin erkek rolünün oluşumu ve içselleştirilmesinde önemli faktörler arasında olduğu saptanmıştır. Erkek, diğerlerinin söylemlerini ve görüşlerini kendisine katarak öncelikle onların nesnesi haline gelip, sonra kendisi için bir özne olmaktadır (Demren, 2008). Sancar (2020) da egemen erkeklik değerlerinin ailenin dışındaki mekân ve bağlamlarda üretilip inşa edildiğini; homososyal erkek mekânlarının, patriarkal kurumların, eril eğlence mekânlarının, cinsel deneyimlerin, spor ve boş zaman geçirme alışkanlıklarının erkeklik inşasındaki rolünün daha belirgin olduğunu ifade etmektedir.

Din ve inanç sistemlerinin cinsiyet rollerini; toplumsal ilişkilerin düzenlenmesinde, kurumların cinsiyet rejimlerinin belirlenmesinde ve bireylerin kendi cinsiyetlerini biçimlendirmesinde büyük etkisi vardır (Özbay, 2013). Mülakatlarda katılımcıların erkeklik temsiline kimi zaman doğrudan dini referanslardan kimi zamansa kültürün içine yerleşmiş dolaylı unsurlardan etkilendiği görülmektedir. Dini öğretiler erkeklerin; tutum ve davranış sebeplerine (fitrat), karakter özelliklerine (dürüstlük, sadakat, ahlak vb.), evlilik kararlarına (Allah'ın emri) ve kadınlarla ilişkilerine (emanet) önemli bir referans oluşturmaktadır. Katılımcılar yetiştikleri kültürün erkeklik temsillerini öğrenme ve içselleştirmelerinde etkili olduğunu düşünmektedirler. Toplumsal cinsiyet rolleri bireylerin içerisine doğdukları ve yaşamlarını sürdürdükleri kültürde öğrenilir. Kültür yapısı erkekler ve kadınlar için normlar üretmekte, aile, sosyal çevre, kurumlar ve medya aracılığıyla bunları standart olarak kabul ettirerek öğretmektedir (Connell, 2005; Kimmel, 2011). Türk kültürü de erkeklikle ilişkilendirilen çeşitli normatif davranış biçimleri tanımlanmıştır. Örneğin sünnet olmak, askere gitmek, evin geçimini üstlenmek, içki içmek, futbol oynamak erkeklikle ilişkilendirilen uygulamaları oluşturmaktadır (Sancar, 2020; Selek, 2021).

Mülakatlarda, bir katılımcı kadınların da erkek kimliğinin oluşumunda etkili bir faktörlerden biri olduğunu ileri sürmüştür. Erkeğin kadınların nazarında tercih edilebilir olması kimliğin inşasında belirleyici olarak ifade edilmiştir. Erkek, erkeklığe dair gerekli

sosyal, ekonomik, psikolojik ve bedensel özellikleri taşıyarak kadınların toplumsal onayının alınması gerekmektedir. Erkeklik, hem erkeğin hem kadının yeniden üretimine katıldıkları karşılıklı etkileşimle inşa edilen bir metefordur (Uçan, 2012). Erkek kimliğini kadınlar da üretir, tüketir ve toplumsal rol olarak performansına katılır (Kosofsky-Sedgewick, 1995). Kadınların onaylaması olmadan hegemonik erkeklik oluşmaz (Sancar, 2020).

Erkeklik Nasıl Öğrenilir?

Erkeklik bazı aşamalardan geçilerek kazanılan bir statüdür (Türkoğlu, 2019). Araştırmaya dâhil olan katılımcıların da bu statünün kazanılmasında ne tür deneyim ve süreçleri önemli buldukları anlaşılmaya çalışılmıştır. Türkiye’de erkeklik sünnet olmak, askere gitmek, ilk cinsel deneyim, çalışmak, evlenmek ve baba olmak süreçleriyle inşasını tamamlamakta ve icrasını sürdürmektedir (Barutçu, 2013; Bozok, 2011; Selek, 2021; Yavuz, 2014). Bu araştırmada ise bu sonuçlarla paralellik gösteren ifadeler yalnızca ücretli bir işte çalışmak ve cinsel deneyimdir. Sünnet, askerlik, evlilik ve babalık erkek rol kimliği için yaşanması gereken deneyimler olarak sayılmamıştır. Hatta kimi görüşmeciler sünneti ve askerliği erkeklikle ilişkilendirmediklerini ve klişe bulduklarını ifade etmişlerdir. Deniz (2022) de değişen erkeklik algısını araştırdığı çalışmasında sünnet, askerlik, iş sahibi olma, baba olma gibi etmenlerin erkekliğin kazanılması olarak algılanmadığını saptamıştır. Hıdır (2015) da egemen erkek kimliğini benimsemeyen erkeklerle yaptığı çalışmasında sünnet, cinsel deneyim, askerlik, iş sahibi olma, evlilik ve babalığın erkek olmanın aşamaları olarak değerlendirilmediğini saptamıştır.

Katılımcılar için tam zamanlı bir işte çalışmak sosyal, psikolojik ve ekonomik yönleriyle yaşamdaki önemli deneyim alanlarından biridir. Çalışıyor olmak; yetişkinleşmek, verilen görevleri yerine getirmek, bir sorumluluk üstlenebilmek, olgunlaşmak ve hayatı öğrenmek olarak görülmektedir. Literatürdeki diğer çalışmalardaki bulguların da gösterdiği gibi erkek için ücretli bir işte çalışmak erkekliklerinin temel dinamiklerinden biridir (Barutçu, 2013; Edley, 2017; Sancar, 2020; Ok, 2011; Türkoğlu, 2013b). Orta ve üst sınıfa mensup katılımcıların yanıtları, Segal’in (1992) belirttiği orta sınıf iş kültürüyle bağlantılı görev ve iradeyle kendini ortaya koyan bürokratik erkeklik konumuyla da paralellik göstermektedir. Günlük hayatta iyi bir erkeği tanımlarken kullanılan “iş-güç sahibi” ifadesi de erkek olmak, iş sahibi olmak ve güçlü olmak arasındaki kuvvetli bağa

işaret ederken erkeklik inşası ile çalışma hayatı arasındaki doğrudan ilişkiyi göstermektedir.

Eğitim hayatının erkekler için önemli bir deneyim alanı olarak ifade edilmesi alanyazında karşılaşılmayan bir bulgu olarak dikkat çekicidir. Coles'a (2008) göre erkekler erkekliklerini sadece hegemonik değerler üzerinden değil, sahip oldukları sermayeler üzerinden de inşa ederler. Bu noktada, katılımcıların erkeklik için gerekli bir adım olarak eğitim hayatını ifade etmeleri lisans ve üzeri düzeylerde eğitim görmüş bu kişiler için güçlü oldukları bir alan üzerinden erkekliği hegemonik değerlerin dışında da inşa ettiklerini düşündürmektedir. Eğitim düzeyinin sosyal, kültürel ve ekonomik sermayenin üzerinde olumlu bir etkisi olduğu düşünülerek toplumdaki egemen güçlü erkek profilinin bu yolla sağlandığı düşünülebilir. Eğitim; iş, kariyer, para, statü gibi imkânlar sağlayacağından erkeğin güçlü ve egemen konumda olmasına imkan sağlamaktadır. Bozok'un da belirttiği gibi günümüzün kapitalist toplumunda ataerki tarafından şekillendirilen üst ve üst orta sınıf erkeklik; iyi eğitilmiş, bakımlı, sağlıklı, rekabetçi ve sportif oluşla karakterizedir (Bozok, 2011).

Geleneksel bakış açısında ev kadınlarla kamusal alan ile erkeklerle ilişkilendirilmektedir (Barutçu, 2015a; Gorman-Murray, 2013). Erkeği kamusal alanda konumlandıran ataerki yapı küçük yaşlardan itibaren onu dünyaya hazırlamakta, cesur olmayı, girişken olmayı, kendi ayakları üzerinde durmayı, zorluklarla mücadele edebilmeyi ve sorumluluk almayı öğretmektedir. Katılımcılar için aileden ayrılmak erkekliğin kazanılmasında önemli bir deneyimdir. Evden ayrılmak; üniversiteye, işe ve askere gitmekle ilişkilendirilmekte ve kişinin bireyselleşerek, kendi ayakları üzerinde durarak, sorumluluk alarak ve yalnız kalarak erkeklik için önemli deneyimlerden geçtiği düşünülmektedir. Evden ayrılmak, erkeklik inşası için önemli bir süreçtir çünkü erkeğin evden ayrılması doğrudan işe gitmesiyle de ilişkilendirilerek çalışmak ve erkek olmak arasındaki ilişkiye de referans olmaktadır. (Whitehead, 2002, akt. Dural Peker, 2019). Kadınları bağımlı olmak erkekleri ise bağımsızlıkla niteleyen toplumsal cinsiyet normları erkeğin aileden ayrılmasını kolaylaştırmakta, teşvik etmekte ve bir yönüyle de dayatmaktadır.

Barutçu, ilk cinsel ilişkisini yaşayan erkeğin, "milli olmanın" gururuyla erkeklik inşa sürecinde önemli bir aşamayı geçmiş olduğunu vurgular (Barutçu, 2013). Benzer şekilde Bolak Boratav ve arkadaşları çalışmalarında (2018) cinsel deneyimin erkeklikle

ilişkilendirildiği, ilk cinsel tecrübenin de erkek olarak hissetmek açısından önemli görüldüğü belirtilmektedir. Ancak bu çalışmada katılımcılar cinselliği nadiren erkeklik kazanımında bir deneyim olarak anmışlardır.

Bir grup katılımcı erkek olma süreçlerini eğitim alma, çalışmaya başlama, aileden ayrılma, sorumluluk alma gibi bireyselleşme, bağımsızlaşma ve sosyalizasyon ekseninde tanımlarken başka bir grup katılımcı ise erkek olmanın her şeyden önce doğuştan geldiğini ifade etmişlerdir. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin doğal olgular olarak yorumlanmasına çok sık rastlanmaktadır (Connell, 2019a). Cengiz ve arkadaşlarının belirttiği gibi erkeklik davranışları toplumsal bağlam içinde şekillenerek gündelik yaşam pratikleriyle üzerinde konuşulmayacak derecede doğallaşmıştır (Cengiz vd., 2004). Katılımcılar erkek olmak için herhangi bir deneyime ihtiyaç duyulmadığını ifade etmekte, erkek doğmak erkek olmak için yeterli bulunmaktadır. Erkeklerin diğer erkekler, kadınlar ve çocuklara yönelik davranışlarının doğal ve norm olarak tanımlanması egemen erkeklik pratiklerini kolaylaştırır (Sancar, 2020). Erkeklik sabit, değişmez, doğal ve verili bir konumda tanımlanarak biyolojik cinsiyet kategorisi ile ilişkilendirmektedir. Bu yüzden her zaman erkek hissedilmekte, yapılan bir eylemin erkek hissetmeye etkisi olmayacağı belirtilmektedir. Bu bakımdan erkekliğin norm olduğuna dair geleneksel inancın benimsendiği görülmektedir. Ancak erkekliğe dair bu kesin yargılar kendilerine dair eleştirel bir bakışa sahip olmamalarına, konumlarının değişmez ve sabit olduğuna dair bir algıyı da içererek yaşanan erkeklik krizlerinin veya risklerin bilince taşınamamasına neden olmaktadır (Onur ve Koyuncu, 2004).

Katılımcılardan biri bir erkeğin hayatında mutlaka bir baba rol modelinin olması gerektiğini ifade etmiştir. Talat Parman'ın da işaret ettiği gibi *erkek olmak babayla yaşanan bir süreçtir* (Parman, 2002). Katılımcının erkekliğin, bir başka erkeğin rol modelliğinden elde edilmesi söylemi Lacan'ın erkek çocuğun fallusa sahip olmak için fallusa sahip bir babayla özdeşleşmesi gerektiği yorumuyla paralellik göstermektedir. Kültür dünyasına kabul ediliş babanın yasasının kabul edilişidir (Lacan, 1994). Bu durum ataerkil ve dolayısıyla da fallus merkezci kültürel yapının bir sonucu olarak görülebilir.

Araştırma bulguları eğitim düzeyi yüksek erkekler için erkekliğin bedensel ve geleneksel süreçlerden uzaklaşarak modern kurumlar üzerinden (ücretli emek piyasası, eğitim kurumları) inşasının ön plana çıktığını göstermektedir. Erkeklik deneyimlerinin farklı

normlar geliřtirse de toplumsal bir inřa sürecinden geřmesine dair dūřüncelerin dōnūřerek geřerlilięini koruduęu da alandaki dięer çalıřmalarla benzerlik gōsteren bir bulgudur. Arařtırmasında benzer bir sonuca ulařan Sarııek (2019) de erkeklerin geleneksel erkeklik rolleri ve erkeklik için zorunlu gōrūlen deneyimler konusunda fikirlerinin deęiřtięini saptamıřtır. Hegemonik erkeklięin akademideki inřası üzerine yaptıęı doktora çalıřmasında Altınoluk Dūztař (2019) da erkeklięe geçiř ritūellerinin ortadan kalkmadıęını dōnūřūme uęradıęını belirtmektedir

Erkeklięi Sūrdūrmek

Erkeklik sabit bir form deęil sūrekli bir inřadır. Bu yōnūyle erkeklięin sadece kazanılması yetmez sūrdūrūlmesi ve gōsterilmesi de gerekir. Erkeklięin bu kırılğan yapısı onu her daim tekrardan inřa etmeyi gerektirir ve bu sūrecin ne zaman biteceęi de belirsizdir (Kimmel, 2013). Arařtırmada katılımcıların bu kimlięin sūrdūrūlmesine dair őznel deneyimleri anlařılmaya çalıřılmıřtır. Erkeklięin hissedilmesinde olduęu gibi sūrdūrūlmesinde de kadınlarla kurulan iliřkilerin belirleyici olduęu gōrūlmektedir. Kadınlarla kurulan duygusal ve cinsel iliřkiler, kadınların fiziksel ve duygusal anlamda zayıf bulunūřu hem bedensel farkın gōsterenleřmesiyle hem de duygusal őzne olan kadına karřı rasyonel erkek olarak konumlandırıldıęı ifadelerde gōrūlmektedir. Kadın erkek farklılıęına dair yorumlar yapan katılımcılar kadınları kendilerine zıt őzelliklerle tanımlamıřlardır. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları üzerine yapılan çalıřmaların da bu bulguları destekledięi gibi Tūrk toplumunda kadınlık ve erkeklięin birbirini tamamlayan karřıt roller olduęunu dūřūnūlmektedir (Kandiyoti, 1987). Katılımcılar bu konumlandırma ile hem kendilerini hem de kadınları geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine uygun bir řekilde tanımlamaktadır. Akıl yūrūtme, rasyonel olma, inisiyatif alma ve karar vermeye iliřkin sūrelerde erkeęin őne çıkması sōylemi geleneksel bakıřı gōstermektedir. Karřı cins sadece yakınlāřmak ve iliřkilenmekle deęil kaçınmakla da erkeklięi belirlemektedir. Erkeklik, kadınsı olmaktan kaçınmakla dolayısıyla da kadın karřıtlıęı üzerine inřa edilmektedir (Avřar, 2017; Cengiz vd., 2004). Kimi katılımcılar kadınsı renklerde giyinmeyerek ve “kadınsı zayıflıklar” gōstermeyerek erkeksi bir duruř sergilemektedirler. Bir “kadınsı” tehditle karřı karřıya kaldıklarında bu tehlikeyi savuřturarak erkekliklerini hem korumakta hem de bizzat bir erkeklik performansı gōstermiř olmaktadır. Katılımcıların erkekliklerini hissettikleri alanlarda őne çıkan bir dięer tema ise sosyal hayattaki őzgūrlükleri ve verilen ayrıcalıklardır. Ailenin ve

toplumun verdiği bu özgürlük ve ayrıcalık erkekliğinin sürdürülmesinde ve yaşanmasında önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

Aileyi geçindirme, evin babası olma erkek rol kimliğinin devam ettiği bir alan olarak karşımıza çıkar. Çalışan, eve ekmek getiren konumuyla erkeklik toplumsal rollere uygun olarak sürdürülmektedir. Ev ve aile yaşamı bağlamında sorumlulukların yerine getirilmesi, ücretli bir işte çalışmak, eve ekmek getirmek, evdeki ağır işlerle ilgilenmek ve dış dünyayla ilişkileri yönetmek erkek kimliğinin icrasına alan açmaktadır. Bu ifadeler, erkeğin ev içi mekândaki “aile babası” rolünün günümüz Türkiye’inde hala geçerli olduğuna ilişkin bulgularla örtüşmektedir (Bolak Boratav vd., 2018, Sancar, 2020).

Yukarıdaki aşamalardan farklı olarak evlenmeden önce cinsel ilişki yaşamayan bir katılımcı bunun kendisi için erkekliğiyle ilişkilendirdiği bir tutum olduğunu ifade etmiştir. İfadelerinde bu durumu toplumsal ve dini değerlerle bağdaştırarak bir erkeklik icrası olarak algıladığını gösteren katılımcı bu tutumunu da ayrıca eşine bir “hediye” sunmak olarak değerlendirmektedir.

Bazı katılımcılar günlük yaşamlarındaki eylemlerinde erkek oluşa veya erkekliği hissetmeye dair bir şey duyumsamadıklarını ifade etmişlerdir. Bourdieu’nun (2019) “*tarihin doğaya, kültürel keyfiyetin doğala dönüştürülmesi*” olarak ifade ettiği süreç karşımıza çıkmaktadır. Cinsiyete özgü performanslar söylemlerle kurulmuş deneyimlerle bedene işlenmiş ve normlaştırılmıştır.

Evlilik Kararına Etki Eden Faktörler

Araştırma kapsamında katılımcılara evlenmeye nasıl karar verdiniz sorusu sorularak evlilik kararlarında hangi faktörlerin etkili olduğu ve bunların erkeklik algılarıyla ilişkisi saptanmaya çalışılmıştır. Bulgularda erkeklerin evlilik kararlarına etki eden faktörlerin başında iş sahibi olmak gelmektedir. Katılımcılar tam zamanlı bir işe girdikten ve kendilerini ekonomik anlamda güvence altında hissettikten sonra evlenmeye karar vermişlerdir. Erkekler evin geçinimini sağlamada kendilerini birincil sorumlu hissettikleri için çalışmak evlilik için bir ön koşul ve zorunluluk olarak görülmektedir. Tam zamanlı bir işte çalışmak ve düzenli bir gelire sahip olmak erkekliğin kanıtlarından biridir (Açer, 2022; Sancar, 2020, Ok, 2011; Türkoğlu, 2013b). Bu çalışmada

katılımcıların erkekliğe dair en çok dile getirdikleri tanım olan sorumluluk çoğu zaman evin geçimini sağlama ve ailenin ihtiyaçlarını karşılamayla beraber anılmış, “çalışma hayatına atılmak” erkek için önemli bir deneyim olarak ifade edilmiştir. İş sahibi olmanın evlenme kararındaki en etkili faktör olduğu göz önüne alındığında “erkeğin elinin para tutması”, “iş gücü sahibi olması”, “çocuk çocuğuna bakması” gibi söylemlerin benimsendiği, erkek kimliğine atfedilen “aile babası” rolünün ekonomik yeterlilikle yakından ilişki olduğu görülmektedir. Türk toplumunun geleneksel anlayışında askerliğini yapmak ve bir iş sahibi olmak evlilik için aranan şartlardandır. Bu bakımdan iş sahibi olmak “evliliğe hak kazanmak” için aşılması gereken bir engeldir. Evlilik sürecinde yapılan törenler, çiftin yaşam alanının oluşturulması gibi maddi giderlerin çoğunlukla erkek tarafının karşılanması beklenmektedir. Yüklenilen bu rol ve sorumluluk erkeklerin evlilik kararı için maddi anlamda kendilerini yeterli hissetmelerini anlaşılır kılmaktadır. Ok (2011) işsizlik ve erkeklik krizi ilişkisini ortaya koyduğu çalışmada erkeklerin; işleri olmadığında evlenmedikleri, partnerlerinden ayrıldıkları ve düzenli bir gelire sahip olmadan sağlıklı bir evliliğin olmayacağını düşündükleri bulgusuna ulaşmıştır. Türkiye’de çalışma ve erkek olma ilişkisi ile ilgili araştırmasında Sancar, ücretli emeğin erkekliği inşa eden önemli strateji olduğuna dikkat çekerken tam zamanlı bir işin olmayışının ise sadece ekonomik bir kaybı değil erkeklik kaybı riskini de taşıdığını belirtir (Sancar, 2020). İş sahibi olmak, aile içerisinde kadın ve çocuklar üzerinde hâkimiyet kuramaya imkân sağlarken toplumsal hayatta da saygı ve statü kazandırmaktadır (Türkoğlu, 2013b). Literatürle benzer olarak bu çalışmada da tam zamanlı bir işte çalışmanın erkeklik temsili için hem zorlu bir sınav hem de bu temsili güçlendirici bir unsur olduğu çıkarımı yapılabilmektedir. Katılımcılar için üniversiteden mezuniyet hem tamamlanan bir görev olarak algılanmakta hem de sonrasında ifade edilen iş sahibi olmanın ilk basamağı olarak kabul edilmektedir. Üniversiteden mezuniyet, erkekliğin kazanılmasında önemli görülen eğitim hayatı faktörü ile birlikte düşünüldüğünde eğitimi tamamlayan erkek burada kendisini kanıtlayarak bir sonraki aşama olan evliliğe geçişte de kendisini ispatlamış olarak algılamaktadır.

Geleneksel anlayışta evlilik, sosyal ve ekonomik kapsamda değerlendirilmekteyken modernleşmeyle birlikte aşk, sevgi ve paylaşım gibi değerlere dayanan bir kurum olduğu söylenebilir. Katılımcılar partnerleriyle olan ilişkilerinde sevgi, saygı, yakınlık, paylaşım, benzer hayat tarzına sahip olmalı gibi etmenlerin evlilik kararı almalarında etkili

olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bulgular alanyazın ile tutarlıdır. Bolak Boratav ve arkadaşları (2014) araştırmalarında erkeklerin eşle daha yakın bir etkileşim, iletişim, paylaşım, ortaklık ve eşitlik beklentileri olduğunu saptamışlardır, Hortaçsu (2007), Türkiye’de kentleşme ve sanayileşme süreciyle birlikte evlilikte eşler arasında eşitlik, yakınlık, sevgi ve şefkati gibi değerlerin ön plana çıktığını ifade etmektedir.

Dini inanç kişilerin hayat tarzlarında belirleyici faktörlerden biridir. Sahip olduğu değer, inanç, rituel ve duygular bütünlüğüyle din, inanların yaşam tarzı ve dünya görüşünü şekillendirmektedir (Topuz, 2013). Katılımcıların ifadelerinde dini inancın evlilik kararı üzerindeki etkileri görülmektedir. Dine ilişkin referansın İslam dini olduğu katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Allah’ın emri, dinin tamamlayıcısı, İslami yaşam biçiminin sürdürülmesi ve cinselliğin dinen tek meşru biçimi olması sebebiyle katılımcılar için evlilik dini bir temel oluşturmaktadır. İslam dininde Kur’an ve hadislerle, evlilik kurumu teşvik edilmekte, çeşitli hükümlerle evlenme, boşanma ve aile fertlerinin görev ve sorumluluklarına yönelik prensipler belirtilmektedir (Yatkın, 2010). Bacanlı (2001) ve Gazioğlu’nun (2006) çalışmalarında da erkeklerin evliliği dini bir zorunluluk olarak gördükleri bulgulanmıştır.

Geleneksel olarak evlilik, yetişkinlik için verili kabul edilir (Bolak Boratav vd., 2018). Evlilik; sevinçleri, üzüntüleri, zorlukları ve yararları ile toplum nezninde bireylerin dâhil olması beklenen bir kurumdur (Çağ ve Yıldırım, 2013). Katılımcıların gözünde evlilik yaşamın doğal akışında dâhil olunması gereken bir kurumdur. Evliliğe ve aileye atfedilen önem katılımcının ifadeleriyle kendini göstermektedir. Evlilik her zaman düşünülen, arzu edilen, dini, kültürel ve yasal gerekçeleri olan bir olgu olarak kabul edilmektedir. Bacanlı (2001) ve Erkol ve arkadaşlarının (2021) üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmalarda da evliliğin gerekli olduğu her iki cinsiyet tarafından dile getirilmiştir.

Katılımcıların evlenme sebeplerinden biri de çocuk sahibi olmak istemektir. Evlilik ve aile dışında çocuk sahibi olmayı düşünmedikleri için bu durum evlilik kararında itici bir faktör olmuştur. Neslin devamını sağlamak, topluma iyi insan ve iyi Müslüman yetiştirmek, gelecek kuşaklara kültürel değerleri aktarmak ve aileyi canlı tutmak çocuk sahibi olmak için katılımcıların içsel motivasyonlarıdır. Evlilik için yeterli bir yaşa ulaşmak evlenmeye zemin oluşturan bir diğer faktördür. Çocuk sahibi olmak isteyen katılımcılar yaşları geçmeden bunu yapmak için evlenmeyi düşünmüşlerdir. Benzer

çalışmalarda da üniversite öğrencilerinin evlilikten beklentileri arasında çocuk sahibi olmanın da yer aldığını ortaya koyulmuştur (Baş ve Cengiz, 2018; Karadaş ve Keldal, 2021).

Çalışmada evlilik kararının alınmasın etkili olan ekonomik yeterlilik ve eğitimini tamamlama (Akbaş vd., 2019; Baş ve Cengiz, 2018; Erkol ve diğ., 2021; Ondaş, 2007), evlilik yaşına gelmiş olmak (Akbaş vd., 2019; Ondaş, 2007) partnerleriyle olan ilişkilerinde sevgi, saygı, yakınlık, paylaşım, benzer hayat tarzına sahip olma (Baş ve Cengiz, 2018;) gibi özellikler literatürdeki benzer çalışmaların bulguları ile tutarlılık göstermektedir.

Eş Seçimine Etki Eden Özellikler

Katılımcıların eş seçiminde ne tür faktörleri dikkate aldıkları incelendiğinde eş adayının olumlu tutum ve davranışlara sahip olmasının öncelendiğı görölmüştür. İyi huy olarak genelleştirilen dürüstlük, güvenilirlik, saygı, sadakat, beceriklilik, yardımseverlik, empati, anlayışlı olma, mantıklı olma, kanaatkâr olma, fedakâr olma, adil olma, insanlarla iyi ilişkiler kurma gibi özellikler eş adayında aranmıştır. Bu bulgu eş seçiminde önemi vurgulanan olumlu kişilik özelliklerinin belirleyici olduğunu belirten çalışmaların sonuçları ile benzerlik göstermektedir (Efe, 2013; Mutlu, 2004; Ondaş, 2007; Sancak Aydın ve Demir, 2017).

Eş ile uyumlu olma, benzer özelliklere sahip olma, boş zaman etkinlikleri, aile geçmişi, hayat görüşleri, gelecek planları ve ilişki içinde iyi ve huzurlu hissetmenin eş seçiminde dikkat ettikleri unsurlar olduğu belirtilmiştir. Sancak Aydın ve Demir de lisansüstü öğrencilerinin eş seçimini etkileyen faktörlere dair çalışmalarında erkek öğrencilerin verilerinden benzer bulgulara ulaşmıştır (Sancak Aydın ve Demir, 2017). Katılımcılar için diğeri önemli faktör de duygusal yakınlık olarak ifade edilmiştir. Karşılıklı çekim, aşk, sevgi, duygusal yakınlık hissetmek eş seçiminde dikkate alınmıştır. Aytaç ve Bayram'ın (2001) üniversite öğrencileri üzerine yaptıkları çalışmada erkek öğrencilerde eş seçiminde ilk kriterin sevgi faktörü olduğu bulunmuştur.

Katılımcıların eş seçiminde inancın etkin bir faktör olduğu görölmektedir. Evleneceğı kişinin inancının kendi inançlarına uygun olması ve dini gerekliliklere hassasiyet göstermesi eş seçiminde dikkate alınan unsurlardır. Bu bulgu Bener'in (2011) üniversite

öğrencilerinin dindarlık düzeyleri ile eş seçimi ilişkisini araştırdığı çalışmasında ortaya konan dindarlık ve eş seçimi arasında anlamlı ilişki olduğu sonucuyla tutarlılık göstermektedir.

Evlenilecek kişinin fiziksel özellikleri de eş seçimine etki eden faktörler arasında dile getirilmiştir. Eş adayının yüz güzelliği ve fiziki özelliklerinin beğenilmesi son derece önemlidir. Benzer şekilde Buss'ın (1986) yaptığı araştırma sonuçlarına göre erkekler potansiyel eşlerde fiziksel çekiciliğe ve gençliğe kadınlardan daha fazla değer vermektedir.

Eş/Koca Olmanın Hissettirdikleri

Eş/koca olmak erkek için çatışmalı bir öznel konudur (Demren, 2008). Bu çalışmada erkekler eş/koca olmaya dair hislerini sorumlulukların artması, mutluluk, özgürlüğün kısıtlanması, saygınlık ve sadakat yükümlülüğü gibi farklı duygu ve durumlarla ifade etmişlerdir. Erkekler eş/koca kimliklerini sıklıkla sorumluluk kavramı üzerinden inşa etmektedirler. Bu bulgu Pınar'ın (2008) üniversite öğrencilerinin evliliğe bakışını araştırdığı çalışmanın bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Her iki cinsten üniversite öğrencileri için evlilik en başta sorumluluk almayı (%94.2) ifade etmektedir. Görüşmelerden elde edilen bulgulardan hareketle, erkeklerin evlilikte sorumluluk alan eş modeli öne çıkmaktadır. Evin geçimini sağlama üzerinden hissedilen sorumluluk hissi, geleneksel aile babası ve eve ekmek getiren koca kimliği ile örtüşmektedir (Gorman-Murray, 2008). Fakat bu sorumluluk ekonomik sorumluluk olarak düşünülmektedir zira ev işlerinden kendilerini birinci derece sorumlu hissetmedikleri ev işlerini “eşlerine yardımcı olma” şeklinde algıladıkları ortaya çıkmaktadır. Erkeklerin, ev işlerine “yardım etmek” düşüncesiyle katılmaları toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün kanıksandığını düşündürmektedir.

Eş/koca olmak sorumlulukların yanı sıra katılımcılara mutluluk da getirmektedir. Kendilerini olduğu gibi kabul eden, seven, destekleyen, güven veren birinin olması mutluluklarının kaynağını oluşturmaktadır. İyi bir evlilik eşlere duygusal, sosyal ve fiziksel yönden doyum sağlayarak psikolojik ve duygusal iyi oluşu sağlamaktadır (Çağ ve Yıldırım, 2013). Bu bulgu Pınar'ın (2008) çalışmasında ortaya çıkan her iki cinsten üniversite öğrencisi için evlilik hayatının paylaşmayı (%98,5) ve mutluluğu (%47) ifade etmesiyle örtüşmektedir.

Katılımcılar, çocukluktan itibaren verilen sosyal özgürlüğün evlilikle beraber kısıtlanması duygusunu da yaşamaktadırlar. Türk kültürü bekar erkekler sosyal hayatlarında özgür tanımakta ve evde içinde asgari düzeyde sorumluluk taşımalarına izin vermektedir (Sakallı Uğurlu vd., 2018). Bu sonuçlara paralel şekilde Bolak Boratav ve arkadaşlarının çalışmasında da evli erkeklerin kendilerini kısıtlanmış hissettikleri bulgusuna ulaşılmıştır (Bolak Boratav vd., 2018).

Evli olmak katılımcıları toplum nezdinde daha saygın, olgun ve güvenilir hissettirmektedir. Toplumsal algıda evli erkeklerle iliştilen “aile babası, evli-barklı adam, çoluk çocuk sahibi adam” gibi cümleler düşünüldüğünde evli erkeğin gerek aile içinde gerek sosyal ilişkilerde itibar görmesi, bekâr erkekler göre daha güvenilir bulunması toplumda yaygın bir tutumdur. Erkek olmak ve evlenmiş olmak toplumsal açıdan iki temel sosyal sermayeye denk gelmektedir. Erkek olmak ataerkil sistemde toplumsal cinsiyete dayalı bir sermayeye işaret ederken; evlenmiş olmak ise aile babası konumuyla elde ettikleri sermayelerine işaret eder. Bu iki konumun eş/koca olan erkeğin toplum tarafından saygı görmesine imkân sağladığı düşünülebilir.

Literatürdeki evlilik doyumunu yordayan değişkenlere ilişkin çalışmaların ortaya koyduğu eşe bağlılık ve sadakat, dine bağlılık ve manevi değerlere sahip olma, eşe saygı duymak ve iyi bir eş olmaya istekli olmak, eş desteklemeye ve memnun etmeye istekli olmak, eşle iyi arkadaş olmak ve hoşgörülü olmak (Çağ ve Yıldırım, 2013) gibi özelliklere sahip olduklarını düşünen katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak genel anlamda eş/koca olmaktan memnun olduklarını söylemek mümkündür.

Erkeklerin eşleriyle kurdukları ilişkide de geleneksel ve modern yönleriyle literatürde tanımlanan geçiş ilişkisi konumunda oldukları görülmektedir (Bolak Boratav vd, 2014). Geleneksel inşanın getirdiği eve ekmek getiren rolünü sürdürmekle beraber eşle kurulan ilişkide iletişim, paylaşım, ortaklık ve yakınlık beklentisinin olduğu anlaşılmaktadır.

Evli Bir Erkek Olması Gereken Özellikler

Katılımcılara eş/koca olmanın onlara nasıl hissettirdiği sorulduktan sonra evli bir erkeğin nasıl olması gerektiği, eş/koca olmanın göstergelerinin neler olduğu sorulmuştur. Bu sorunun sorulmasındaki amaç eş/koca olarak hissettikleriyle ideal buldukları özellikler arasında fark olup olmadığının anlaşılmasıdır. Katılımcıların tamamına yakını evli bir

erkeğin sorumluluk sahibi olması gerektiği ifade edilmiştir. Erkek kimliğinde olduğu gibi evli erkek kimliği de sorumlulukla ilişkilendirilmektedir. Bu sorumluluklar maddi kaynak sağlamayla ilgilidir. Bu da eş/koca olmanın ücretli bir çalışma üzerinden inşa edildiğini göstermektedir. Erkeğin evlilikteki “ekmek kazanan” rolü geçerliliğini koruduğu sonucuna benzer çalışmalarda da ulaşılmıştır (Bolak Boratav vd., 2018; Gezici Yalçın ve Tanrıverdi, 2018; Peker Dural, 2019)

Evli bir erkekte olması gereken diğer öne çıkan özellik de aile içi ilişkilerin öncelenmesidir. Eş/koca olmak bir yandan geleneksel maddi sorumlulukla inşa edilirken, bir yandan da eşini ve çocuğunu mutlu eden, onlarla vakit geçiren, ailenin psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayan bir konum olarak inşa edilmektedir. Yani eş/koca olmak hem hegemonik erkekliğin hem de modern erkekliğin bir hibrit formu olarak inşa edilmektedir. Bu bulgular alanyazın ile de tutarlıdır. Sakallı-Uğurlu ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmada da evli erkekler aile babası, sorumluluk sahibi, çalışkan, fedakâr, koruyucu, aile reisi gibi toplumsal cinsiyet rolleri ile resmedilmiştir (Sakallı Uğurlu vd., 2021).

Evlilikte Erkeğe Özgü Sorunlar

Aile her ne kadar sosyal, duygusal, ekonomik ve psikolojik doyumların yaşandığı bir kurum olsa da evlilik maddi ve manevi birçok sorumluluk ve yükü beraberinde getirmektedir. Evlilikte eşler arası ilişki sorunsuz ve çatışmasız değildir. Evlilik ilişkisinde yaşanan sorunların kişilerin kendi kimliklerini algılama ve evlilik ilişkisini anlamlandırmaya yönelik bilgi verici olduğu düşüncesinden yola çıkılarak katılımcıların evlilikte yaşadıkları problemlerin cinsiyete özgü olarak anlamlandırıldığı alanlar öğrenilmek istenmiştir. Evlilikte cinsiyete dayalı sorun alanlarının başında kadınların tutumlarından kaynaklanan problemler sıralanmıştır. Bu problemler kadınların evlendikten sonra erkekleri değiştirmeye çalışması, alıngan davranması, çocuğun doğumundan sonra değişmesi ve duygusal oluşu şeklinde sıralanmıştır. Bu durum katılımcılar tarafından kadının fitratı ile açıklanmaktadır. Sancar’ın da belirttiği gibi cinsiyetler arasındaki davranış, duygu, düşünce ve tutum doğuştan gelen biyolojik farklılıklar olarak görülmekle kalmayıp; biyolojik temelli açıklamaların yanı sıra dini ve psikolojik olarak açıklamalarla bu görüş desteklenmektedir (Sancar, 2020).

Katılımcıların bu söylemlerinin de kadına yönelik ayrımcı ve cinsiyetçi tutumu yeniden ürettiği görülmektedir.

Mülakatlarda evlilikte erkeklere özgü zorluklar arasında kadınlara göre daha fazla sorumluluk alınması da ifade edilmiştir. Ailenin geçimini sağlama sorumluluğu erkeğe atfedilen bir görev olmasıyla evlilikte cinsiyete özgü bir zorluk olarak algılanmaktadır. Bu bakımdan ailenin geçiminde temel rol oynayan erkek, kadına göre evlilik ilişkisinde daha fazla sorumluluk hissi taşımaktadır. Kundakçı'nın çalışmasındaki bulgular da aileyi temsil etmek, ailenin geçiminden sorumlu olmak, aile üyelerini korumak gibi erkeğe atfedilen görevler erkeklerin yaşadığı zorluklar olarak dile getirilmiştir (Kundakçı, 2007). Peker Dural (2019) da çalışmasında erkeklerin eşlerine ve çocuklarına sahip çıkarak evlilikte kadınlara göre erkeğin daha büyük sorumluluk aldıklarını düşündükleri bulgusuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Boratav ve arkadaşları (2014) çalışmalarında erkeklerin evin geçimini sağlayan kişi ve evin reisi olma sorumluluklarını kaygı uyandırıcı ve külfetli olarak algıladıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Katılımcıların cinsiyete dayalı sorun olarak algıladıkları alanlardan birisi de köken ile ilgili problemlerdir. Türk toplumunda sıklıkla karşılaşılan kaynana-gelin çatışması katılımcıların dile getirdiği cinsiyete özgü sorun alanlarından biridir. Yapılan çalışmalarda gelin-kayınvalide problemlerinin her iki cinsiyet için de evlilik doyumu yordayan bir unsur olduğu ortaya koyulmuştur (Aydın ve Canel, 2017; İpek, 2021). Erkekler eşlerinin anne babalarıyla bir problem yaşamazken, eşleri kendi anne babalarıyla sorunlar yaşamaktadır. Bu durum erkekleri zor bir duruma sokmakta, iki kadın arasında kalan erkek sürekli arabulucu olma baskısı hissetmektedir. Eş ve oğul rolleri arasında kalan erkek çelişkiye ve rol çatışmasına sürüklenmektedir (Arslan ve Arslan, 2015; Bayer, 2018).

Katılımcılar için evlilikte cinsiyete özgü sorunlardan biri de duyguların paylaşımıdır. Kadınlar bu noktada kendilerini ifade edecek alan bulabilirken kendileri duygularını bastırmakta veya en iyi haliyle bir süzgeçten geçirerek ifade etmektedirler. Çocukluktan itibaren duygularını bastırarak kimliğini inşa eden erkek evlilikte de eşine duygularını açmaktan kaçınmaktadır. Erkeklik, kendini göstererek inşa eden bir kimliktir ancak duygular ve hisler gösterilmeyerek bu inşayı sağlam tutar. Erkek sadece fiziksel değil aynı zamanda duygusal olarak da güçlü olmalıdır. Oğlan çocuğu duygularını belli etmek,

ağlamak, korkmak, üzülmek, acı çekmek gibi insani yönlerini her zaman güçlü, mantıklı ve başarılı olması telkin edilerek bastırmayı öğrenir (Çelik, 2016). Üreticisi ve sürdürücüsü oldukları ataerkil sistemde her zaman güçlü, sağlam, rasyonel ve soğukkanlı olmaları gereken erkekler, erkeklik kimliğinin korunması için duygular gibi “zayıf ve kadınlara özgü” olgulardan kaçınmaktadırlar. Toplumsal cinsiyet normlarına göre üzülmek, ağlamak, kırılmak gibi duygular ancak kadınlarda hoş görülüp kabul edilebilir. Erkeklik, sadece duyguları bastırmakla değil erkeklere özgü olgunlukla ve soğukkanlılıkla kadınları “idare ederek” de kendini yeniden ortaya koymaktadır. Erkeklerin erkekliklerini göstermeleri benliklerini saklamalarına neden olur. Atay bunu erkek kimliğinin erkek benliğini ezmesi şeklinde açıklar; “*erkeklik kadını dışarıdan erkeği ise içeriden yakına bir kimliktir*” (2004). Kulağa paradoksal gelse de, erkekler hem üreticileri hem de ürünleri oldukları bu ideolojinin efendileri ve köleleridir (Edley ve Wetherell 1996). Benzer bir şekilde Onur ve Koyuncu (2004) da “erkek gibi erkek”, “erkekler ağlamaz”, “acı çeken erkek dişini sıkar” ya da “erkek gibi davran” gibi söylemler yüzünden erkeklerin duyguları ifade etme, samimiyet ve yaratıcılıklarının törpülendiğini ifade etmişlerdir. (Onur ve Koyuncu, 2004). Katılımcılar bir yandan bir erkeklik icrası içinde olurken öte yandan da bu durumun yaşattığı baskıyı da ifade etmişlerdir. Ataerkil sistem, erkek egemenliğini ön plana çıkarsa da cinsiyete yüklenilen “güçlü” nitelikler erkeklerin üzerinde oluşturduğu baskıyla erkek ruhsallığında yıkıcı etkiler de barındırmaktadır.

Sonuç olarak ataerkil erkeklik temsillerinin yansımaları eş/koca ilişkilerinde de görünürlük kazanmakta, bu durum kimi zaman ilişkilerinde sorunlara yol açmaktadır. Cengiz ve arkadaşları (2004) da yaptıkları alan çalışmasında erkeklik algısının iletişim kurma üzerindeki olumsuz etkisinin erkeklerin evlilik ve ilişkilerine de yansıdığını tespit etmişlerdir.

Evlendikten Sonra...

Araştırmanın cevap aradığı bir diğer konu da yükseköğrenim mezunu, üst-orta sınıf heteroseksüel evli bir erkeğin evlendikten sonra erkekliğe ve evliliğe bakış açısının değişip değişmediği, evlilikteki hangi durumlarda erkekliğine yönelik tehdit algıladığı sorusu olmuştur.

Erkeklerin hâkim erkeklik rolleri ve bu rollerle ilişkilenen egemenlikleri sarsıntıya uğradığında bir erkek krizi ortaya çıkmaktadır (Bozok, 2019). Erkekler; kadınlardan aşağı hissettiklerinde, otoriteleri ve kararları sorgulandığında, fiziksel ve cinsel anlamda yetersizlik hissettiklerinde, alay edildiklerinde, ailede sözleri dinlenmediğinde, ailedeki kadınların kendi erkeklik itibarını zedeleyecek şekilde davrandıklarında ve ekonomik kayıplar nedeniyle erkeklik tehdidi yaşamaktadırlar (Göç-Bilgin ve Sancar, 2021). Sakallı-Uğurlu, Türkoğlu, Kuzlak ve Gupta (2021) evliliğin erkek ve kadın için toplumsal cinsiyete dayalı sosyal beklentiler üzerindeki farklılaştırıcı etkisini araştırdıkları çalışmalarında, evliliğin önemli bir dönüm noktası olduğunu ve evlilikten sonra erkekler için toplumsal cinsiyet rollerinde ve kalıp yargılarda belirgin değişiklikler olduğunu göstermişlerdir. Ancak bu çalışmada katılımcıların nerdeyse tamamı evlendikten sonra erkeklikle ve evlilikle ilgili düşüncelerinin değişmediğini ifade etmiştir. Burada evlenme biçiminin önemli bir etken olduğu düşünülmektedir.

Alan çalışmasında ele alınan konulardan birisi de katılımcıların evlilik ilişkisinde hangi durumlarda erkekliklerinin tehlikeye girdiğini düşündükleri ve bu konudaki deneyimleriydi. Zira erkeklik kazanılarak elde edilen, korunması gereken, kırılgan ve kaybedilme riskiyle her zaman karşı karşıya olan bir konum olarak yaşanmaktadır (Vandello ve diğ., 2008). Erkeğin ev içindeki “erkekliğini” yaşayabilmesi büyük oranda karısına bağlıdır (Demren, 2008). Toplumsal alanda inşa edilen ve içselleştirdikleri erkeklik normlarına yönelik eşlerinden gelen bir saldırı, tehdit veya aşağılama hissettiklerinde bir erkeklik krizi veya toplumsal dille meşrulaştırılan şekliyle “erkeklik gururu incinmesi” yaşayıp yaşamadıkları ve böyle bir durum yaşandığında ne yaptıkları sorgulanmıştır. Katılımcılardan çok büyük bir kısmı böyle bir deneyim yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar “erkeklik gururlarının” incindiğine dair bir ifadede bulunmasalar da paylaşımlarındaki hegemonik ve geleneksel söylemler, erkeklik gururu nosyonunun tamamen anlam dışı olmadığı düşüncesini uyandırmaktadır. Bu konuda deneyim yaşadığını söyleyen katılımcıların ifadeleri incelendiğinde eşlerinin kök ailesi ile olan ilişkileri, eşin kendi ailelerine yeterince yakınlık göstermemesi ve kararlarının sorgulanması doğrudan erkekliğe yönelik saldırı olarak ele alınmaktadır. Yani otoritenin sorgulanması, eşleriyle olan ilişkilerinde sözlerinin dinlenmediğini hissetmeleri ve beklentilerinin eşleri tarafında karşılık bulmadığı zamanlarda erkeklik algılarının bu durumlardan olumsuz etkilenerek çatışmaya dönüşebildiğinden bahsetmektedirler. Bu bulgular Türkoğlu’un (2013a) yüksek lisans tezinde ortaya koyduğu Türkiye’de

erkeklerin; koruyucu, karar verici ve aile reisi rolü sorgulandığında, kadınlardan aşağıda hissettiklerinde ve erkeksi görünmedikleri durumlarda erkeklik tehdidi algıladıklarına dair saptamasıyla tutarlıdır. Katılımcılar bu durumda ne hissettikleri ve neler yaptıkları sorulduğunda üzüntü, küslük, kırgınlık gibi duygular yaşadıkları, eşleriyle konuştuklarını ifade etmişlerdir. Sakin kalmayı ve çatışmayı alevlendirmemek adına susmayı tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

5.2. Sonuç ve Öneriler

Türkiye'nin toplumsal yapısı teknolojik, ekonomik ve kültürel değişime paralel olarak hem bireyci hem de geleneksel özellikler taşımaktadır. Bu bağlamda hem modern hem de geleneksel kültürü bir arada yaşayan toplumumuzda erkeklerin erkeklik ve eş/koca konumuna yönelik düşüncelerinin hangi doğrultuda olduğu saptanmaya çalışılmıştır. Eleştirel erkeklik çalışmaları bakış açısıyla yapılan bu çalışmada eril kimliğin inşasını ve sürdürülmesini sağlayan süreçlerden yola çıkılarak, eğitim düzeyi ve sosyal sınıfın eş/koca olma konumu üzerindeki etkisi ve erkekliğin evlilikte yeniden üretilmesi incelenmiştir.

Yapılan bu araştırmada ülkemizdeki erkeklerin önemli bir kısmını oluşturan yükseköğrenim mezunlarından küçük bir kesit alınmış ve erkekliğin; evlilik ilişkisinde erkek ve eş/koca olmanın anlamına dair belirli algılar, yargılar, davranışlar, kültürel ve dini normlar aracılığıyla yeniden üretildiğini ve icra edildiğini göstermiştir. Erkeklik, aile ve evlilik konusunda geleneksel görüşün katılımcılar tarafından devam ettirildiği öne sürülebilir. Katılımcıların ifadelerinden yola çıkılarak erkekliğe dair pratiklerin evlilikteki gündelik hayatın sıradan rutinlerinde varlığını sürdürdüğü ve yeniden üretildiğini söylemek mümkündür. Erkeklik kendisini sorumluluk sahibi, eve ekmek getiren, aile babası rolleriyle geleneksel biçimiyle yeniden üretmekte, cinsiyet rolleri çoğu zaman her iki cinsiyet için de fitrat zeminine oturtularak erkekliğin normatifliği onaylamakta ve cinsiyetçilik meşrulaştırılmaktadır. Böylece erkekler kamusal alanda üretilen ataerkil erkeklik ideolojisini ev içi alanda eş/koca kimliklerini inşa etmek yoluyla yeniden üretmektedirler.

Katılımcıların erkekliğe dair algıları içerisinde bir diğer dikkat çeken husus da toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin çelişkili tutumlarıdır. Bir yandan erkekliği hegemonik şekilde tanımlarken öte yandan toplumsal cinsiyet rollerine geleneksel bakmadıklarını, kadın-

erkek eşitliğine inandıklarını ifade ederken aynı zamanda kadınların “doğalarından gelen” duygusallıklarından, sadece fiziksel değil duygusal olarak da zayıf oluşlarından bahsedebilmektedirler. Tamamen çelişen bu iki söylem sanki birbirinin karşıtı değil de birbirinden bağımsız tutumlar olarak ifade edilmekte, kadınlara yönelik cinsiyetçi tutum bu “doğa” fenomeni yoluyla meşrulaştırılırken erkekler de cinsiyetçi olmaktan sıyrılmaktadır. Kadınların çalışması, evdeki kararların ortak alınması, çocuk bakımı ve ev işlerinin paylaşımı konusunda eşitlikçi ve paylaşımcı düşünceler ifade etmiş olsalar da kadınların duygusal zayıflığı, korunması gerekliliği, erkeğin yeri geldiğinde ağırlığını koyması gibi söylemler katılımcıların değişen sosyokültürel yapıda geleneksel ve modern olmak arasında çelişki içinde olduklarını göstermektedir.

Literatürdeki erkeklerin kendileri hakkında konuşmaya isteksiz oluşlarını (Macnamara, 2006) araştırma kapsamında gözlemlemek mümkün olmuştur. Mülakatlarda katılımcılar kendi öznel deneyimlerinden ayrılarak kadınlar, toplum ve diğer erkeklerden bahsetmeyi yeğlemişlerdir. Katılımcıların çoğu erkek olmanın anlamını daha önce hiç düşünmediklerini ifade etmiştir. Görüşme sürecinde de erkekliğin sıklıkla biyolojik, doğuştan, doğal, verili ve fitrattan gelen özelliklerle anılması erkekliğin sorgulanmasının önemini bir kez daha göstermiştir. Sosyal ve kültürel bağlamda kurgulanan cinsiyet rollerinin değişmez ve tanrısal bir yaratım olduğu inancı hegemonik erkeklik tutumlarının “değişmez bir mevcudiyet biçimi” olarak algılanmasına, bu nedenle de eleştirilmesine ve sorgulanmasına engel olmaktadır. Erkekler “norm olan”ı karşılayan referans noktası (Uçan, 2012) olmaya devam ettikçe cinsiyetler arası eşitsizlikler kendini üretmeye devam edecektir. Sancar’ın ifade ettiği gibi erkeklik, başka konumları konuşma hakkını kendi elinde tutan ve bu sayede kendini sorgulama dışı bırakan bir “iktidar konumu”dur (Sancar, 2020). Toplumdaki cinsiyet eşitsizliklerinin tartışılabilmesi ve aşılabilmesi için erkeklerin babalık, abilik, kocalık gibi aileyle ilişkili rollerdeki deneyimlerinin derinlemesine bir şekilde anlaşılmasına ihtiyaç vardır.

Çalışma bulguları, eğitim düzeyi yükseldikçe hegemonik ve ataerkil değerlerin erkekler üzerindeki etkisinin görece azaldığını ancak tamamen ortadan kalkmadığını göstermiştir. Katılımcılar erkekliği ve eş/koca konumunu hem geleneksel hem de eşitlikçi değerlerle bir arada inşa etmektedirler. Buradan hareketle erkek kimliği üzerinde etkili olan ataerkil düşüncenin sadece öğrenim düzeyinin yükseltilmesi ile aşılamayacağı yorumunu yapmak mümkündür. Geleneksel değerlerin etkisini yitirmesi erkekliğin hegemonik yapısını

zayıflatmamaktadır zira bu hegemonik konum modern kurumlar aracılığıyla yeniden üretilebilmektedir.

Erkeklerin eş/koca kimliklerinin inşası ve evlilik ilişkisindeki performansının anlaşılması açısından bulgular ortaya koyan bu araştırmanın sonuçlarından eleştirel erkeklik alanında çalışan araştırmacılar ile aile ve çift terapileri alanında çalışan aile danışmanı, psikolojik danışman, psikolog, psikiyatr ve sosyal hizmet uzmanı gibi profesyonellerin yararlanması umulmaktadır. Nitel bir çalışma olması nedeniyle, bulguların genellemesi mümkün olmamakla birlikte bu konuda önemli fikirler vermektedir. Erkeklik çalışmaları evrensel ve standart bir erkekliğin olmadığını, erkekliğin içinde bulunan zamana, topluma ve kültüre göre değişen bir kurgu olduğunu ortaya koymuştur (Yavuz, 2014). Bu çalışma belirli bir grupta sınırlı olduğu gibi elde edilen bulguların niteliği de evrensel ve genellenebilir değil zamansaldır. İçinde bulunduğumuz çağda toplumsal cinsiyet rolleri hem erkekler hem de kadınlar için yeniden tanımlanmaya devam etmektedir (Uçan, 2012). Bu bağlamda dinamik doğasıyla karakterize olarak yeniden üretilen ve yeni normlar geliştiren toplumsal cinsiyet, erkeklik çalışmalarının da sürekli güncellenebilir ve yeniden yorumlanabilir bir yol izlemesini gerektirmektedir. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar bağlamında ileri araştırmalara, uygulayıcılara ve karar alıcılara yönelik öneriler geliştirilmiştir.

1. Aile danışmanlığı yapan uzmanlar toplumsal cinsiyet konusunda duyarlı olmalı, sorunların kaynağı ve çözümünde bu rollerin etkisini her zaman göz önünde bulundurmalıdır.
2. Bulgulara göre yükseköğrenim mezunu evli bireylerin erkeklik algısı hem geleneksel hem de modern unsurlar barındırmaktadır. Dolayısıyla aile danışmanlığı alanında olan uzman kişilerin danışmanlık uygulamalarında bu durumu göz önünde bulundurması önemlidir.
3. Bu çalışma erkeklik algısının izini sürerek eş/koca olma konumunun yeniden üretimini anlamayı amaçlamıştır ancak eşler arasındaki problemlerin toplumsal cinsiyetten ne derece etkilendiğinin anlaşılmasına hâlâ ihtiyaç vardır.
4. Araştırmanın verileri sadece yükseköğrenim mezunu evli erkekler ile sınırlıdır. Bu nedenle elde edilen bulguları topluma genelleyebilmek için yeni araştırmaların farklı eğitim düzeylerinden kişilerle, daha büyük çalışma gruplarıyla, farklı

bölgelerde yapılmasının yanı sıra diğer demografik özelliklerin de dâhil edildiği araştırmaların yapılması yararlı olacaktır.

5. Bu çalışma nitel araştırma yöntemiyle tasarlanması yönüyle de sınırlılık arz etmektedir. Elde edilen bulguların genellenebilirliğinin artırılabilmesi için karma yöntemli araştırmaların gerçekleştirilmesinin faydalı olduğu düşünülmektedir.
6. İleriki çalışmalarda, bu ataerkil kabullerin değiştirilip yerine eşitlikçi ve kapsayıcı bir toplumsal cinsiyet ve eş/koca algısı yerleştirilmesini hedefleyen eğitim ve grup programlarının geliştirilmesi önemlidir.
7. Bu çalışmada yükseköğrenim mezunu evli erkeklerle görüşülmüş ve analizler onların görüşleri çerçevesinde yapılmıştır. Erkekliğin aile içi ilişkilere etkisini daha kapsamlı anlamak için evli kadınlar ve ailenin diğer üyelerinin dâhil edildiği çalışmalar yapılabilir.
8. Araştırma bulguları erkek kimliğine dair özelliklerin çoğunlukla sorgulanmadığını ve norm olarak kabul edildiğini göstermiştir. Bu konuda farkındalık oluşturulmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir. İlköğretim düzeyinden başlayarak yetişkin eğitimlerine kadar toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimleri verilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar Savran, G. (2018). *Feminizm Yazıları Kuramdan Politikaya*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Açer, T. M. (2022). Yeni Kapitalizm ve Erkeklik Krizi: Ankara’da Hizmet Sektöründe Çalışan Erkekler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (73), 229-244.
- Addis, M. E., & Mahalik, J. R. (2003). Men, Masculinity and The Contexts of Help Seeking. *American Psychologist*, 58(1), 5–14.
<https://doi.org/10.1037/0003-066X.58.1.5>
- Ağıllı, S. E., ve Turguter, E. A. (2021). “Feminen” Alanlarda Erkek (Lik)Ler: Düşünceler, Önyargılar, Deneyimler. *Fe Dergi*, 13(1), 1-15.
- Ak, M.D. (2019). *1980 Sonrası Türkiye’de Futbol ve Erkeklik İnşası*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Akbalık, E. (2014). Dede Korkut Kitabı’nda Bir Cinsiyet Rejimi Olarak ‘Erkeklik’. *Türkbilig*, (27), 105-119.
- Akbaş, M., Gökyıldız Sürücü, Ş., Onat Köroğlu, C., ve Öztürk, M. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Evlilik Tutumlarını Etkileyen Faktörler. *Çukurova Medical Journal*, 44, 93-100. <https://doi.org/10.17826/cumj.441022>
- Akkoç, H. B.(2020). *Boşanma, Erkeklik Krizi ve Babalık*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aksakal, E. (2021). Bürokrasi ve Erkeklik Halleri Üzerinden Taşra Kültürü; Bir Zamanlar Anadolu’da. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 1, 29-48.
- Aktaş, F.O. (2010). *Türkiye’de Erkekliğin Kurgulanışında Askerliğin Yeri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akyüz, S. (2012). *Political Manhood In 2000's Turkey: Representations Of Different Masculinities In Politics*. Yayımlanmamış doktora tezi. İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akyüz, S., ve Dabak, B. (2017). Erkekliğin Yol Hali:“Sarı Mercedes” ve “Otobüs” Filmlerinde Erkeklik Kurguları. *Fe Dergi*, 9(1), 79-91.
- Alemdaroglu, A., ve Demirtaş, N. (2004). Biz Türk Erkeklerini Böyle Bilmezdik! Mynet’te Erkeklik Halleri. *Toplum ve Bilim*, 101, 206-224.

- Algan, T. (2016). Aile Danışmanlığı Uygulaması: Dünü, Bugünü ve Yarını. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 5(7), 2208-2217.
- Aluş, Y. (2015). Kültürel ve Toplumsal Gerçekliğimiz Açısından Aile Anlayışlarının ve Türk Ailesinin Değerlendirmesi. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (1) , 15-24 .
- Altınoluk, D. (2017). Cinsiyetlendirilmiş Kurum Olarak Akademi: Erkek Akademisyenlerin “Öteki” Üzerinden Erkeklik İnşaları. *Masculinities: A Journal of Identity and Culture* , (8) , 37-58.
- Altınoluk Düztaş, D. (2019). *Hegemonik Erkekliğin Akademide Yeniden İnşası*. Yayımlanmamış doktora tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Ang, R. P., Lim, K. M, & Tan, A. G. (2004). Effects Of Gender and Sex Role Orientation On Help-Seeking Attitudes. *Current Psychology*, 23(3), 203-214.
- Anderson, E. (2009). *Inclusive Masculinities: The Changing Nature of Masculinities*. (1. Baskı). New York: Routledge.
- Alpaydın, Y., ve Canel, A. N. (2011). *Aile Eğitimi Programları Üzerine Notlar*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Arastaman, G., Öztürk Fidan, İ. ve Fidan, T. (2018). Nitel Araştırmada Geçerlik ve Güvenirlik: Kuramsal Bir İnceleme. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (1) , 37-7.
- Arslan, U.T. (2005). *Bu Kâbuslar Neden Cemil? Yeşilçam’da Erkeklik ve Mazlumluk*. İstanbul: Metis.
- Arslan, D. A., ve Arslan, G. (2015). Kırsal Türkiye’de Geçmişten Geleceğe Kadın, Evlilik ve Aile. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(37), 629-684.
- Arslantaş, H., Gültekin, B. K., Söylemez, A. ve Dereboy, F. (2010). Bir Üniversite Hastanesi Psikiyatri Polikliniğine İlk Kez Başvuran Hastaların Damgalamayla İlgili İnanç, Tutum ve Davranışları. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 11 (1) , 11-17.
- ASAGEM. (2008). V. Aile Şurası: "Aile Destek Hizmetleri" Komisyon Kararları. Ankara: ASAGEM.
- Atak, H., Tatlı, C., Çokamay, G., Büyükpabuşcu, H. ve Çok, F. (2016). Yetişkinliğe Geçiş: Türkiye’de Demografik Ölçütler Bağlamında Kuramsal Bir Gözden Geçirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(3), 204-227.
- Atay, T. (2004). Erkeklik En Çok Erkeği Ezer. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 101, 11-30.

- Avşar, S. (2017). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Tarihsel Rollerini Yitiren Erkekliğin Çöküşü: Küllerinden “Yeni Erkek” Liğin Doğuşu. *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 2
- Aytaç, S. ve Bayram, N. (2001). Üniversite Gençliğinin İş ve Eş Seçimindeki Etkin Kriterlerinin Analitik Hiyerarşi Süreci (Ahp) İle Analizi. *Öneri Dergisi*, 4 (16) , 89 100.
- Aydın, E., ve Canel, A. N. (2017). Anne-Oğul Bağlanmasının Gelin-Kayınvalide İlişkisi ve Evlilik Doyumunu Yordamadaki Rolü. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 1-16. doi:10.26695/mukatcad.2018.7
- Aydın, O. ve Baran, G. (2010). Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21 (2) , 117-126
- Bacanlı, H. (2001) “Eş Tercihleri”. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. (2), 15, 7-16.
- Baker, M., & Bakker, J. I. H. (1980). The Double-Bind of the Middle Class Male: Men’s Liberation and the Male Sex Role. *Journal of Comparative Family Studies*, 11(4), 547–561.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7(1), 231-274.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (2) , 368-388.
- Barutçu, A. (2013). *Türkiye’de Erkeklik İnşasının Bedensel ve Toplumsal Aşamaları*. Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Barutçu, A. (2015a). Bir Erkeklik Stratejisi: Özel Alanda Eril Suskunluk. *Fe Dergi*, 7(1), 130-145.
- Barutçu, A. (2015b). Ucundan Azıcıkla Atılan Sağlam Temel: Türkiye’de Sünnet Ritüeli ve Erkeklik İlişkisi. *Masculinities: A Journal of Identity and Culture*, 3, 129-155.
- Barutçu, A. (2019). Savaş Kahramanı Bir Vicdani Retçi: Savaş Vadisi (Hacksaw Ridge) Filminde Çatışan Erkeklikler. *Ankara Üniversitesi İLEF Dergisi*, 6(2), 199-226.

- Barutçu, A. (2020). (Pro)Feminist Araştırmalarda Erkekler Arası Güç İlişkileri, Yöntemsel Soru(n)lar ve Defansta Duran Ben. Erdoğan, E. ve Gündoğdu, N. (Ed.), *Türkiye'de Feminist Yöntem* içinde (s.147-178). İstanbul: Metis Yayınları,
- Baş, E. ve Cengiz, E. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Evlilik ve Aileyi Anlamlandırma Biçimleri: Karadeniz Teknik Üniversitesi Örneği. *İmgelem*, 2 (2) , 5-27.
- Başkale, H. (2016). Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9 (1) , 23-28.
- Bayer, A. (2020). Modernleşme Sürecinde Aile: Değişen Annelik ve Babalık. *Tevilat*, 1(1), 35-60.
- Bayer, A. (2018). Ailede Yaşanan Anlaşmazlıklar ve Çözüm Önerileri. *Antakiyat*, 1(2), 215-234.
- Beauvoir, S. (2019). *İkinci Cinsiyet*. (G. Savran, Çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1949).
- Becerikli, R. ve Kalaman, S. (2019). Acı Aşk Filminin “Erkeklik Krizi” Bağlamında İncelenmesi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* , (31) , 512-536.
- Belek, U. (2013). Toplumsal Cinsiyet Algısının Statik Duruşu. Gültekin, L., Güneş, G., Ertung, C., Şimşek, A. (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları* içinde (17-26). Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları.
- Bener, M.(2011). *Dindarlık-Eş Seçimi İlişkisi (SDÜ Örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Berger, M., Wallis, B., & Watson, S. (1995). *Constructing masculinity*. (1. Baskı). Newyork: Routledge.
- Berktaş, F. (2010), *Tarihin Cinsiyeti*. (6. Basım). İstanbul: Metis Yayınları.
- Berktaş, F.(2016). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın. "Hristiyanlık'ta ve İslamiyet'te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*. (6. basım).İstanbul: Metis Yayınları.
- Beyazıt, U., ve Çakıcı, E. (2014). The Turkish Translation, Reliability and Validity Study Of The Hypergender Ideology Scale. *Academic Research International*, 5(5), 226.
- Beynon, J. (2002). *Masculinities And Culture*. (1. Baskı). Buckingham: Open University Press.

- Biricik, A. (2008). Erkek Adam Ezberini Bozmak Üzerine: Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Sisteminin Resmi Söylem Üzerinden Kurgulanması. *Cinsiyet Halleri* (1. Baskı) içinde (232-247). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Birincioğlu, Y. ve Şahin, Z. B. (2021). Haber Yorumlarında Yeniden Üretilen Erkeklik Halleri: Pınar Gültekin Cinayeti Üzerine Netnografik Bir İnceleme. *Moment Dergi, Masculinities* - 2, 415-438.
- Bolak Boratav, H., Okman Fişek, G., & Eslen Ziya, H. (2018). *Erkekliğin Türkiye Halleri* (2. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bolak Boratav, H., Okman-Fişek, G. ve Ziya-Eslen, H. (2014). Unpacking Masculinities in The Context Of Social Change: Internal Complexities Of The Identities Of Married Men İn Turkey. *Men and Masculinities*, 17(3), 299-324. Do i:10.1177/1097184X14539511
- Boran, F. (2003). *Aşk ve Evlilik* (Cilt 1). İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Boran, M. (2019). *Erkeklik, Futbol ve Taraftarlık Habitusu: Gaziantepspor Taraftar Grubu 'Gençlik27' Üzerine Bir Çalışma*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Bourdieu, P. (2019). *Eril Tahakküm*. (5. Basım).(B.Yılmaz, Çev.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 1998).
- Bozok, M.(2005). *Erkekliğin Sosyokültürel İnşası: Ankara Tepecik Mahallesi Örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bozok, M. (2009). Feminizmin Erkekler Cephesindeki Yankısı: Erkekler Ve Erkeklikler Üzerine Eleştirel İncelemeler. *Cogito*, 58, 269–284.
- Bozok, M. (2011). *Soru Cevap Erkeklikler*. İstanbul: SOGEP. https://openaccess.maltepe.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12415/5883/Soru_ve_Cevaplarla_Erkeklikler.pdf?sequence=1&isAllowed=y
Erişim Tarihi:11.09.2022.
- Bozok, M. (2018a). Türkiye’de Ataerkillik, Kapitalizm Ve Erkeklik İlişkilerinde Biçimlenen Babalık. *Fe dergi*, 10 (2), 31-42.
- Bozok, M. (2018b). *Ebeveynlik, Erkeklik ve Çalışma Hayatı Arasında Türkiye’de Babalık*. İstanbul: AÇEV Yayınları.

- Bozok, M. (2018c). Toplumsal Cinsiyet ve Aile. Oktik, N. ve Reşitoğlu, H. Ü. (Ed.), *Aileyi Anlamak -Disiplenler Arası Yaklaşım* içinde (s.101-114). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bozok, M. (2019). Göç Sonucu Yaşanan Erkeklik Krizlerinin Bir Yüzü Olarak Erkekliğin Kaybı. *Journal of Economy Culture and Society*, 60, 171–185.
- Bozok, M. ve Bozok, N. (2019). The Household, The Street And The Labor Market: Masculinities And Homosocial Solidarity Networks Of Afghan Migrant Boys in A Squatter Neighborhood in Istanbul. *NORMA: Nordic Journal for Masculinity Studies*. 14(2), 96–111.
- Brickell, C. (2005). Masculinities, Performativity and Subversion: A Sociological Reappraisal. *Men and Masculinities*, 8(1), 24-43.
- Bridges, T. & Pascoe, C. J. (2014). Hybrid Masculinities: New Directions in the Sociology of Men and Masculinities. *Sociology Compass*, 8, 246-258.
- Burç, P. E. (2018). Evlilik ve Aile Olguları Üzerinden Gündelik Hayata Sosyo-Kültürel Bir Bakış. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (13) , 135-141
- Buss, D. (1989). Sex Differences in Human Mate Preferences Evolutionary Hypotheses Tested in 37 Cultures. *Behavioral and Brain Sciences*, 12, 1-49
- Butler, J. (2016). *Cinsiyet belası.* (B. Ertür, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1999).
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2020). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* (29. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Canatan, A., ve Sığın, A. (2018). Connell’in “Erkeklikler” Teorisinde İşbirlikçi Erkek, Madun Erkek ve Marjinal Erkek: Hegemonik Erkekliğin Kavramsal Hegemonyası. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(32), 163-175.
- Canel, A. N. (2007). *Ailede Problem Çözme, Evlilik Doyumu ve Örnek Bir Grup Çalışmasının Sınanması.* Yayımlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Carrigan, T., Connell, B., & Lee, J. (1985). Toward a New Sociology of Masculinity. *Theory and Society*, 14(5), 551–604.
- Cengiz, K., Tol, U. ve Küçükural, Ö. (2004), Hegemonik Erkekliğin Peşinden, *Toplum ve Bilim*, 101, 50-70.
- Coles, T. (2008). Finding Space in the Field of Masculinity: Lived Experiences of Men’s Masculinities. *Journal of Sociology*, 44, 233-248.

- Connell, R. W.(2019a). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*.(C. Soydemir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1987).
- Connell, R. W. (2019b). *Erkeklikler*. (N. Konukçu, Çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 1995).
- Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender & Society*, 19(6), 829-859.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Bütün, M. ve Demir, S.B. (Ed.). İstanbul: Siyasal Kitapevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 2013).
- Çağ, İ. ve Yıldırım, İ. (2013). Evlilik Doyumunu Yordayan İlişkisel ve Kişisel Değişkenler. *Türk Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, 4 (39), 13-23.
- Çelik, G. (2016). Erkekler De Ağlar!': Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Erkeklik İnşası Ve Şiddet Döngüsü. *Fe Dergi*, 8(2), 1-12.
- Çetin, Ç.(2013). *Neden Hiç Erkek Sanatçı Yok? 1990 Sonrası Türkiye Güncel Sanatında "Erkek" Sanatçıların İşleri Üzerinden Eleştirel Erkeklikler Farkındalığı Analizi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sabancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çağırkan, B. (2018). Kimlik Ögesi Olarak Erkeklik Kavramı ve Postmodern Toplumlarda Farklı Erkeklik Algıları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5 (5) , 93-105.
- Çaylı Rahte, E. (2010). Butler'ın İddiası: Bedenin Yeniden Maddeselleşmesi, Olumsuzluk ve Hegemonya. *Felsefe Yazın*, 16, 22-29.
- Demez, G.(2004). *Tarihsel Süreçte Değişen Erkek İmgesi (İnternet Ortamında Arayışlar)*. Yayımlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demetriou, D. Z. (2001). Connell's Concept of Hegemonic Masculinity: A Critique. *Theory and Society*, 30(3), 337-361.
- Demirbilek, M. (2016). Aile Danışmanlığı: Bir Uygulama Örneği. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 10 (2) , 109-120.
- Demiriz, G. & Baran, B. H. (2018). 'Babalık Deneyimleri'nde Erkekliklerin Değiş(mey)en Yüzü: Blogger Babaların Anlatıları Üzerinden Bir Analiz. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17 (3) , 1074-1089.
- Demren, Ç. (2001). *Ataerkillik ve Erkeklik Biçimlerinin Karşılıklı İlişkileri ve Etkileşimleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Demren, Ç. (2003). Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri. Akın, A. (Ed), *Toplumsal Cinsiyet, Sağlık Ve Kadın* içinde (s. 33-44). Ankara: Hüksam Yayınları.
- Demren, Ç. (2008). Kadınlık Dolayımıyla Erkeklik Öznelliği. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(1), 73-92.
- Deniz, D. (2022). *Geleneksel Bağlamda Erkeklerin Değişen/Dönüşen Erkeklik Algısı Mardin İli Örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Dey, I. (1993). *Qualitative Data Analysis: A User-Friendly Guide for Social Scientists*. (1. Baskı). London: Routledge Publications.
- Dindar, C. (2004). Babamın Sazının Önünde Oynadım, Başkasının Değil: Toplumumuzdaki Erkeklik Kimliği Üzerine Sosyopsikolojik Bir İnceleme. *Toplum ve Bilim*, 101 225-236.
- Doğan, İ. (2016). *Türk Aile Sosyolojisi: Tarih-Gelenek-Modern Zamanlar*.(1. Basım). Ankara: Pegem Yayınları
- Dökmen, Z. (2021). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. (11. basım) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Duben, A., & Behar, C. (1991). *Istanbul Households: Marriage, Family And Fertility, 1880 1940*. USA: Cambridge University Press.
- Duerst-Lahti, G., & Kelly, R. M. (Eds.). (1995). *Gender Power, Leadership, And Governance*. USA: University of Michigan Press.
- Edley, N. (2001). Analysing Masculinity: Interpretative Repertoires, Ideological Dilemmas and Subject Positions. M. Wetherell, S. Taylor & S.J. Yates (Ed.), *Discourse As Data: A Guide For Analysis* içinde (s. 189-229). London: Sage.
- Edley, N. (2017). *Men and Masculinity The Basics*. New York: Routledge.
- Edley, N. & Wetherell, M. (1996). Masculinity, Power and Identity. Ghail, M. (Ed.) *Understanding Masculinities: Social Relations and Cultural Arenas*. (1. Baskı) (içinde) 97–113. USA: Open University Press.
- Edley, N. ve Wetherell, M. (1999). Imagined Futures: Young Men's Talk About Fatherhood And Domestic Life. *British Journal of Social Psychology*, 38(2), 181 194.
- Edwards, T.(2006) *Cultures of Masculinity*.(1. Baskı) Newyork: Routledge.
- Efe, E. (2013). *Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçme Eğilimleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Ekmekçi, H.(2010). *Toplumsal, Kültürel ve İletişimsel Boyutlarıyla Bir Boşanma Analizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Elitok, Ö. (2019). *Erkeklik Olgusu Bağlamında Erkeklerin Boşanma Deneyimleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Emiroğlu, K., ve Aydın, S. (2003). *Antropoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Erbalaban Gürbüz, Ö. N. (2016). Korkuyorum Anne’de Hegemonik Erkekliğin Yapı Sökümü. *Ankara Üniversitesi İlef Dergisi*, 3 (2) , 125-142.
- Erbuğ, E. (2021). Özel Alanda Erkekliğin Yeniden İnşasını Anlamak: Home Office Çalışan Erkekler. *Moment Dergi, Erkeklikler - 1*, 25-46.
- Erdoğan, D. (2018). *Ankara Pavyon Kültüründe Erkekliklerin İnşası*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erdoğan, İ. (Ed.).(2011). Medyada Hegemonik Erkek(lik) ve Temsil. İstanbul: Kalkedon
- Ergin, A., ve Özdilek, R. (2014). Değişen Babalık Rolü Ve Erkek Sağlığına Etkileri. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 11(1), 3-8.
- Erkol, M., Şahin, M. ve Avcı, Ş. (2021). Toplumsal Değişimin Bir Göstergesi Olarak Gençlerin Evliliğe Yönelik Tutumları. *Universal Journal of History and Culture*, 3 (1), 57-7.
- Ersoy, N. (2015). Araştırma Etiği. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1),2-8
- Fazlıoğlu, F. N. (2019). Lütfi Ö. Akad’ın Göç Üçlemesi: Yaklaşan Erkeklik Krizi ve Kadınların Yükselişi. *TRT Akademi*, 4 (7) , 42-61
- Flood, M., Gardiner, J. K., Pease, B., & Pringle, K. (Eds.). (2007). *International Encyclopedia of Men and Masculinities*. USA: Routledge.
- Freud, S.(2021). Cinsellik Üzerine.(A. Öneş, Çev.). İstanbul: Say Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1905).
- Garnets, L. & Pleck, J. H. (1979). Sex-Role Identity, Androgyny, and Sex-Role Transcendence: A Sex Role Strain Analysis. *Psychology of Women Quarterly*, 3, 270-283.

- Gazioğlu, E. (2006). Genç Yetişkinlerin Evlilik ve Aile Hayatına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 23 (23), 107-123.
- Gezici Yalçın, M. & Tanrıverdi, V. (2018). “Kavanozu Açan” Erkeklerle “Kafasını Kullanabilen” Kadınlar: Erkek Üniversite Öğrencilerinin Erkeklik Müzakereleri. *Masculinities: A Journal of Identity and Culture* , (9-10) , 129-167.
- Giddens, A.(2009). *Sociology*. (6.baskı). USA: Polity Press
- Gilmore, D. D. (1990). *Manhood In The Making: Cultural Concepts Of Masculinity*. (1.Baskı). Newyork: Yale University Press.
- Gladding, S. T. (2019). *Family Therapy: History, Theory, And Practice*. (7. Baskı). Newyork: Pearson
- Goldberg, H. (2018). *Erkek Olmanın Tehlikeleri*. (S. Budak, Çev.). İstanbul: Totem. (Orijinal çalışma basım tarihi 1975).
- Gorman-Murray, A. (2008). Masculinity and the home: A critical review and conceptual framework, *Australian Geographer*, 39(3), 367-379. doi:10.1080/00049180802270556.
- Göç, M. (2006). *Ailelerin Psiko-Sosyal Sorunları ve Aile Danışma Merkezinden Yararlanma Eğilimleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gön, A. (2014). Tepenin Ardı Homososyallık, Aile ve Erkeklik. *Sinecine: Sinema Araştırmaları Dergisi*, 5 (1) , 53-74.
- Görücü, Z. (2022). *Sosyal Medyada Kimlik İnşası: Hegemonik Erkeklik Bağlamında Instagram Babaları Üzerinden Erkekliğin Yeniden Üretimi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gül, H. (2021). Bilim ve Araştırma Etiği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 42 (1) , 103-120.
- Güngör Kılıç, E. (2020). Dişil Sinema Dilinden İnşa Edilen Erkek(lik)ler: Pelin Esmer Sineması. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* , (34) , 159-184 .
- Güney, Ü. ve Konak, N. (2016). Bolu’da Suriyeli ve Iraklı sığınmacılar: Milliyetçilik, erillik ve vatandaşlık temelinde öteki algısı. *Alternatif Politika*, 8(3), 505–535.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F.(2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Felsefe Yöntem-Analiz*.(5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Hacısoftaoğlu, İ., ve Bulgu, N. (2015). Yedi Dağın Ötesindeki Çocuklar: Güreşte Erkeklik ve Şiddet. *Şiddetin Cinsiyetli Yüzleri*. (1.baskı). içinde (113- 140). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Harman, C. (2008). *A People's History of The World*. London: Verso.
- Hearn, J. (1996). Is masculinity dead? A Critical Account Of The Concepts Of Masculinity and Masculinities. In: *Understanding Masculinities: Social Relations and Cultural Arenas*. Open University Press, Buckingham, UK, pp. 202-217.
- Hearn, J. (2002). Men, Fathers and the State: National and Global Relations. B. Hobson (Ed.) In, *Making Men into Fathers: Men, Masculinities and the Social Politics of Fathers* (s. 245-272). Cambridge: Cambridge University Press.
- Hearn, J. (2004). From Hegemonic Masculinity to the Hegemony of Men. *Feminist Theory*, 5(1), 49–72.
- Hewitt, J. P. ve Stokes, R. (1975). Disclaimers. *American Sociological Review*, 40(1), 11.
- Hıdır, N. (2015). *Erkeklik Kimliğindeki Değişimlerin Sorgulanması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Hortaçsu, N. (2007). Family- Versus Couple-Initiated Marriages In Turkey: Similarities and Differences Over The Family Life Cycle. *Asian Journal Of Social Psychology*, 10(2), 103–116. doi:10.1111/j.1467-839x.2007.00217.x
- Horzum, Ş. (2018). Erkek ve Erkeklik Çalışmaları: Sorunsaldan Kuramsala. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2-4) 75-101.
- İnce, D. (2021). Hegemonik Erkekliğin Şiddeti Karşısında Kadınları Düşünmek. *Moment Dergi, Erkeklikler - 2*, 439-458.
- İpek, A. N. (2021). Gelin-Kayınvalide İlişkileri ile Evlilik Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Journal of Sustainable Education Studies*, 2 (1) , 35-49.
Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/seader/issue/66515/1049059>
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2002). Cross-cultural perspectives on family change. R. Liljeström ve E. Özdalga (Ed), *Autonomy And Dependence in The Family, Turkey and Sweden in Critical Perspective* içinde (17-38).İstanbul: Swedish Research Institute in Istanbul
- Kandiyoti, D.(1987). “Emancipated but Unliberated? Reflections on the Turkish Case.” *Feminist Studies* 13, no. 2 (1987): 317–38. <https://doi.org/10.2307/3177804>.
- Kandiyoti, D. (2013). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar*.(4.baskı). İstanbul: Metis Yayınları.

- Kara, B. (2018). Türkiye’de Aile Yapısının Değişimine Etki Eden Dinamikler. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (40), 374-385.
- Karadaş, C., ve Keldal, G. (2021). Eş Seçiminde Aranılan Özelliklerden Güven, Fiziksel Çekicilik ve Sosyal Statünün Yordayıcısı Olarak Evlilik İnançları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (3), 1219-1234
- Karadeniz, G. (2022). Genç Yetişkin Erkeklerin “Baba” Kavramını Değerlendirmeleri. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi – USBED*, (4) ,6,119-144.
- Karaduman, S. ve Adalı Aydın, G. (2017). Hegemonik Erkekliğin Medyadaki İnşası ve Temsili: Survivor 2017 Program İncelemesi. *Middle Black Sea Journal of Communication Studies*, 2 (2) , 26-40.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kasapkar, A., & Kasapkar, B. (2014). 20-30 Yaş Grubu Bekar Erkeklerin Eş Seçimine Yönelik Tutumları ve Eşten Beklentilerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(34), 792-800.
- Kaya, M. (2002). *Cinsiyetleri Farklı Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimi Tercihlerine Göre Denetim Odakları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kaya, H. E. ve Yaşar, C. (2021). COVID-19 Sürecinde Toplumsal Cinsiyet Halleri: Evde Kalan Erkekler. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, (22) , 1-30.
- Kayıran, A. (2022). *Erkeklik Rol Normlarına Bağlılığın Aile İşlevleri İle İlişkisinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Kepekçi, E. (2012). (Hegemonik) Erkeklik Eleştirisi ve Feminizm Birlikteliği Mümkün Mü?. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, (11).
- Kılıçbay, B.B.(1999). *Popüler Türk Sinemasında Erkekliğin Sunumu: Cüneyt Arkın Örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kır, İ. (2011). Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (36), 381-404.
- Kızıllırmak Ata, I. ve D. Topçu, A. (2021). Yeni Mecrada Hegemonik Söylem: Erkeklik Krizinin Instagram’da Tezahürü. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (35) , 56-82.

- Kıvılcım, Z. (2009). İnsan Hakları ve Karşı Hegemonya. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13 (1) , 217-240.
- Kimmel, M. (1987), Men's Responses to Feminism at the Turn of the Century, *Gender and Society*, 3 (1), 261-283.
- Kimmel, M.S. (2002). Introduction. J. K. (Ed.), *Masculinity Studies & Feminist Theory: New Directions* (1.baskı) içinde (ix-xi). New York: Colombia University Press.
- Kimmel, M.S. (2011). *Gendered Society*. (4. Baskı). Oxford University Press.
- Kimmel, M.S. (2013) "Homofobi Olarak Erkeklik: Toplumsal Cinsiyet Kimliğinin İnşasında Korku, Utanç ve Sessizlik" çev.: Mehmet Bozok, *Fe Dergi* 5,(2) 92-107.
- Kimmel, M.S. & Aronson, A. (2004) *Men and Masculinities: A Social, Cultural, and Historical Encyclopedia* (1.baskı). USA: ABC-Clio.
- Kimmel, M.S. ve Messner, M. A. (2010). *Men's Lives*. (8.baskı). USA: Allyn & Bacon.
- Kimmel, M. S., Hearn, J., & Connell, R. W. (Eds.). (2005). *Handbook Of Studies On Men And Masculinities*. Sage Publications.
- Kocatepe, B., ve Bilgi, S. (2018). Toplumsal Bir İnşa Olarak Babalık: Annelerin Yaşam Öykülerinde Baba İmgesi. *Fe Dergi*, 10(2), 42-59.
- Koçer, Z. & Ulucan, E. (2021). Gemide Filminde Ataerki ve Krizdeki Erkeklik Anlatıları. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14 (33) , 203-218.
- Korkut, Y. (2001). Aile Danışmanlığı ve Aile Terapisi Hizmetleri. *İ.Ü. Psikoloji Çalışmaları*, 22, 112-133.
- Kosofsky Sedgwick, E. (1995). "Gosh, Boy George, You Must Be Awfully Secure in Your Musculinity!" (In.) *Constructing Masculinity*, M. Berger, B. Wallis, S. Watson, (Ed). New York: Routledge
- Konak, A., ve Çiğdem, Y. (2005). Yaşlılık Olgusu: Sivas Huzurevi Örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1), 23-63.
- Kordalı, G. (2022). *Tekrar Eden Suç ve Erkeklik Deneyimleri Üzerinden Erkek Şiddetini Anlamak*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kundakçı, F. S. (2007). *İktidar, Ataerkillik Ve Erkeklik: Ankara Örneğinde Erkek Akademisyenler Üzerine Bir Çalışma*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. (2. Baskı). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

- Künüroğlu, F. (2020). Mültecilerin Katılımıyla Yürütülen Nitel Araştırmalarda Etik Konular. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (3), 1155-1169
- Mac an Ghaill, M., Haywood, C., & Bright, Z. (2013). Making Connections: Speed Dating, Masculinity and Interviewing. (In) *Men, Masculinities and Methodologies* (77-89). Londra: Palgrave Macmillan.
- Macnamara, J. (2006). *Media and Male Identity The Making and Remaking of Men*. (1. Baskı).New York: Palgrave Macmillan.
- Maral, E. (2004). İktidar, Erkeklik ve Teknoloji. *Toplum ve Bilim*, 101, 127-143.
- Meral, P. S. (2011). Erkek Hegemonyasının (Yeniden) Üretimi: Dergi Reklamlarında Hegemonik Erkekliğin Temsili. *Medyada hegemonik erkek (lik) ve temsil*, 297-325.
- Metin Acher, T. (2022). Yeni Kapitalizm ve Erkeklik Krizi: Ankara’da Hizmet Sektöründe Çalışan Erkekler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (73) , 229-244 .
- Meuser, M. (2004). Homosociality. M. Kimmel & A. Aronson (Ed.), *Men and Masculinities: A Social, Cultural and Historical Encyclopedia* (1.baskı) içinde (396 – 398). California: ABC-CLIO
- Meyers, D. T. (2010). *Feminist Social Thought: A Reader*. Newyork: Routledge.
- Mottier, V. (2002). Masculine Domination: Gender and Power in Bourdieu’s Writings, *Feminist Theory*, vol. 3 (3), pp. 345-359
- Mutlu, M. (2004). *Üniversite Gençliğinin Evlilik ve Aile Kurumuna Yaklaşımı (Fırat Üniversitesi Uygulaması)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Lacan, J.(1994). *Fallusun Anlamı*, (Çev.S.M.Tura), Felsefe Yazıları Ansiklopedisi: 4 İstanbul: Afa Yayınları.
- Lamb, M. (1987). Introduction: The Emergent American Father. M.Lamb,(Ed), *The Father's Role Cross Cultural Perspectives* (1. Baskı) içinde (3-25). London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers
- Lane, J. M., & Addis, M. E. (2005). Male Gender Role Conflict And Patterns Of Help Seeking in Costa Rica And The United States. *Psychology of Men & Masculinity*, 6(3), 155–168.
- Lipman-Blumen, J. (1976). Toward A Homosocial Theory Of Sex Roles: An Explanation Of The Sex Segregation Of Social Institutions. *Journal Of Women in Culture And Society*, 1(3,2), 15-31.

- Nas, A. (2017). Erkekler De Ağlar, Ama... Axe Reklamındaki Hegemonik Erkeklik Eleştirisinin Yorumlanma Biçimleri. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5 (2) , 62-80.
- Nayak, A. & Kehily, M. J. (2013). *Gender, Youth and Culture- Global Masculinities and Femininities*. (2 baskı). New York: Palgrave Macmillan.
- Netchaeva, E., Kouchaki, M., & Sheppard, L. D. (2015). A Man's (Precarious) Place: Men's Experienced Threat and Self-Assertive Reactions To Female Superiors. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 41(9), 1247-1259.
- Nichols, W. (2005) The First Years of Marital Commitment. M. Harway, (Ed), *Handbook of Couples Therapy*. (1.baskı) içinde (28-44). USA: John Wiley & Sons, Incorporated, Hoboken.
- Oakley, A. (1972). *Sex, Gender and Society*. London: Temple Smith.
- Ok, S.(2011). *Erkeklik Krizi Ve İşsizlik*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Oktan, A. (2008). Türk Sinemasında Hegemonik Erkeklikten Erkeklik Krizine: Yazı Tura ve Erkeklik Bunalımının Sınırları. *Selçuk İletişim*, 5(2), 152-166.
- Oliffe, J. & Mroz, L. (2005). Men Interviewing Men About Health and Illness: Ten Lessons Learned. *The Journal of Men's Health & Gender*, 2(2), 257–260.
- Onaran, O., Büker, S. ve Bir, A. A. (1998). *Eskişehir’de Erkek Rol ve Tutumlarına İlişkin Alan Araştırması*. Eskişehir: A.Ü.İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Ondaş, B. (2007). *Üniversite Öğrencilerinin Evlilik Ve Eş Seçimiyle İlgili Görüşlerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Onur, H. ve Koyuncu, B. (2004), “Hegemonik” Erkekliğin Görünmeyen Yüzü: Sosyalizasyon Sürecinde Erkeklik Oluşumları ve Krizleri Üzerine Düşünceler, *Toplum ve Bilim*, 101, 31-49.
- O'Neil, J. M., Helms, B. J., Gable, R. K., David, L., & Wrightsman, L. S. (1986). Gender Role Conflict Scale: College men's fear of femininity. *Sex roles*, 14(5), 335-350.
- Oral, B. Ve Çoban, A.(2020). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (1. Basım). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ozansoy, N. (2022). Hegemonik Erkeklik Bağlamında Erkeklerin Cinsellik ve Bekâret Hakkındaki Düşünceleri ve Tutumları, *İmgelem*, 6 (10): 307-330
- Özakkaş, T., ve Ercan, F. Z. (2023). İstanbul’da Özel Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Polikliniğine Başvuran Hastaların Sosyodemografik Özelliklerine İlişkin

- Tanımlayıcı Bir Araştırma. *Türkiye Klinikleri Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(1), 123-33.
- Özbay, C. (2013). Türkiye’de Hegemonik Erkekliği Aramak. *Doğu-Batı*, 16 (63), 185-204.
- Özbay, C., İ., Baliç. (2004). Erkekliğin Ev Halleri, *Toplum ve Bilim*, 101, 31-49.
- Özbay, F. (2015). *Dünden Bugüne: Aile, Kent ve Nüfus*. (1. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özben, M. ve Youssouf, M. M. (2019). Hegemonik Erkekliğin Uzantısı Olan Onur Kodları ve Şiddet: Otomatik Portakal Örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (1) , 103-112.
- Özdemir, O. (2010). Tecavüzü, Hegemonik Erkeklik Zemininden Kavramak. *Fe Dergi*, 2, 75-90.
- Özkantar, Ö. (2019) Türk Televizyonlarında Yayınlanan Gelin Kayınvalide Programları: Hegemonik Erkeklik Bağlamında Bir İnceleme. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 4(7): 16-35.
- Özkazanç, A., & Yetiş, E. Ö. (2016). Erkeklik ve Kadına Şiddet Sorunu: Eleştirel Bir Literatür Değerlendirmesi. *Fe Dergi*, 8(2), 12-26.
- Özkürallı, İ. (2021). Biraz Da “Erkeklerden” Konuşalım Mı? Hegemonik Erkeklik Kavramının Feminist Bir Eleştirisi. *Moment Dergi, Erkeklikler - 2*, 368-387 .
- Özmete, E., & Yanardağ, Z.M. (2016). Erkeklerin Bakış Açısıyla Toplumsal Cinsiyet Roller: Kadın Ve Erkek Olmanın Değeri. *Turkish Journal of Social Research/Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(1).
- Öztürk, A. (2012). Eril Bedenselleşme: Hegemonik Erkek Bedeninin İnşası. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (13), 39-53.
- Öztürk, A. B. (2014). *Erkeklik ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet: Eşine Şiddet Uygulayan Erkekler*. Yayımlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özüdoğru Düşünmez, R. (2016). *Üniversite Öğrencilerinin Evlilik ve Eş Seçimine İlişkin Görüş ve Düşünceleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Turgut Özal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Padem, H., Göksu, A., ve Konak, Z. (2012). *Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. (1. Baskı). Bosna: IBU publications.

- Parman, T. (2002). Erkek Olmak Ya Da Üçün Üçü Olmak Oedipus Öncesi Dönemden Ergenliğin Sonuna Kadar Baba Oğul İlişkisi. *Psikanaliz yazıları* (5), 29-41.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel Araştırma Ve Değerlendirme Yöntemleri*. (2.baskı). (Çev. Ed. M. Bütün ve S.B. Demir). Ankara: Pegem Akademi.
- Peker Dural, H. (2019). *Erkekliğin Mekânsallığı: Ev İçleri ve Kamusal Alanda Erkekler*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Pınar, G. (2008). Üniversite son sınıf öğrencilerinin evliliğe bakış açısı. *Aile ve Toplum*, 10(4), 49-60.
- Pleck, J. H. (1981). *The Myth Of Masculinity*. (1. Baskı). Boston: MIT Press
- Pleck, J. (1987). American Fathering in Historical Perspective. Kimmel, M.(ed) *Changing Men: New Directions In Research on Men and Masculinities* (1. Baskı) içinde (83-98). USA: Sage publications.
- Ravindran V.(2019). Data Analysis in Qualitative Research. *Indian Journal of Continuing Nursing Education*, 20:40-5.
- Renzetti, C. M., Curran, D. J., & Maier, S. L. (2013). *Women, Men, and Society*. (6. Baskı).USA: Pearson Higher Ed.
- Reeser, T. W. (2010). *Masculinities in Theory an Introduction*. (1. Baskı).Oxford: Wiley Blackwell Publishing.
- Richmond, K., & Levant, R. (2003). Clinical Application Of The Gender Role Strain Paradigm: Group Treatment For Adolescent Boys. *Journal of clinical psychology*, 59(11), 1237-1245.
- Roberts, S. (2014). Introduction: Masculinities in Crisis? Opening The Debate. S. Roberts (Ed.), *Debating Modern Masculinities: Change, Continuity, Crisis* (1.baskı) içinde (1-16). New York: Palgrave Macmillan.
- Roulston, K. (2010). Considering Quality in Qualitative Interviewing. *Qualitative Research*, 10(2), 199-228.
- Sakallı, N., Rumeli, Y. ve Şahin, M. N. (2022). Erkeklerin Cinsiyetçiliğe Tepkileri: Meşrulaştırma, Kendini Suskunlaştırma, Yüzleşme ve Kolektif Hareket. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 10(23), 105-130. DOI: 10.7816/nesne-10-23-07
- Sakallı, N. ve Türkoğlu, B. (2019). “Erkek” Olmak ya da Olmamak: Sosyal Psikolojik Açıdan Erkeksilik/Erkeklik Çalışmaları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 22(44), 52-76.

- Sakallı-Uğurlu, N., Türkoğlu, B., ve Kuzlak, A. (2018). How Are Women and Men Perceived? Structure of Gender Stereotypes in Contemporary Turkey. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 6(13), 309–336. <https://doi.org/10.7816/nesne-06-13-04>
- Sakallı-Uğurlu, N., Türkoğlu, B., Kuzlak, A. ve Gupta, A. (2018). Stereotypes Of Single And Married Women and Men in Turkish Culture. *Current Psychology*, 40, 213-225 doi:10.1007/s12144-018-9920-9
- Sancak Aydın, G.ve Demir, A.(2017). Lisansüstü Öğrencilerinin Eş Seçimini Etkileyen ve Sınırlandıran Görüş ve İnançları. *Ege Eğitim Dergisi*, (18) 2, 627-652.
- Sancar, S. (2014). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti. Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Sancar, S. (2020). *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. (5. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Sancar, S., ve Göç-Bilgin, M. (2021). *Erkekler, Erkeklikler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması*. Ankara: CEİD Yayınları. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1759>).
- Sarıçiçek, A. (2019). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik ve Değişme İsteği Kayseri Örneği. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (3) , 49-70.
- Saraçgil, A. (2005). *Bukalemun Erkek: Osmanlı İmparatorluğunda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Ataerkil Yapılar ve Modern Edebiyat*. (S. Aktaş, çev.). İstanbul: İletişim Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2001).
- Sayer, H. (2011), *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı*. Uzmanlık Tezi, KSGM, Ankara.
- Scott, W. J. (1986). Gender: A Useful Category of Historical Analysis. *The American Historical Review*, 91, 1053-1075
- Segal, L.(1992). *Ağır Çekim Değişen Erkeklikler Değişen Erkekler*.(V. Ersoy, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1990).
- Selek, P. (2021). *Sürüne Sürüne Erkek Olmak*. (9. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sezer Şanlı, A. (2019). Kültür Çalışmaları ve Feminizm Bağlamında Erkeklik Çalışmalarına Dair Bir Literatür Analizi. *İmgelem*, 3(5), 287-304.
- Sığın, A. (2018). *Televizyon Reklamlarında Erkekliklerin İnşası: Değişmemekte Direten Temsil Sorunsalı*. Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sökmen, S. (2004), Giriş yazısı, *Toplum ve Bilim*, 101, 3-6.

- Sünbuloğlu, N.Y.(2013). *Erkek Millet Asker Millet Türkiyede Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şahin, M. (2018).*Türkiye’de Erkekliğin Dönüşümü: Eğitim, Kültür, Etkileşim*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Şanlı, D. ve Öztürk, C. (2015). Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Tutumlar Üzerine Kültürün Etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8 (4) , 240-246
- Şenol, D., ve Erdem, S. (2017). Türk Toplumunda Hegemonik Erkekliğin İnşasında Toplumsal Süreçlerin Rolü. *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 9(33), 291-298.
- Şenol, M.(2020). Küreselleşme Bağlamında Ailenin Değişen Rolü, Kabasakal, Z.(Ed), *Aileye İlişkin Güncel Derlemeler* içinde (3- 58).
- Şentürk, D. Ü. (2008). Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14 (14) , 7-32.
- Taylan, H. H. (2009). Türkiye’de Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 0 (22) , 117-138.
- Tekin Epik, M., Çiçek, Ö. ve Altay, S. (2017). Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Tarihsel Süreçte Ailenin Değişen/Değişmeyen Roller. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17 (38) , 35-58.
- Tekindal, M. ve Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı ve Sürecine Yönelik Bir Derleme. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 20 (1) , 153-172
- Tekke, A. & Yıldız, S. (2020). Türk Toplumundaki Erkeklik Yüklerinin Lisansüstü Tezler Üzerinden Analizi. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi* , (6) , 131-153.
- Topçu, Ş. (2018). Erkeklik Çalışmaları Kaynakçası. *Toplum ve Bilim*, 145, 289-333
- Topu, F. , Baydaş, Ö. , Turan, Z. & Göktaş, Y. (2014). Common Reliability and Validity Strategies In Instructional Technology Research. *Çukurova University Faculty of Education Journal*, 42 (1) , 110-126.
- Topuz, İ. (2013). Dinî Değerlerin Karar Alma Süreçlerindeki Etkisi. *Marifet Dini Araştırmalar Dergisi*, 13 (3), 69-88.
- Turgut, F. (2017). Tarihsel Süreçte Aile Kurumunun Dönüşümü ve Geleceğine Yönelik Çıkarımlar. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 1 (1) , 93-117

- Türk, H. B. (2008). Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkân Olarak Pierre Bourdieu. *Toplum ve Bilim*, 112, 119-147.
- Türk, H.B. (2013). *Hayali Kahramanlar Hakiki Erkekler Çizgi Roman ve Fotoromanda Erkeklik Temsilleri Üzerine Denemeler*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Türker, Y. (2004). Erk ile erkek. *Toplum ve Bilim*, 101, 8–10.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982). Resmi gazete, Tarih : 9/11/1982 Sayı : 17863 (Mükerrer)
- Türkoğlu, B. (2013a). *Violence As A Way Of Reconstructing Manhood: The Role Of Threatened Manhood and Masculine Ideology On Violence Against Women*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türkoğlu, B. (2013b). Fay Hattında Erkeklikler: Çalışma ve İşsizlik Ekseninde Erkekliğe Bakış. *Mülkiye Dergisi*, 37 (4) , 33-61.
- Türkoğlu, B. (2019). *Precarious Manhood in Turkey: Earned, Lost, and Threatened Status Of Manhood*. Yayımlanmamış doktora tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tüzemen, A. ve Özdağoğlu, A. (2007). Doktora Öğrencilerinin Eş Seçiminde Önem Verdikleri Kriterlerin Analitik Hiyerarşi Süreci Yöntemi İle Belirlenmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21 (1) , 215-232.
- Uçan, G. (2012). Post-Modern Erkek(lik) . *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2) , 262-271.
- Uçan, G. (2016). Toplumsal Cinsiyetin Öteki Yüzü: Erkek. D. Şaşman Kaylı ve F. Şahin (Ed.), *Sosyal Politikanın Cinsiyet Halleri* içinde (s.159 – 184). Ankara: Nika Yayınevi.
- Umut, M. (2007). *1960 Sonrası Türk Sinemasında Erkeklik Temsilleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sabancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Utandır Karaduman, A. (2020). İhsan Oktay Anar'ın Romanlarında Erkekler ve Erkeklikler. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19 (2), 526-542. DOI: 10.21547/jss.646555
- Ünal, A. (2016). Kırgız Toplumunda Evlilik Türleri. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (25) , 229-260

- Ünlü, S. (2022). *Erkeklik Algısı İle Evlilik Uyumu Arasındaki İlişkide Çatışma Çözme Biçimlerinin Rolü*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Üstündağ, A. (2014). Yapısal Aile Danışmanlığı ve Bir Olgu Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(33), 113-126.
Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/spcd/issue/21122/227512>
- Üstünel, A. Ö. (2010). *The Construction Of Masculine Self*. Yayımlanmamış yüksek lisanstezi. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Vandello, J. A. & Bosson, J. K. (2013). Hard Won and Easily Lost: A Review and Synthesis of Theory and Research on Precarious Manhood. *Psychology of Men & Masculinity*, 14(2), 101-113. doi:10.1037/a0029826
- Vandello, J. A., Bosson, J. K., Cohen, D., Burnaford, R. M. & Weaver, J. R. (2008). Precarious Manhood. *Journal of Personality & Social Psychology*, 95, 1325-1339.
- Varlıklar Demirkazık, Ç. N. (2021). *Erkekliği Sorgularken Babalara Bakmak: Babalık İstenci, Değişen Babalık Roller ve Yeniden Üretim Alanında Erkek Olmak*. Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Winegard, B. M., Winegard, B., & Geary, D. C. (2014). Eastwood's Brawn and Einstein's Brain: An Evolutionary Account of Dominance, Prestige, and Precarious Manhood. *Review of General Psychology*, 18(1), 34-48.
- Winter, M. F., & Robert, E. R. (1980). Male Dominance, Late Capitalism, and the Growth of Instrumental Reason. *Berkeley Journal of Sociology*, 24, 249-280.
- Whitehead, S. M. (2007). Male. Flood, M.; Gardiner, J.K.; Pease, B.; Pringle, K. (Ed). *International Encyclopedia of Men and Masculinities* içinde (372-376). New York: Routledge
- Wood, J. T., & Fixmer-Oraiz, N. (2017). *Gendered lives*. (12. Baskı). USA: Cengage Learning.
- Yağar, F. & Dökme, S. (2018). Niteliksel Araştırmaların Planlanması: Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Geçerlik ve Güvenirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3 (3) , 1-9.
- Yalçın, N. (2020). *1989 Sonrası Türkiye'den Moskova'ya Emek Göçü: Göçlerle ve Evliliklerle Değişen Erkeklikler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

- Yaşar Ekici, F. (2014). Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşümü ve Bu Değişim ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*. 30, 209-224.
- Yatkın, N. (2010). İslâm'da Evlilik ve Eş Seçiminde Dindarlığın Tercih Edilmesi. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (33), 47-61.
- Yavuz, Ş. (2014). İktidar Olma Sürecinde Erkeklerin Erkeklikle İmtihani. *Milli Folklor Dergisi*. 26(104), ss. 110-127.
- Yavuz, Ş. (2015). Erkekliğin Tutkulu Hali: Tofaş Modifiye Gençliği. *Masculinities: A Journal of Identity and Culture*, 4, 70-104.
- Yazıcı, B., & Demirli, C. (2020). Evlilik Kararı Alan Bireylerin Evliliğe Yükledikleri Anlam İle Evlilik Öncesi İlişkilerin İncelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(7), 295-326.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112).
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (12. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yıldırım, K. (2010). Nitel Araştırmalarda Niteliği Artırma. *İlköğretim Online*, 9 (1), 79-92.
- Yirmidokuz, E. & Kahraman, B. (2021). Bedelli Askerliğin Erkeklik Algısı Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi: Mehmetçik'ten Mehmet Bey'e. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (2) , 267-283.
- Young, I. M. (2003). The Logic Of Masculinist Protection: Reflections On The Current Security State. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 29(1).
- Yüksel, E. (2013a). Bir savaş anlatısı Olarak Nefes: Vatan Sağolsun ve Hegemonik Erkekliğin Krizi. *Fe Dergi*, 5(1), 14-31.
- Yüksel, E. (2013b). Babalar ve Oğullar: 2000'ler Türkiye Sinemasında Erkeklik Krizi. *Sinecine Sinema Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 41—67.
- Yüzer, İ. (2021). *Evlilik, Boşanma ve Şiddet: Evli Erkekler Üzerinden Bir Değerlendirme*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Zastrow, C. (2017). *Empowerment Series: Introduction to Social Work and Social Welfare: Empowering people*. (12.Baskı). Canada: Cengage Learning.

- Zeybekoğlu, Ö.(2009). *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Olgusu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Zeybekoğlu, Ö. (2010). Toplumsal Cinsiyet Rollerı Bağlamında Türk Toplumunun Erkeklik Algısı. *ETHOS: Felsefe ve Sosyal Bilimlerde Diyaloglar*. 3(1), 1-14.
- Zeybekoğlu, Ö. (2013). Günümüzde erkeklerin gözünden babalık ve aile. *Mediterranean Journal Of Humanities*, 3/2 (2013), 297-328.
- <http://www.tdk.gov.tr>, Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 20.09. 2022
- https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/tc_anayasasi.maddeler?p3=72#:~:text=72.,Madde&text=Vatan%20hizmeti%2C%20her%20T%C3%BCrk%C3%BCn%20hakk%C4%B1,veya%20getirilmi%C5%9F%20say%C4%B1laca%C4%9F%C4%B1%20kanunla%20d%C3%BCzenlenir. 20.09. 2022
- <https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo=16567&MevzuatTertip=5>

EK1: Bilgilendirilmiş Onam Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Değerli Katılımcı,

Bu çalışma, Doç. Dr. Hanifi Parlar danışmanlığında İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Yüksek Lisans programı öğrencisi Burcu BALKİ tarafından yürütülen “Erkekliğin Ev Hali: Evlilik İlişkisinde Erkekliğin Yeniden Üretimi ve Performansı” isimli bir tez çalışmasıdır.

Bu araştırmanın amacı, evlilik ilişkisi içinde erkeklerin eş/koca kimliklerinin oluşumunu, bu kimliğin oluşumunda erkeklik algısının etkisini ve erkekliğin icra edildiği alanlardan biri olan evlilikte erkekliğin yeniden üretimini ve performansını anlamaktır. Çalışma 1 yıl ve üzeri süreyle evli erkeklerle sınırlandırılmıştır. Araştırmaya katılımınız tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırma sırasında sizden alınan bilgiler grup halinde değerlendirileceğinden, sizden kimlik belirleyici bilgiler istenmeyecektir. Cevaplarınız gizli tutulacak ve sadece araştırmacı tarafından bilimsel çalışmalarda kullanılacaktır. Bu anlamda, araştırma sonuçlarından sağlıklı bilgiler edinilebilmesi için soruların samimi bir şekilde cevaplandırılması ve soruların cevapsız bırakılmaması oldukça önemlidir. Bu çalışma genel olarak kişisel rahatsızlık teşkil edecek soruları içermemektedir. Ancak araştırma sırasında herhangi bir nedenden dolayı rahatsızlık hissederseniz, katılımınızı sonlandırabilirsiniz. Çalışma sırasında sizden istenilen, çalışmada yer alan soruları cevapsız bırakmamaya özen göstererek samimi bir şekilde cevaplandırmanızdır. Çalışmaya katılım yaklaşık 45 dakika sürecektir. Verilen cevapların daha sağlıklı ve doğru biçimde analiz edilebilmesi için görüşme esnasında ses kayıt cihazı kullanılacaktır. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için (Burcu BALKİ) burcubalki@gmail.com adresinden ulaşabilirsiniz. Katılımınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman katılımımı sonlandırabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı kullanımını kabul ediyorum.

Evet () Hayır ()

Araştırmacının Adı Soyadı

Burcu BALKİ

EK2: Demografik Bilgi Formu

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1. Yaşınız: 18-24 () 25-34 () 35-44 () 45-54 () 55-64 () 65 ve üstü ()
2. Öğrenim Durumunuz:
3. Mesleğiniz:
4. Evlilik Süresi:
5. Evlenme Şekli:
6. Katılımcının yaşadığı yer:
7. Katılımcının varsa çocuk sayısı:
8. Aylık geliriniz:

EK3: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI

1. Erkek ya da erkeklik dendiğinde aklınıza ne geliyor? Erkekliği nasıl tanımlarsınız? Size göre erkek olmak neyi ifade ediyor?
2. Sizce ideal erkek nasıl olmalıdır? İdeal erkek özelliklerini taşıdığınızı düşünüyor musunuz?
3. Bu ölçütleri yerine getiremediğiniz oldu mu? Olduysa neler hissettiniz?
4. Sizce erkek olabilmek için erkeklerin yaşaması gereken deneyimler, geçirmesi gereken süreçler var mıdır?
5. Kendinizi ilk ne zaman erkek olarak hissettiniz?
6. Yaptığınız ve yapmadığınız neler sizi erkek hissettirdi?
7. Erkekliğin oluşumunda rol oynadığını düşündüğünüz yapılar (aile, sosyal çevre, eğitim kurumları gibi) nelerdir? Erkeklik üzerinde etkisi olan önemli mekanizmalar var mıdır?
8. Kaç yaşında evlendiniz? Evlenmeye nasıl karar verdiniz?
9. Eşinizde aradığınız özellikler nelerdi?
10. Eş/koca olmak size nasıl hissettiriyor? Evlendikten sonra evliliğe dair düşünceleriniz değişti mi?
11. Sizce evli bir erkek nasıl olmalı?
12. Eş/koca olmanın göstergeleri nelerdir? Bir eş neler yapar / yapmalıdır?
13. Evlendikten sonra erkeklikle ilgili fikirleriniz değişti mi? Eş/koca olmak sizin erkeklik algınızda bir değişiklik oluşturdu mu?

14. Bir erkek olarak evlilikte yaşadığınız sorunlar nelerdir? Sizce erkekler kadınlardan farklı olarak ne tür sorunlar yaşamakta?

15. Erkekliğinizi göstermek/ savunmak/korumak zorunda kaldınız mı? Bunun için ne gibi tutum ve davranışlar sergileme ihtiyacı hissettiniz? Neler yaptınız? Bu durum size ne düşündürüyor?

16. Evliliğin erkekliğe olumsuz etkisi var mı? Açıklar mısınız?

EK4: Etik Kurul Onayı

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Sayı : E-65836846-044-274963
Konu : Etik Onay

10.1.2023

Sayın Burcu BALKİ

İlgi : 26.12.2022 tarihli dilekçeniz.

İlgi yazınız ile "Erkekliğin Ev Hali: Evlilik İlişkisinde Evliliğin Yeniden Üretimi ve Performansı" isimli çalışmanın yanı yapılandırılmış görüşme sorularına Etik Kurul onayı talep edilmektedir.

Ada geçen ve ekte yer alan yanı yapılandırılmış görüşme soruları, Üniversitemiz Etik Kurulunca incelenerek etik tanım, değer ve ilkelere aykırı bir düzenleme tespit edilmediği, önerilen yanı yapılandırılmış görüşme sorularının etik kurullara uygun olduğu ve etik onayının verildiği ifade edilmiştir.

Konuyla ilişkin bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Elçin AYKAÇ ALP
Rektör Yardımcısı

Ek: Etik Onaylı Yanı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 1D87A1FC-DF73-4CAD-9BC0-57FADF9AB9AB
Adres: Omurgaspe Mah. İnönü Cad. No: 8802 Beşiktaş/İstanbul
Telefon No: 444 04 13 / 4580 Faks No: 0212 320 70 11
E-Posta: bca@ticaret.edu.tr İnternet Adresi: www.ticaret.edu.tr
KEP Adresi: ticaretuniversitesi@hs02.kep.tr

Belge Doğrulama Adresi: <http://e-belge.ticaret.edu.tr>
Ayrıntılı Bilgi İçin: Bahadır ÖZ
Etiler Pansiyonu
Telefon No: 444 0 413 - 4580

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Burcu BALKİ

Unvanı: Sosyal Çalışmacı

İş Tecrübesi: Yıldız Teknik Üniversitesi (2013-halen)

Öğrenim durumu:

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Yüksek Lisans	Aile Danışmanlığı ve Eğitim	İstanbul Ticaret Üniversitesi	2021-2023
Lisans	Sosyal Hizmet	Hacettepe Üniversitesi	2008-2013

Kurs ve Eğitimler

Dinamik Psikoterapide Teknik ve Pratik	Yavuz ERTEN	2022-2023
Psikanalize Giriş Seminerleri	Psike İstanbul	2022-2023
Psikanalize Giriş Konferansları	İstanbul Psikanaliz Derneği	2023
Lacan'ın Metinlerinden Psikanaliz Pratiğine	Psikanaliz Araştırmaları Derneği	2022-2023
Terapötik Kartlar Eğitimi	Dr. Durmuş ÜMMET	2022
Çocuk ve Ergenlerde BDT Uygulamaları Eğitimi	Dr. Nevin DÖLEK	2022
Aile ve Çift Terapisi Eğitimi	Dr. Murat DOKUR	2020-devam ediyor
Gottman Çift Terapisi I. Düzey Eğitimi	Psikoloji İstanbul	2020
Aile Danışmanlığı Sertifikası	İstanbul Üniversitesi	2015
WISC-R Uygulayıcı Sertifikası	Klinik Psikoloji Enstitüsü Derneği	2015
Stanford Binet Testi Uygulayıcı Sertifikası	Klinik Psikoloji Enstitüsü Derneği	2015
Okul Öncesi Çocukların Psiko-Pedagojik Değerlendirilmesi Eğitimi	APAMER	2014